

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

İSKÂN VE KENTLİLEŞME: KİLİS TİBİL EVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NEVRA İREM GÜLCÜ

GAZİANTEP

TEMMUZ 2020

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
GÖÇ ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANA BİLİM DALI

İSKÂN VE KENTLİLEŞME: KİLİS TİBİL EVLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NEVRA İREM GÜLCÜ

Tez Danışmanı:
Dr. Öğretim Üyesi MUHSİN SOYUDOĞAN

GAZİANTEP

TEMMUZ 2020

ETİK BEYAN

Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

(Adı Soyadı)

(Tarih)

Nerna İrem GÜLCÜ

23.07.2020

ETİK KURUL ONAY BELGESİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 20/03/2019-E.6046

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sayı :81948136/100/E.6046
Konu :Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)

20/03/2019

İLGİLİ MAKAMA

Enstitümüz Kent Çalışmaları Ana bilim Dalı öğretim üyeleri Dr.Öğr.Üyesi Muhsin SOYUDOĞAN' ın danışmanlığında yürütülen öğrencimiz İsmâ Nevra İrem GÜLCÜ' nün "İskan ve Kentleşme: Kilis Tibil Evleri" isimli yüksek lisans tez çalışması için Üniversitemiz Etik Kurul Kararı aşağıda bildirilmiş olup, çalışmalarını yürütebilmesi için gerekli izinlerin verilmesi hususunu bilgilerinize arz/rica ederim.

e-imzalıdır

Doç.Dr. Zekiye ANTAKYALIOĞLU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

12.03.2019 tarih ve 2 Nolu Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Madde-7 Sosyal Bilimler Enstitüsü 05.03.2019' tarih, 13786 sayılı yazısı incelenmiş olup, Kadın Çalışmaları Anabilim Dalında Dr.Öğr.Üyesi Muhsin SOYUDOĞAN'ın danışmanlığını yürüttüğü 201700050059 numaralı Nevra İrem GÜLCÜ'nün "İskan ve Kentleşme: Kilis Tibil Evleri" konulu tez çalışması için Üniversitemiz, Sosyal ve Beşeri Etik Kurul onayının alınmasına oy birliği ile karar verilmiştir.

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
20.03.2019
Zekiye Antakyalıoğlu
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Evrak Doğrulamak için : <https://cbys.gantep.edu.tr/en/Vision/Dogrula/LMBDC90>
Üniversite Bulvarı P.K. 27330 Şehitkamil / Gaziantep, TÜRKİYE
Tel : (0342) 317 18 97 Faks: 0 (342) 360 10 13
E-Posta : sosbil@gantep.edu.tr Elektronik ad : www.gantep.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

ÖZET

İSKÂN VE KENTLİLEŞME: KİLİS TİBİL EVLERİ

GÜLCÜ, Nevra İrem

Yüksek Lisans Tezi, Kent Çalışmaları ABD

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muhsin SOYUDOĞAN

Temmuz 2020, 145 sayfa

1983 yılında güvenli alan oluşturma ve gümrüğün genişletilmesi kararıyla birlikte tam Türkiye-Suriye sınır hattında bulunan Tibil köyünün boşaltılmasına karar verilmiştir. Köy halkı zorunlu göç sonucunda Kilis kentinin merkezinde iskâna tabi tutularak Tibil Evleri olarak inşa edilen mahalleye yerleşmişlerdir. Bu araştırma iskân öncesi sınırda bir köy olan Tibil halkının yaşamlarını, iskân kararıyla birlikte yaşadıkları zorunlu göç deneyimini ve sonrasında kente yerleşmeleriyle birlikte kentle uyum süreçlerini, yerli halkla bütünleşme sürecinde yaşadıkları mekânsal, sosyo-kültürel ve politik engelleri inceleyecektir. İzlenen iskân siyasetinin eksik kalan yönlerine vurgu yapılarak işsiz kalan, görece yoksulluk çeken ve kendilerini dışlanmış hisseden mahallelinin sosyo-psikolojik sorunlarına yer verilecektir. Çalışmanın amacı 2510 sayılı iskân yasasına bağlı olarak taşınan Tibil halkının kırsaldan kente göç deneyimleri örneği üzerinden, kentsel politikaların kent yaşamına etkisini incelemektir. Bu bağlamda Tibil köyünde doğup, iskâna tabi tutulup ve hala Tibil Mahallesinde ikamet etmekte olan, 16 görüşmeciyle nitel araştırma yöntemlerinden olan derinlemesine mülakat yapılmıştır. Yapılan görüşmeler sonucundan iskân faaliyetlerinin uygulamada yetersiz kalmasından dolayı halkın yoksulluk ve dışlanmaya maruz kalmakla birlikte kentle uyum sürecinde de sıkıntılar çektikleri tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler; Zorunlu göç, İskân, Kentleşme, Yoksulluk, Dışlanma

ABSTRACT

RESETTLEMENT AND BEING URBANIZED: TIBIL HOUSING IN KILIS

GÜLCÜ, Nevra İrem

M.A. Thesis, Department of Urban Studies,
Supervisor: Asst. Prof., Muhsin SOYUDOĞAN
July 2020, 145 Pages

The village of Tibil on the border between Turkey and Syria was evacuated based on a decision dated in 1983 to form a safe area and expand customs area. As a result of obligatory migration, the residents of the village were settled in a neighborhood called Tibil Houses, constructed under the housing plans for the central part of Kilis city. This study examined the lives of people in Tibil, their experiences of obligatory migration arising from housing decisions and their adaptation to urban life, as well as the spatial, socio-cultural and political problems they experienced with the urban residents. The socio-political problems of these people, who as a result, became unemployed, suffered from relative poverty and felt excluded, were examined with the emphasis on the deficient aspects of the housing policy. This study aimed to examine the impact of urban policies on urban life in relation to the migration-based experiences of people from Tibil who had to move because of housing law no 2510. Accordingly, a deep interview method – a qualitative research method – was used to collect data from 16 people who were born in Tibil, lived through the social stages created by the aforementioned law and still live in Tibil. The interviews indicated that people suffered from poverty and exclusion due to the inadequate practices regarding the law on housing, and that people still have problems in adapting to urban life.

Keywords: Obligatory migration, Resettlement, Urbanization, Poverty, Exclusion

ÖN SÖZ

Tarih boyunca insanlar sürekli bir hareketlilik halindedirler. Çeşitli nedenlerle yer değiştirmeler yaşanmış ve sonucunda ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal sorunlar yaşanmıştır. Günümüzde de bu tür mekânsal değişikliklerin zorunlu ya da gönüllü olarak yapılması söz konusudur. Mevcut iskân faaliyetlerine önemli bir örnek teşkil etmesi açısından yapmış olduğum bu çalışma geçmişte uygulanan iskân politikalarının yetersiz kalan yönlerine vurgu yaparak günümüzdeki yer değiştirme faaliyetleri sonucunda sıkıntı çeken nüfusun sorunlarının asgari düzeye indirilmesinde yarar sağlarsa bu hususta mutluluk duyarım.

Çalışma sırasında beni evlerine konuk eden, bütün sorularıma içtenlikle cevap veren, tezin oluşumunda katkı sağlayan katılımcılara teşekkürlerimi sunarım. Bilgisinden istifade ettiğim ve kütüphanesini benden esirgemeyen Prof. Dr. M. Ruhat YAŞAR'a, değerli görüş ve bilgileriyle katkılarını sunan Dr. Öğr. Üyesi M. Ragıp KALELIOĞLU'na, katılımcılar bulmam konusunda yardımcı olan ve saha çalışmam esnasında beni yalnız bırakmayan Serpil PUSAT DENİZOĞLU'na, görüşmeciler bulmam hususunda referans olan ve arşivlerden yararlanmam konusunda yardımlarını esirgemeyen Kilis İl Özel İdaresi yöneticileri ve Hüseyin KILBAŞ'a, tez yazım sürecinde benden bilgi ve desteğini esirgemeyen arkadaşım Özlem BAŞTAN'a teşekkürlerimi sunarım. Her daim yanımda olan ve benden desteklerini esirgemeyen annem Sadiye GÜLCÜ, babam Erdiñ GÜLCÜ ve kardeşim Mehmet Eren GÜLCÜ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu konuyu almamda büyük katkıları olan ve beni buna teşvik eden beraberinde bu çalışmayı neticeye vardırmam hususunda bilgi ve birikimini benden esirgemeyen danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Muhsin SOYUDOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Nevra İrem GÜLCÜ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
ÖN SÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar, ŞEKİLLER VE HARİTALAR LİSTESİ	vi
KISALTMALAR	vii
1 GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI	1
1.2. YÖNTEM	4
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ZORLUKLARI	6
2 BİR YER DEĞİŞTİRME PRATİĞİ OLARAK İSKÂN.....	8
2.1. İSKÂN (YENİDEN YERLEŞTİRME).....	8
2.2. İSKÂN UYGULAMALARININ AMAÇ VE HEDEFLERİ	11
2.3. İSKÂN VE TOPLUMSAL PROBLEMLER	13
2.3.1. Yoksulluk.....	18
2.3.2. Kentleşme	25
2.3.3. Sosyal Dışlanma	31
2.4. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE’DEKİ İSKÂN UYGULAMALARI.....	37
2.5. İSKÂN YASALARI VE ÇALIŞMALAR	41
3. İSKÂN DENEYİMİ BAĞLAMINDA TİBİL EVLERİ	47
3.1. TİBİL KÖYÜ İSKÂNİ.....	49
3.1.1. Dönemin İskân Mevzuatına Göre Tibil İskânı	52
3.1.2. Bilgilendirme ve Müracaat	52
3.1.3. İskân Hakkı	56
3.2. İSKÂN ÖNCESİ TİBİL KÖYÜNDE GÜNDELİK YAŞAM	59
3.3. İSKÂN ÖNCESİ VE İSKÂN SONRASI EV STANDARTLARI.....	62
3.4. TİBİL MAHALLESİNDE YOKSULLAŞMA RİSKLERİ VE GELİR KAYNAKLARINDAKİ DEĞİŞİM.....	66
3.5. İSKÂN SONRASI DIŞLANMA DENEYİMİ.....	73
3.6. İSKÂN SONRASI KENT YAŞAMINA ADAPTASYON	78
3.6.1. Mahalle ve Gündelik Hayat	80
3.6.2. Aile ve Toplumsal Dayanışma İlişkileri	83
3.6.3. Komşuluk İlişkileri	85

3.6.4. Kadın.....	86
3.6.5. Evlilik	87
SONUÇ.....	90
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	104
EK A. Kilis-Tibil Evleri Araştırması Derinlemesine Görüşme Formu	105
EK B. Kaynak Kişi Listesi	108
EK C. Belgeler.....	112
EK D. KROKİLER.....	126
EK E. FOTOĞRAFLAR	136
ÖZ GEÇMİŞ.....	145

TABLOLAR, ŞEKİLLER VE HARİTALAR LİSTESİ

Şekiller

Şekil 1. İskân sonrası yoksulluk durumu	73
Şekil 2. İskân sonrası Tibil Mahallesiinde sosyal dışlanma olgusu	78

Tablolar

Tablo 1. Öncüpınar Mahallesi yıllara ve cinsiyete göre nüfus değişim tablosu (İncili, 2020: 17).	48
Tablo 2. Öncüpınar Mahallesi hane halkı sayısı ve ortalama hane halkı.....	49
Tablo 3. Tibil (Öncüpınar) köyü eğitim durumu (6 ve daha yukarı yaştaki nüfus) (TÜİK,1990 Genel nüfus sayımı)	70
Tablo 4. Öncüpınar Mahallesi (2010 ve 2018 yılları) eğitim durumu (İncili, 2020: 22)	70

Haritalar

Harita 1. Kilis ili lokasyon haritası (Karademir, 2020: 1).....	47
Harita 2: Kilis kenti mahalle sınırları (Karademir, 2020: 259).....	48

KISALTMALAR

Aktaran	Akt
Avrupa Birliği	AB
Bakınız	Bkz
Comparative Research Programme on Poverty	CROP
Çeviren	Çev
Çevresel Etki Değerlendirmesi	ÇED
Derleyen	Der
Editör	Ed.
Ekler	EK
Enstitü	Ens.
International Finance Corporation	IFC
Sayfa(lar)	S.
Sosyal Etki Değerlendirmeleri	SED
Tarih yok	T.y.
Türkiye Büyük Millet Meclisi	TBMM
Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü	TODAİE
Yayına Hazırlayan(lar)	Yay. Haz.
Yeniden Yerleşim Eylem Planı	YYEP

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE KAPSAMI

Göç, yeryüzündeki varlığının bilinen ilk safhalarından itibaren insan yaşamında ve insanların kurduğu küçük topluluklar ya da daha büyük toplumların şekillenişinde rol oynayan en önemli olgulardan birisi olmuştur. Savaş, kıtlık, açlık, sefalet, doğal afetler gibi faktörlerin dayattığı daha güvenli bir yer bulma arayışı veya daha iyi iş imkânlarına sahip olma, temiz bir çevrede yaşama, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişebilme, sosyal ve kültürel imkânlardan faydalanma gibi mevcut şartları iyileştirme arayışı göçlere vesile olabilmektedir. Mevcut yaşam alanından hareket edip başka bir alanda yeni bir yaşam kurmayı kapsayan göç sürecinde çoğunlukla bireyler ya da aileler kendi imkânlarıyla baş başadırlar. Bu anlamda da göç sürecinin önceden planlanıp planlanmadığı, mesafe, ekonomik imkân, ulaşım araçlarının türü, göç güzergâhının kalitesi ve varsa bu güzergâhta yaşayan insanların tavrı, göç sürecinin sonucunda varılan noktanın eski yaşam alanına benzeyip benzemediği ve bu yeni yaşam alanının sunduğu fırsatlar göç sürecinin konforunu belirler.

Bazı durumlarda göç, devletin aktif bir rol aldığı planlı bir süreç olan iskâna karşılık gelir. Devletin bu dahli, iskânı sıradan bir göç olgusundan ayırarak bir siyaset biçimine dönüştürür. Dolayısıyla devletin; güvenlik, iktisadi ve ülkenin ya da belli bir bölgenin nüfus kompozisyonuna dönük planları iskân siyaseti şeklinde tezahür edebilir. Hangi amaçla yapılırsa yapılsın, iskânın en temel prensibi, devletin göç eden birey ya da ailelere varış noktalarında yer ve/veya geçimlik araçları temin etmesidir. İskân sürecinin sağlıklı yönetilmesi ve uzun vadede daha iyi bir netice vermesi bu iki faktörün ne oranda ve ne şekilde temin edildiğiyle yakından ilişkilidir.

Sağlanan iş ya da finansal desteğin, bireylerin ya da ailelerin geçimini ne oranda sağladığı, inşa edilen konutların kalitesi ve büyüklüğü; yerleşimin altyapısının bu insanların beklentilerini ne oranda karşıladığı her bir iskân faaliyetinin özgünlüğünü belirlemektedir. Bu bağlamda çalışma, Kilis'in Tibil (Öncüpınar) Köyü'nün boşaltılarak halkının Kilis'te iskân edilmesi sürecini bir örnek olay olarak ele almaktadır.

Sözü edilen özgünlüğün yanında iskân süreci ve bu sürecin ardından ortaya çıkan toplumsal sorunlar, Tibil iskânını aynı zamanda Türkiye'deki kentleşme sürecinin tipik bir örneği haline getirir. 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de sanayileşme ve makineleşmeye paralel olarak kırsaldan kente doğru yaşanan nüfus hareketi sonucunda yaşanan hızlı kentleşme, kentin fiziki yapısını da etkilemekle kalmamış; siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel birtakım sorunları da beraberinde getirmiştir. Kentleşme hareketleriyle birlikte, zaman içinde insanların gündelik hayat pratiklerinde değişiklikler meydana gelmektedir. Aynı zamanda kırsal alanlardan kentlere doğru göç edenlerin yerleşme sorunları, kentleşmenin ortaya çıkardığı değişimlere ayak uydurmayı ve ortaya çıkan sorunlarla da baş edebilecek kentleşme politikaları planlayıp uygulamayı zorunlu kılmıştır.

Günümüzde Türkiye'nin temel sorunlarından birisi olan kentleşme sürecini anlamak için kentleşme sonucunda ortaya çıkan ekonomik sorunlar, işsizlik, konut sorunları, kentin çeperinde kalma, kente ait hissedememe gibi faktörleri dönemin mevcut şartlarında hükümetlerin uyguladıkları politikaları ve çözüm yollarını incelemek gereklidir. Bu uygulamaların hem göçle gelen insanların kentin kültürel yapısıyla uyum sürecini nasıl etkilediği hem de kentleşmenin hangi aşamalardan geçtiğinin tespit edilmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda, kırsaldan kente zorunlu iskân edilme durumunu ve bunun sonucunda yaşanan mekânsal ve toplumsal değişimi yansıtan Kilis-Tibil iskânı önemli bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.

1983 yılında gümrüğün genişletilmesi ve güvenliğin sağlanması amacıyla boşaltılmasına karar verilen Tibil Köyü'nün halkı zorunlu göç sonucunda Kilis kentinde inşa edilen Tibil Evleri olarak bilinen mahalleye iskân edildiler. Kentin geri kalanıyla bütünleşme sürecinde mahalle sakinlerinin çeşitli sosyo-kültürel, ekonomik ve politik bariyerlerle karşılaştıkları bilinmektedir. Mahalle'nin mekânsal dönüşümünün mahalle sakinlerinin karşılaştıkları problemler üzerinden nasıl gerçekleştiği bu araştırmanın esas sorunsalını oluşturmaktadır. Özellikle iskân politikaları, iskânın uygulanma aşamaları ve iskân sonrası yılların kentleşme

deneyimi üzerindeki etkisi incelenecektir. Bu çalışmanın öncelikli hedeflerinden birisi, yerinden edilen insanlara istihdam alanı sağlanmaması sonucu ortaya çıkan yoksulluk ve uyum süreciyle ilişkili olarak yaşanan sosyal dışlanma durumudur.

İkinci bölümde ele alınan araştırmanın kavramsal çerçevesine bakıldığında öncelikle bir yer değiştirme pratiği olarak iskân kavramı üzerinde durulacaktır. İskânın ne olduğu nasıl tanımlanabileceği tartışılacaktır. İskân uygulamalarına neden ihtiyaç duyulduğu sorusuna yanıt aranacak ve iskân sonrası yaşanan olumsuzlukları ortaya koyabilmek amacıyla yoksulluk ve sosyal dışlanma, kentleşme kavramlarına değinilecektir. Bunun yansısı tarihsel süreç içerisinde Türkiye'nin iskân politikaları ve bu politikalar neticesinde ortaya çıkan yasal düzenlemeler ele alınacaktır.

Çalışmanın bulgularının değerlendirildiği üçüncü bölümdeyse Tibil Köyü'nün neden iskâna tabi tutulduğu, bu iskânın hangi yasal düzenlemelere tabi tutulduğu, İskân tabi tutulan köylülerin olayı nasıl deneyimledikleri, iskân sonrasında yoksulluk ve dışlanmayı nasıl deneyimledikleri, bu sorunlarla nasıl başa çıkmaya çalıştıkları, iskân sonrası yaşam biçimlerinde ne gibi değişiklikler olduğu sorularına yanıt aranacaktır.

Böylelikle bu dönem içerisinde belli bir iktidar tarafından alınan kararların Kilis kentine etkisini incelememiz bu kararların kent alanına nasıl yansıdığını kentte ne gibi dönüşümler yol açtığını ortaya koymak mümkün olacaktır. Bunun yanında, iktisadi ilişkilerdeki dönüşüm, yoksullaşma, dışlanma, gettolaşma, kente uyum süreci gibi göçün sosyal-kültürel ve ekonomik sonuçlarının mekânla ilişkisini anlaşılabilecektir.

Son olarak, iskân faaliyetleri bir devletin toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasal gelişim seviyesini yansıtan önemli bir çalışma alanıdır (Babuş, 2006: 14). Bu sebeplerden ötürü iskân faaliyetlerini incelemek aynı zamanda bir devletin toplumsal gelişmişlik düzeyini ortaya koymak açısından önem kazanmaktadır. Fakat Osmanlı Döneminde ve Cumhuriyetin ilk yıllarında iskân faaliyetleri hakkında çalışmalar yapılmış olsa da 1980'li yıllardan sonraki iskân faaliyetleri, uygulama aşamaları, zorunlu göçe tabi tutulan halkın yaşadığı mekânsal, siyasal, kültürel ve ekonomik problemler üzerinde yeterince durulmamıştır. Genellikle iskân konusunda üzerinde durulan çalışmalar ise kalkınma faaliyetleri nedeniyle gerçekleştirilen iskân uygulamaları olmuştur. Çalışmanın bu bakımdan önemi, güvenlik amacıyla yapılmış Tibil köyü iskân faaliyeti sonucunda, iskân uygulamalarının kent mekânındaki ve toplumsal yapıdaki dönüşüme etkisini inceleyerek göç sonrası kente uyum ve sosyal

sorunların çözümüne katkı sağlayacaktır. Özellikle sınır kenti olan Kilis özelinde iskân faaliyeti ve kentleşme olgusunu ele almak, iskân uygulamalarının eksik kalan yönlerine vurgu yapmak, teori ve pratikteki uyumsuzlukların çözümüne de katkı sağlayacaktır. Çalışmayı göç, iskân, iskân politikaları ve uygulamaları, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi birçok disiplinin konusuna giren geniş bir yelpazede değerlendirmek kentleşme sonrasında yaşanan ekonomik, toplumsal, mekânsal problemlerin çözümünde literatüre önemli bir katkıda bulunacaktır.

1.2. YÖNTEM

Sosyal bilimler nitel ve nicel iki metodolojik araştırma alanına ayrılmaktadır. Bu çalışma “birey davranışlarının öznel doğasını, bireylerin algı dünyalarını, gündelik hayat ilişkilerini, bunlar hakkındaki kanaatlerini, duygularını, hayata karşı anlayış, kavrayış, hissediş ve deneyimlerini anlamayı, açıklamayı hedefleyen bir yaklaşım” (Duman,2014: 87) benimseyen nitel araştırma tekniğine dayanmaktadır.

Çalışmanın amacı 1983 yılında yürürlüğe giren Tibil Köyünün istimlak edilip köy sakinlerinin Kilis’te inşa edilecek evlere iskân edilmesi neticesinde insanların göç sürecini nasıl yaşadıkları, yeni yerleşim yerlerinde ne gibi sorunlarla karşılaştıklarını ortaya koymaktır. Tibil evleri örneğini önemli kılan unsur; güvenlik amacıyla kırsaldan kente yapılan iskân faaliyetine bir örnek olması ve literatürde bu yöndeki boşluğu dolduracak olmasıdır. Güvenlik sebebiyle gerçekleştirilen iskân faaliyeti köy sakinleri için öncelikle elzem bir durumdur. Fakat kentte iş bulamama, yoksullaşma riskleri, dışlanma ve kente uyum sağlayamama konularında ise köy sakinleri karamsarlardır. Bu ikilemi ortaya koyabilmek, sınır köyünde yaşayan insanların kente göç etmeleri sonucunda geçinme stratejilerini, yoksullaşma durumlarını, sosyal dışlanmalarını, kent sakinlerinin kalıp yargılarını, kentli-köylü çatışmasını, kentlileşme deneyimini tek bir saha örneği üzerinden inceleyebilme imkânı sağladığı için çalışmanın evreni Tibil mahallesi seçilmiştir.

Tibil Mahallesiindeki toplumsal ve mekânsal dönüşümü anlamak için öncelikle iskân öncesi ve iskân sonrası gündelik yaşam pratiklerindeki değişiklikleri, geçinme stratejilerini, değer ve alışkanlıklarını bu süreci yaşayan insanlardan dinlemek gereklidir. Bu amaçla iskân öncesi ve iskân sonrası değer ve alışkanlıklarındaki değişimi, mahallenin kendine has yapısını öğrenmek için fenomenolojik yaklaşımı kullanmak yerinde olacaktır. Öncelikle kent hayatına

taşınmayla birlikte yaşam standartlarındaki değişimi anlayabilmek için mahalleyi tanımak ve gözlemlemek gerekir. Daha sonradan ise mahallelinin gözünden göç sürecini, iskân deneyimlerini, kente yerleştikten sonra uyum sürecini ve çekilen sıkıntıları değerlendirmek gerekir. Bu süreçte çalışma konusuna başlamadan önce Tibil Mahallesi hakkında Kilis halkından alınan duyumlar ve ön yargılardan uzak durarak objektif bir şekilde saha çalışması yürütölmeye çalışılacaktır.

İskân politikalarının sosyal yönden uygulamada başarısızlıklarını ve kırsaldan kente zorunlu göçe tabi tutulan halkın çektiğı sıkıntıları uygulamada bir örnek üzerinden inceleyebilmek için araştırmada saha çalışması yapılmış ve “derinlemesine mülakat” temel araştırma tekniğı olarak seçilmiştir. Çalışmada gözlem, mülakat ve tarihsel veri analizini kapsayan nitel araştırma teknikleri kullanılacaktır. Araştırmada derinlemesine bir veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme çizelgesi kullanılmıştır. Görüşme formuna ekte yer verilmiştir.

Görüşmecilerin deneyimlerini, yaşadıkları süreci, memnuniyetleri ve sıkıntılarını anlayabilmek için görüşme esnasında zaman sınırlaması koyulmamış, açık uçlu sorular yöneltilerek görüşmecinin konuşması esnasında bir müdahalede bulunulmamıştır. Görüşmeler gerçekleştirilirken güven ve samimiyetin sağlanması öncelikli amaç olmuştur. Görüşmeler ev ortamında gerçekleştirilerek, görüşmecinin kendini rahat bir ortamda hissetmesi sağlanmış ve aynı zamanda diğer aile üyelerinin de konu hakkında görüşleri alınmıştır. Görüşmecilere öncelikle istedikleri soruya cevap vermemekte özgür oldukları ve bu bilgilerin sadece tez amacıyla kullanıldığı ve çalışma konusu hakkında kısaca bir bilgi verilmiştir.

Çalışmanın esas uygulama alanı ise *Tibil Evleri* olacaktır. Mahallede ikamet eden insanlar araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada “evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu veya evren hakkındaki bilgilerin (büyüklük ve bilgi derinliğı vb.) eksik olduğu” (Baltacı,2018: 253) durumlarda kullanılan *kartopu örnekleme* tekniğı kullanılmıştır. Görüşmecilerin güvenliğini sağlamak için referans aracılığıyla ulaşarak mülakat gerçekleştirildi. Tibil Mahallesinde ikâmet etmekte olan referans kişi görüşme yapılacak evlere giderken yanımda bulundu ve her bir görüşmecinin tavsiye ettiği kişiler üzerinden yeni kaynaklara ulaşıldı. Görüşmeler 8 Aralık 2018-27 Ocak 2020 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmecilere herhangi bir süre kısıtlaması yapılmamıştır. Görüşmelerin süresi 2-2,5 saat aralığında sürmüştür. Görüşmeler 6 Kadın 10 Erkek olmak üzere 16 kişiyle yapılmıştır. Görüşmeler yapıldığı esnada ailenin diğer üyeleri de deneyimlerini

paylaşarak görüşmeye katılmışlardır. Mahalle denilince muhtarından, esnafına, imamından, delikanlısına, yoksuluna ve zenginine kadar çeşitli yelpazede insanların yaşadığı bir mekân canlanır gözümüzde. Bu sebeple görüşmecileri Tibil Mahallesinde yaşayan fakat farklı meslek ve yaşam alışkanlıklarına sahip insanlardan seçmeye çalışıldı. Bu bağlamda mahallenin muhtarı, imamı, eski ihtiyar heyeti üyesi, çiftçi, bakkal, ev hanımı, müteahhit, kahvehane sahibi insanlarla görüşerek iskân öncesi ve iskân sonrası kentleşme deneyimleri ve yaşam biçimlerindeki değişimler tespit edilmeye çalışıldı. Ayrıca Tibil köyünün iskânı hakkında arşiv belgeleri ve Tibil evlerinin imar planlarına ulaşarak mülakatlardan toplanan bilgiler belgelerle desteklendi. Saha çalışmasından elde edilen sonuçların değerlendirilmesiyle bir kentleşme politikasının sosyolojik yansımalarının ortaya konulması mümkün olacaktır.

1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE ZORLUKLARI

Çalışma içinde iskân sonrası yaşanan problemler bakımından yoksulluk ve sosyal dışlanma üzerinde durulması araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Ayrıca yaşanan mevcut sıkıntılar ve iskân öncesi ve iskân sonrası yaşam biçimindeki değişimler Tibil Mahallesi ile sınırlandırılmıştır.

16 katılımcı ile derinlemesine görüşme yapılmıştır. Fakat katılımcılardan biri mahallenin iskân öncesi dönemden beri imamlığını yaptığı için ve Tibil’de doğmadığı için yoksulluk ve sosyal dışlanmayla ilgili sorular yöneltilmemiştir. “İskân sonrası yaşamda yoksulluk ya da sosyal dışlanmaya maruz kaldınız mı?” sorusu 15 kişiye yöneltilmiştir. Çalışmada 6 kadınla görüşme yapılmıştır. Daha çok kadınla görüşme yapılmak istenmiş fakat aile reisinin konuyu daha iyi anlatacağını düşündükleri için bu konuda ısrarcı olunmamıştır.

Tibil mahallesi iskân kararı 1983 yılında resmî gazetede yayınlanmış ve 1991 yılında iskân evleri teslim edilerek göç süreci başlamıştır. İskân öncesi yaşam hakkında bilgi toplamak için görüşmecilerin belli bir yaş aralığında olması gerekmektedir. Göç sürecini iyi hatırlayan görüşmecilere ulaşmak araştırmanın zorlukları olmuştur. Gidilen evlerde o dönemde çocuk olan görüşmeciler sadece iskân kararı çıktığında kente taşınacakları için sevindiklerini fakat onun dışında bir şey hatırlamadıklarını belirtmişlerdir. Kadınlarda o dönemlerde yaşadıklarını ve iskân sonrası yıllarda deneyimlerini anlatmakta daha çekimser kalmışlardır. Fakat

görüşme yapıldığı esnada evde bulunan ailenin evlenmiş ya da bekâr çocukları arada sohbe katılmış kendi görüşlerini beyan etmişlerdir. Bu görüşlerden yola çıkarak köy ve kent hayatı arasındaki düşünceler teze aktarılmıştır. Araştırmada yaşanan bir başka zorluk, iskân öncesi yaşadıkları köy sınırla bitişik ve o alanda gümrük yapıldığı için bölgeyi gidip gözlemlene imkânı olmamıştır. Köy hakkındaki düşüncelerim anlatılanlarla sınırlı kalmıştır. Ayrıca Tibil Mahallesi daha çok içe kapalı olduğu için, referanslar olmadan bir evin kapısını çalıp görüşme talep etmenin hoş karşılanmayacağı söylendiğinden dolayı daha çok görüşmeciye ulaşma imkânımız olmamıştır. Tespitlerimiz görüşmecilerimiz ve ailelerinin görüşleriyle sınırlı kalmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR YER DEĞİŞTİRME PRATİĞİ OLARAK İSKÂN

2.1. İSKÂN (YENİDEN YERLEŞTİRME)

Tarihin her döneminde varlığı bilinen ve sonucunda ortaya çıkan hadiselerden dolayı, birey ve toplum hayatını derinden etkileyen göç; “coğrafi bakımdan bir iskân ünitesinden ayrılan kişilerin, başka bir yerde hayatlarını devam ettirmeye karar vermeleri ve bu kararı uygulamaları ile ortaya çıkan durumdur” (Gönüllü, 2009: 3). Göç aynı zamanda bir hayatta kalma mücadelesidir. Niteliği ne olursa olsun göç, bireyin bir dünyaya ait olma ve kendini var kılma çabasının da bir sonucudur (Alaçam, 2016: 85). Tarihin ilk göçleri yiyecek bulma ihtiyacından ortaya çıkmış, yirmi birinci yüzyılda ise fiziki, siyasi, tarihî, askerî ve sosyo-ekonomik, kültürel ve çevresel faktörlere bağlı olarak güncelliğini korumaktadır (İnan, 2016: 14). Göç etme kararının, göç edenlerin istek ve iradelerinin dışında baskı ve zorlamalar sonucunda alınması ise zorunlu göç kavramıyla açıklanmaktadır. Tanımda zor olan durum ise, neyin zorlama olarak nitelendirilebileceği ve bu zorluğun açıklığa kavuşması ve zorunlu göç kavramının genişletilmesi durumudur (Bartram, vd., 2017: 151). Zorunlu göç; “*bireylerin kendi istek ve arzuları dışında devlet ya da devlete bağlı bulunan kurum ve kuruluşlar veya muhalif gruplar tarafından uygulanan, baskı, şiddet ve zorlama sonucu yaşadıkları yerleşim biriminden göçe zorlanarak göç ettirilmeleri sürecini kapsamaktadır.*” (Telli, 2014: 38-39). Zorlayıcı göç nedenleri olarak; “savaş, terör, ekonomik yetersizlikler, kıtlık, dini, siyasal ve etnik baskılar” sayılabilir. (Aziz Yıldırım, 2004: 36).

Zorunlu göçün iskândan ayrılan yönü, iskân faaliyetleri sonucunda yerinden edilen kişilere “ev, iş, yardım kredisi” gibi destekler sağlanırken zorunlu göç ile yer değiştirmeler sonucunda devletin bu tarz desteklerde bulunması söz konusu değildir.

Örneğin; zorunlu göç sebebiyle kırsaldan kente göç eden bir aile, barınacak bir ev bulamadığı takdirde belki de gecekonduya yaşamak zorunda kalacaktır. İskân faaliyetleri sonucunda ise yerinden edilen halk yeniden yerleştirilerek ya iskân evlerinden faydalanabilmekte ya da mallarının kamusal bedelini alarak kendilerine ev alma fırsatına sahip olmaktadır. Bazen göçün bir sonucu bazen de bir nedeni olan iskân kavramının nasıl tanımlandığı ya da tanımlanabileceği bu noktada irdelenmesi gereken bir husustur.

İskân genel manasıyla bir yerleşmedir. “İnsanların sosyal ve ekonomik olarak yaşayış tarzlarına ve ister toplu isterse de dağınık; büyük ya da küçük bütün yerleşmeler iskân olayıdır” (Çatal, 2009: 76). Toplulukların sosyal, kültürel ve ekonomik yapılarına göre biçimlenerek oluşan iskân biçimleri; oba, öbek, boy, kanton, derebeylik, sancak gibi sosyal ve siyasal özelliklerle değişime uğrayarak günümüze kadar varlığını sürdürmüştür (Şengün ve Yıldız, 2019: 52). İskân, yurtlandırma, yerleştirme, yurtlanma, yerleşme anlamına gelmektedir. 1934 tarihli ve 2510 sayılı İskân Kanunu’nun 17. Maddesine göre iskân tanımına şu şekilde yer verilmiştir:

“Bir aileye, nüfus ve ihtiyacına göre oturacak ev veya ev yeri, sanatkârlara ve tüccarlara ayrıca geçim getirecek dükkân veya mağaza yahut bu gibi yapı veya yeri ve mütedavil sermaye; çiftçilere de ayrıca kâfi toprakla çift hayvanı, alet ve edevatı, tohumluk, ahır ve samanlık veya yeri vermekle yapılır” (21 Haziran 1934 tarihli 2733 sayılı Resmî Gazete).

Bu maddeden iskânın planlı ve devlet tarafından yapıldığını anlıyoruz. O yüzden Arslan, iskân kavramını “planlı göçürme” şeklinde tanımlamaktadır (Arslan’dan akt. Tercan, 2008: 45). 2510 sayılı İskân Kanunu’na göre, “iskân edilecek her aileye nüfuslarına göre dağıtılacak çeşitli toprak miktarı ve dağıtış şekli Sağlık ve Sosyal Yardım ve Tarım Bakanlığı tarafından hazırlanıp Bakanlar Kurulu tarafından tasdik edilecek bir cetvelle tespit yapılacaktır” (Tercan, 2008: 45). İskân faaliyetlerinin bu şekilde bir plan dâhilinde yürütülmesi göç kavramıyla ayrılan yönünü ortaya koymaktadır. İnsanlar göç hadisesi sonucunda yaşamlarını sürdürecekleri yer, ev inşa etme konusunda sıkıntılar yaşarken iskân nedeniyle zorunlu göç etmek zorunda kalan insanların yaşayacakları evler kendilerine tahsis edilmiştir. Genel manasıyla “beşerî bir yerleşme” olarak tanımlayabileceğimiz iskân kavramı;

“Nüfus ve toprağın dağılımı, devlet hizmetlerinin ülke geneline yayılması, ülke kaynaklarının kullanılması, etnik grupların, yerel kümelenmelerin, din ve inançların ülke düzeyindeki dağılımı, yerel yönetimler ve yerel sorunların çözümü, devletin egemenliğinin korunması, üretimin artırılması, üretim artığının değerlendirilmesi gibi birbiriyle ilişkili konularla iç içedir.” (Telli, 2014: 42).

Bir otorite, genelde devlet otoritesi, tarafından gerçekleştirildiği için, iskân genelde bir ülkenin sınırları içinde veya sömürgeleştirdiği bir bölgeye doğru olur. Tanımdan da anlaşılacağı üzere iskân faaliyetleri bütün yerleşmeleri kapsamaktadır. İskân kentsel ya da kırsal olmak üzere iki şekilde olabilmektedir. Tarımsal arazi dağıtımına dayandırılan iskânlar aynı zamanda yerleştirilecek topluluğun ihtiyaç duyduğu diğer (orman, yabani hayat, balık kaynakları gibi) doğal kaynaklara erişimi de içerebilmektedir. Tarımsal iskân, özellikle kırdan kente yapılacak iskân faaliyetlerinde geçim kaynağı çiftçilik olan insanlar için arzu ettikleri bir seçenektir. İnsanlara belli bir büyüklükte arazi verilerek ekip biçmelerine olanak sağlanmaktadır. Kentsel iskânlara baktığımızda ise genellikle kent merkezlerinde ya da yarı-kent merkezlerinde ev verilmesini, yerinden edilen nüfusun geçimlerini sağlamak için iş olanakları sağlanmasını ya da finansal yardım ve kredileri kapsayabilmektedir (Şatıroğlu, 2012: 50).

İskân sorunu ele alınırken, devletin iç bünyesi, hukuku, ekonomisi, örgütleri, yönetim biçimi ve halk-devlet ilişkileri gibi konular göz önüne alınmalıdır. İskân uygulamaları hem kişiyi hem devleti ilgilendirmektedir (Tercan, 2008: 45-46). Devlet zoruyla güvenlik ya da afet gibi amaçlarla yapılan iskânlarda, yeniden yerleştirme yapacağı kişiler için evleri inşa edeceği alanı ayarlama, elektrik, su ve alt yapı sorunlarını çözme, evleri tahsis edeceği kişileri belirleme ve taşınma sürecinin sorunsuz ilerlemesi için yerine getirmesi gereken birçok unsur bulunmaktadır. İskân, devletlerin ekonomik ve idari sorunlarıyla yakında ilgili olmasının yanında, toplumu da büyük oranda ilgilendirmektedir. Yine benzer şekilde nüfusun ekonomiye kaydırılması konusu da iskân politikasının şekliyle ilgilidir. Sonuç olarak iskânın uygulanma amacı çeşitlilik gösterir ve bundan dolayı farklı metotlarla iskân faaliyetleri gerçekleştirilir (Tercan, 2008: 46).

İskân olgusunda belirleyici bir faktör olan nüfusun belli bir coğrafya üzerinde yerleşim düzeninin sağlanması, iskân sürecinin sorunsuz ilerlemesi, konut yapımı, yer değiştirecek nüfusun iskân edileceği bölgenin fiziki alt yapısı ve finansal şartlarının sağlanması sürecinde devlete ve ilgili kurumlara önemli görevler düşmektedir. Nüfusun yurt genelinde dengeli dağılımının sağlanması, ekonomik kaynaklardan herkesin istifade edebilmesi, iskân mahallinin korunması ve ortaya çıkan ihtiyaçlara göre geliştirilmesi, doğrudan devletlerin sorumluluğundadır. Sosyal bir olgu olarak tanımlanabilen iskân kavramı, toplumsal yaşamın hemen her alanını ilgilendirir. Bundan dolayı toplumsal yapıya ilişkin problemlerin de ortaya çıkışını

engellemek ve mevcut problemlerin de çözümünü sağlamak için iskân politikaları önem teşkil etmektedir (İnan, 2016: 14). Tarihsel süreçte günün koşulları gözetilerek iskân politikaları çıkarılmış ya da var olan politikalar revize edilmiştir.

2.2. İSKÂN UYGULAMALARININ AMAÇ VE HEDEFLERİ

Genelde kişilerin kendi istekleri doğrultusunda gerçekleşmeyen, irade dışı yerleştirilme kapsamında oluşturulan iskân politikaları, farklı amaçlar ve metotlarla uygulanmıştır. İskân küresel ölçekte çoğu ülkede uygulanma alanları mevcuttur. İskân faaliyetleri geçmişte, savaşlardan dolayı yaşanan nüfus kaybını çözmek, üretim yapacak kaliteli nüfusu sağlamak amacıyla yapılmaktaydı. Bu faaliyetler gerçekleştirilirken örneğin muhacir ve mülteciler arasındaki iskân sürecinde coğrafi ve sosyal uyum da dikkate alınmaktaydı. Ayrıca 1936 yılındaki iskân siyaseti ise atıl bulunan toprak ve hazine arazilerine nüfus yerleştirip ekime açmak hedeflenmiştir. Bataklıklar, göletler, kamış ve fundalıklar gibi yerlerin, yerleştirilecek nüfus tarafından, devletin sağlayacağı destekle ekili alanlar haline getirilmesi de amaçlanmıştır (Tercan, 2008: 53). Halkın özgürleşmesi, devletin ve çağdaşlığın korunması için feodal unsurların ayrıcalıklarına son vermek gerekiyordu. Bu amaçla da iskân yasa ve uygulamaları, feodal unsurlara bağlanan halkı onlardan ayırmak için yapılmaktaydı (Babuş, 2006: 301).

İskân yasalarının en önemli amaçlarından birisi de 2510 sayılı kanunda yer alan, aşiretlerin tüzel kişiliklerine son verileceği ve tüzel kişilik adına var olan mülklerine, muhtaçlara dağıtmak üzere el konulacağı hükmüdür. Başka bir deyişle, aşiret ilişkilerine son verilip, aşiret mensupları devlete bağlanacaktır. İskân yasası bu özelliği bakımından “sosyal devrim” olarak nitelendirilmiştir (Tercan, 2008: 74). Medeni Yasaya göre aile tanımı şu şekilde güncellenmiştir; “bir ağanın, beyin ya da şeyhin etrafında toplanan çok sayıda kişinin oluşturduğu aile kavramı yerine, ana baba ve evlenmemiş çocuklardan oluşan birimi aile olarak kabul etmiştir.” İskân yasasına göre nüfus nakilleri yapılırken de yeni “aile” tanıma göre değerlendirilmiştir (Tercan, 2008: 74-75). Bu durumda iskân uygulaması gerçekleştirilirken 18 yaşından büyük ve evli olan herkese iskân evlerinden faydalanma hakkı verilmiştir.

İskân uygulamalarının başka bir amacı da toprak mülkiyetine dayanan bir iktisadi sistemin gelişimi için göçebeliği sona erdirmektir. İskân yasa ve uygulamaları bu hedefini gerçekleştirmek için kayıt dışı sayılan bu unsurları toprağa bağlayıp

üretici ve kayıtlı nüfus haline getirmesi gerekiyordu. Daha çok hayvancılıkla uğraşan göçebe nüfusu toprağa ve devlete bağlamak için, ekim yapılmayan toprakların tarıma açılıp göçebelere verilmesi öngörülmüştür. Bu politika Osmanlı döneminden beri iskân yasa ve uygulamalarının temel hedeflerinden biri haline gelmiştir (Babuş, 2006: 302). Cumhuriyet döneminde ilk iskân uygulaması ise Şeyh Sait Ayaklanması'ndan sonra gerçekleştirilmiştir. Ağrı ayaklanmaları, Suriye, İran, Irak gibi dış ülkelerdeki gelişmelerle birlikte yeni iskân önlemleri alınması gerektiğinden 1934 yılında 2510 sayılı iskân yasası çıkarılmıştır. Türkiye'de uygulanan iskân siyasetinin en önemli amaçlarından biri de Kurtuluş Savaşı'ndan sonra ulusal kültürün benimsenmiş olduğu tek bir ulus oluşturma düşüncesidir. Bu düşünce 2510 sayılı yasaya da yansımıştır (Tercan, 2008: 75-76).

Görüldüğü üzere bir ulusu oluşturma, çağdaş devlet anlayışını sürdürebilme, nüfusu kontrol altına alabilme gibi birçok faktör için iskân siyaseti oldukça önem taşımaktadır. İskân uygulamaları amaçlarına göre genelleyerek bir sınıflandırma yapacak olursak; “nüfus politikaları doğrultusundaki iskân uygulamaları, üretim faktörlerinden kaynaklı iskân uygulamaları, güvenlik ve düzenin sağlanması amacıyla yapılan iskân uygulamaları” şeklinde üç alt başlığa ayrılır (Tercan, 2008: 47). *Nüfus politikaları doğrultusunda yapılan iskân uygulamaları*; büyüme halindeki ülkelerin yeni topraklarındaki hâkimiyetini sürekli ve kalıcı kılmak amacıyla, ülke vatandaşlarının büyük topluluklar halinde alınan topraklara iskân edilmesidir. Diğer taraftanda yeni alınan topraklardaki toplulukların bir kesimi de ülkenin iç kısımlarına getirilerek dönüştürülmeleri ve kültürel anlamda kaynaşmaları sağlanır (Tercan, 2008: 47). Osmanlı döneminde Anadolu'da güvenliği sağlamak amacıyla Müslüman olmayan nüfusun bu bölgelere, Müslüman nüfusunda yeni alınan topraklara yerleştirilmesi bu iskân uygulamasına örnek olarak verilebilir. Ayrıca alınacak sağlık, sosyal, ekonomik önlemlerle de nüfusu rahatlatıp doğurganlığı arttırmak ve ölüm oranını düşürerek sağlıklı bir nesil yaratmak amaçlanmıştır (Babuş, 2006: 299). *Üretim faktörlerinden kaynaklı iskân uygulamalarının* yapılmasındaki amaç; üretim avantajı yüksek olan bölgelerde nüfus oranının belli bir düzeyin üzerine çıkarılarak o bölgedeki yoğunluğun arttırılması, üretim şartlarının kötü olduğu bölgelerde ise o bölgenin terk edilerek artı ürünün azalmasını engellemektir. Artı ürünün maksimum düzeye çıkarılabilmesi için nüfusun sürekli olarak mekânda yeniden dağılımı yapılır. Osmanlı döneminde reayanın yerleştirildiği alanı en az 10 yıl terk etmemesi zorunluluğu bu uygulamaya örnektir (Tercan, 2008: 48). *Güvenlik ve düzenin*

sağlanması amacıyla yapılan iskân uygulamalarının amacı ise, ülke içerisinde veya dışarıya karşı güvenliğin ve düzenin sağlanmasıdır. Burada amaç, üretim güvenliğinin sağlanması, uluslararası ticaret yolları üzerindeki denetimin sağlanması veya ülke içerisinde güvenlik bakımından sıkıntılı bir bölgenin başka güvenli bir bölgeye taşınması şeklinde de gerçekleştirilebilir. “Genellikle düzensiz yaşayan ve devlet için her zaman sorun çıkarabilecek olan unsurların iskân edilerek disiplin altına alınması, iskân çalışmalarının en önemli amaçlarından biri olmuştur” (Tercan, 2008: 48).

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan beri devam eden iskân çalışmaları, 18. yüzyıl sonlarında, savaşlar sonucunda ortaya çıkan sınır değişikliklerinden dolayı dışarıdan göç alma veya göç verme şeklinde devam etmektedir. Osmanlı Devleti’nin ve Türkiye’nin geçmişten günümüze en temel sorunlarından birisi iskân faaliyetleri olmuştur. İskân sorununun üzerinde durmamızın sebebi; yurtlandırma, yerleştirme, yeni bir yerde oturacak ev, geçinecek bir iş vermeyi içeren iskân kavramının içeriğine girmiş veya giren kesimler oldukça fazladır. İskân kapsamında muhacirler, mülteciler, mübadiller, istilazedeler, harikzedeler (Afetzedeler), çingeneler gibi sınıflandırmalar yapılmıştır (Tercan, 2008: 49). Bundan dolayı iskân faaliyetlerinin gerek karar alma aşaması, süreci, bölge halkının yerinden edilmesi ve yeni bölgeye yerleştirilmesini, devletin izlediği politikaları göz ardı etmemiz mümkün değildir. Geçmişten günümüze çıkarımlarda bulunarak bu sürecin yürütülmesinde devletin üstlendiği ve halkın isteklerini saptamamız gerekir. İskân sürecinin sorunsuz ilerlemesi için çıkarılan mevzuatlar ya da dönemin gereksinimleri üzerine kanunlar üzerinden yapılan revizeler ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Uygulamadaki başarı ve başarısızlıklar iskân kanunundaki eksik kalan hususların tespit edilmesini sağlayacaktır.

2.3. İSKÂN VE TOPLUMSAL PROBLEMLER

Modern öncesi dönemlerde toprak kazanmak amacıyla yapılan fetihler güvenlik amaçlı iskânları doğururken; Kapitalizmin hız kazanması ve ulus devletin ortaya çıkması etnik homojenleştirme ve kalkınma amaçlı iskânları ön plana çıkarmıştır. İskân faaliyetleri ne amaçla gerçekleşmiş olursa olsun iskânın sonucundan etkilenen insanların yaşadıkları sosyal sıkıntılar, hayal kırıklıkları,

istekleri benzerdir. İskân uygulamaları sonucunda yaşanan problemlere bakacak olursak;

a) Kent yoksulluğu ve bunun sonucunda oluşan yoksulluk kültürü. Yoksulluk sadece kırsal kesimde görülmekte kentsel yaşam alanında da kendini göstermektedir. Kent hayatında tarım ve hayvancılıkla ilgili işleri yürütemeyen, kırsaldan kente iskânla gelmiş olan, halk ekonomik yaşama etkin bir şekilde katılamadıklarından ve kentin sunduğu fırsatlardan da mahrum kaldıklarından dolayı kent yoksulu olarak adlandırılmaktadırlar. b) İstihdam alanının yetersizliğinden dolayı işsizlik oranlarının yükselmesi ve marjinal işlerde çalışan insan sayısında artış. Kent hayatının bazı kitleler için yoksullukla ilişkilendirilmesinin sebebi istihdamda yaşanan problemler ve bunun sonucunda ortaya çıkan işsizlik durumudur. Kentteki sanayi ve hizmet sektörünün aradığı eğitim ve niteliklere, mesleki hünere sahip olunamaması kentsel gelirden yeterli şekilde pay alınmasını da güçleştirmektedir. Nitelsiz iş gücü ise, yaşamlarını sürdürebilmek için marjinal mesleklerde çalışmak zorunda kalmaktadırlar (Es ve Güloğlu, 2011: 2). c) Kentlerde suç olgusunun giderek yaygınlaşması. Yoksulluk ve suç olgusu arasında da bir ilişki görülmektedir. d) Aile içi şiddet. Kent hayatına uyum sağlayamama, işsizlik ya da gelir düzeyinde ki düşüklük stres ve bunalıma sebebiyet vermekte bunun sonucunda hane içi huzursuzluklara da neden olmaktadır. e) Kente adaptasyon sağlamada güçlük çekmek ve bunun sonucunda yerli halk tarafından yaşanan sosyal dışlanma. (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 20-21).

İskân faaliyetleri sonucunda yaşanan olumsuzlukları, iskân teorilerini ve olumsuzlukları önleme adına geliştirilen modelleri incelemek için kalkınma projeleri nedeniyle yapılan iskân faaliyetlerine değinilecektir. Hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde hızlanan kalkınma süreciyle birlikte, zorunlu iskân örnekleri de artmaktadır. Bu tür iskân örnekleri sadece devlet tarafından kamu yararına yürütülen projelerle değil, aynı zamanda kâr güdüsü ile hareket edilen özel şirketlerin projeleri tarafından da ortaya çıkmaktadır. Sanayileşme ve kentleşme hızı arttıkça nüfus yoğunluğu da artmakta bu da zorunlu göç olgusunun sayısını arttırmaktadır. Bununla birlikte sivil toplumların zorla nüfusun yerinden edilmesine yol açan aksaklıklara ve derin olumsuz etkilere gösterdiği direnç de artmaktadır (Cernea, 2011: 85).

Kalkınma projeleri nüfusun genel refahı göz önünde bulundurularak gerçekleştirilir. Ancak nüfusun belirli kesimleri üzerinde olumsuz sonuçlar meydana getirmektedir. Barajlar, yollar, kentsel sıhhi tesisat gibi her büyük altyapı projesi arazi gerektirir ve bu nedenle projeler arazi üzerinde ikamet eden nüfusu doğrudan etkilemektedir (Appleby, 2011: 120). İstemsiz yeniden yerleşim, kalkınma projelerinin yol açtığı en önemli sonuçlardan biridir. Kalkınma projelerinin, yerinden edilmiş nüfus üzerine ciddi sosyoekonomik ve kültürel etkileri vardır. Yerinden edilmiş insanlar topraklarını, evlerini, gelir ve geçim kaynaklarını kaybedebilirler. Ancak yeniden yerleşim planları düzgün bir şekilde hazırlanır ve uygulanırsa, yerinden edilen nüfusun kötü yaşam koşulları düzeltilerek kalkınma projelerinin olumsuz etkileri önlenmiş olur (World Bank, 2012: 13). Yeniden yerleşim sürecini

veya yeniden yerleştirilen insanlar üzerindeki etkileri özetlemek için çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bazıları bir proje ya da fonlama perspektifinden, bazıları da danışman perspektifinden, diğerleri ise yeniden yerleşim için planlanan insanlar perspektifinden yararlanmaktadır. Uluslararası standartlarla tutarlı olabilmek için öncelikle yeniden yerleştirilen insan sayısını azaltmak için proje alternatifleri değerlendirilmelidir (Vanclay, 2017: 7).

Hem kentsel hem de kırsal alandaki yer değiştirmelerde iş istihdamının yeniden kazanılması gerekmektedir. Zorunlu yer değiştirme sonucunda işini kaybedenler arasında topraksız işçiler, girişim veya hizmet çalışanları, zanaatkârlar ve küçük iş adamları yer almaktadır. İşsizlik süreci veya eksik istihdam yer değiştirme tamamlandıktan çok sonra da devam eder. Çünkü yeni istihdam yaratmak zordur ve önemli miktarda yatırım gerektirir (Cernea ve McDowell, 2000: 125). Dünya Bankası, 1980’de politika rehberleri geliştirerek yeniden yerleşim planlaması yönünden sorumluluk almaya başlamıştır. Bankanın misyonunun merkezinde yeniden yerleşim yer almaktadır. Görevleri ise tüm yerleştirme programlarının, sosyal ve ekonomik verimliliği yeniden oluşturan kalkınma programlarının hazırlanmasıydı. Amaç yeniden yerleştirilen insanların geçim kaynakları yeniden kazandırılacak hatta mümkünse iyileştirilecekti.

Dünya Bankası grubu üyesi olan International Finance Corporation (IFC), üye ülkelerdeki insanların yaşamlarını iyileştiren çevresel ve sosyal açıdan sağlam projelerin finansmanına kendini adanmıştır. Zorunlu bir şekilde gerçekleştirilen insanların yerinden edilmesi IFC için önemli bir sorundur. Eğer uygun bir planlama ve yönetim olmadan iskân gerçekleştirilirse yerinden edilen insanlar uzun vadeli zorluklarla karşılaşacaklardır. IFC’nin amacı eğer mümkünse yeniden yerleşimden kaçınma yollarını bulmak veya alternatif proje tasarımları ve sahalarını keşfederek yeniden yerleşim olgusunu en aza indirmektir. IFC, proje sponsorlarını iskândan etkilenen kişilerin geçim kaynaklarının ve yaşam standartlarının iyileştirilmesini sağlamak için planlama ve yürütmeye teşvik etmektedir.

Yeniden Yerleşim Eylem Planı (YYEP), yeniden yerleşimden sorumlu taraflarca hazırlanan bir plandır (Brusberg, 2002: 1). Zorunlu yeniden yerleştirme politikasının amacı, bir proje sonucunda fiziksel veya ekonomik olarak yerinden edilmiş kişilerin hayatlarının, proje gerçekleşmeden önceki yaşantılarından daha kötü olmamasını sağlamaktır. Yeniden yerleşimin zorunlu ya da başka bir ifadeyle istemsiz olmasının sebebi, yerinden edilen kişilerin bilgilendirilmiş onayı olmadan

veya reddetme yetkisine sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır (Brusberg, 2002: 5).

Yeniden yerleştirme ne kadar iyi niyetli ve planlanmış olsa da insanlar ve topluluklar üzerindeki etkisi büyüktür. Sosyal etkilerin büyüklüğü, iskân sürecinin uzun yıllar boyunca insanların yaşamlarına egemen olacağının göstergesidir. Bu nedenle ilk prensip mümkünse iskândan kaçınması gerekliliğidir. Yeniden yerleşim sürecinde sosyal konular yeterince dikkate alınmamıştır. Müzakere edilerek işleyen bir süreç yeniden yerleşimin etkili bir şekilde ilerlemesini sağlayabilir (Vanclay, 2017: 17).

Literatürde yeniden yerleşme üzerine birçok model geliştirilmiştir. Bazı örneklerine yer verecek olursak, 1982 yılında Colson ve Scudder'ın, yeniden yerleşim sürecine insanların verdiği yanıtı açıklamak için bir model geliştirmişlerdir (Hay, Norton ve Skinner, 2019:10). Bu çerçeve Scudder tarafından geliştirilmiş ve “*Dört Aşamalı Çerçeve*” olarak adlandırılmıştır. Dört aşamalı çerçevede aşamalar; Kaygı, Stres, Umutsuzluk, Kayıplar (yoksullaşma), Kazançlar (geliştirme), Konsolidasyon ve Devir teslimi şeklindedir (Perera, 2011: 387). Bu teori, yeniden yerleşim sürecinin oldukça stresli olduğunu ancak zaman içinde yeni yerlerine adapte olduklarını varsayar. Bu durumu örnekleyecek olursak, kırsal kesimden kente iskân edilen halka “Yeniden köyünüze dönmek ister misiniz?” sorusunu yöneltildiğinde çoğunlukla hayır cevabını alınmaktadır. Bu modele göre yeniden yerleşim süreci, planlama ve işe alım, ayarlama ve başa çıkma, topluluk oluşumu ve ekonomik kalkınma, teslim etme ve dâhil etme olmak üzere dört aşamadan oluşmaktadır. Fakat birçok topluluğun olumlu sonuçların yaşandığı son aşamaya ulaşamadığı vurgulanmaktadır. Modelin bir sonucu olarak da bazı yeniden yerleştirme işlemlerinin diğerlerinden daha başarılı gerçekleştirildiği ve iskân politikalarının iyileştirilebilmesi için yeniden yerleşimin gerektirdiği sosyal süreçlerin göz önünde bulundurulmasının fayda sağlayacağı belirtilmiştir (Hay, Norton ve Skinner, 2019: 31).

1980 yılında ise Dünya Bankası ilk olarak yeniden yerleşim politikaları ile ilgili ilkeleri uygulamaya koydu. Bu politikaların amacı büyük ölçekli projelerin yerel nüfus üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmaktı. Politikalar, yer değiştirme, yeniden yerleşim, tazminat, sosyal altyapı ve hizmetler, çevresel etkiler ve etkilenenler için gelirin yenilenmesi açısından değerlendirilmektedir. Hükümetlerin,

yerlerinden edilmiş ailelere kaybettikleri varlıklarının gerçek değerlerinin ödenmesi gerektiği ilkesi de geniş ölçekte kabul edilmiştir (Picciotto vd., 2002: 2).

Bir başka geliştirilen model ise, Kirchher ve Charles tarafından hazırlanan Matrix Çerçevesidir. İskân konusunun daha ayrıntılı incelendiği bu çalışmada üç temel bileşen vardır: “*Altyapı*: elektrik, sulama ve su, taşkın kontrolü, yollar ve ulaşım; *Geçim kaynağı*: toprak ve konut, gelir ve istihdam, sağlık ve beslenme; *Topluluk*: sosyal uyum, kültürel değişim” (Hay, Norton ve Skinner, 2019: 31). İskân farklı ülkelerde farklı amaçlarla gerçekleştiriliyor olsa da bu üç bileşen bütün iskân faaliyetlerinde üzerinde durulması gereken konulardır.

İskân faaliyetlerinin sorunsuz bir şekilde yürütülebilmesi için geliştirilen bu modeller dışında, antropologlar ve sosyologlar tarafından yer değiştirme ve yeniden yerleştirmenin olumsuz etkilerini belgelerken planlama sürecinde yardımcı olacak Sosyal Etki Değerlendirmeleri (SED) önemli hale getirilmiştir. Sınırlı bir zaman diliminde tek bir projeye odaklanma eğiliminde olan SED’ler literatürde önemli bir kaynak olarak görülmüştür. Bu şekilde iskân faaliyetlerinin olumsuz sonuçlarını en aza indirmek hedeflenmiştir. Cernea (2003), zorunlu yer değiştirmeleri, ekonomik, etik ve politik sorun olarak geniş çapta tanımlamaktadır. Buna etken olarak; yer değiştirmelerin büyüklüğü, sıklık, yıkıcı yoksulluk etkileri, sosyal araştırma bulguları ve yerlerinden edilenlerin artan mücadelesi örnek olarak gösterilebilir. Örneğin; “Hindistan’da 1950-1980 yılları arasında kalkınma amacıyla yapılan iskân faaliyetlerinde, yirmi milyondan fazla insan iskân edildi ve 15 milyon insan önceki yaşantılarına göre daha kötü duruma düştüler” (Cernea, 2003: 3).

Cernea 1990’lı yılların başında “Yoksullaşma Riskleri ve Yeniden İnşa” (Impoverishment Risks and Reconstruction) adını verdiği yeni bir model üretmiştir. Bu model iskânın beraberinde getirdiği başlıca riskleri gruplandırmayı amaçlamaktadır. Cernea iskânla ilgili sekiz temel risk belirlemiştir: “topraksızlık, işsizlik, evsizlik, marjinalleştirme, artan hastalık ve ölüm oranı, eğitim kayıpları, gıda güvensizliği, ortak mülkiyet kaybı ve sosyal ayrımcılık” olarak belirlemiştir. Bu riskleri zorunlu iskân faaliyetleri öncesi muhtemel riskler olarak tanımlamakta fakat önleyici veya alternatif önlemler alınmazsa, potansiyel risklerin gerçekleşeceğini vurgulamaktadır. Bunun sonucunda kümülatif etkisinin, yeniden yerleşenler için hızlı bir şekilde yoksullaşma süreci ve yoksul olanlar için yoksulluğun şiddetlenmesi şeklinde sonuçlanacağını düşünür (Cernea, 2003: 16). Cernea bu modelin; “iskân sorunlarının analiz aracı olarak, öngörme aracı olarak, problem çözme amaçlı ve yeni

hipotezler üretmek amaçlı bir çerçeve oluşturan araştırma aracı olarak” kullanılabileceğini belirtmektedir (Şatıroğlu, 2012: 26). Fakat Cernea’nın sıraladığı temel risklerin bütün iskân faaliyetlerinde gerçekleşmesi söz konusu değildir. Yeniden yerleşim modellerine baktığımızda iddialı önermeler olmasına rağmen bu tür önermelerin uygulamada pek kullanılmadıklarını görmekteyiz. Bu tür planların ne kadar başarılı bir şekilde hayata geçirildiklerini değerlendirmek için yerinden edilen halkın iskân öncesi gelir ve sosyal standartlarının iskân sonrasında ne kadar hızlı ve ne kadar iyi bir şekilde geri kazandıkları görmek gerekir (Perera, 2011: 390).

İskân sorunlarını Şatıroğlu ise şu şekilde toparlamıştır:

a. İskân planlamalarının güvenilir olmayan sosyal ve ekonomik kaynaklarda ki verilere dayandırılarak yapılması. b. İskân edilecek nüfusun daha az hesaplanması nedeniyle, projelerin aksaması, gecikmesi ve kaynak sıkıntısının ortaya çıkması. Nüfusun daha az hesaplanması iskân evlerinden yararlanma konusunda sıkıntılara neden olacaktır. Uygulama gerçekleşmeden önce 18 yaşından büyük ve evli olan, ev talep etme hakkına sahip herkesin sayılması gerekir. c. Yeterince danışma ve katılımcı planlama uygulanmaması. Yerel bilgi ve isteklerin görmezden gelinerek yukarıdan aşağı bir planlama uygulanması. Halkın taleplerinin karşılanmaması sonucu devlete olan güvende azalmakta, insanlar sadece iskân evlerine yerleştirilip kendilerinin unutulduğunu düşünmektedir. d. Sıklıkla planlamanın çok geç başlaması ve başarısız bir programlama ile sonuçlanması, iskân yerleşmelerinin hazır olmadan insanların evlerinden çıkarılmasına ve yerleştikleri evlerde elektrik, su ve altyapı gibi sorunlar yaşamalarına neden olmaktadır. e. Yeniden kurulması gereken sosyo-ekonomik düzenin karmaşıklığının göz ardı edilmesi. Özellikle iskân uygulamaları sonrası yerinden edilen halka istihdam imkânı sağlanmaması sonucu işsizlik ve yoksullukla baş başa kalmaktadırlar. f. Yeni iskân alanının doğru seçilmemesi. İskân alanının yeri, yerinden edilen halk için toprağa yakın olması, iş olanakları, sosyal destek mekanizmaları, doğal kaynaklara erişim gibi birçok açıdan önemlidir. İskânın başarısız olmasının önemli bir bölümü kötü yer seçimine bağlı olmaktadır. Yeni iskân alanı yeterince geçim imkânı sağlamadığı takdirde insanlar başka yerlere göç etmek zorunda kalacaktır. g. Tarımsal iskân uygulamalarında, zararın karşılanması için gerekli büyüklükte toprağın bulunmasındaki zorluklar ve iskân için daha küçük, verimsiz ve/veya susuz arazilerin tahsis. Ya da daha önce tarımla geçimini sağlayan insanlara tarımsal iskân yerine kentsel iskân uygulanması. h. Planlamaya çok önem verilirken, planların uygulanması için gereken politik istekten yoksunluk. i. Yerinden edilen nüfusun kaygı ve çıkarlarının göz ardı edilmesi. j. Daha hassas ve güçsüz grupların göz ardı edilerek marjinalleşmelerine yol açılması (Şatıroğlu, 2012:53).

2.3.1. Yoksulluk

İskân uygulamalarının sonucunda yaşanan olumsuzluklardan biri yoksulluktur. Özellikle yeniden yerleşme sürecinde yapılan masraflar, yardım kredisi gibi desteklerden mahrum kalma, birikimlerinin olmaması ya da yeni yaşanan ortamda iş bulamama gibi faktörler yeniden yerleştirilen hanelerin sıkıntı çekmesine ve kendilerini yoksul hissetmelerine neden olmaktadır. Yoksul hissetmek kavramı içindeki çelişki, kişinin mutlak yoksulluk yaşadığı mı yoksa maddi imkânların dışında göç edilen ortamdaki yüksek düzeyde yaşam şartlarına sahip grupların referans alınması sonucunda mı bu düşünceye kapılınmasıdır.

Yoksulluğun; “gelir dağılımı bozukluğu, ücretlerin düşüklüğü, bölgeler arası farklılıklar, enformel istihdam, kentleşme, göç ve iskân uygulamaları” (Es ve Güloğlu, 2011: 3) gibi birçok nedene dayandığını söyleyebiliriz. Bu nedenlerin kaynağını ise iki farklı yaklaşımla açıklayabiliriz. Birincisi; kişilerin yetenekleri, sorumluluk ve disiplin anlayışı, tutumluluk derecesi ve gösterdikleri çaba gibi kendi kişisel özellikleriyle ilişkilendirilen ve yoksulları “*yoksulluğun kurbanı ve hem de nedeni*” olarak gören yaklaşımdır. Kısacası bu yaklaşıma göre birey, kendi tercihlerinden dolayı yoksulluk çekmektedir. İkincisi; yoksulluğu, yoksulların dışında, başta ekonomi politikaları olmak üzere, düşük ücretler, yetersiz eğitim ve istihdam olanakları, yetersiz sağlık hizmetleri, ulaşım araçlarına erişimde güçlük, altyapı sorunları ve ayrımcılık gibi yoksulların kendi denetimi dışında gerçekleşen “*yapısal etmenlerle ve bütünüyle sosyo-ekonomik sistemle*” ilişkilendirilen yaklaşımdır (Şenses, 2002: 146). Bu yaklaşıma göre de yoksulluğun ortadan kaldırılması ya da asgari düzeye indirilmesi için devletin ve ilgili kurum ve kuruluşların alacağı karar ve uygulayacağı sosyal ve ekonomik politikalara ihtiyaç vardır.

Yoksulluk, sosyal bilimciler tarafından birey ya da sistemle bağlantı kurularak açıklanmaya çalışılmıştır. “Bireysel teorilere baktığımızda yoksulluğun temeli bireyle ilintilidir” (Oktik, 2008: 25). Yoksulluğun kaynağı içinde yaşadığı toplum değil bireyin kendi gelir seviyesini yükseltme girişiminde bulunmadan bir kabulleniş söz konusudur. “Yoksulluğu sistemle bağlantılı olarak açıklayan teoriler ise, toplumda tabakalaşma olduğu sürece, görece olarak bir grubun diğerlerine göre daha alt tabakada ya da daha yoksul konumda olması gerektiğini iddia etmektedir” (Oktik, 2008: 26). Yoksulluğun genel olarak tanımına baktığımızda; “yeterli kaynak ve gelir sahibi olmama olarak nitelendirilirken aynı zamanda insan yaşantısının onurlu bir şekilde sürdürülebilmesi için gerekli olan gıda, su, yiyecek, barınacak ev, sağlık hizmetlerinden yararlanma ve güvenlik gibi temel insani gereksinimlerden yoksun olmayı” (Oktik, 2008: 25) tanımlamaktadır. Bu tanımda yoksulluğun daha çok maddi kaynaklı yetersizlikleri üzerinde durulmuştur.

Oktik’in daha çok asgari standartlarda bir geçim düzeyinin altına düşmeme şeklinde yaptığı tanıma farklı bir boyut getirerek Adaman ve Keyder ise yoksulluk durumunu şu şekilde ifade etmiştir; “İnsanlar, gelir ve kaynaklarındaki yetersizliklerden dolayı içinde bulundukları toplumda kabul edilebilir olarak değerlendirilen bir yaşam standardı seviyesini tutturamıyorlarsa yoksulluk

içerisindedirler”. Başka bir ifadeyle, yoksulluğu belirleyen, içinde bulunulan toplumun genel durumu çerçevesinde nerede konumlandığıdır (Adaman ve Keyder, 2006: 21). Burada yoksulluk kavramının tanımlanmasındaki ölçüt genel olarak toplumla kıyaslama yapılarak bir kanıya varılmaktır.

Hobsbawm’dan aktaran Çiğdem’e göre yoksulluğun üç anlamı vardır; *“Toplumsal yoksulluk, sefalet ve moral yoksulluktur”* (Çiğdem, 2002: 136).

“Toplumsal yoksulluk, yoksulluğun sadece iktisadi ölçütlerle değil, bağımlılık, sömürü ve aşağılık hissine bağlı olarak var olduğuna işaret eder. Sefalet ise, asgari yaşam standartlarının altında bulunma ve başkalarının yardımına bağımlı kalma durumudur. Moral yoksulluk, toplumsal yoksulluk ve sefaletin bir sonucu olarak, toplumun ya da onun alt gruplarının ve kurumlarının değer sisteminde yoksulluğun yerini tanımlamaktadır” (Çiğdem, 2002: 136).

Özügurlu ise yoksulluğu birey ve toplum bazında iki şekilde değerlendirilebileceğini belirterek; “yoksulluk topluma dâhil olmayı mümkün kılan maddi olanaklardan yoksunluk gibi görece sınırlı bir kriterle ya da toplumsal ve kültürel sistemlerin tamamen veya kısmen dışında kalmak gibi görece geniş bir kriterle oluşturulmuş hiyerarşik farklılaşmayı anlatır” (Özügurlu, 2002: 182).

“Yoksulluk acıdır; az yiyecekten ve uzun çalışma saatlerinden gelen fiziksel acıdır; günlük ilişkilerde aşağılanmaktan ve güçsüzlükten gelen duygusal acıdır; en temel ihtiyaçları karşılamak için yapılmak zorunda kalınan çaresiz seçimler nedeniyle ahlâkî acıdır” (Koray, 2010: 1).

Vives’e göre; yoksulluk yalnızca maddi yetersizlikten kaynaklanan bir sorun değildir. O, insan hayatı için gerekli herhangi bir şeyin eksikliğini, yoksulluk diye tanımlarken; en gerekli temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, elinde kalanı aynı ihtiyaçları duyan yoksullar arasında bölüştürmeyi de hırsız diye tanımlamaktadır (Vives’ten akt. Balcı, 2007: 27). Yukarıda yoksullukla ilgili yapılan farklı tanımlarda da görüldüğü gibi, genel olarak baz alınan nokta maddi kaynakların yetersizliği ve kişi/aile/grupların minimum hayat standardını tutturamıyor olmasıdır. Kaynakların eksikliğinin etkileri ise hem doğrudandır (düşük gelir vs.) hem de dolaylıdır (sağlık hizmetlerinden yararlanamama, eğitim hizmetlerinden mahrum kalma).

Birçok farklı tanımının olmasından anlaşılabacağı üzere tanımlar öznellik barındırır (Adaman ve Keyder, 2006: 21) ve yoksulluk, bu anlamda, göreceli bir kavramdır. Özellikle yoksulluk anlayışı tarihsel süreçte farklı anlamlar kazanmıştır. Yoksulluğun bir “durum” olmaktan çıkarak bir “sorun” haline gelmesi ve kitlesel bir görünüm kazanması modern dönemlerde ortaya çıkmıştır. Sanayi devriminin getirdiği yeniliklerle birlikte geçmiş (eski) yoksulluk ile modern (yeni) yoksulluk arasında da değişimler meydana gelmiştir. “Eski yoksulluk yaşanabilir ve katlanabilir bir durumken modern yoksullukla birlikte sefalet ve açlık da artmıştır. Zengin ve

yoksul arasındaki gelir farkı giderek artmakta, ayrışma ve kopma da belirgin hale gelmektedir” (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 5).

“Klasik sosyolojik gelenek, yoksulluğu iktisadi alana hapsetmekte, maddi mahrumiyet tek kriter olmakta, yoksulluğu üreten psikolojik ve kültürel faktörler ise göz ardı edilmektedir” (Aydın, Bilen ve Şan, 2005: 7). Modern yoksulluk sadece gelir arasındaki uçurumu değil zengin ve yoksul insanlar arasındaki mesafeyi de arttırmıştır. Aynı kentte yaşayan insanlar arasında farklı gelir düzeylerine sahip olanlar için ortak bir faaliyet alanı bulmak da zorlaşmıştır. 21. yüzyılda yoksulluk; “sosyal dışlanma, marjinalleşme, sınıf-altı, açlık ve yetersizlikle” anılmaya başlamıştır (Schmid, 2014: 77).

Yoksulluk aynı zamanda mahrum olma durumunu da anlatmakla birlikte kötü yerleşim koşulları, sağlık hizmetlerinden yararlanamama, kültür, spor, dinlenme ve eğitim olanaklarına erişiminde kısıtlı olmasına neden olmaktadır. Buğra’nın (2007) ifadesiyle, bu durumun değişmesi içinde kamu yetkilileri tarafından bazı önlemler alınmalı ve harcamalar yapılmalıdır. “İnsanların bu yoksunluk durumunda hak talep etmeleri için bir zemin olsa da yoksul kesimin bu taleplerini dile getirmek ve bu taleplerin peşini kovalamak için dezavantajlara sahip oldukları göz önünde bulundurulmalıdır” (Buğra, 2007: 75). Özellikle yerinden edilen ve eski gelir seviyelerine göre görece yoksulluğa düşen halk devletten yardım beklemektedir. Göç ve iskân sürecinde de yerinden edilme durumu zorunlu olarak gerçekleşmiş ise böyle bir sürece hazır olmayan ve başka bir mesleki becerisi ya da eğitimi olmayan insanlar yerleştikleri alanda iş bulamamakta ve kentin yaşam koşullarına ayak uydurmaya çalışırken yoksullukla baş etmeye çalışmaktadırlar. Yoksulluk tartışmasının merkezinde yer alan temel soru “kimlerin yoksul olduğudur”. Bu sorunun cevabı ise yoksulluğun kavramsallaştırılması ve yapılan kavramsallaştırmayla birlikte gelişen yoksulluk ölçümlerine göre değişmektedir (Güneş, 2009: 450). Etkili bir siyaset izlenebilmesi için bu yoksulluğun göstergeleri belirlenmeli ve bu yönde çalışmalar yürütülmelidir. Ancak bu sayede makro ve mikro alanda yoksulluğun önlenmesi sağlanır. Yoksulluğun belirlenebilmesi için göstergeleri Batal sınıflandırmıştır:

“Kişi başına düşen ulusal gelir ve harcama miktarları, Cinsiyet ve bölgeler iller bazında ulusal gelirin dağılımı, Harcama kalemleri içinde gıda maddelerine ayrılan pay, Bireyler için yapılan eğitim harcamaları ve bir öğretmene düşen öğrenci sayısı, Cinsiyete göre okuryazarlık ve ortalama yaşam beklentisi, Doğum oranı artış hızı ve bebek ölüm oranı, Sağlıklı beslenme ve temiz suya erişebilen kişi/aile sayısı, Kişi başına düşen doktor sayısı/sağlık harcamaları, Genel işsizlik oranı ve cinsiyete dayalı işsizlik oranları, Katılım mekanizmalarında cinsiyete göre durum, Kişi başına tüketilen enerji miktarı ve elektriği bulunan evlerin kır ve kent bazında oranlarıdır”. (Batal, 2016b: 303)

Yoksulluğun bu göstergelerine baktığımız zaman daha çok maddi imkânsızlıklardan kaynaklandığını görmekteyiz. Mutlak yoksulluk fiziksel yaşamın sürdürülmesini sağlayacak kaynaklara ne kadar sahip olunduğuyla ilgilidir. “Mutlak yoksulluk kavramı, hanelerin veya bireylerin gelirlerinin, asgari geçim standardının altına düşmesi durumunu anlatarak, yoksulluk sınırının altına düşen kişi ya da haneleri tanımlar” (Kurşuncu, 2006: 8).

Fakat yoksulluk, bir “yaşam standardı” veya maddi-ekonomik gösterge olmanın ötesinde bir “hissetme yapısı”na da işaret etmektedir. Erdoğan’ın ifadesiyle; “garip”, “gariban”, “garibanlık”, “öksüz yetim”, gibi sözcükler veya deyişler, yoksulluğu bir yandan acı çekme ve yara ile, diğer yandan da kimsesizlik, çaresizlik, yuvasızlık, dışlanmışlık gibi anlamlarla yaklaştırır. “Garip sözcüğü bir bakımdan, yoksul kimsesizlerin dışarıya, kenara yerleştirilmeleri ve yoksunluk, ezilmişlik ve kudretsizlik arasındaki bağı ortaya koyar” (Erdoğan, 2002: 26). Bir nevi topraklarından koparak gelmiş yeni bir şehre ait olmaya çalışan insanların hissettikleri duygu da “garibanlık”tır. Bu duyguya iten sebep ise bir yere taşınmış ve unutulmuş olmaktır. Özellikle bir otorite tarafından alınan kararla iskân sürecinde, halkın hak ve taleplerine karşı tepkisiz kalındığında insanlar “kendi başlarının çaresine bakma” hissiyatıyla baş başalardır. İnsanların umutsuzluğa düşmelerindeki etken iskân sonrası yaşadıkları yoksulluktur. Bu durum mutlak yoksulluk kavramının birey ve ekonomik faktörleri göz önüne almasının aksine toplumun mevcut yaşam standartları ile karşılaştırmalara dayanmaktadır.

Görelî yoksulluk olgusuna göre; “Yoksulluk yalnızca kaynaklara erişme ve yaşama imkânı olmayıp bir kişinin veya hane halkından birinin toplum tarafından kabul edilen minimum düzeyde yaşam standartlarına sahip olup olmaması ile ilişkilidir” (Özbek, 2011: 438). Şenses’e göre görelî yoksulluk, “maddi kaynakların, toplumda adet haline gelmiş veya en azından özendirilen ve onaylanan normal etkinliklere katılımın ve konfora ve yaşam koşullarına sahip olmanın olanaksız veya son derece kısıtlı hale gelecek kadar yetersiz kalması” olarak tanımlanmaktadır (Şenses, 2002: 91). Görelî yoksulluk sadece günümüz çalışmalarında mevcut olan bir kavram değildir. Adam Smith’in yaklaşımına baktığımızda da görelî yoksulluk tanımına yakın bir içerikte olduğu söylenebilir.

“Gereksinimlerden anladığım sadece yaşamın desteklenmesi için gerekli olan metalar değil, geleneklerin tanımlandığı şeylere toplumun parçası olan en alttaki insanlar için bile sahip olamaması durumudur. Örneğin bir keten gömlek teknik anlamda düşünürsek yaşamı sürdürebilmek için gerekli bir şey değildir. Ancak günümüzde, bir işçi için keten bir gömleğe

sahip olmadan toplum içine çıkmak utanılacak bir şeydir. Bu duruma düşmek aşağılayıcı bir yoksulluk durumudur.” (Kurşuncu, 2006: 13).

Adam Smith’in yaklaşımından da anlaşılacağı üzere göreceli yoksulluk toplumun yaşam biçimi, tüketim harcamaları, gelir düzeyleri gibi faktörler sonucu insanlar arasındaki kıyaslamaların bir sonucudur. Kırsaldan kente göç etmiş insanlar, kendini hemen kentin gelişmiş kesimi ile karşılaştırmaya, umutlarını, beklentilerini, bu kesimin oluşturduğu değerlere göre biçimlendirmeye başlıyorlar. Örneğin marjinal kesime yöneltilen; “Neden TV ya da buzdolabı almak istersiniz?” sorusuna verilen yanıt “konu komşuya rezil olmamak için”dir (Kongar, 1982: 35).

Zorunlu bir göç türü olarak iskân faaliyetleri ve yoksulluk arasında çok boyutlu bir ilişki vardır. Küresel ölçekte yapılan araştırmalara göre, iskân faaliyetleri sonucunda yaşanan deneyime göre, zorunlu yer değiştirme yaşayan çoğu insanın kayıplarını geri kazanamayacağı ve umutsuzluğa kapıldıkları görülmüştür. Bu süreçte kırsaldan kente iskân edilirken süreçten en çok etkilenen de yoksullar olmaktadır. Yoksulların sayısının azaltılması hedeflenirken bu sayının gitgide arttığı da gözlenmektedir (Mathur, 2011: 25). Yoksulluk, ülkenin ekonomik sorunlarını çözmesi ve bu yönde politikalar üretmesiyle ortadan kalkacak bir sorun değildir. “Yoksulluğun ekonomik boyutunun yanında; sosyal, kültürel, siyasal birçok boyutunun olduğu bilinmektedir. Bu nedenle yoksulluk olgusu, küresel ekonomik süreçlerden eğitime, doğal süreçlerden demografik yapıya, siyasi sorunlardan kültürel yapıya kadar çok boyutluluğu dikkate alınarak bu soruna çözüm üretilmesi gerekir” (Kılıç, 2015: 130).

Yoksulluğu önlemeyi, geliri geri kazanmayı ve ekonomik yönden güçlü toplumlar yaratmayı amaçlayan yeniden yerleşim programları iki genel strateji benimsemektedir. “Arazi temelli iskân faaliyetlerinde, yeniden yerleşim yerlerine çiftlikleri ve küçük kırsal işletmeler inşa edilerek, üretken arazi sağlamak ve insanların bu şekilde alışageldikleri işlerle uğraşarak geçinmeleri sağlanmaktadır” (World Bank, 1994: 120). “Arazi temelli iskân faaliyetlerinde mesleki eğitim, yönlendirilmiş kredi veya istihdam yaratılması için faaliyetlerde bulunulur. Bu şekilde yerinden edilmiş ailelere ikame arazi sağlanmaktadır” (World Bank, 1994: 120).

Kent ortamında gelir yoksunu ve sermaye birikimi olmayan halk yoksulluk çekmektedir. Kent yoksulluğu, tüm toplum katmanlarını ilgilendiren bir durumdur. Kentlerdeki yoksulluğun boyutları kırsal alana göre farklılaşmaktadır. Kırsal alanda

mutlak yoksulluk görülürken kentsel alanda ise bunun yerini görelî yoksulluk almaktadır (Es ve Güloğlu, 2011: 5).

Kentsel yoksulluk algısında kentsel mekânın anlamı ve bireylerin beklentisi de önem taşımaktadır. İnsanın kentsel mekândan beklentilerine bakıldığında hem fiziksel ihtiyaçlarını hem de sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamasını bekler. Kentsel mekân insanın; “iletişim, ulaşım, bilgi ve mal alışverişi, ortak paylaşım, tanıdıklarla kendini bir yere ait hissetme, yeni kişilerle tanışma, rahatlama, kendini unutma ve kendini bulma” gibi değişik ihtiyaçlara cevap veren bir mekândır (Engincan, 2015: 115).

Kırdan kente iskân edilen insanlarda, görelî yüksek yaşantı düzeyinin verdiği olumlu duygu ve mutluluk vardır. Her grup kendi özlemlerini belirlerken ve kararlaştırırken, karşılaştırma dayanağı olarak özenilen bir grup seçer. Kentte yaşamaya başlayan eski köylü grubu hem kendisiyle birlikte göçenler grubunu hem de bu grubun bir üyesi olarak kendisini hala köylü saymakta ve kent yaşamını köydeki yaşamla kıyaslamaktadırlar. Sonuç ise her zaman *göresel tahmin* olmaktadır (Kıray, 2003: 03). Örneğin köydeki atmosfer, doğal ortam, dayanışma ağları ve tüketim giderlerinin az olması özlenirken kentin eğitim, sağlık, ulaşım, altyapı, sosyal ve ekonomik faaliyetleri de bu özlemi bastırmaktadır. Toplum, köylülere kısıtlı bir hareketlilik fırsatı tanıdığı ve mevcut tabakalaşmayı veri olarak kabul ettikleri için, köylü kesim kendilerini farklı bir sınıfla ya da daha yüksek bir tabaka ile karşılaştırmamakta ve dolayısıyla ona özlem de duymamaktadırlar. Bundan dolayı da kırsalda yaşayan halk kesinlikle kendini yoksun görmemektedir. Köyü karşılaştırma dayanağı olarak kullandıkları sürece bu böyle devam etmektedir (Kıray, 2003: 103).

Fakat bu durumun tam tersi kentte görülmektedir. Kırsaldan kente göç eden insanlar öncelikle kentli-köylü ayrımına maruz kalmaktadır. Ayrıca kentin avantajları için büyük umutlarla gelen insanlar kentin çeperine eklenerek ancak yaşamlarını sürdürebilecek gelire sahiptirler. Merkezdeki insanlarla, yaşam alanlarıyla ve onların sürdürdüğü faaliyetlerle kendi yaşamlarını kıyasladıklarında kendilerini o zaman yoksul ve yoksun hissetmektedirler. Kent hayatında insanların gelir seviyeleri ve yaşam biçimleri çok farklı kategorilere ayrılmaktadır. Bu durumda lüks tüketim giderleri, kentin eğlence mekânları gibi faktörler ve bunlara erişememe yoksunluk duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Kente ilk gelişte *görelî refah*, sonradan ise *görelî yoksulluk* duygusu hâkimdir diyebiliriz (Kongar, 1982: 37). Yoksulluk çeken veya önceki

yaşam tarzına göre çektiğini düşünen halk kent hayatına alışamaz. Kentin olanaklarından faydalanmak için belli bir gelir seviyesine ihtiyaç vardır. Yoksulluğun artması, yoksul kitlelerin istihdam edilebilirliklerini arttıracak olan eğitim imkânlarından da yoksun kalmalarına neden olacaktır. Yani “işsizlik yoksulluğu, yoksulluk da işsizliği beslemektedir” (Gündoğan, 2007: 76). Örneğin, kente taşındığı için çocuğunun eğitim hayatı devam edecek diye sevinen bir aile, kentte geçim sıkıntısı yaşayınca çocuğunu da çalıştırmak zorunda kalmaktadır. Bunun sonucunda iskân öncesi yaşamlarıyla kıyasladıklarında yeniden yerleştirilenler kendilerini yoksun hissetmektedir.

2.3.2. Kentleşme

Kentlerin, toplumsal yaşam ya da insan üzerindeki etkileri, kentli nüfusun oranının göstereceği etkiden daha büyüktür. Kent yalnızca, günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değildir, aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir (Wirth, 2002: 78).

Kent, pek çok çelişkiyi içinde barındırmaktadır. Harris ve Ullman'ın (2002) ifade ettiği gibi, “Kentlerin hızla büyümesi ve büyük boyutlara ulaşması, yeryüzünün insan tarafından kullanımında bir teknik olarak üstünlüğü kanıtlar, ancak kentlerin gelişim göstermeleri ve büyümeleri aynı zamanda insanların yoksul bir yerel çevrede yaşaması” sonucunu doğurur (Harris ve Ullman, 2002: 56). Kent ortamı bazı insanlar için fırsatlarla doluyken bazıları için de yoksulluktan başka bir şey değildir. Özellikle modern çağda göreceli yoksulluk olgusu git gide yaygınlık kazanırken bu kavramın ortaya çıktığı alanlarda kentlerdir (Schmid, 2014: 85). Kent, “farklılıkların karşılaştığı, birbirini tanıdığı, keşfettiği, onaylayıp yahut etkisizleştirdiği bir yer” olarak tanımlanabilir. Kent ortamında mekânsal ve zamansal mesafelerin yerini; “karşıtlıklar, aykırılıklar, üst üste binmiş farklı imajlar ve birden çok gerçekliğin bir arada var olması” alır (Schmid, 2014: 81).

“Kent, her şeyden evvel küresel düzey ile özel düzey arasında ki dolayımı oluşturur. İkincisi, kent biçimi merkezilik, toplanma, karşılaşma ve etkileşimden meydana gelir. Son olarak, kenti tanımlayan şey farktır; kent, farklılıkların bir araya geldiği ve yeni bir şey ortaya çıkardığı bir yerdir” (Schmid, 2014: 82).

Kent nüfusunun daha yüksek olması, kişisel farklılıkların artmasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, bir kentsel topluluğun “üyelerinin, kişisel özelliklerinin, mesleklerinin, kültürel yaşamlarının ve düşüncelerinin, kırsal kesimde yaşayanlarınkine göre, daha ayrı kutuplara ayrılmış olduğu ve bunun da kent

ortamının çatışma ve uyumu bir arada barındırmasına sebep olduğu söylenebilir” (Wirth, 2002: 89). Kent ortamında vurgulanan farklılıklar; sosyal dışlanma, mekânsal dışlanma, göreceli yoksulluk, kentli-köylü çatışmasının da kaynağıdır. Kırsal alanda nüfusun azlığından, yaşanan mekânın fiziksel boyutunun küçüklüğünden ve imkânların kısıtlı olmasından dolayı insanlar arasında bir ayrım söz konusu olmamaktadır.

“Lefebvre için kentsel sistem en bilinen nesneler olarak otomobilsiz, televizyonsuz, plastik araç-gereçsiz, modern mobilyasız olunamayan; su, elektrik ve bütan gazı yanında yeni ihtiyaçlar ve bunların bakım servislerini de içermektedir. Değerler sistemi içinde ise şehre özgü arzular ve eğlenceler, sağlık, güvenlik ve şehirden yayılan her türlü şey aklı gelmektedir. Bu kentsel nüveler bir tür tüketim tarzını üretirler. Banliyölerden, çevre yerlerden gelen kişiler, turistler, yabancılar için yüksek düzeyde tüketim sunulur” (Tuna, 2017: 145).

Lefebvre’nin üzerinde durduğu kentin sahip olduğu nesneler ve değerler sistemi göreceli yoksulluğun da bir ölçütüdür. Kentin siyasi, ekonomik ve sosyal yönden bu avantajlarından herkes eşit derecede yararlanıyor gibi bir düşünce mümkün değildir. Kent hayatının faaliyetlerinden yararlanmak, tatmin olma seviyesine ulaşmak için ikamet edilen mekân, yaşanan çevre ve gelir seviyesiyle de yakından ilişkilidir. Bundan dolayı insanlar sadece kente göç ettiklerinde yaşadıkları fiziksel mekânın değişiminden dolayı kendilerini kentli görmemekte ancak kültürel ve sosyal anlamda kentin imkânlarından faydalanabildikleri ve yaşam biçimlerini kente göre düzenledikleri takdirde kentli hissetmektedirler.

“Kentleşme, insanlar arasındaki yakınlığı, benzersiz nitelikteki mahalleleri ve insani ölçekli bir politikayı içinde barındıran kentsel alanı yuttuğu gibi, doğaya yakınlığı, kutsal bir yardımlaşma anlayışını ve sıkı aile ilişkilerini barındıran kırsal alanı da ortadan kaldırmaktadır.” (Bookchin, 1999: 31).

Keleş’in (2017: 37) ifadesiyle kentleşme;

“sanayileşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan oranda örgütlenme, iş bölümü ve uzmanlaşma yaratan, insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir”.

Kentleşme, hem kırsal bir toplumun kentsel bir topluma dönüşme süreci, hem de kentsel mekânın ve toplumsal pratiğin değişme ve evrimleşme sürecidir (Bal, 2015: 104). Ayrıca kentleşme, “kentlerin büyümesinin beraberinde getirdiği yaşam biçiminin belirgin niteliklerinin ve kentin kurumlarıyla kentlilerin, iletişim, ulaşım araçları aracılığıyla oluşturduğu büyümenin etkisi altında kalan bireylerde, kentli olarak kabul edilen yaşam biçiminin niteliğindeki değişiklikleri de vurgular” (Wirth, 2002: 81). Kentin göçmen üzerindeki değiştirme etkisi ise, “mesleki alışkanlıklarda,

toplumsal ve siyasal eylem örgütlerinde, hane halkı ilişkilerinde, arzu düzeylerinde ve iletişim değerlerinde” görülmektedir (Karpas, 2016: 58).

Kentleşme, iskân kavramıyla birlikte ele alınacak olursa içinde hem avantajları hem de dezavantajları barındırmaktadır. Öncelikle iskân sonrası yaşanan problemlerden biri kentle uyum sağlayamama durumudur. Göç süreci, insanların doğup büyüdüğü, yaşamlarını sürdürdüğü, alıştıkları çevreden bir kopuştur. Bundan dolayı “sosyal, ekonomik ve psikolojik” bakımdan yeni yerleşilen ortama uyum sağlamak kolay olmamaktadır (Şatıroğlu, 2012: 39). Kente uyum sürecinin sağlanması için etkili olan unsurlara bakılacak olursa; “Ekonomik faaliyet ve meslek, konut, toplumsal iletişim ağları, eğitim ve sağlık” olmak üzere dört başlık halinde incelenebilir (Ekinci, 2008: 29). Aidiyet duygusunun gelişmesi ve uyum sürecinin sorunsuz ilerlemesi, insanların kırsaldaki yaşamlarıyla bir kıyaslama yaptıklarında “iyi ki kente gelmişim” diyebilmeleri için bu dört unsur önemli hususlardır.

“Şehir hayatının “uçları törpüleyip ara olasılıklar yelpazesini genişletmesi, şehirli insanı uyumlu davranmaya yöneltirken” köyden kente göç etmiş insanı kendi için bir ruhsal kısırlılık duygusuna iter. Bu sebeple bürokrasi ve hayat şartları tarafından kente itilen Türk köylüsü, bir yandan kapitalizmin ahlak tanımayan yükselişini köylü uyanıklığı ile elde ederken, öte yandan ruhunda büyük çatırdamalar yaşar.” (Hüküm ve Tüzer, 2019: 183).

Köylü kesimin kendi içinde yaşadığı bu ikilem gündelik yaşam pratiklerine ve en önemlisi kent yaşamına katılım sürecine de yansır. Kent yaşamına katılım aynı zamanda, kentle bütünleşmenin de ölçütünü vermektedir. Bu katılım olgusu hem kentin ekonomik yaşamına katılım hem de sosyal yaşamına katılım şeklindedir. “Gelir, eğitim, kentte tutulan işler, iş koluna ilişkin statü” ise bu katılımın yoğunluğunu vermektedir (Şenyapılı, 1982: 109). Kırsal hayattan iskân faaliyetleri sonucunda gelen, farklı kültürel kimliklere sahip olan grupların kentte hâkim olan mevcut kültüre uyum sağlamaları ve farklılıkların büyük ölçüde bir arada yaşama amaçlarına hizmet edecek ölçüde uzlaştırılması söz konusudur. Kente intibak ancak göçmen halkın kentteki davranış kalıplarını, moral değerlerini ve toplumsal rolleri öğrenmesiyle sağlanabilir (Ekinci, 2008: 28). Göçler, bireyleri yeniden bir toplumsallaşma sürecine tabi tutarak, tüm aidiyet ve kimlik değerlerinin sorgulanmasını ve yeni ortama göre yeniden kurgulanmasını beraberinde getirir. Toplumsallaşma sürecinde bireyden beklenen rollerle şekillenen kimlik, aidiyetlik ilişkisiyle de doğrudan ilişkilidir (Adıgüzel, 2018: 51).

Kentle uyum sürecinde, göçmenin kente taşınınca, daha iyi yaşam koşulları, giyim-kuşam, kent sakinlerinin konuşma ve görgüsü gibi kent hayatının ayrılmaz olarak görülen yönlerini kendi hayatına uyarlamak için çabalaması gerekir. Karpas’ın

ifadesiyle, “köy maddi olarak geri, kent kültürüne sahip olmayan, can sıkıntısı ve beyhudelik hissinin hâkim olduğu bir ortam olarak düşünülür. Kent ise maddi ilerleme olanakları, kişisel başarı ve gelişmeyi temsil eden bir yerdir” (Karpat, 2016: 60).

Kente intibak sürecinde yukarıda bahsedilen kente özgü alışkanlıkları benimseyebilmek için yaşanan mekân önemlidir. Özellikle iskân faaliyetlerinde bireylerin kendi yaşayacakları mekânların nerede olacağına ve biçimsel formuna müdahale edememesi uyum süreci konusunda önemli bir noktaya işaret etmektedir. Çünkü bir kenti, köyü, mahalleyi oluşturan mekânların ve fiziksel yapıların orada yaşayan ve yaşayacak olan insanların ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için bireysel tercihlerin dikkate alınması gerekir. (Nacak, 2017: 48). Örneğin, kırsaldan kente gerçekleştirilen iskân faaliyetlerinde evlerin alt katı ahır olarak tasarlanmaktadır. İnsanların hayvancılık faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için düşünülen bu ayrıntı aslında yeniden yerleştirilen halk için “kent içinde bize köy inşa edilmiş” düşüncesinden öteye geçmemektir. Kent ortamı hayvancılık faaliyetleri için elverişli olmadığından dolayı bireylerin beklentilerini karşılayan bir konut projesi olmamaktadır.

İskân evlerinin kente intibak açısından başka bir olumsuz etkisi köyün toplu olarak aynı mahalleye göç etmiş olmasıdır. Köydeki komşuların iskân evlerinde de yan yana oturması, insanların eskiden beri tanıdığı insanlarla kahve, cami, bakkal gibi ortak mekânları kullanmaya devam etmesi yeni insanlarla tanışma isteği konusunda bir engeldir. Kentin bir noktasına eklenerek yaşamlarını sürdürmeye devam eden kişiler “topluluk bilinciyle” hareket ederek kendilerini dışarıya kapatmaktadır. Bununla birlikte yerli halk ile göçmenler arasında bir kültür alışverişinde bulunmak zorlaşacaktır. Öncelikle burada önemli olan husus iskân sonrası süreçte; “kentte yaşayan insanların aidiyet duygusunu geliştirerek kentlilik bilincinin oluşturulması” gerekmektedir. Bu kapsamda üç temel yaklaşım ortaya çıkmaktadır: “Kent tarih ve kültürel değerlerinin farkına varmak ve benimsemek, kentin fiziksel, kültürel ve sosyal dönüşümünü gerçekleştirmek, kente aidiyet duygusunu hissederek, kenti sahiplenip korumaktır” (Akunal vd., 2016: 253). Kişi yaşadığı yere kendini ait hissedemezse, toplumla bütünleşemez ve yaşadığı yere karşı herhangi bir sorumluluk hissinde bulunamaz.

Kentlileşme, kentte yaşamak ile kentli olmak birbirinden farklı durumlardır. Sadece kentte yaşamak kişiyi kentli kılmaz. Kentli olmak ancak bir süreç ile

açıklanabilir. Kente dair her türlü yapıyı, kent kimliğini özümseyebilmek kişiyi kentlileştirir (Batal, 2016a: 102). Kentleşmenin etkisiyle toplumun sosyal ve kültürel yapısında ortaya çıkan süreç kentlileşmedir. Kentlileşme, toplumsal yapıda görülen değişimin insanların davranışlarında ve ilişkilerinde, değer yargılarında, tinsel ve özdeksel yaşam biçimlerinde değişiklikler yaratması süreci ile tanımlanır. Kentlileşmenin göstergeleri ise; “bireylerin demografik ve ekonomik olarak kentleşmeye bağlı olması, kendini bu sürece ait hissetmesi, yaşayış tarzını benimsemesi ve davranış biçimlerini kabullenmesidir” (Erdoğan, 2016: 215).

Göç ya da iskân faaliyetleri sonrası kırdan kente gelmiş insanların, kente kazandırılmaları ve tam anlamıyla birer kentli olabilmeleri için her şeyden önce ekonomik önlemler almak gerekir. Ekonomik bakımdan kentlileşmek insanların kentlere ait işlerde çalışması ve geçimlerini bu işlerden elde ettikleri gelirlerle sağlamalarıdır (Kayan, 2017: 173). Kişinin kente özgü işlerde çalışması, kente özgü davranış biçimlerini ve değerlerini benimsemesini ve kente aidiyet duygusunun gelişmesini sağlayacaktır. İş hayatına katılmak, göçen ailenin kente uyumunu kolaylaştıracaktır. Kişinin kentte yaşamasını anlamlı kılacak bir iş sahibi olması ve bu işinde kentli tarafından olumlu görülmesi önemlidir. Enformel yolla yapılan işler ise, kişinin kentle uyumuna ve kentliler tarafından kabul görülmesine engel teşkil eder.

Bireylerin kentlileşebilmesi için önemli unsurlardan biri de eğitim ve kültür düzeyidir (Gürbüz, 2009: 22). Kentteki iş hayatı, uzmanlaşmış ve beceri kazanmış insanları kabul etmektedir. Gelir düzeyi yüksek olan işler, mesleki eğitim ve teknik gerektirmektedir. Göçle gelen nüfusun genelde mesleki eğitim ve teknikten yoksun olmalarından dolayı kentlerde vasıfsız iş gücünde ve enformel sektörlerde yığılma görülmektedir. Başka bir ifadeyle; kırsal kesimden göçle gelmiş ve kent hayatında iş bulacak eğitim ve tecrübeden yoksun olan ya da gelir düzeyi ancak asgari geçim düzeyinde olan birinin kentin sosyal ve kültürel fırsatlarından yararlanma imkânı olmadığı için, kent hayatına adapte olması ve kendisini kentli hissetmesi beklenemez. İnsanlar, kentlerde yaşadıkları halde kentte iş bulamadıkları için kırsal alandaki işlerine devam ediyorsa, toplumda ekonomik faaliyetler açısından kentlere özgü değişim olmamış demektir. (Kayan, 2017: 173).

İskân edilen kişiler açısından kır-kent arasındaki maddi gider ayrımı, Erman'ın gecekondü ve apartmanda yaşamak olarak yaptığı kıyaslamayla benzerdir.

“Gecekonduya yaşamın ucuz olması, bahçeden bedava meyve sebze tüketilmesi, tandırda kışlık ekmek-yufka yapımının yaygın olması, sıkışınca sobada çaput ya da dal yakılması gibi durumlar gecekonduya ki yaşantının maddi olarak rahat karşılanmasını mümkün kılarken, ailelerin TOKİ sitesine taşınmaları sonrası, her yıl iki kez zamlanan daire taksitleri, emlak ve deprem vergileri, aidat gibi yeni harcama kalemlerinin ortaya çıkması ve gecekonduya bedava ya da çok ucuza sağladıkları yiyeceklerden mahrum olmaları sonucu birçok aile maddi sıkıntı içine düşmüştür.” (Erman, 2017: 112).

Gecekondu yaşantısı ev içinde ve dışında sağladığı davranış serbestliği, doğaya yakınlığı, komşular arasındaki samimiyet, paylaşılan kırsal kökenin sağladığı, köye yönelik birtakım davranış ve faaliyetlerin sürdürülebilmesi olanakları bakımından tercih edilmektedir (Erman, 1998: 323-324). Gecekonduyan apartmana geçmek ise, bir toplumsal hareketliliğin, ailenin toplumsal konumunun iyileştirilmesinin bir aracı ve göstergesi olmuştur. Apartmanda yaşamaya başlamak, kentin içine girmek, kentin olanaklarından yararlanma şansı yakalamak, daha kentli olmak anlamına gelmektedir (Erman, 1998: 321).

Gecekonduyan apartmana geçişte kıyafet ve davranış biçimi de değişme eğilimi göstermektedir. Gecekonduya rahatlıkla şalvar ya da elbise altına pijama giyen, başını yemeniyle örten, ayaklarını altına alarak oturan kadınlar, apartmana taşındıktan sonra kıyafet ve davranışlarına daha özen göstermeye, dikkat etmeye başlamaktadır (Erman, 1998: 322).

Erman’ın yaptığı gecekondu-apartman ayrımı, iskân edilenler için kır ve kent üzerinden değerlendirilecek olursa; öncelikle insanların kırsal hayatta tarım ve hayvancılıkla uğraşması, kendi bahçelerinde sebze ve meyve yetiştirip şarküteri ürünlerini hayvanlarından sağlıyor olmaları, ekmeği kadının yapması, bir malzemeye ihtiyaç duyulduğunda komşudan rahatlıkla istenilebilmesi ve giderlerin az olması maddi yönden insanlar için kırsal bölgenin avantajlarından. Kentte yaşamak ise masraflıdır. Köyde bedavaya tedarik ettikleri ürünlerin kentte parasal bir karşılığı vardır. İskân edilenler göç edenlere göre barınacak bir ev sahibi olma konusunda şanslı olsalar da sonuç itibarıyla oturdukları evler için belli bir süre her ay düzenli para ödemeleri gerekmektedir.

Konuyu toparlayacak olursak; iskân ve kentleşme sürecinde öncelikle yeniden yerleştirilen halk kente intibak sürecinde bazı sıkıntılar çekmekte, kentin kültürünü benimseme konusunda direnmekte, ekonomik olarak sıkıntı çektiği ölçüde işsizlik kentle uyum sürecine bir engel oluşturmakta, maddi imkânlar ve davranış serbestliğinden ötürü kırsal hayata özlem duyulmaktadır. Kişinin istihdamının sağlanıp, kentin sosyal, kültürel, eğitim ve sağlık alanında hizmetlerden yararlanması sağlarsa, kişi kente uygun davranışları benimseyip kentleşmenin son aşaması gerçekleşmiş olacaktır.

2.3.3. Sosyal Dışlanma

İskân sonrası yaşanan problemlerden bir diğeri ise sosyal dışlanma sorunudur. Yeniden yerleştirilen halk açısından çeşitli nedenlerden ötürü sosyal dışlanmaya uğramak kente uyum sürecini de sekteye uğratmaktadır. İskân faaliyetleri sonrası yaşanan yoksulluk, kente adaptasyon ve sosyal dışlanma kavramları kendi aralarında ilişkilidir. Bu başlık altında sosyal dışlanmanın ne anlama geldiği farklı yaklaşımlarla incelenerek iskân sonrası yaşanan sosyal dışlanma durumunun hangi boyutlarda olduğu incelenecektir.

Sosyal bilimlerde sosyal dışlanma üzerine birçok tanım bulunmaktadır. Düşünürler kavramı tanımlarken farklı boyutlardan yaklaşımlarda bulunmaktadırlar. Marshall sosyal dışlanmayı, “bireylerin cemaat ya da toplumla sosyal bağlar kurmaktan mahrum bırakılma hali” olarak tanımlarken; Power ise, “Bazı insanların sanki içinde yaşadıkları toplumun bir parçası değillermiş gibi, kendilerini marjinalleşmiş hissetmeleri” olarak tanımlar (Aytaç, 2013: 83). Levitas sosyal dışlanmanın çeşitli anlamlarını açıklığa kavuşturmak için üç farklı yaklaşım içeren bir model geliştirmiştir. Bu model zıtlıkları açıklamak için kullanılabilmektedir (Şahin, 2009: 38).

Birincisi; Bireylerin ve grupların toplumla katılımlarındaki yetersizliklerinden dolayı deneyimledikleri yoksul olma hali, ikincisi; işsizlik dolayısıyla üretime katılamamadan dolayı tüketim toplumundan dışlanma hali, sonuncusu ise; sosyal dışlanmanın ahlaki ve kültürel boyutudur ki, kendisini değersizlik, suçluluk, utanma duygusu, kendisiyle barışıklık kuramama dolayısıyla toplumla sağlıklı ilişkiler geliştirememesi halidir” (Aytaç, 2013: 83).

“Sosyal dışlanma; bireylerin, grupların ya da toplulukların toplumla ilişki ve etkileşiminin ortadan kalkarak bağlarının kopması, temel yurttaşlık hak ve özgürlüklerin icrasından yoksun kalması\ bırakılması, yoksulluk içerisinde yeterli barınma olanaklarına, eğitim, sağlık ve kentsel hizmetlere sınırlı erişim, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamın çeşitli aşamalarına kısıtlı ve yetersiz katılım sürecidir. (Gökçe ve Gökçe, 2015: 472).”

Sosyal dışlanmanın tanımlarından hareketle; sadece yoksulluktan kaynaklanmadığını, bünyesinde ayrımcılığı, eşitsizliği, sosyal korunma yoksunluğunu, güçsüzlüğü ve izole edilmişliği de barındırdığını söyleyebiliriz (Engincan, 2015: 117). Sosyal dışlanmaya maruz kalan kesim; “emek piyasalarından, gelir getirici faaliyetlerden, eğitim ve öğretim imkânlarından, toplumsal ve çevresel ağlarla etkinlikler kurmasından mahrum kalmaktadır” (Adaman ve Keyder, 2006: 21).

Modernleşmeyle birlikte kentlerde anomi ve yabancılaşma meydana gelmiştir. Tarihsel süreçte toplumsal hayat bireyselleşmiş ve sosyo-ekonomik açıdan insanlar yalnızca kendi hayatlarını düşünen bencil varlıklar haline gelmiştir. Aşırı

bireycilik, insanlara kendi kendine yetme duygusunu aşılamıştır. Kırsal hayatta hâkim olan dayanışma ve yardımlaşma olgusu kent ortamında geçerliliğini yitirmiştir. Kent ortamında hâkim olan bu yeni anlayış sonucunda kendi kendine yetemeyen, ekonomik anlamda sıkıntı çeken insanlar, toplum tarafından dışlanmışlardır. Kentin kenarında kalan bu insanlar, sosyal imkânlardan faydalanamamış ve sınıf-dışı varlıklar olarak kalmışlardır (Kızmaz ve Yusufoglu, 2016: 5).

Sosyal dışlanmanın özellikle; “mekânsal konum, ayrımcılık ve ayrımcılık riski, geleneksel sosyal ilişki biçimlerinin zayıflaması” açısından tüm sosyal grupları etkilediğine inanılmaktadır. İnsanlar sınıf toplumunda olduğu gibi “yukarı” ya da “aşağı” olmak yerine “içeride” ya da “dışarıdadır” (Abela, 1998: 117). Dışarıda kalanlar olarak bahsedilen grup mekânsal, siyasal, kültürel ve ekonomik olarak dışlanmanın farklı boyutlarına maruz kalan kişilerdir. İskân sonrası sosyal dışlanma olgusunu incelemek için kent ortamındaki kenar-merkez ikilemine, ekonomik yetersizlikten dolayı kentteki hizmetlerden yoksun kalmaya ve yeni gelenlerin öteki ve yabancı konumuna düşmesinin incelenmesi gerekir.

Sosyal dışlanma farklı şekillerde kendini göstermektedir. Yoksulluk ve yoksullaşma süreçleri ise en bariz örneğidir. Gelir yetersizliğinden dolayı hizmetlerden ve sosyal aktivitelerden yoksun olma hali maruz kalanları toplumun dışına itmektedir. “Emek piyasasından, tüketim ve tasarruf, sosyal aktivite alanlarından da dışlanma sosyal dışlanmanın tezahür ettiği alanlar arasındadır” (Aytaç, 2013: 84).

Kentte iş bulabilmek için eğitim, mesleki beceri gibi unsurlar önemlidir. Özellikle insanların yeniden yerleştirildikleri kentin istihdam alanının kısıtlı olması iş bulma ihtimalini zayıflatmaktadır. Bundan dolayı insanlar enformel sektörlerde çalışmak zorunda kalacaklardır. Kentte iş hayatına girmek, iş arkadaşlarından oluşan bir çevre edinmek, göçmen kimseler için kente adaptasyon süreçlerini de hızlandırmaktadır. İskân açısından değerlendirildiğinde yaşlı ve orta yaşlı kimselerin kente taşınınca iş bulma ihtimalleri daha düşüktür. Bu sebeple evin genç erkekleri de eğitim hayatlarını sonlandırıp aileyi geçindirmek için iş bulma yolları aramaktadır. Ekonomik dışlanmanın bu şekilde aileleri etkileyerek çocukların eğitim hizmetlerinden mahrum kalmalarına neden olduğu söylenebilir. Bu nedenlerden dolayı ekonomik dışlanma yoksulluğa neden olmaktadır.

Özellikle bireyler kırsal hayattaki yaşam standartlarıyla bir kıyaslama yaptıklarında hem işsizdirler hem de kentteki tüketim harcamaları çok fazla olduğundan dolayı aileler geçinmekte zorlanmaktadır. İskân sonrası yaşanan sosyal dışlanmayla yoksulluk yakından ilişkili olsa da yoksul olmayan kişiler de sosyal dışlanmaya maruz kalabilir ya da kendilerini dışlanmış gibi hissedebilirler. Aynı şekilde yoksulluk da her zaman sosyal dışlanmaya neden olur diye bir genelleme yapmamız mümkün değildir (Şahin, 2009: 85).

Toplumsal alanda gerçekleşen dışlama, kent ortamına somut bir şekilde yansımaktadır. Bunun sonucunda ise farklı sosyal, ekonomik ve kültürel özelliklere sahip olan grupların yaşadığı, farklı fiziksel koşulların olduğu mekânsal kümelenmeler ortaya çıkmaktadır (Çetin, 2012: 164). Kent alanındaki fiziksel ve ekonomik koşullara göre bu ayrım genel anlamda merkez ve çevre şeklinde nitelenmektedir. 1980’lerden itibaren merkez ve çevre arasında etkileşim olanakları giderek sıfırlanıyor. Bu durumun en önemli sebebi ise yoksulluk ve gelir düzeyi eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Özellikle göç ve iskân faaliyetleri sonucunda kente gelmiş insanlar için çevrede kalmak hem kentle bütünleşememe hem de sosyal dışlanma sürecine maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Sosyal dışlanmanın en uç örneği ise evsizliktir. Bir çatı altında olmaktan yoksun olma, gündelik hayat pratiklerini sürdürememe ve dahası eğitim hizmetlerine ve sağlık hizmetlerine ulaşamama gibi sosyal açıdan mahrumiyete uğrayanlar, sosyal dışlanmayı en acı şekilde deneyimleyenlerdir. (Aytaç, 2013: 84).

Göç ve iskân uygulamaları arasında bir ayrım yapılacak olursa iskân faaliyetleri sonucunda kişiler yeniden yerleştirildikleri yerlerde ev sahibi olacaklarını bilmektedirler. Göç sonucunda kişiler başlarını sokacak bir ev bulamayabilir ya da gecekonduarda yaşamak zorunda kalabilirler. İskân faaliyetlerinde ise kişilere ev hakkı tanınmasına rağmen kentin kenarında kalabilir, *mekânsal dışlanmaya* ve daha da önemlisi *mekânsal damgalanmaya* maruz kalabilirler. Hüküm ve Tüzer’in ifadesiyle, insan varoluşundan itibaren bir mekânın varlığına tutunmak zorundadır.

“*Mekân*, insanın fiziksel ve ruhsal varlığına işaret eder. Sosyolojik açıdan ise, insanların toplumsal ilişkilerini gerçekleştirdikleri bir alan olarak önem kazanmaktadır. İnsandaki yer duygusu verili değildir ve kültürel-ekonomik koşulların etkisi ile tanımlanır” (Hüküm ve Tüzer, 2019: 175). Geçmişten günümüze kültür, din, dil, eğitim, gelir, deneyim, sınıf farklılığının en iyi yansıdığı mekân olmuştur. Kültürlerin, yaşam alışkanlıklarının, inançların karşılaştığı ve buluştuğu

kentler aynı zamanda da farklılıkların belirginleştiği yerler olmuştur. Kişiler arasındaki bu farklılıklar ise mekân seçimlerinde etkili olmuştur. Kent içi mekânların fiziki ayrışması ise yaşam tarzlarının da ayrışmasına ve bunun sonucunda özellikle kentin yerlileriyle dışardan gelenler arasında bir hiyerarşi olmasına neden olmuştur (Şentürk, 2016: 85).

Kırsal alanda kişi için önemsiz olan mekân, kente taşınınca ekonomik ilişkiler vasıtasıyla ya da burada ben de varım düşüncesinin dışavurumu için mekân algısı önem kazanmaktadır. Mekânsal anlamda kent, şeritli ve kavşaklı caddeleri, çok katlı güvenli siteleri, kalabalık ve hareketli çarşıları, devasa gökdelenleri ve katmanlarla ayrılan çalışma, yaşam ve eğlence alanlarıyla kırsaldan uzaklaşmıştır. “Kırsal kesim, kentin simgesel düzenine karşı, mimaride eskiliği, biçimsizliği, hantallığı, sosyal ve kültürel faaliyetler bakımından yoksunluğu temsil eder” (Çelik, 2017: 38). Çelik’in ifadesiyle; “Mekân standardize olmuş yeknesak bir makineye ya da akıllı bir teknolojik yuvaya dönüştükçe, taşra adeta ıssızlaşmakta, köhneleşmekte ve kaderine boyun eğmektedir” (Çelik, 2017: 38). Pahl ise, yüksek gelirli ve iyi eğitim görmüş grupların aktif olarak mekânı kullandıklarını, düşük gelirli grupların ise onu esiri olmaya mecbur bırakıldıklarını ifade eder (Harvey, 2006: 81). Parasal güçten yoksun olanlar ise, mekânsal ayrıcalıklarını başka yöntemlerle belirlemek durumundadırlar. Örneğin, şehir eşkıyası bölgesini şiddet kullanarak korur, düşük gelirli kesimler ve azınlıklar ise en sıkı sosyal kontrolü uygulayabilecekleri kolektif mekânlar oluşturmaya çalışır (Harvey, 2016: 278).

Mekânsal dışlanmanın iki unsuru vardır:

“Birincisi; toplum genelinin kişiyi yaşadığı coğrafya veya mekândan dolayı dışlaması, hor görmesidir. İkincisi; kişinin yaşadığı bölgede ki kamusal hizmetlerin eksikliğinden dolayı toplumsal hayatın içine tam anlamıyla girememesinden kaynaklanır” (Adaman ve Keyder, 2006: 25).

İskân edilen kişilerin yaşadığı mekânsal dışlanma problemini anlamak için öncelikle kentin merkez-kenar olmak üzere hem mesafe olarak yakınlık uzaklık hem de insanların zihinlerinde olan uzaklık durumuna bakılabilir. Harvey; “kent esrarengiz bir yerdir, öngörülemeyen şeylerin yeri, tahrikler ve heyecanlarla, pek çok özgürlük, fırsat ve yabancılaşmayla, tutku ve baskılamayla, evrenselcilik ve aşırı dar görüşlülükle, şiddet, yenilik ve gericilikle dolu” bir yerdir (Harvey, 2016: 317). Bölgeler oturlan muhitler arasında bu farklılıklar insanlar arasında da bir dışlanma sürecine neden olmaktadır. Kipfer’in değindiği üzere, “*asgari ve azami farklılıklar*” arasında keskin bir ayrım vardır. “Asgari farklılık, gündelik hayatı parçalayan ve

sosyal grupları çeperlere iten biçimsel özdeşliğe vurgu yapar. Azami farklılık ise, toplumun köklü bir dönüşümünü ima eder” (Kipfer’den akt. Schmid, 2014: 81). Bu farklılıklar gündelik hayatın dokusuna sızmakta ve bütünleşme ve dışlanma olguları da vuku bulmaktadır.

Merkeziilik, birçok olanağa ve sosyal kaynağa erişim anlamına gelirken; *çeperleşme* ise dağılma, sınır çizme ve kent hayatından hariç tutulma anlamına gelmektedir. Bu durumun kent diyalektiğindeki çelişkinin dışavurumudur (Schmid, 2014: 92). İnsanlar işsizlik, gelir yetersizliği, yoksulluk ve barınacak bir ev bulamama gibi ekonomik sorunlarla baş etmeye çalışırken bir de kent ortamında maruz kaldıkları manevi dışlanma ya da yerli halkın ön yargısı kente alışma sürecini daha stresli ve yıpratıcı bir hale getirmektedir. Öncelikle kırsal kesimden ve alt tabakadan gelmiş insanlar kentin değer ve yargılarına uzak ve ekonomik yönden de dezavantajlı oldukları için ötekileştirilen kesim olmaktadır. Bunun sonucunda göçmen halkın kentle bütünleşme süreçlerine bir engel oluşturmaktadır. Toplumla bütünleşemeyen, yerli halk tarafından dışlanan kesim kendi mahallesinde içine kapanmaktadır. Gündelik hayat ilişkilerinde, akrabalık ve komşuluk bağları devam etmektedir. Kentin merkeziyle ilişkisi son derece kısıtlıdır. Kadınlar kendi komşularıyla ya da akrabalarıyla gün yapmakta, vakit geçirmekte, erkekler ise işe gitmedikleri zamanda mahallesinde bulunan kahveye gitmektedir.

Konut bölgelerinin ayrışması, şehrin karşılaşmaların ve temasların mekânı olmaktan çıkışı ve duvarlarla örülmeye başlayan kentin dışlayıcı bir karakter taşımaya başlaması, kesimlerin gündelik hayatta birbirine değmeden yaşamasına, birbirlerine karşı önyargı beslemelerine ve önemli sosyal kaynaşma sorunlarına yol açmaktadır (Coşkun ve Duman, 2015: 42).

Sosyal dışlanmanın ekonomik ve mekânsal boyutları dışında yeniden yerleştirilen halk, kent ortamında kültürel dışlanma da yaşamaktadır. “Kent hayatı, kültürel birikimin farklı kuşaklar boyunca biriktirdiği ortak adetler, hissiyatlar ve geleneklerden oluşan bir dizi pratiktir”. Kümelenme ve dağılmanın kesintisiz süreci ve büyümenin sonucu olarak insanların ve bölgelerin gruplaştığı görülür. Bölgelerin her biri kendine hastır ve ikamet edenleri de bu özelliklere göre üretir (Park, 2016: 26). Örneğin, kentin belirli bir arazisine inşa edilen iskân evlerinin bulunduğu mahalle, kendi içinde gruplaşmakta, kendi kültürünü, anlayış ve değerlerini devam ettirmektedir. Simmel’e göre “yabancı bugün gelip, yarın kalan kişi” olarak tanımlamaktadır. Buradan yola çıkarak “turist bugün gelip yarın giden kişiye, yabancı yarın gidemeyen ya da dönme imkânı olmayan kişidir” (Simmel’den akt. Gürbilek, 2016: 33). Kırdan kente iskânla gelen insanlarda kent ortamında birer

yabancıdır. Özellikle bir ön yargı varsa istenilmeyen, ötekileştirilen durumuna düşmektedirler. Kırsaldan gelmiş olmak, kent hayatının kültürüne uzak olmak, işsizlik, yoksulluk ve bazen savunma mekanizmasıyla gerçekleştirdikleri şiddet olgusu. Kent hayatına alışmadan ve uyum göstermeden kentin dışına itilmektedirler. Kırsalda mekânsal ayrışma dikkat çekmiyor olsa da kent ortamında keskin ayrımlar vardır. İnsanların hayalinde genel anlamıyla avantajlarla dolu olan bir kent hayatı varken, işsizlik ve yoksulluk durumlarından dolayı bu hayata sadece vitrinlerden seyirci gözüyle bakmak zorunda kalmışlardır. 80’li yıllarda zengin ve yoksul mahalleler tümüyle birbirinden ayrılmış, toplumun farklı kesimlerinden olan insanların ilişki kurabilecekleri ortak mekânlar hemen hemen ortadan kalkmıştır. Bu ayrışma sadece semtlerde değil, alışveriş merkezleri, eğlence yerleri, iş muhitleri gibi sosyal ve kültürel alanlarda da görülmüştür (Gürbilek, 2016: 68).

“80’lerde şehirdeki kutupsallıklar artarken, eskiden ortak bir hayat vaadi etrafında bir araya gelmiş insanların “müstahak” oldukları yere -birinin banka müdürlüğüne ötekinin aynı bankanın müstahdemliğine, birinin işkenceye ötekinin işsizliğe vb.- iade edildiğine, yalnızca bu ortaklığın yıkılmakla kalmadığına, aynı zamanda yabancılarla herhangi bir ortaklık fikrinin, bir geçişkenlik zeminin de tümüyle geçersiz kılındığına tanık olduk (Gürbilek, 2016: 69).”

80’li yıllarda görülen bu mekânsal ve toplumsal ayrışma günümüzde sınırlar daha da belirginleşerek devam etmektedir. Lüks tüketim harcamaları yapan kitlelerle gelir düzeyi düşük kitleleri ortak mekânlarda görmek mümkün değildir. Kentin sosyal ve kültürel avantajlarından ise yoksul kesim faydalanamamaktadır. Özellikle kent hayatına sonradan katılan insanların kentle bütünleşmesi ve yerli halk tarafından kabul süreçleri kolay olmamıştır.

İskân faaliyeti sonucu yaşanan ve kişileri maddi ve manevi anlamda etkileyen sosyal dışlanma olgusunu toparlayacak olursak, Adaman ve Keyder’in G. Room’dan aktardığı üzere;

“a) Sosyal dışlanma çok boyutlu bir kavramdır. Sadece geliri değil, yaşam standartlarını belirleyen birçok faktörü içinde barındırmaktadır. b) Sosyal dışlanma dinamik bir perspektiften ele alınarak bir süreç olarak incelenmelidir. c) Sosyal dışlanma ilişkilerden ortaya çıkar; yoksulluk kişilerin gelir düzeyi yetersizliği ya da toplumla kendilerini kıyaslamaları sonucu yoksulluk hissetmeleri sonucu ortaya çıkarken, sosyal dışlanma sosyal katılımın yetersizliği, sosyal bütünleşmenin bulunmayışı ve güçten yoksunluk, acizlik gibi sorunları ön plana çıkartmaktadır. d) Sosyal dışlanma da toplumun geri kalan kesimiyle ciddi anlamda bir ilişki kopukluğuna işaret etmektedir. e) Sosyal dışlanmanın mekânsal bir boyutu bulunmaktadır. Yoksulluk sadece maddi kaynakların yetersizliğinden dolayı değil, yaşanan yerdeki kamusal hizmetlerin eksik ya da yetersiz kalitedeki sunumu da kişiyi\haneyi toplum dışına itmektedir” (Adaman ve Keyder, 2006: 22).

2.4. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRKİYE’DEKİ İSKÂN UYGULAMALARI

Toplumların uygarlık düzeylerini niteleyebilmek için, tarihsel yerleşim evrelerini ve iskân faaliyetlerini incelemek gerekir. Bundan dolayı bir toplumun uygarlığı incelenirken, “şehir hayatı, üretim gelenekleri, göçebeliği, yerleşim alanları” gibi iskâna bağlı özellikleri göz önünde bulundurulur. (Babuş, 2006: 19). Tarihsel süreçte iskân kurumunun faaliyetleri, çıkarılan yasa ve mevzuatlar, bağlantılı olduğu sorunlar incelendiği takdirde Türkiye tarihinin önemli sorunlarından biri incelenmiş olacaktır.

İskân faaliyetlerine bakıldığı zaman geçmişten günümüze farklı amaçlar taşıdığı görülmektedir. Osmanlı Devleti’ndeki iskân faaliyetleriyle Anadolu’dan gönüllü ya da devletin sürgün olarak aşiretleri veya göçbeleri yeni fethedilen yerlere yerleştirerek oraların şenlendirilmesi ve ordunun asker ihtiyacını karşılamak amaçlanmıştır. (Kalaycı ve Kızılkaya, 2012: 2). Osmanlı’da yaşamsal öneme sahip iskân kurumunun, ulus-devletin oluşum sürecinde de kurucu görev üstlenerek önemini koruduğu anlaşılmaktadır.

Osmanlı nüfusunun 18. ve 19. yüzyıldaki hareketliliği, Cumhuriyet kurulduktan sonra yürütülen türdeş ulus oluşturma çalışmasının gerekçelerinden biri olmuştur. İskân faaliyetleri her dönemde nüfusun önemli kesimlerini ilgilendirmiş, olumlu ya da olumsuz yönde etkilemiştir (Babuş, 2006: 123). Cumhuriyet döneminde uygulanan iskân politikaları, Osmanlı dönemi politikalarının devamı niteliğindedir. Sadece ortaya çıkan yeni şartlara göre revize edilmiştir. Bu dönemde de yine eski yaşam tarzını sona erdirmeye ve yerleşik hayata geçirme politikası sürdürülmüş ve bu politika 80’li yıllara kadar devam etmiştir. Dolayısıyla bugün yaşadığımız coğrafyadaki sosyal yaşamın temelleri böylece atılmıştır (Erder, 2018: 16).

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren Türkiye’nin en güncel, maddi ve anlamsal olarak siyasi yaşamı en çok etkileyen sorunlarından biri iskân olup hükümet programlarının en temel konularından birini teşkil etmiştir. Bunun sebebi iskânın devlet-kışı arasında her iki tarafı da etkileyen bir sorun olmasıdır. İster yer değiştirilme kişinin kendi iradesiyle yapılsın isterse de devlet zoruyla, her ikisi için de çözüm yolu devletin sorumluluğu altındadır. İskân sorununun iki yanı bulunmaktaydı:

“...Bir yanda, muhacir ve mültecilerin akınlar halinde sınırlara yığılması, göçerlerin ülkenin her tarafına dağılıp düzensiz bir biçimde yaşamaları, feodal unsurlara bağlanmış olan aşiret

halkının dinsel söylemlere kolayca kıskırılabilmesi, sınır boylarında hangi devlete tabi olduğu belirsiz olan unsurların yaşaması, ülkenin her yerinde asker, vergi ve ceza kaçaklarının, casusların, Çingene ve gezginci unsurların bulunabilmesi gibi sorunlar, diğer yandan ise, olağanüstü koşullarda 11 yıldan beri savaşılmış, yüz kişiden 30'unu kaybetmiş, toprakları, evi, mülkü yağmalanmış, fakat her şeye rağmen ulusal bir zafer kazanmış olan, salgın hastalıklar, üretim düşüklüğü, topraksızlık, işsizlik gibi sorunlarla baş başa bulunan ve devletin kendilerinden, çağdaş bir “ulus” yaratmak istediği asli unsurlar vardı.” (Babuş, 2006: 304).

Tekeli, Türkiye’deki zorunlu iskân sürecini üç farklı açıdan incelemektedir: “Bunlardan ilki, devletin belli amaçlarını sağlamak üzere gerçekleştirilen iskân faaliyetleri, ikincisi savaşlar sonucunda yeniden uyumun sağlanması için gerçekleştirilen uygulamalar, sonuncusu ise doğal afetlerin sonuçlarından kaçınmak” olarak sıralamaktadır (Tekeli, 2011: 141). Bu üç maddeye baktığımızda ilk iki maddenin devletin belli amaçları doğrultusunda izlediği iskân siyasetinden kaynaklandığını görmekteyiz. Afet sonuçlarından kaçınmak için yapılan iskân sürecinin kaynağında ise, devlet bulunmuyor olsa da sorunun çözümü için devlete önemli sorumluluklar düşmektedir (Tercan, 2008: 77).

Cumhuriyet dönemi yöneticileri için öncelikli olarak; “gündelik yaşamın yeniden kurulması, düzenin tesis edilmesi ve durma noktasına gelmiş tarımsal üretimin yeniden canlanması” yaşamsal öneme sahiptir (Erder, 2018: 75-76). Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu kadroları tarafından hedeflenen nüfus politikaları, merkezi ve modern ulus devlet projesine uygun şekilde tekil bir etnisite ve dil birliğine dayanmaktadır. Dönemin sosyal, kültürel ve siyasal amaçlarına uygun kapsamlı göç ve iskân faaliyetleri Türk ulusal kimliğinin tasarlanma sürecine işaret etmektedir (Telli, 2014: 49). Tasarlanan toplumun oluşturulması için iskân kurumunun varlığına ihtiyaç duyulmaktaydı.

Cumhuriyet dönemi iskân uygulamaları iki yönlü nitelik taşımaktadır: Birincisi, daha çok başka ülkelerden gelen nüfusun ülke topraklarına yerleştirilmesi şeklindedir. İskân politikasının ilk basamağını *mübadele* teşkil etmiştir. Mübadele, zorunlu da olsa ülke içerisindeki Rum nüfusun gönderilmesi ve yerlerine Yunanistan’dan Türk nüfusunun iskân edilmesi şeklinde ortaya çıkmış ve ülke içindeki Türk nüfusunun sayısını arttırmak amaçlanmıştır (Sarı, 2011: 275). Türkiye Cumhuriyeti’nin yaşadığı ilk iskân sorunu, Yunanistan’la yapılan nüfus mübadelesi ve sonrasında Balkan ülkelerinden devam eden göçler olmuştur. Buradaki yer değiştirmede kişilerin kendi iradeleri esastır.

İkincisi, iç iskân faaliyetleri olup Doğu Anadolu isyanları sonrasında yaşanan zorunlu yer değiştirmeler buna bir örnektir (Tekeli, 2011: 160). 1925 yılında

meydana gelen Şeyh Sait isyanı sonrasında bir kısım aşiret reisleri ve aile mensupları ülkenin batısına sürgün edilerek iskân edilmişlerdir. Ayrıca 1934 yılında Trakya’da yaşamakta olan Yahudilerin ve diğer illerde yaşayan Ermenilerin İstanbul’a gönderilerek yeniden yerleştirilmelerinin sağlanmasını da yine örnek verebiliriz (Telli, 2014: 50). İlerleyen yıllarda da Türkiye’de kalkınma, güvenlik ve doğal afetlerden dolayı zaman zaman iskân faaliyetleri yürütülmüştür.

İskân faaliyetlerinin hangi amaçla uygulandığını ve ne gibi sonuçlar doğurduğunu kavrayabilmek için iki temel öge üzerinde durulması gerekir. Bunlardan birincisi, “devletin zorunlu yer değiştirme kararlarını nasıl meşrulaştırdığı; ikincisi ise bireyin o toplumdaki haklarının neler olduğudur”. Kişileri yaşadıkları yerlere bağlayan farklı nedenler bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak, toprak ve taşınmaz mallar üzerindeki mülkiyet hakları, doğa ile çevresindeki akraba ya da komşularıyla kurduğu öznel veya nesnel bağlar, kişilerin iskân anına kadar elde ettiği kültür ve hüner birikiminin o yere özgü nitelikleri sayılabilir. Kişilerin yaşadığı yerle arasındaki bu bağlardan dolayı zorla yer değiştirme süreci onlar açısından sıkıntılı bir hâl almaktadır (Tekeli, 2011: 142).

Türkiye’de yapılmış iç iskân uygulamalarının en önemli örneklerinden birisini kalkınma amacıyla yapılan iskân faaliyetleri oluşturmaktadır. Hidroelektrik, sulama, su deposu ve\veya taşkın kontrolü için inşa edilen büyük barajlar, dünya çapında milyonlarca insanın yerinden edilmesine neden olmuştur. Hükümetler ve uluslararası kuruluşlar, “insan haklarına saygı göstermek, yeterli tazminat sağlamak ve yerinden edilen halkın geçim kaynaklarını sağlamak için çeşitli politikalar ve yaklaşımlar geliştirmişlerdir” (Hay vd., 2019: 10). Kalkınma projeleri gerçekleştirilirken kamulaştırma faaliyetlerinden etkilenen ailelerin yeni bir yere yerleşmelerini sağlamak için iskân faaliyetleri yürütülmektedir. Bu faaliyetlerle birlikte ailelerin mağdur edilmemeleri için daha önce yaşadıkları gelir düzeylerine çıkarılmaları ve sosyo-psikojik sıkıntılarını en aza indirme amaçlanmaktadır. Sosyal sorunları en aza indirgeyebilmek için yatırım kararları öncesinde Yeniden Yerleşim Planlarının yapılmış olması gereklidir. Ayrıca Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporu hazırlanmadan ya da ÇED rapor sonucu olumsuz olmasına rağmen onaylanan projeler, o sahadaki kültürel, sosyal ve çevresel yapıya zarar vermektedir. Tabii ki bu durumdan en çok etkilenenler de mülkiyet haklarından ve kültürel değerlerinden kamulaştırma kararı nedeniyle vazgeçmek zorunda kalan yerel sakinlerdir. Bu durumda iskân sorunlarının en aza indirilmesi için uygulanacak

kamu yatırımlarının ÇED raporlarıyla uzun vadede yaratacakları sosyal, ekonomik ve çevresel sonuçlarının önceden belirlenmesi gerekir (Şengün ve Yıldız, 2019: 53). Baraj yapımı nedeniyle yerleri kamulaştırılan ve bu kamulaştırmalardan etkilenen köylerde yaşayan hak sahibi aileler 5543 sayılı İskân Kanunu kapsamında başka bir yere iskân ettirmektedir (Şengün ve Yıldız, 2019: 55).

“...göçmen, göçebe, yerleri kamulaştırılanlar ve millî güvenlik nedeniyle yerlerinin değiştirilmesine karar verilenlerin iskânı; şehir, kasaba ve köylerde, Bakanlıkça hazırlanacak plan ve projesine uygun olarak; öncelikle konut ve arsası, esnaf, sanatkâr ve tüccarlara, geçimlerini sağlayacak işyeri ve arsası ile işletme kredisi, çiftçilere tarımsal projesinde öngörülen arazi, gerekli tarımsal girdiler, tarımsal yapılar veya arsası ile aynı ve nakdî işletme ve donatım kredileri, hak sahiplerinin talepleri halinde, konut, işyeri ve tarım arazisi kendileri tarafından bulunarak teklif edilmesi ve Bakanlıkça uygun görülmesi halinde toplu veya münferit olarak ailelere iskân kredileri, verilmek suretiyle bu kanun hükümlerine göre borçlandırma yoluyla yapılır.” (5543 Sayılı İskân Kanunu 9. Madde)

Yürürlükteki yasalara göre, kalkınma projeleri nedeniyle yeniden yerleştirilecek halkın iskânı hakkında 5543 sayılı kanunun 12. maddesinde belirtilen husus;

“...taşınmaz mallarının kısmen veya tamamen kamulaştırılması sonucu yerlerini terk etmek zorunda kalan aileler ile yapılan iskân planlama etütlerinin başladığı takvim yılı başlangıcından en az üç yıl önce kamulaştırma sahasında yerleşmiş olup da taşınmaz malı olmayan aileler, talep ettikleri takdirde Bakanlıkça gösterilen yerlerde iskân edilebileceklerdir.” (5543 Sayılı İskân Kanunu).

Kalkınma amacıyla yapılmış iskân faaliyetlerine Türkiye’den örnekler verilecek olursa; *Keban Barajı iskân faaliyeti* yürütülürken, barajdan etkilenerek devletin yardımına muhtaç olduğunu bildiren aileler tespit edilmiştir. Devlet bu aileleri borçlandırarak, topraklı iskân, tarım dışında konut veya iş alternatiflerinden birini seçmeleri için fırsat sunmuştur. Bu bölgede barajdan etkilenen 6.605 ailenin devlet eliyle iskânı istenilmiştir (Tercan, 2008: 82). Bu iskân projesinin sonucunda, tarımsal iskân sorunu kırsal alanlarda çözülememiş, tarımdan sanayiye işgücü aktarma programının bir parçası olarak değil, düzensiz bir şekilde ele alınmıştır. Sonuç olarak, az kamulaştırma bedeli alanlar ve topraksız hak sahipleri paralarını yeniden yerleşim giderlerine harcamışlardır. Orta ve büyük toprak sahiplerinin büyük çoğunluğu ise kamulaştırma bedelini ticarete ve köy dışında, büyük kentlerde taşınmaz mal alarak oralara yerleşme şeklinde değerlendirmişlerdir (Tercan, 2008: 84). Keban Barajı örneğinde görüldüğü gibi, iskân faaliyetlerinde ailelerin kamulaştırılan mülkleri karşılığında nakit para almaları yaşanan sıkıntıları çözmediği gibi yeni ekonomik ve yaşamsal sorunlara da neden olmuştur. Kalkınma için gerekli olan bu projelerin finansal bedelinin ödenmesi dışında, bu projelerden etkilenen ve yıllardan beri ikamet ettikleri yerleşmelerden göç ederek alışık

olmadıkları başka yörede yaşamak zorunda kalanların bedelini kendileri ile birlikte tüm toplum ödemiştir (Ünal, 1996: 3).

İzmir-Tahtalı Barajından dolayı yapılan iskân faaliyetinde, iskân evleri 500 m² arsa üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Alt kat çok küçük pencereler yapılarak ahır olarak inşa edilmiştir. Fakat bu evler köy evlerinden standart olarak daha üstün olarak tasarlandığı için iskân edilenlerin çoğu evlerden memnun kalmıştır. Evlerin alt katları ahır olarak tasarlanmasına rağmen hayvan bakmak için uygun olmadığı tespit edilmiştir. Yerler betonla kaplı olduğu için hayvanların havasızlıktan ya da betondan aldıkları soğuktan hastalanma ihtimalleri vardır. İskânın ilk aylarında hayvanları olanlar evin alt katına inşa edilen ahır yerine bahçeye ahır yapmak istemişler fakat memurlar evlerin değiştirilmesine izin vermeyince çoğu kişi hayvanlarını satmak zorunda kalmışlardır (Şatiroğlu, 2012: 113).

İskân evlerinin alt katının ahır olarak inşa edilmesi kişileri hem kent ortamında köy evi tasarlandığı için tatmin etmeyecek hem de kent ortamında hayvan yetiştirmenin zor olmasından dolayı bir işlevi olmayacaktır. İskân evlerini 10 yıl geçmeden kiraya vermek yasak olduğu için memurlar sürekli teftiş etmiş, kiracı barındıranları iskân haklarını ellerinden almakla tehdit etmişlerdir. Evlerin kura ile dağıtılmasının sonucunda da aile, akraba ve eski komşuları birbirinden ayırarak toplumsal çözünmeyi hızlandırmışlardır. Ayrıca iskân edilenlere bir süre para yardımı yapılmıştır. Fakat bu yardım da çok düşük miktarda ve düzensiz yapıldığı için faydası kısıtlı görülse bile ihtiyaç duyan aileler için kurtarıcı olmuştur (Şatiroğlu, 2012: 117). Para yardımı yerinden edilen halk için ilk etapta kurtarıcı olabilir. Özellikle kent hayatında iş bulamayıp zorunlu ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun kalan insanlar için bu süreci hafifletici bir etken olur.

2.5. İSKÂN YASALARI VE ÇALIŞMALAR

İlk iskân yasaları, güvenliğin sağlanması için bir önlem olarak çıkarılmıştır. Çıkarılan yasaların çoğu, güvenliği sarsacak türden olayların öncesinde, sırasında ya da sonrasında çıkarılıp uygulanmıştır. Bundan dolayı çıkarılan ilk iskân yasalarında, genel olarak iskân yasalarından beklenen amaç ve hedefler geri planda kalmıştır. Aslında bu da dönemin şartlarına göre yasaların revize edildiğinin bir gerekçesidir. İlk iskân faaliyetleri dönemin acil sorununa karşı bir önlem olarak düşünülüp, uzun bir süre tüm iskân siyasetini içerecek tek bir yasa çıkarılmamış ve bu eksiklik zaman

zaman çıkarılan münferit yasalar, nizamnameler ve kararnamelerle giderilmiştir (Babuş, 2006: 145).

Osmanlı'daki göç ve yerleştirme politikaları bazı değişikliklerle Cumhuriyet döneminde de kullanılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde iskân hizmetlerine ilişkin ilk organizasyon, 1872 yılında “Muhacirin Komisyon-i Âlisi” adlı kuruluştur. Cumhuriyet döneminde 1923 yılında İmar ve İskân Kanunu çıkarılarak *Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti* tesis edilmiştir (Erder, 2018: 76). Bu kurumun kuruluş amacı, “mübadillerin Türkiye’ye getirilmesi, geçici olarak barınması ve iki sene içerisinde mesleklerine göre gerekli görülen çeşitli yerlere yerleştirilmesi” amaçlanıyordu (Ateş, 2008: 33). 20 Ekim 1923 de Mustafa Necati Bey Mübadele, İmar ve İskân Vekili seçilmiştir. Mustafa Necati, iskân işinin tüm halkı ilgilendirdiğini bundan dolayı her ay gazeteler vasıtasıyla halkı bilgilendireceğini ve bunun da bir nevi halka hesap vermek olduğunu bildirmiştir (Ateş, 2008: 35). Aslında izlenen bu iskân siyaseti halkın güvenini sağlayarak bu sürecin daha şeffaf ilerlemesini sağlamaktadır. Dönemin şartlarına göre sırasıyla “*Muhacirin Komisyon Ahalisi, Muhacir ve Aşair Müdüriyeti, İskân Umum Müdürlüğü, Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü*” kurulmuştur (Nakiboğlu, 2019: 3). Daha sonra 1985 yılında “Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğü” kaldırılarak iskân hizmetlerini yürütme görevi, *Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü*’ne verilmiştir. 2005 yılında *Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü*’nün kapatılmasıyla; bu görev, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı’na bağlı *Afet İşleri Genel Müdürlüğü* bünyesindeki *Geçici İskân Dairesi Başkanlığı*’na yürütülmüştür. İskân işleri daha sonra ise aynı bakanlığa bağlı *Yapı İşleri Genel Müdürlüğü, İskân Dairesi Başkanlığı*’na devredilmiştir (Şengün ve Yıldız, 2019: 52).

İskân sorunuyla ilgilenecek ilk örgütlenme mübadele sırasında gerçekleştiği gibi ilk yasal düzenlemede mübadele sırasında gerçekleşmiştir. İskân siyasetinin kapsamına giren ilk önemli yasa 13 Mart 1340 (1924) tarihinde çıkarılan 441 sayılı, “*Mübadeleye tabi olmayan kişilerin terk ettiği hükümet yetkisinde bulunan sahipsiz toprakların savaş mağdurlarına, kayıpları ölçütünde dağıtılmasını*” öngören yasadır (Babuş, 2006: 146). 30 Mayıs 1926 tarih ve 885 sayılı yasa ise Türkiye’de ilk iskân yasası olarak kabul edilir. Bu yasada devlet ve devlet yöneticilerinin iskân siyasetine bakışı anlatılır. Türkiye’deki iskân siyasetinin genel özellikleri ve devletin iskân yasalarından beklentileri bu yasada mevcuttur (Babuş, 2006: 160).

Türkiye Cumhuriyeti döneminde yaşanan ilk kitlesel zorunlu göçün yasal dayanağı ise 1927 tarihinde çıkarılan 1097 sayılı “Bazı Eşhasın Şark Mıntıkasından

Garp Vilayetlerine Nakline Dair Kanun’’dur (Telli, 2014: 51). 1930’lar kitlesel iskânların yaşandığı bir dönemdir. 2510 sayılı iskân yasası geniş kapsamlı olarak çıkarılmıştır. “Dengeli bir nüfus politikası izlenerek güvenlik ve sosyo-kültürel nedenlerle yasaca belirtilen bazı bölgelerde Türk nüfusunun artırılması bazı bölgelerde de Türk olmayan nüfusun azaltılması” amaçlanarak iskân edilmiştir (Telli, 2014: 51).

Cumhuriyet yönetimi, Osmanlı iskân kurumunu insan-toprak ilişkilerini düzenlemede başarılı bulduğu için aynı ilkeleri ufak çaplı değişikliklerle uygulamaya devam etmiştir. Cumhuriyet döneminde devlet, köylüleri toprakta tutmak için gönüllü ve “rastgele” yer değiştirmelerini engellemiş ve zorunlu göç uygulamalarını sürdürmüştür. Burada amaç, bütün zorunlu göç uygulamalarında köylüleri köylere, kentlileri kentlere yerleştirmeye çalışmaktır. Bu dönemde iskân kurumunun işleyişine bakıldığında zaman, devlet köylüyü toprakta tutmak için iskân kurumunun araçlarını kullanmak istemiş, aşarı kaldırarak ve kullanım hakkını özel mülkiyet gibi kabul etmeye başlayarak iskân kurumunun önemli bir gücünü elinden almıştır. Köylünün toprakta tutulmasının öneminin azalmasıyla birlikte devlet tarımsal emeği denetleme işini de gevşetmiştir. Bu süreçle birlikte artık iskân kurumu, emeği ve tarımsal üretimi denetleme gücünü kaybederek, sadece güvenliği ve düzeni sağlamak için zor kullanan bir kurum haline gelmiştir (Erder, 2018: 78).

Tarihsel süreçte iskân kurumu, imparatorluğun yerleştirme kurumu olmaktan çıkarak ulus-devletin yerleştirme kurumu olarak dönüşmüştür. O dönemde dış göçle gelenleri “şenlendirme” uygulamalarıyla, içeride başkaldıranları ise “sürgünlerle” yerleştirerek düzeni kurmaya devam etmiştir (Erder, 2018: 79). 1923 yılında çıkarılan *Mübadele, İmâr ve İskân Kanunu*, mübadillerin yerleştirilmesine yönelik olarak hazırlanıp daha sonra da bu vekâletin kaldırılmasından dolayı, bu kanunla muhacir, mülteci ve diğer grupların iskân faaliyetlerinin yürütülmesinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle bütün grupları kapsayabilecek güncel bir kanunun hazırlanması girişimlerine başlanmıştır (Sarı, 2011: 322).

Görüldüğü üzere, iskân kurumu yaşamını şekil değiştirerek sürdürmüştür. Düzenli bir iskân politikasının izlenmeye başlaması, 1930 yılından sonra muhacirlerin iskânı ve ülke içerisindeki çeşitli unsurların yerlerinin değiştirilmesini öngören 1934 yılında çıkarılan kanundur (Sarı, 2011: 275). 14 Haziran 1934 tarihinde çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu, TBMM’de kabul edilmiş ve 21 Haziran 1934 tarih ve 2733 sayılı Resmî Gazete’de yürürlüğe girmiştir. 2510 sayılı İskân

Yasası etnik ölçülere dayalı bir yerleştirme mantığı taşımaktadır. Bu yasayla birlikte dağınık olan iskân mevzuatı o zamanki koşullara göre sistematik hale getirilmiştir. 52 maddeden oluşan yasanın temel ölçütü “dil ve kültür birliğinin” sağlanmasıdır (Telli, 2014: 52).

1934 tarihli iskân kanunu, Sarı'nın (2011) Şükrü Kaya'nın ifadesinden aktardığı üzere “dört ana derde çare bulmak” amacıyla yapıldığı vurgulanmıştır. Bunlar; “nüfus, muhaceret, göçebelik ve toprak meseleleridir”. Nakiboğlu'nun (2019) hazırladığı sunuma göre, 2510 sayılı yasanın kapsamında ele alınan konular;

“Planlı kalkınma dönemlerinin başladığı yıllarda; kalkınmanın temel yatırımlarından olan tesislerin inşası veya işletilmesi ile kültür ve doğa varlıklarının korunması gibi amaçlar için yapılacak kamulaştırmalar ya da özel yasaların uygulanması sonucu taşınmaz mallarının tamamen veya kısmen ellerinden alınması veya tüzel kişiliklerinin kaldırılması nedeniyle geçim olanaklarını kaybeden ve yerleşim yerlerini terk etmek zorunda kalan ailelerin iskân sorunları büyük çapta gündeme gelmiştir (Nakiboğlu, 2019: 8).”

Bu yasaya göre Türkiye iskân bakımından da üç mıntııkaya ayrılmaktadır:

“1 numaralı mıntıkalar: Türk kültürlü nüfusun tekasüfü istenilen yerlerdir. 2 numaralı mıntıkalar: Türk kültürüne temsili istenilen nüfusun nakli ve iskânına ayrılan yerlerdir. 3 numaralı mıntıkalar: Yer, sıhhat, iktisat, kültür, askerlik ve inzibat sebepler ile boşaltılması istenilen ve iskân ve ikamet edilen yerlerdir. Bu mıntıkalarda belirtilen yerler için zamanla ortaya çıkacak ihtiyaçlara bağılı olarak değışiklikler yapılabileceğı belirtilmiştir. Bu değışikliklerin yapılması kararı da İcra Vekilleri Heyetine bırakılmıştır” (Telli, 2014: 52).

14 Haziran 1934 tarihli İskân Kanunu, “Türk siyasetinin bir dönüm noktasını” oluşturmakta, bir iskân siyasetinin de temelini ve başlangıcını teşkil etmektedir. Bu kanunun önemi, şimdiye kadar plansız ve geliş güzel yapılan iskân işleri artık bu kanunla birlikte, ekonomik, sosyal ve ulusal gayeler gözetten bir siyasetin çerçevesine girmiştir. “21 Haziran 1934 tarihindeki kanunla beraber ilk olarak iskân edilecek kişilerin mülteci, muhacir vb. gibi hangi sıfata sahip olduğı tespit edilmiştir” (Sarı, 2011: 323). Bu yasayla birlikte, yerleşme işleminin isteğe bağılı olması ve hak sahiplerinin borçlandırılması kararlaştırılmıştır. Tarımsal veya şehirselle iskân olarak iki şekilde uygulanabilen iskân faaliyetlerinde; toplu başvurma esas getirilmiş, tek iskân mümkün görülmemiştir (Ünal, 1996: 7). Ünal'ın (1996) belirttiğı üzere *Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü*'nce yapılan iskân işlemlerinin aşamaları aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir:

“1. Kamulaştırmadan etkilenen yerleşmelerde bir aylık duyuru yapılmakta ve devlet eliyle yerleşmek isteyenlerin müracaatları kabul edilmektedir. 2. Müracaat yapanlardan beyanname ve taahhütname alınmaktadır. 3. Başvuru sahiplerinin taşınır ve taşınmaz mallarının ve gelirinin tespiti yapılmaktadır. 4. Aileler adına gerçekleşen kamulaştırma bedellerinin “özel iskân fonu”na yatırılması sağlanır. 5. İtirazlar incelenir. 6. Şahıslara ait düzenlenen dosyalar “mahalli iskân komisyonu” tarafından incelenir ve hak sahipleri saptanır. 7. İskân şekline göre ortaya çıkan hak sahibi aile dikkate alınarak; şehirselle iskân için arsa ve arazi öncelikle hazineye ait kaynaklardan temin edilir. Hazine kaynakları yetersiz ise satın alma ya da kamulaştırmaya gidilir. 8. Sağlanan arazi üzerinde yerleşme yeri saptanır, imar planı ve arsa

işlemleri yapılır. 9. Konut projeleri hazırlanır. 10. Yerleşme için altyapı projeleri yapılır. 11. Kaynak temininden sonra inşaat ihalesi yapılır (Ünal, 1996: 8).”

Zaman içerisinde ise iskân faaliyetleri bir dönüşüm yaşayarak yerleştirme kurumu haline gelmiştir. İskân kurumunda yaşanan bu dönüşüm iskân kanunlarında yapılan değişikliklerle de anlaşılmaktadır. 2510 sayılı İskân Kanunu 1934-50 yıllarında yirmi beş kez, 1950-1990 tarihleri arasında on beş kez, 1990’dan sonra 5543 sayılı yeni İskân Kanunu’nun çıktığı 2011 yılına kadar ise üç kez olmak üzere, toplam kırk üç kez değiştirilmiştir (Erder, 2018: 206). 1945 yılında Türkiye’de çok partili hayata geçilmesiyle birlikte demokratik adımlar atılmaya başlanmıştır. Bununla birlikte iskânla ilgili sert politikaların yumuşadığı görülmektedir. 7 Ağustos 1946 yılında Recep Peker hükümeti kurulmuş, hükümet programında vatandaşların bir taraftan diğer tarafa nakledilmesiyle ilgili hükümete verilen yetkinin kullanılmayacağı belirtildi. Ayrıca bu kanunlardan dolayı nakledilenlerin yurtlarına dönmeleri için çalışmalar yapılacağı belirtilmişti (Ali Yıldırım, 2004: 70).

Kentleşmenin hız kazanmasıyla birlikte, iç iskân uygulamaları köy yapımı, konut yapımı gibi bayındırlık ve inşaat faaliyetlerine öncelik vermeye başlamıştır. Tarihsel süreçte “iç iskân” uygulamaları 1950’li yıllara kadar, “dış iskânla” gelenlerin vatandaşlık hakkı almalarını ve yerleşmelerini sağlamıştır. Bu döneme kadar iç iskân uygulamalarının üç önemli işlevi olmuştur;

“Birincisi dış iskânla gelenlerin yerleştirilmesi, ikincisi savaşa ve göçlerle bozulan insan-toprak ilişkilerinin yeniden kurulması, üçüncüsü ise sürgünler ve zorla yerleştirmelerle “güvenliği” sağlamaktır. “İç iskân”ın zorla yerleştirme ve şenlendirme uygulamaları bir taraftan toprağa dayalı serveti yeniden dağıtırken diğer taraftan büyük çoğunluğu Müslümanlardan oluşan Anadolu nüfusunu bu kez mezhepsel ve etnik olarak karıştırmıştır. (Erder, 2018: 219)”

1960’lı yıllar, Türkiye’de planlı kalkınma döneminin başladığı yıllar olmuştur. Ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin hızlanmasıyla birlikte enerji ve sulama amaçlı barajların, fabrikaların ve ekonomik amaçlı tesisler ile savunma amaçlı diğer tesislerin inşası çoğalmıştır. Kalkınma amacıyla yapılan projelerin artmasıyla birlikte inşaatların bulunduğu bölgede yaşayan aileler yaşadıkları yeri terk etmek zorunda kalmışlardır. Bununla birlikte taşınmaz mallarının bir kısmı ya da tamamı kamulaştırılan bu ailelerin yeniden yerleştirilmeleri önemli bir sorun olmuştur. Toplumdaki yoksul kesimlerin, özellikle köylülerin kentlerde yeni yaşam kurmaya başlamaları, siyasal yaşama katılmaları yeni kuralların üretilmesinde etkili olmuştur. Bu değişen koşullarla birlikte, devletin zorunlu göç, yerinden etme ve zorla yerleştirme gibi uygulamalarının yeni duruma göre biçim değiştirmesine neden olmuştur. “İskân kurumundaki bu değişiklikler incelendiğinde, yeni iskân

faaliyetlerinin güvenlik, afet, kamulaştırma ve kırsal alan düzenlenmesi gibi konularla sınırlandığı görülmektedir” (Erder, 2018: 221).

2510 sayılı İskân Kanununa ek maddeler getirilerek 16.06.1970 yılında 1306 sayılı İskân Kanunu çıkarılmıştır (Şengün ve Yıldız, 2019: 52). 1306 sayılı İskân Kanunu ile birlikte; “çeşitli ekonomik amaçlar kapsamındaki tesislerin inşası için yerleri kamulaştırılanların köy toplulaştırılması ve köylerin ıslahı nedeniyle iskân uygulamalarına olanak sağlanmış, hak kazanan ailelerin yeterli gelir sağlayabilmeleri için toplu ve projeye dayalı iskân edilme zorunluluğu” getirilmiştir. Bunların haricinde bu yasayla birlikte getirilen diğer yasal düzenlemeler ise; özel yasalarla kabul edilenlerin dışındaki iskânlı göçmen uygulaması yürürlükten kaldırılmış, iskân ve iskân şekli isteğe bırakılmış, kaynak yetersizliği nedeniyle, devletçe uygulanan hibe şeklindeki iskân kaldırılmış, bunun yerine uzun vadede taksitler halinde ödenmek üzere borçlandırma hükmü getirilmiştir (Ünal, 1996: 6).

2510 sayılı İskân Kanunu’nun ilerleyen süreçte yetersiz kalması üzerine, yerine 2006 yılında 5543 sayılı İskân Kanunu kabul edilmiştir (İnan, 2016: 28).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSKÂN DENEYİMİ BAĞLAMINDA TİBİL EVLERİ

Kilis ili, Türkiye-Suriye sınırında yer alıp denizden yüksekliği 650 metre olan ve topraklarının bir kısmı Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde bir kısmı da Akdeniz Bölgesi'nde bulunmaktadır (Karademir, 2020: 1). Kilis ili kuzeyinde ve doğusunda Gaziantep, batısında Hatay, güneyinde ise Suriye ile komşudur (Bkz. Harita 3.1.). 1995 yılında il statüsüne kavuşturulan Kilis ilinde; Elbeyli, Polateli ve Musabeyli olmak üzere üç ilçe mevcuttur. Kilis'in nüfusu 142.490'dır (TÜİK, 2019).

Harita 1. Kilis ili lokasyon haritası (Karademir, 2020: 1)

Toplam	2.098	1.510	1.351	-28	-7,6
--------	-------	-------	-------	-----	------

Tablo 2. Öncüpınar Mahallesi hane halkı sayısı ve ortalama hane halkı

Mahalleler	Hane Halkı Sayısı		Ortalama Hane Halkı	
	2000	2019	2000	2019
Öncüpınar	309	330	6,8	4,1

Tablo 1.'de görüldüğü üzere Öncüpınar Mahallesi'nde nüfus artış oranı düşmektedir. Özellikle mahallede artan Suriyeli nüfus, daha iyi konutlarda oturma isteği, iş yerine yakınlık, kaliteli eğitim kurumlarına yakın olma, doğalgazdan faydalanabilme, sosyal imkânların olduğu ve temiz bir çevrede oturma isteği, evlilikler sonucu kentin başka kesimlerinde yaşamayı tercih etme gibi durumlardan dolayı yıllara göre nüfus artış oranında düşüş gözlenmiştir.

Kilis kenti ovada yer aldığından dolayı tarımsal faaliyetler için elverişli arazilere sahiptir. Şehir içinde yer alan mahallelerin birçoğu tarımsal araziler üzerine kurulmuştur. Kırsal bir yerleşme olup şehir imarına dâhil edilen Öncüpınar Mahallesi, tarım arazilerinin geniş yer kapladığı mahalleler arasındadır (Karademir,2020: 293). Ayrıca Öncüpınar Mahallesi'nde idari fonksiyon alanlarından; “İl Özel İdaresi, Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü ve Halk Sağlığı Müdürlüğü” yer almaktadır.

3.1. TİBİL KÖYÜ İSKÂNI

Sınırlar sadece harita üzerindeki çizgiler anlamına gelmemekte aynı zamanda yasal ve politik bir otoritenin bittiği ve bir başkasının başladığını gösteren fenomenlerdir. “Prescott ve Triggers’e göre *sınır (border)* ve *sınır bölgesi (borderland)* hemen hemen eş anlamlıdır” (Tekin, 2014: 74). İkisi de bir ülkenin en dıştaki kısımlarını şekillendiren belirsiz genişlikteki bölgelere işaret eder. Sınır bölgesi; “içinde hudut bulunan” geçiş arazisi olarak tanımlanırken, sınır ise hududa bitişik ve onun “saçağı” olan alanlar biçiminde tanımlanmaktadır (Tekin, 2014: 75).

“Sınır tuhaf bir âlemdir: Devletin sınırları, çizildikleri andan itibaren tümüyle gerçek, öfkeli ve kanlı birer kırmızı çizgidir. Ama öte yandan sınırlar, vatandaşların da devletle ilişkilerinin en kaypak, en yalan hallerini geliştirdiği mekânlardır. Küreselin tüm iddialarına rağmen son yirmi yıldır ulus-devletin alabildiğine kesifleşmiş, sertleşmiş, bomboş uzayıp giden, çoğunlukla insandan arındırılmış gibi görünen alanlarıdır sınırlar. Bugün geçersiniz yarın

alınmazsınız; şimdi kaçağınızı geçirir yarın öldürölürsünüz; şu anda her şeyinizle yasal sayılır; bir saat sonra yeni bir emirle başka kâğıtlara tabi kılınırsınız” (Tekin, 2014: 97).

Toplumsal değişme, sınırlar aracılığıyla varlık kazanmakta ve sınırlar üzerinden gerçekleşmektedir. Sınırlar, toplumsal belleğin mekânsal izdüşümünü oluşturmaktadır. Sınırdaki yaşayanlar, içinde bulundukları mekânda kendi kimliklerini üretmekte, kimliklerini mekâna taşımakta ve bu mekânın bir parçası haline gelmektedirler. “Sınır bölgeleri, hem birbirinden dikenli teller, güvenlik noktaları, gözetleme kuleleriyle ayrılmış iki ayrı mekân, hem de iki yakada benzer yaşamları sürdüren insanların olduğu tek bir mekân gibidir” (Özbey, 2018: 5). Sınır kelimesinin ilk çağrıştırdığı duygu engel olmaktadır. Sınırın temeli kendini ötekenden ayırmaktır. Sınırlar girilmesi istenmeyen zararlı unsurları (silah, insan, eşya, uyuşturucu madde, gıda, sigara vb.) engeller (Tekin, 2014: 98).

Sınırdaki yaşamının ne anlama geldiğini öğrenmenin en etkili yolu orada yaşayan ya da yaşamış olan insanlarla görüşmek ve toplumsal bellekte sınırın bıraktığı izleri tespit etmektedir.

“Sınır bölgelerinde meydana gelen değişimler, mekâna yansımakta, mekânda görünür hale gelmekte ve mekânı şekillendirmektedir. Bu değişimlerin izini sürmek, ancak bu mekânın öznelere olan sınır insanların toplumsal belleğine odaklanmakla mümkün hale gelmektedir. Sınırdaki yaşayanların kolektif belleğine yansıyanlar, aynı zamanda sınırın kendine has bir belleği olduğunu, bu bellek içinde de çok sayıda toplumsal olgunun ve değişimin yer aldığını göstermektedir. Çünkü sınır, bir toplumsal bellek mekânı olup, orada bulunanlara, orasıyla ilişki ağları oluşturanlara ve orayı araştıranlara çok şey söylemektedir. Sınır bölgelerinde yaşayanların geçmişi nasıl deneyimlediklerini, geçmişle ne şekilde bir bağ kurdukları, geçmişte sınırdaki ne tür ilişki ağları oluşturdıklarını ve geçmiş aracılığıyla bugünü nasıl kurduklarını anlamamanın en öncelikli yolu, sınırın belleğine başvurmaktır. İşte bu sebeple, toplumsal belleğin mekânsal bir izdüşümü olan sınır, kendi tarihsel süreklilik, kırılma ve kopuş çizgisi içinde değişik anlamları üretmekte, farklı ilişki ve etkileşim biçimlerini açığa çıkarmakta ve çok yönlü ve karmaşık yapısının sorgulanmasının yolunu açmaktadır” (Özbey, 2018: 5).

Sınır öncelikle insanların hafızasında baskı ve otoriteyi, yasakları ve korkuyu çağrıştırmaktadır. “Sınır sosyolojik anlamda bir eşiktir aslında. Ne içerdesindir ne dışarıda” (Özbey, 2018: 9). Sınırdaki yaşayanlar için doğup büyüdüğü yer her ne kadar özel olsa da gümrükle yan yana olmak, mayının dibinde yaşamak insanlar için hep bir korkuya neden olmaktadır.

“Bizim eski Tibil köyümüz çok güzeldi. Sınır bize çok yakındı. Mayın dibimizdeydi. Çocukluğumuz orada geçtiği için orası başka güzeldi. Orada doğdum, büyüdüm, gelin oldum. Bizim köy başka köylere benzemez ama keşke komple Kilis’i taşısalar. Sınırın yanında korkuyoruz. Birkaç sene evvel bombalar üstümüze yağdı. Köyün içindeyken de askeri kulübenin yanında evler vardı. Gece nasıl korkardık. Kaçağa giden kaç kişi vuruldu. Sınıra yakın olunca kaçakçılık da olur. (G10, Yaş: 61)”

Tibil köyü, Kilis ilinde Suriye sınırında bulunmaktaydı. Kilis kentinin güneyinde yer alan köy Suriye’nin Azez kasabasının kuzeyinde yer almaktaydı. Köy jandarma karakolu ve gümrük memurluğuyla iç içeydi. 1990 yılındaki nüfus

verilerine göre 571 kadın ve 624 erkek olmak üzere köyde toplamda 1.195 kişi yaşamaktaydı.

Sınırdaki bir köyde yaşamak güvenlik nedeniyle birçok sıkıntı çekmek anlamına geliyordu. İnsanların gündelik hayatı, sahip oldukları meslekler gibi birçok faktör sınırla yakından ilişkiliydi. İnsanlar Suriyelilerle akraba gibi bağ oluşturmuş hatta bazı insanların Suriye’de toprakları bile vardır. Pasaport yerine geçen aldıkları pasavan denilen izin kâğıtlarıyla sınırı geçip oradaki topraklarını ekip biçmekteydiler. Bazıları ise kaçakçılık yaparak Suriye’den sigara, çay, şeker, kol saati, ceket gibi ürünler getirip satmaktaydılar. Yine aynı şekilde araçlarla sınırdaki yabancıları taşıyarak ya da eşyalarını taşıyıp hamallık yaparak geçinenler vardı. Fakat sınırdaki toprakların mayınlarla döşenmesi Tibil köyü için büyük bir tehlikeydi. Kaçağa gidenler mayına basarak kolunu ya da bacağını kaybedebiliyordu. Hatta sadece kaçağa gidenler değil yağmur sularıyla birlikte mayınların tarlalara gelmesiyle birlikte insanlar mayına basabiliyordu. Bu süreçte sınır Tibil sakinleri için otorite, itaat, endişe uyandırırken bir yanda da karınlarını doyurmak için ve gelir elde etmek için vazgeçilmez bir unsurdur.

“Öncüpınar’da doğdum. Esas Tibilliyiz de 60 inkılabından sonra köyün ismi değişti ve Öncüpınar köyü koydular. Ekseri malımızın yani arazimizin %90 ı Suriye’de kaldı. Benim babamın 100 dönümü dedemin 300 dönümü, 1000 tane dedemin zeytin ağacı 300 tane de bizim ağacımız orada kaldı. Keşke 50 sene öncesinde bizi buraya getirselerdik. Allah’a çok şükür çok mutluyuz geldiğimizize. Ayağımıza mayın patlamadı ayağımıza bir şey olmadı. Bizi askeriye den vurmadan temiz olarak çıktık geldik” (G8, Yaş: 79).

İnsanlar köyde verimli arazilere, meyve ve zeytin ağaçlarına sahip olsalar da mayında kollarını ya da bacaklarını kaybetmektense güvenlik amacıyla kente iskân edilmek daha cazip gelmektedir.

“Bir ara mayın dikildi arazimiz mayında gitti. Benim çocukluk zamanımda pasavan vardı, arazimiz Suriye de. Sabahleyin gümrükte 2 yapraklı pasavanı gösterip geçerdik. Arazimiz gidince parasını da alamadık. Bir mayında gitti bir de köyün göçmesinde gitti. Bu bizim şansımız” (G1, Yaş: 66).

1983 yılında gümrüğün genişletilmesi ve güvenliğin sağlanması amacıyla Tibil Köyünün iskân edilmesi kararı alınmıştır. Tibil köyü güvenlik gerekçesiyle iskân edildikten sonra Tibil Köyü’nün adı “Öncüpınar Sınır Kapısı” olmuştur.

“80 ihtilalinden sonra buraya Kenan Evren geldi. Hatta bizim orada askeriye ye kadar geldi. Orada etrafa bakmış, 1 saat kaldı çekti gitti. O zaman demiş bu Öncüpınar köyü kaldırılınsın. Gerekçesi geçim kaynağı yok. Herkes mayına, kaçağa gidiyor. Gümrük genişleyecekti” (G13, Yaş: 64).

3.1.1. Dönemin İskân Mevzuatına Göre Tibil İskânı

İskân kararı gümrük genişletilmesi ve transit taşımacılığın hızlanması nedeniyle gümrük kapısında bulunan Öncüpınar (Tibil) köyünün Kilis kentine iskân edilmesi için karar alınmıştır.

“1980 yılında inkılap oldu. İnkılaptan sonra istimlak geldi. İstimlak Bülent Ulusu hükümeti zamanında Kenan Evren’in atadığı başbakan döneminde oldu. İstimlakten sonra buralar devlet tarafından yapıldı. Şimdiki bu yeni Tibil evleri” (G2, Yaş: 65).

Tibil köyü iskân kararı, 14.9.1983 tarih ve 83-7125 sayılı karar ile kamulaştırılmış, kamulaştırma işlemleri ise 06.01.1984 ve 21.05.1985 tarihlerinde tamamlanmıştır. Köy 2510 ve eki 1306 sayılı iskân kanunun Ek-1 maddesi kapsamında iskân edilmiştir. 222 adet kentsel iskân için konut yapılmış ve 220 adedi Gaziantep Köy Hizmetleri İl Müdürlüğüne 20 Haziran 1991 tarihinde noter huzurunda teslim edilmiştir. Geri kalan 2 konuttan biri ise 1997 tarihinde Batman barajından etkilenen bir aileye diğeri de bir kadın vatandaşa verilmiştir. Evlerin ödeme şekli, Ziraat Bankası ile sözleşme yapıp borçlandırılmıştır. Taksit süresi ise 10 yıldır. (bkz. EK-1).

“Bizi köyden çıkardılar. Bir anda herkes gitsin demediler. Buradaki evler kurayla belirlendi. Kuranın neticesinde herkes oradaki evini buraya taşımaya başladı. Azar azar ağır ağır” (G3, Yaş: 73).

“O zamanları böyle hayal meyal hatırlıyorum. Buraya gümrük yapılacak dediler. Biz şehre gideceğiz diye sevindik, üzülmedik yani. O zaman dediler iki katlı ev olacak. Hayat şartları daha güzel olacak diye çocuk aklıyla sevinerek geldik” (G11, Yaş: 35).

İskân kararı 28 Ekim 1983 tarihinde 18204 sayılı Resmî Gazete’de ilan edilmiştir (bkz. EK-2)

“Gaziantep ilinin Kilis ilçesine bağlı Öncüpınar Gümrük sahasının bitişiğinde bulunan ekli listede parsel numaraları yazılı gayrimenkullerin, sınır kapısındaki tesislerin transit taşımacılık ve ihracat hacmine cevap verebilecek şekilde genişletilmesi ve yeni tesislerin kurulması zorunluluğu nedeniyle istimlâkinde acelelik bulunduğu; Gümrük ve Tekel Bakanlığının 8/9/1983 tarihli ve 425-710-C-13/3887 sayılı yazısı üzerine, 6830 sayılı İstimlak Kanunun 27. maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 14/9/1983 tarihinde kararlaştırılmıştır.”

3.1.2. Bilgilendirme ve Müracaat

Köy sakinlerinin iskân hakkında bilgilendirilmeleriyle başlayan süreç, Scudder ve Colson’un yeniden yerleşimcilerin stresine odaklandığı ve her aşama için davranışlarını tanımladığı “dört aşamalı çerçeve” modeliyle açıklanabilir. İstihdam aşaması; “ilgili devlet mercilerinin ve diğer kurumların kimin, nereye, nasıl yeniden yerleştirileceğine ilişkin kararlar aldığı ön aşama” (Şatıroğlu, 2012: 24) olarak

nitelendirmişlerdir. Tibil köyünde istihdam aşaması; halkın bilgilendirilmesi, iskânın hangi şekilde gerçekleştirileceği, iskân evlerinin yapılacağı bölge ve bu haktan kimlerin faydalanabileceği konularının karara bağlandığı noktada gerçekleşmiştir.

Tibil'in gümrükle iç içe olmaması gerektiğini ve iskân edilme düşüncesini köy sakinlerini toplayarak yüksek rütbeli bir asker söylemiştir. Bu kararın insanların güvenliği ve refahı için alındığını aynı zamanda hayat şartlarını iyileştirmek ve daha iyi konutlarda yaşamlarını sürdürmek için ellerinden geleni yapacaklarını belirtmiştir. Bunun üzerine bazı kişiler mutlu olup fikre sıcak bakarken, bazıları olumlu yaklaşmamış bazıları ise “Koskoca köy taşınır mı?” diye böyle bir şeye inanmamışlardır. Köy sakinlerinin iskân haberini duyduktan sonra yaşadıkları “içe kapanma, muhafazakar bir tavır içerisine girme, iskân stresinin yoğunlaşması” geçiş aşamasıyla tanımlanabilmektedir (Şatiroğlu, 2012: 24).

“O zaman bizim oturduğumuz köye bir gümrük yapıldı. Bize bitişikti. Bir paşa vardı o zaman, paşa gümrüğe geldiğinde baş memurlarla bize geldiler. Köye yakın olduğu için biz burada görev yapamıyoruz dediler. Yani ya gümrük uzaklaşacak ya köy. O zaman paşa dedi ben bunları buradan kaldırıyorum. Biz inanmadık. Köy kalkar mı, 300 haneli bir köy dedik. Buraya 222 tane konut yapıldı. Yine kimse inanmıyor. Mallarımız istimlak olunca inandık. Gümrüğü genişlettiler o zaman. Şimdi gümrüğe girip çıkmazdı adamlar. Bütün istimlakla ilgili işler Köy Hizmetlerinde yapıldı” (G3, Yaş;73).

İskân bir-iki ay gibi kısa bir süreçte gerçekleştirilmemiştir. 1983 yılında iskân kararı resmî gazetede yayınlanmış ve 1991 yılında ise iskân evlerine yerleşmek üzere göç başlamıştır. Yerel yönetimlere devir aşamasında; iskân kararı alındıktan sonra kaymakamlıkta toplantılar yapılarak köy sakinlerine iletilmesi için ihtiyar heyeti bilgilendirilmekteydi. Sürecin uzun bir zaman dilimine yayılması idari yapıda değişimlere neden olmaktaydı. İskân kararının alındığı dönem ihtiyar heyetinde olan görüşmeci o süreçte yapılan bilgilendirme ve gelişmeleri şu şekilde anlatmıştır;

“Şimdi istimlak öyle bir ay iki ay, bir yıl iki yıl değil. 10 yıl sürdü. 10 yıllık zaman süresi içerisinde çok şey oldu. Kimi memurlar gitti, kimisi yerine geldi, vali gitti. Her haftada değilse de ayın belirli günlerinde mutlaka Kilis'te valilikte, o zaman kaymakamlıktı, kaymakamlıkta mutlaka toplantı olurdu. Bizi de çağırırlardı. Toplantıda köyle ilgili alınan kararlarla ilgili bilgi verilirdi. Biz de köylülere aktarırdık” (G2, Yaş: 65).

“İskânı herkesle aynı anda öğrendik. Mecburen taşındık. Başta yaşlı büyüklerimizden göç etmeye karşı çıkanlar oldu. İskân olunca çoğunluk yeni Tibil mahallesinde yapılan evlere yerleşti. Birkaç aile de Kilis'in içine yerleşti. Buraya gelirken mecburiyetten geldik ama bir daha dönüşümüzün de olmayacağını biliyorduk. Buraya gelmeden önce Köy Hizmetleri görevlisi ve köy muhtarı bizi bilgilendirdi” (G15, Yaş: 67).

Köyün taşınacağı haberini bu toplantılar sonucunda, Gaziantep Köy Hizmetleri ve ihtiyar heyeti vermiştir. Köyde bir birikimi ya da mal varlığına sahip olmayan, çocukları eğitim hizmetlerinden faydalansın isteyen, gümrükle yan yana

yaşamaktan tedirgin olan, köyün iş yükünden bıkmış olan kadınlar ve kentte yaşamayı hep hayal eden çocuklar için iskân haberi sevinçle karşılanmıştır.

“Biz geleceğimize çok sevindik. Aboo valla ben çok sevindim. Buraya geldikten sonra hiç dönmek istemedim. Burası oradan daha güzel. Nasıl diyim yani çocuklarımız rahat işe gidorlar, çarşıya rahat gidoruk. İmkanlarımız çok güzel. Vatanı özloruk ama burada daha rahat ettik. Rahatlık için burayı tercih ettik. O günlerimiz gitsin de geri gelmesin. Köydeyken bizim çocuklar okuyamadılar. Köydeyken ayakkabı bulamazdık. Buraya geldiğimizde çocuklar zanaata gitti, kafası daha iyi çalışanlar okula gitti” (G7, Yaş: 64).

Fakat iskâna karşı çıkanlar da olmuştur. Köyde kalmak isteyen halk ise diğerlerine göre daha iyi durumda olan toprak sahipleri ve kaçakçılıktan iyi para kazananlar olmuştur. İskân edilmek istemeyen kesim için topraksızlık, işsizlik ve sosyal ayrışma kentteki muhtemel gördükleri risk faktörleridir. İskâna mecbur bırakılan kesim, kendilerine bir tercih bile sunulmadığı, topraklarından koparıldıkları ve haklarını arayacak bir siyasi ortam olmadığı için mağdur hissetmektedirler. 80’ler siyasi yönden ülkenin sıkıntılı dönemleri olduğu için insanlar iskân edilmeme konusunda ısrarcı olamamışlardır.

“Hâlâ eski Tibil’i arzu edenler çok. O zamanın hükümetini çok eleştirdik, malımızı elimizden almışlar, köyümüzü elimizden almışlar. O zamanlar şimdiki siyasi ortam yoktu. Askeriye idareye el koymuş ve idareye karşı konuşanı götürüyorlardı. Biz iskâna zorunlu tutulduk” (G2, Yaş: 65).

“İskâna karşı çıkan gelmek istemeyen de oldu. Benim kardeşim de hükümete karşı çıktı. “Bizi yerimizden kaldıramazsınız” dedi. Onu da alıp tutukladılar. 3 sene sonra geri bıraktılar. Bu evlere geldiğimizde sözleşmede bahçe duvarını müteahhidin çevireceği yazıyordu. Hiçbirini yapmadı. Biz kendimiz yaptık. Mutfak dolabı bile yapılmamıştı” (G1, Yaş: 66).

“Köy belli bir dönem ekonomik anlamda sıkıntılar yaşadı. Sonuçta o dönemki bir devlet politikasıydı. Ama bize şunu sunmadılar; böyle bir şey istiyor musunuz istemiyor musunuz, bu olacak dediler” (G5, Yaş: 37).

Köy sakinlerini iskân konusunda ikna etmek için askeriye devreye girerek, güvenlik amaçlı bu uygulamanın yapılmak zorunda olduğunu, halkın gümrükle yan yana mayının dibinde yaşamasının tehlikeli olduğunu ve kendilerine kentte daha kaliteli evler yapılacağını ve bunun için iskânı kabul etmeleri gerektiği konusunda bilgilendirmişlerdir. Köydeki ev standartlarına bakıldığında iskân evleri daha konforludur. Özellikle köyde ev sahibi olmayan, aynı evin içinde birkaç ailenin birlikte yaşadığı, tuvaletinin evin dışında olduğu, ayrı odaların olmadığı, ısınma problemlerinin yaşandığı, herkesin bir arada yatmak zorunda olduğu bir evde yaşamaktansa iskân edilmek kabul edilir bir durumdur.

“İlk gelmek istemeyen oldu. Sonradan bazılarımız dedi ki bir askeriye komutan geldi bize akıl verdi. Dedi “burada kalırsanız gümrük köyünüzü içeri alır, şu tarafınız mayın, şu tarafınızda gümrük perişan olursunuz” dedi. O zamanlar askeri cunta yapmıştı, “biz iktidardayken” dedi “bütün imkânlar elimizdeyken sizi perişan etmemek için vicdanen sizin rahat etmeniz için evinizi güzel yapacağız” dedi. “Sizin için çok faydalı” dedi. “Biz” dedi “size 2 katlı ev yapıcık” dedi. Biz de kabul ettik. Çoğumuz memnun olduk. Birkaç kişi de memnun olmadılar. Onlar orada ağa denilecek vaziyette diyelim 50 dönüm tarlaları vardı, biz

de fakiriz bir boğaz tokluğuna çalışırdık. Onlar 20 ev kadar karşı çıktı gelmek istemediler” (G6, Yaş: 73).

İskân edilmeden önce köy sakinlerine yaşamak istedikleri yerler için birkaç alternatif sunulmuştur. Özellikle şimdiki yaşadıkları yer ve Konya arasında seçenек verilmiştir. Halktan birkaç kişi toplanıp Konya’daki araziye incelemiş ve beğenmemişlerdir. Şimdiki yaşadıkları mahalle ise Kilis’in en havadar ve en güzel yeri olarak nitelendirerek bu arazide evlerin inşa edilmesini seçmişlerdir.

“Bazı insanlar iskâna karşı çıktılar. Bize üç yer sunuldu. Ya Konya’ya gidecektik ya şimdiki Tibil ya da Resul Osman dağının o taraflara. İlk, gidip Konya’daki söylenilen yere baktılar. Orası çöl, ağaç yok, hiçbir şey yok dediler, beğenmediler. Burasını daha beğendiler” (G10, Yaş: 61).

“İskândan iki yıl önce haberimiz oldu. Başlarda kimse inanmadı da evler yapılmaya başlanınca inandık. Bize ilk başta seçenек sundular iskân yeri için. İhtiyar heyeti Konya’ya gitti. Dediler ki biz burada yapamayız. Çünkü daha önce hiç dışarı gitmemişler. Eskiden köyde bir muhtar olurdu bir de ihtiyar heyeti. Onlar beğenmeyince geri döndü geldiler. Mezarlığın oradan yer verdiler. Dediler ki çok şehrin dışında beğenmediler. Sonra da burayı gösterdiler. Burası da Kilis’in en verimli topraklarının olduğu yerdі. Burayı seçtik” (G12, Yaş: 45).

Köyde özellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşan kesim herhangi bir eğitim ya da mesleki becerileri olmadığı için tarımsal iskân talep etmişlerdir. Tarımsal iskândan yararlanabildikleri takdirde tahsis edilen toprakları ekip biçerek çiftçilik mesleklerini devam ettirebileceklerini ve böylelikle kent yaşamında işsiz kalmayacaklarını belirtmişlerdir. Fakat görüşme yaptığımız kişi o dönemin kaymakamlığının baskısı sonucunda bu isteklerinden vazgeçmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir.

“Biz kardeşimle beraber tarımsal iskân istedik. Önce Konya’dan kâğıt geldi. Sonra öğrendik ki Batman’dan aileler gitmiş oraya. Antakya’da var gittik bulduk. Vermediler. Beni şehrsel iskân istemeye mecbur koydular. Zorla bana imza attırdılar. Köylü vatandaş bilmiyordu bunu. Köyde kalmak isteyen olmayacak dediler. İtiraz hakkımız yoktu. Biz arazi isterdik. Gittim, gezdim geldim. 3 kardeş biz yazıldık, 4 kişi de ayrı yazıldı. Olmadı. Biz 80 kişi Konya istedik. Kaymakamlık baskı yaptı yaptı en son 7 kişi kaldık. Konya’ya keşif için gittik, kimi orada yaşanmaz dedi.” (G13, Yaş: 64).

İskânın kabul edilmesiyle ilgili köy sakinleri taahhütname imzalamıştır. İnsanlar devlet eliyle iskânlarının yapılmasını kabul ettiklerini ve uygulamaya geçildikten sonrada vazgeçmeyeceklerini, vazgeçtikleri takdirde başka iskân talebinde bulunmayacaklarını taahhüt etmişlerdir. O dönem imzalanan örnek bir taahhütname metnine baktığımızda:

“Gaziantep İli Toprak ve İskân Müdürlüğünce yapılacak iskânıma esas olmak üzere, adıma ve aile efratlarım adına tahakkuk etmiş ve edecek olan bütün kamulaştırma bedelini, adı geçen Toprak ve İskân Müdürlüğünün talimatı üzerine kamulaştırmayı yapan Maliye, Gümrük ve Tekel Bakanlığı kuruluşunca, Kilis İlçesi T.C. Ziraat Bankası Şubesindeki 617

nolu Özel İskân Fonuna yatırılmasını muvafakat ettiğimi kabul ve taahhüt ederim (bkz. EK-3).¹”

İskân evlerinden mevzuata göre faydalanacak kişiler sayılırken gözden kaçırılan durumlar da olmuştur. Örneğin; iskân kararı alındığında askerde olduğu için ev tahsis edilmeyen köy sakinlerinden bir vatandaş da *Köy Hizmetleri İskân Müdürlüğü*’ne kendisine de konut tahsis edilmesi konusunda dilekçe yazmıştır. (bkz. EK-6, EK-7).

İskân kararı alındıktan ve halk bilgilendirildikten sonra 1987 yılında iskân edilecekleri evler inşa edilmeye başlanmıştır. 1991 yılında ise 222 konut hazır hale gelmiştir. Evlerin borçlandırılması Ziraat Bankası’yla yapılmış ve taksit süresi 10 yıldır. Borcun ödenmesi 20 yılda 20 taksitle yapılacaktır (2510 Sayılı İskân Kanuna Göre İskân Edilen Ailelere Ait Borçlanma Sözleşmesi, bkz. EK-8).

“Burada 20 senede ödemeye 60 milyon istediler. Her yıl için 3 bin kâğıt istediler” (G8, Yaş: 79).

“Turgut Özal zamanında evler için 60 bin kâğıt istediler. Biz çok dedik. Sonra bir devalüasyon oldu. 60 bin kâğıt şimdiki 60 kâğıdın değerine düştü. 20 senede ödedik. Ziraat bankasına giderdik, her yıl 3 bin öderdik” (G6, Yaş: 73).

“1987’de askeri dönemde Tibil köyü istimlak oldu. Yani gümrük genişleme kararı aldılar. Askeriye ile gümrük arasında bizim köy sıkışık olduğundan köylü perişan olur diye bu karar alındı. Oradaki evimize karşılık arsa verdiler. Biz buraya geldik ve 5 sene para ödemedik. Sonra 20 sene boyunca sene de 3 bin kâğıt ödedik” (G1, Yaş: 66).

3.1.3. İskân Hakkı

Köy sakinlerinin iskândan faydalanması için öncelikle Tibil köyünde ikamet etmeleri gerekmektedir. Yani Tibil’de doğmuş ama iş nedeniyle başka yerleşim yerlerinde yaşayan insanlar bu haktan faydalanamayacaktır. 18 yaşından büyük olup, evli olan bireylere ev tahsis edilecektir. Yukarıda değindiğimiz ve askerde olduğu için iskân evlerinden hak kazanamayan vatandaşın dilekçesi sonucunda ikametgâh kâğıdı incelenmiş ve Tibil köyünde doğduğu ve yaşadığı ihtiyar heyeti ve bilirkişiler tarafından teyit edilince komisyonun oy birliği kararıyla hak sahibi olduğuna karar verilmiştir (bkz. EK-9). Bir ailenin 18 yaşından büyük ve evli birlikte yaşadığı kaç tane çocuğu olursa olsun hepsine ayrı ev verilmesi kararlaştırılmıştır. Fakat bağlı olunan yasaya göre dul kadınlara ev hakkı tanınmamıştır. Hatta görüşme yaptığımız kişilerden de aldığımız bilgilere göre ev sahibi olabilmek için dul olup formalite evlilik yapan olmuştur.

¹ İskânın kabul edildiğine dair diğer örnek taahhütnameler için bkz. EK-4, EK-5.

“Bizim çocuklarımız küçüktü onlara ev düşmedi. Ama 18 yaşından büyük olup evlilere aileleriyle birlikte yaşıyor olsalar bile ayrı ev verildi” (G7, Yaş: 64).

“Geldiler köye, ev alacak kişileri yazdılar. Öğretmenlere kadar yazıldı. Devlet memurlarını sildiler. İki kişi geldi. Tek tek nüfus sayımı yapıldı. Orada ikamet edene evi olsun olmasın ev hakkı tanındılar. Bir evde 5 aile oturuyorsa, 5 ayrı ev yazıldı. Adam Kilis’de oturuyorsa, çiftlikte oturuyorsa onları sildiler. Dul kadınlara verilmeyecek dediler. Kaynanama vermediler kocası öldüğü halde. Bir mühendis vardı. Beşer yüz kâğıt veren dul kadınlara da ev yazdı. Bir tane vardı 70 yaşında. Torunundan küçük kayının oğlu onunla resmi nikah yaptı ev aldı. Adamın fakir hiçbir şeyi yok, o Kilis’in çevre yerlerinde evler daha ucuz öyle bir ev aldı. Köy hizmetleri kanununda bir vatandaşı evinden çıkarırsa iskân etmesi lazım yazar. Biz de dedik ki bizi çıkarırsa başka bir yere iskân vermek zorunda. Akıllı yetmeyenler eski hapisten çevre yoluna kadar hepsi Tibil’li. Oradan arsa alıp yaptırılar. Yaşlılar hiç ev almadılar. Dediler köyde evinizi yıkın, çimentosunu, demirini de alın gelin” (G13, Yaş: 64).

İskân sebebiyle 222 tane konut inşa edilmiştir. 2 konut boşta kalınca biri Batman’daki baraj faaliyetinden etkilenen bir aileye verilmiştir. Batmanlı olan aile hala Tibil mahallesinde ikamet etmektedir.

“Burada bir de Batmanlı aile yaşıyor. Onlara da devlet verdi. Onların köyüne baraj yapmışlar, burada da alacak adam ölünce “bir ev boşta kaldı” demişler. “Kilis’ten bir ev versek gelip oturur musun?” Onlar da geldiler. Evi sadece köyde oturanlara verdiler” (G9, Yaş: 69).

İskân hususunda isteyen ailelere topraklarının ve taşınmaz mallarının maddi değeri ödenecek isteyenlere ise konut tahsis edilecektir. Bazı kişiler ev için 60 milyonu ödeyecek bütçelerinin olmadığını ya da böyle bir borcun altına girmek istemedikleri için ev ve arazilerinin maddi karşılığını almak istemişlerdir. Hazine adına kamulaştırılan taşınmaz malların takdir edilen bedeli Ziraat Bankası aracılığıyla adlarına yatırılmıştır (bkz. EK-10). Bu ailelerden bazıları İstanbul’a göç ederken bazıları ise Kilis’in başka mahallelerinden ev satın almışlardır.

“Devlet ev verdiklerini 60 bin liraya borçlandırdı. Bir kısmına da “istersen sana ev verelim ya parayı verelim” dedi. Adam 60 bin lirayı ödeyemem korkusuyla “sen benim evimin parasını ver gidip çarşıdan 2 odalı ev alırım” dedi. Şu an gümrük olan yerde insanların arazilerini çok cüzi miktara aldılar. Onlar da kimisi geldi burada ev aldı, kimisi de iş açtı. Ama o zaman yüksek bir para vermediler” (G12, Yaş: 45).

“20-30 ev kadar evlerini oradan sattılar şehirden ev aldılar. Devlet para verdi. Biz de devletten para istemedik ev istedik. Onlar yanlış yaptılar. Aldıkları paraya ancak şehirden ufak bir ev aldılar. Devlet bize 2 katlı ev verdi. Onlar pişman oldular. Buraya gelirken her şeyimizi getirdik. Taşlarımıza kadar getirdik. Buraya geldiğimizde kura çektiler. Evlerin nereye yapılması için biz köyümüze yakın olmasını istedik. Malımız var orada dedik. İstedğimiz gibi yaptılar. Bir evin içerisinde toplandık, devlet tarafından da adamlar geldi. Torbadan kurayı çektik. Ben kurayı çektim H-4 dediler. Geldik baktık ki evimiz çok güzel. Oradaki eşyalarımızı aldık geldik. Ev için yok denecek kadar para ödedik. Bütün evler aynıydı yalnız bazen arsa bölündüğü zaman bazısına 550 metre bazılarına 600 metre düştü. Evlerin arasındaki sokaklara yollara göre böldüler. Bütün evlerin iç yapısı aynıydı” (G6, Yaş: 73).

Ev yerine para talep eden insanlar, mallarının değerinin altında bir ödenek yapıldığını söylemişlerdir. Hatta bu insanların genel düşüncesi Tibil’de maddi durumu iyi olan insanlar mallarının ederini alamayıp zor duruma düşerken, hiç evi olmayanlar iskân sayesinde ev sahibi olmuştur.

“Bir ailede beş, altı, on çocuk, 18 yaşının üstünde evlenmiş kişilere de hep ev verdiler. O dönem malımızla verilen ev arasındaki fiyat farkı için mahkeme açıldı. Mahkeme kalan parayı verdi. İki tane evim, bir zeytin fabrikam, 500 ağaçlı bahçem, 6 dönüm sebze bahçem, 40 metrekare kahvem vardı. Bunların hepsi için elime 2,5 milyon para geçti elime. Evi de kaybettim. Buraya geldim evi 66 bine aldım. İstimlakte malı çok gidenler ev alamadılar. Ama hiç parası olmayanlara ev verildi” (G3, Yaş: 73).

“Bütün eski arazilerimiz orada kaldı kızım. Malımızın değeri 100 milyar ise bize verilen ev 20 milyardı” (G4, Yaş: 66).

“Her aileye bir ev verildi. Benim üzerime hiçbir şey olmadığı için ben ev alamadım. Kardeşim de alamadı. Üzerimizde çok mal olduğu için biz para çekmek zorunda kaldık. Küçük kardeşim geldi buradan bir ev satın aldı” (G2, Yaş: 65).

İskân edilecek köy sakinlerine taşınabilecek bütün mallarını alabilmeleri için izin verilmiştir. Evlerin kapı, penceresinden, taşlara, meyve ağaçlarına kadar söküp getirmişlerdir. İskân evlerinin dağıtımı noter huzurunda kura çekilerek belirlenmiştir. 20 Haziran 1991 tarihinde saat 9: 30 da kura çekimi için insanlar kimlik kartlarıyla birlikte hazır beklemişlerdir (bkz. EK-11). Mahallede sokaklar A Blok, B Blok, C Blok şeklinde ayrılarak ve evler numaralandırılarak kura çekimi yapılmıştır (bkz. EK-12). Köydeki gibi evinin yanında komşusunun ya da akrabasının oturmaya devam etmesini isteyenlerin taleplerine, kendi aralarında kura değiş tokuşu yapmak gibi çözüm getirilmiştir (Tapu senedi örneği için bkz. EK-13). Bütün köyün birlikte aynı mahalleye taşınacak olması, insanların komşu ve akrabalarından kopmayacak olmaları, köydeki ev standartlarıyla kıyaslandığında birçok yönden artıları olan evlerde oturacak olmaları insanları iskân için cezbeden konular olmuştur.

“Buraya gelmeden önce ilk geldik evlere bir baktık. Bize noterin huzurunda kura çektiler. Köydeki ev hiç buradaki kadar güzel olabilir mi? Ben Kilis’ten oğluma nişan takmıştım çocukları, hanımı aldım köyden geldim evi gezmeye. Evi gezdik dedik ne kadar güzel bir evmiş. 2-3 ay sonra kura çektiler. Ben sağ elimle bismillah diyerek çektim, baktığım ev çıktı. Evde hiçbir şey yoktu. Sadece duvar vardı. Her şeyi paramızla aldık. Hala bu evde yaşıyorum. Bütün evler aynıydı. Bahçeyle birlikte evler 450-500-600 metre arasında değişiyordu. Arazinin eğimine göre ölçü değişiyor. Sonradan ben ahır kapattım. Üstte de 4 oda alta da 4 oda yaptırdım” (G8, Yaş: 79).

“Buraya geldiğimizde nerede oturacağımızın belli olması için kura çekildi. Kaymakam kura çekti. A-B-C Blok olarak, halen de öyle yaşıyoruz. Örneğin benim ki B Blok 3 numara çıktı. O zamanki kaymakam isteyenler arasında evi değiştirme hakkı tanıdı. Şu an 222 konut var da hemen hemen 300 konuta yakın aile de iskândan dolayı buraya gelmeyeip göçtüler. Çoğu parasını çekti, ev hakkını kaybetti, ben şehirden alırım dedi. Birçoğu parasını çekti. İstanbul’a gitti” (G1, Yaş: 66).

“Biz köy hayatı yaşadığımız için hükümet evimizin alt katını ahır yaptı. Mesela şu an oturduğumuz kat ahırdı. Bizim köydeki evlerimiz daha güzeldi. Hayvanlar getirilsin diye ahır yapıldı. Bizim için kente gelince değişen bir şey olmadı. Köylüler küçük düşürüldü” (G4, Yaş: 66).

Kura sonucu teslim tutanağı tutulmuştur. Hane reisinin tarafına çıkan konutu teslim aldığına dair imzası bulunmaktadır. Bu teslim tutanağında dikkat çeken nokta şu not olmuştur: (bkz. EK-14)

“Taraşıma teslim edilen dairede her türlü imalat, sıhhi tesisat ve elektrik tesisatı kullanıma hazır vaziyette su ve elektrik sayaçları ile birlikte teslim aldım.”

Fakat yaptığımız saha görüşmesinde tesisat kullanıma hazır şekilde verilmişse de insanların ilk geldiği dönemde su sıkıntısı ve elektrik kesintisi yüzünden mağdur olduklarını belirtmişler. Hatta köyden kente taşınmadan önce elektriğin kesilmesi, köyde birkaç ay karanlıkta oturmak zorunda kalmalarına neden olmuştur ve kente taşındıklarında bile bu sıkıntılar devam etmiştir. Su sıkıntısına bir çözüm bulabilmek amacıyla insanlar kendi aralarında para toplayarak kuyu açtırmışlardır.

“Toparlandık. 1991 Eylülde de taşındık. İlk başta birkaç yaşlı karşı çıktı. Devletimiz bizler için 222 tane 500 metrekare arsa içerisinde ev yaptı. Alt katı ahırdı. Taşınabilecek her şeyimizi aldık. Evlerin kapı-penceresini dahi söküp getirdik. Bir daha dönmeyeceğiz diye düşündük. Köy hizmetlerinden bir memur bizi bilgilendirdi. Yeni bir mahalle olduğu için okul ve cami yoktu. Elektrik ve su yoktu. Yollar çamurdu. Bu evlerde oturuyoruz. Memnunuz. Allah’a şükür devlet sağ olsun. Evleri kura çekerek aldık. Ev iki kat. Çok şahane. Alt ahırları daireye çevirdik. Üç oda, mutfak, tuvalet, banyo var. Zaten köyümüz hep birlikte taşındı. Herkes tanıdık” (G16, Yaş: 58).

“Biz 91 yılında Kilis’e geldik. Ben o zaman 17 yaşındaydım. Biz fakir aileydik. Babam hamallık, çiftçilik yapardı. 7 çocuk, tek çalışan babam. Biz mecburen okula devam edemedik. Başta keşke köyde kalsaydık diye çok dedik. Geçiş döneminde çok sıkıntı çektik. İlk geldiğimiz dönemler de su yok elektrik yok” (G12, Yaş: 45).

3.2. İSKÂN ÖNCESİ TİBİL KÖYÜNDE GÜNDELİK YAŞAM

İskân öncesi ve sonrası gündelik yaşamdaki değişimi yakalayabilmek için öncelikle köydeki yerleşim şartlarını, gündelik hayat pratiklerini, insanların ekonomik faaliyetlerini, geçinme stratejilerini, değer ve alışkanlıklarını incelemek gerekir. Bunun için de öncelikle köyün kentten ayrılan yönlerine göz atmak yerinde olacaktır.

“Köy, kente göç etmiş insanlar için bile başarısız olduklarında geri dönülebilecek, sigortasız-güvencesiz işlerde çalışılsa bile “huzur” içinde yaşlılık geçirilebilecek, havası, suyu güzel; tanıdık, bildik bir sığınaktır” (Yılmaz, 2010: 160). Köyün romantize edilmiş bu algısı, Tibil sakinlerinin söylemlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Tibil sakinleri için köy, doğal güzelliklerle dolu, samimi ilişkilerin kurulduğu, insanların meslek açısından bildikleri işi yaptığı gönülden bağlandıkları yerleşim yerleridir.

“Bizim orada bir çim alan vardı. 150-200 dönüm sadece çim. Etrafı da hem ağaçlık ve göl vardı. Şimdi öyle bir doğal güzelliği yapmak istesen mümkün değil yapamazsın. Ancak Allah yapar kul yapamaz yani. 1 Mayıslarda tüm Kilis halkı ve Antep civarı köye kutlamaya gelirdi. Doğal güzelliği çoktu. Geldiler yıktılar, gümrüğü yaptılar. Muhakkak ki ben köy hayatını özliyorum” (G12, Yaş: 45).

“Bize deselerdi gidin ya da kalın kalmak isterdik. Bizim orada 250 dönüm mera alanımız vardı. Her taraf pınardı. Her yerde şeftali bahçeleri vardı, bizim orası cennetti. 4 tane kahvemiz vardı, fırın vardı, gümrük vardı. Orada herkes zengindi” (G1, Yaş: 66).

Öte yandan; toplumsal, siyasal, kültürel ve mekânsal anlamda farklılıklar barındıran köyün, “toplumsal, ekonomik, coğrafi ve nüfus özellikleri ile şehirden ayrılan, düşük nüfus yoğunluğuna sahip kırsal yerleşim birimi olup ekonomik olarak da tarım ve hayvancılığa dayalı iş bölümünün gelişmediği yerleşim yeri” (Özensel, 2017: 84) şeklinde daha mekanik bir tarifi de yapılabilir. Bu yönüyle ele aldığında, Tibil köyünün sınırda yer alması önemli hale gelmektedir. Sınırda olmak farklı yerleşim yerini özel birtakım özelliklerle donatır. Her şeyden önce sınır demek mayın demektir. Her ne kadar köylerine, topraklarına bağlı olsalar da insanlar, güvenlikleri için topraklarından koparak kente yerleşmek zorunda kalmışlardır.

“Köy de hiç arsam kalmadı. Olanlar var ama bizim topraklar Suriye’de kaldı. 56 da mayın dikilince mayından sonra bu köy kalkacak söylentileri başladı en sonunda da taşındık. Benim köyün önünde 500 metre çimenliğim vardı. Domates, biber, salatalık ekerdik. Elma ağaçlarım, ceviz ağaçlarım vardı. Hayvanlarımın hepsini gelmeden sattım. At vardı, katır vardı, 10 tane kadar küçükbaş hayvanım vardı ama geçimimi onlarla sağlamıyordum” (G8, Yaş: 79).

“Eski Tibil’de doğdum. Köyde çiftçilik hayvancılıkla geçinirdik. 3 dönüm toprağımız vardı. Buğday ve sebze ekerdik. Hayvan olarak 5 koyun, 1 ineğimiz vardı ama buraya gelirken hepsini sattık. Biz kaçakçılık yapmazdık. Kendi halimizde geçinir giderdik” (G15, Yaş: 67).

Köylüler yalnızca tarımsal alanda yaşayan kişiler olarak tanımlanmamaktadır. Köylülük sadece mekânsal bir ayrışmayı ifade etmez. Köylü, giyim kuşamından, yaşam felsefesine kadar farklı bir kategoriye temsil eder. Köyde ekonomik olarak halk tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlıyor olsa da bu tek bir meslek kategorisini içerdiği anlamına gelmez. Küçük toprak sahibinden büyük toprak sahibine, topraksız köylüden kapitalist çiftçiye, tüketim için üretim yapan köylüden tarım işçisine, tarımla uğraşmayan, kırsalda ticaret yapan köy esnafına kadar herkes köylü olarak nitelendirilmektedir. Kıray’ın ifadesiyle köylülük; “*tipik olarak, küçük, izole, kapalı ve kendi kendine yeterli topluluklar içinde, yüzyıllar öncesine dayanan gelenek, değer ve inanışlarıyla iç içe yaşamıştır.*” Kentlerle ilişkisi sadece vergi ve askerlikle sınırlı kalan köylülerin hayatında farklılaşma ya da uzmanlaşma da yoktur. (Kıray, 2003: 184).

Ulaşım, elverişli yaşam koşulları, altyapı, eğitim ve sağlık hizmeti gibi unsurlar bakımından kent yaşamı cazip olsa da topraklarını, hayvanlarını, alıştıkları değerleri bırakıp gelmek insanlar için zor olmaktadır.

“Eski Tibil köyünde doğdum. Köyde her şey çok güzeldi. Bağ, bahçe, zeytin, çiftçilik. Orada hâlâ topraklarımız var. Zeytinimiz vardı. Buğday, arpa ekerdik. Topraklarımızı devlet aldı. Tarlaları devlet aldı, istimlak ettiler. Artık topraklarımıza ne yaptılar bilmiyoruz. Bizim eski Tibil köyümüz çok güzeldi. Bağlar, bahçeler, sular. Gitmesek de köyümüzü çok seviyoruz.

Mezarlarımızı kaldırıp buraya getirdiler. (Bu kısmı özellikle yazmamı istedi.) Kocamın dedesi köyde şıhdı. Ben öldükten 18 sene sonra mezarımı açın çürümemiş olacam dedi. Gerçekten 18 sene sonra iskân oldu. Mezarını açtık, hâlâ çürümemiş. Sınır bize çok yakındı. Mayın dibimizdeydi. Çocukluğumuz orada geçtiği için orası başka güzeldi. O zamanlar köy minibüsü vardı, 15 dakikada bir gelirdi, onunla Kilis'e gelirdik. Yol 20 dakika sürerdi. Köyde sadece sağlık ocağı vardı. Hamileler Kilis'e gelirdi. Mesafe gelmesi zordu. Koyunlarımız vardı. Koyunlarımızı gelirken sattık. hâlâ koyun da besleyen inek de besleyen var. Tavuk, kaz, tavşanımız vardı. Herkes koyun, inek besleyerek geçinirdi" (G10, Yaş: 61).

Köyde iş bölümü, yaş ve cinsiyete bağlı olarak değişmektedir. Kadınların kırsal yaşamda yüklendikleri sorumluluklar çok fazladır. Özellikle kırsal alanda kadınlar hem tarım işleriyle uğraşmakta hem de evin bütün sorumluluklarını yüklenmektedirler. Sabah erken saatlerde güne başlayarak neredeyse bütün gün hayvanlar, bahçe işleri ve ev işleriyle ilgilenmektedirler. Köyde toplumsal ilişkiler ve ağlara bakıldığında köyde yaşayan çoğu hane birbirleriyle akrabadır ya da uzun yıllar komşuluk yaptıkları için insanların aralarında bir gönül bağı vardır. Köyde ayrıca aileler ve sülaleler belli bir isimle tanımlanmaktadır. Ailelere ya da sülalelere verilen bu adlar farklı nedenlere bağlı olarak verilmektedir. Köken, ata, yapılan iş türü gibi nedenler bu adların verilmesindeki sebeplerden bir kaçıdır (Alver, 2017: 327). Kent hayatına gelince de insanlar bu adlarla anılmayı, bu şekilde gruplaşmayı, bulundukları mahalleye bu adları vererek aynı alışkanlıklarını devam ettirmek isterler. Bundan dolayı kentte yaşamak kişileri köylülükten kurtarmaz diyebiliriz. Çünkü köylülük belli bir yaşam biçiminin sembolleştirilmiş bir ifadesidir. Kırdan kente göç etmiş ve kendi değer ve alışkanlıklarını devam ettiren kişilere "*kentlileşemeyen köylüler*" denilmektedir (Özensel, 2017: 85).

"Eski Tibil de 3 veya 4 büyük aile var: Happaniler, Arslanlar, Bayramlar. Bu aileler arasında bazı sıkıntılar olduğu zaman kendi içimizde kalırdı. Ama dışardan birisi herhangi bir şekilde müdahil olursa o ailelerin hepsi birleşirdi. Bu eski Tibil'de de böyleydi burada da böyle" (G2, Yaş: 65).

Kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin kısıtlı olmasına ek olarak, eğitim sisteminin kusurlu olması, okulların altyapısının eksikliği ve yetersizliği, kentteki eğitim olanaklarından yararlanmak için ulaşım maliyetlerinin külfetinden dolayı köyler daha dezavantajlı bölgelerdir. Eğitim altyapısının eksikliğine, sağlık hizmetlerindeki yetersizlik de eklenebilir (Zouiten, 1998: 266).

"İskân gerçekleştiğinde ben 7 yaşındaydım. O zamanları hatırlıyorum. Ben çok eskileri de bilmem ama babam o zamanlar iş için Kıbrıs'a giderdi, çiftçilik yapardı. Tarımla uğraşırdık. Toprakları ekip-biçerdik. Benim ablam da ben de köyde okula gittik. İki büyük abim okul için Kilis'te yatılı kalmıştı. Köyde minibüs vardı, günlük gelirdi. Sıkıyönetim zamanında askerler gece Kilis'e gelmemize izin vermiyorlardı. Köyde ki çoğunluk da kente gelmek istedi" (G11, Yaş: 35).

3.3. İSKÂN ÖNCESİ VE İSKÂN SONRASI EV STANDARTLARI

İlk etapta salt barınma yönüyle çağrışım yapsa da çevresiyle birlikte konutun, sosyal ve fiziki yönleriyle çok boyutlu işlevleri vardır. Konut öncelikle bir barınak ve sığınaktır. Bunun da ötesinde, konut değerlerin aktarıldığı, kararların ve kuralların belirlendiği bir yaşama alanıdır. Aileler için bir güvence aracı olarak görülen konut, üretim-tüketim malı özelliği yanında emeğin yeniden üretilmesini ve ekonomik canlanmayı sağlar (Yaşar, 2013: 280). Konutun fiziksel bir barınak olmaktan öte eve dönüşebilmesi için, gerekli konfor koşullarını sağlayan, huzur, mutluluk ve güven gibi duygular veren, kullanıcısının kendini ait hissedebildiği bir mekân olması gerekir (Altun, 2010: 217). Mekânın birey hayatındaki en iç katmanı evdir. Toplumsal bir varoluş olarak mekânın tanımlandığı bir durumda ev toplumsallığın başladığı yer olarak görülmektedir.

“Ev; duvarlar ve sınırlardan inşa edilmiş maddi bir düzenden, bir barınaktan öte bir temsil aracıdır. Ev, evren ve toplum yapısının ilişkilerini ve görünümünü somut bir biçimde ortaya koyabilecek tarzda oluşturulmuş bir metin gibidir. Evin içinde ikamet edenlere ev, evren yapısının bir modelini sunar. Çeşitli toplumsal grup ve kategorileri ifade eden metaforik kültürel simgeler için temel benzetilecek kavramdır. Öyle ki ev sayesinde kişiler gündelik mekânla ilgili pratiklerinde yeni anlamlar üretip, farklı iktidar ilişkileri meydana getirirler” (Hüküm ve Tüzer, 2019: 180).

Heidegger’den belirtildiği üzere, ev “var” olma pratiği ile ilişkilidir: “Dünyada olma pratiğimizin anlamlandırıldığı yer evdir. Ev, her türlü işlevi içinde barındırmaktadır: Hem hayata akışın hem ölüme hazırlanışın” (Heidegger’den akt. Aslanoğlu, 2000: 14). Ev konutun özel halidir. “Ev ümittir”. Ev, kişilik ve kimliği sembol etmektedir. Evde birey görülür, mekân ise hissedilir durumdadır (Duman, 2014: 46).

Tarihsel süreçte bakıldığında ideal ev; konfor, rahatlık, saygınlık gibi çağrışımlarda bulunmaktadır. Değer ve özlemlerin tüketimle iç içe geçmeye başlamasıyla birlikte, bürokrat ve uzman meslek sahibi kesim, sanayileşen kentlerin fiziki ve sembolik coğrafyasında kendilerini alt tabakalardan, işçi sınıfından ayırıştırma çabasına girmişlerdir (Öncü, 2007: 91). Alt tabakadan kendilerini ayırma ve saygınlık kazanma istekleri ise öncelikle sahip oldukları konutların tasarımlarıyla, lüks malzemeleriyle ve farklılıklarıyla vurgulanmıştır. Zenginlik ve refahın artmasıyla birlikte konutların yapısı değişmiş, yüz ölçümleri artmış, oda sayıları çoğalmış, daha konforlu ve donanımlı, yüksek binalar inşa edilmeye başlanmıştır. Zenginlerin oturduğu evler şehrin merkezinde olmakla birlikte çeşitli yerlerinde görülürken yoksullar ise kenar mahallelerde toplanmışlardır. Merkeze yakın olmak

hayata yakın olmak demektir (Duman, 2014: 46). Kültürel faaliyetlerden, kentin eğlence mekânlarından ancak merkezdekiler faydalanmaktadır.

Kente gelince gelir düzeyi düşüklüğünden dolayı yoksulluk çeken, sağlam konutlardan yoksun kalan kişilerin yaşadıkları evlerin özellikleri derlenecek olursa;

“1. Öncelikle bu evler dayanıksız yapıdadır. Özellikle afet durumlarında büyük risk taşımaktadırlar. 2. Çatıların akması, yalıtımın iyi olmaması, evlerin rutubetli olması, evde çeşitli böceklerin olması gibi evle ilgili birçok fiziksel unsur hayatlarını daha fazla zorlaştırmaktadır. 3. Yoksulların evleri hem fiziksel hem de kültürel anlamda şehre uzaktır. Bu uzaklık dışlanmışlığında bir görüntüsüdür. Özellikle kırsal alanda ev yapılarında büyük farklılıklar görülmemektedir, fakat kentteki konutlarla yoksullar kendi barındıkları evleri, çevreyi, sosyal imkânları kıyasladıklarında görece yoksulluk çekmektedirler. 4. Yoksulların evleri genellikle sağlıksız çevre koşulları içinde yer almaktadır. 5. Evler defalarca yıkılıp, yeniden yapılır. 6. Eşya sayısı ya çok azdır ya da çok fazladır. 7. Hane nüfusu kalabalıktır ve oda sayısı yetersizdir. İnsanlar kent hayatında maddi durumlarını toparladıkça evin içinde oda sayısını arttırmak ya da eve bir kat daha inşa ettirmek gibi uğraşlar içerisine girmektedirler. 8. İnsanlar yaşadığı evin özellikleriyle kendini özdeşleştirmekte ve hem başka insanlar tarafından yaşadıkları çevre ve konut itibarıyla mekânsal damgalanmaya maruz kalmakta hem de altyapı sorunları ve sağlık-eğitim hizmetlerine erişim sıkıntısı çekmeleri ve kentin sosyal imkânlarından uzak kalmalarından dolayı dışlanmış hissetmektedirler” (Açıkgöz ve Yusufoglu, 2012: 22).

İnsanlar kente yeni taşınmalarıyla birlikte hem iş bulamamaları hem de birikimlerinin olmaması nedeniyle derme çatma evlerde yaşamak zorunda kalırlar. Zorunlu göç türüyle iskân arasındaki en önemli farklardan biri iskân sonucunda insanlara bir ev tahsis edilmesidir. Tibil sakinleri için de konut, iskân faaliyetinin sunduğu en kıymetli imkândır. Görüşmecilere iskân öncesi evlerini ve evdeki imkânları sorulduğunda, genellikle kerpiçten yapılmış evler olduğu, oda sayısının çok az olduğu, tuvalet ve banyonun evin dışında olduğu, ısınma problemi yaşadıkları bilgisine ulaşılmıştır.

“Köyde bir göz odamız vardı. Affedersiniz mutfağınız, banyonuz, odanız üçü birden aynı yerd. Biz buraya geldik. Eve koyacak ne eşya ne yiyecek ne de yakacak bulduk” (G14, Yaş: 55).

Kilis Tibil evleri iki katlı olarak inşa edilmiş, alt katı ahır olarak yapılmıştır.² İnsanlar iskândan önce gelip evleri gezdiklerinde çok beğenmişler. Evlerinin inşa edileceği mahalleyi Kilis’in en havadar ve güzel mahallesi olarak nitelendirmişlerdir. Belli bir borçlandırmayla sahiplerine teslim edilen bu evler, iskânın teşvik edici yönü olmuştur. Özellikle köyde yaşayan yoksul kesim için bu evler bir nimet olarak görülmüştür.

“Ev 2 katlıydı, alt katı ahırdı. Üstte 4 oda vardı. Eve ilk geldiğimizde sadece tezgâh vardı, dolap hiç yapılmamıştı. Sobayla ısınyorduk. Sonradan dolap yaptırdım. Ahır ev yaptırdım. Hayvanları da besleyemeyince sattık dükkân yaptılar. En çok güzel evim olduğuna mutlu oldum. Benim orada bir evim vardı size anlatsam hayal gelir. Bir kerpiç eve gelin geldim. Geceleyn yağmur yağar, kötü de bir karyolamız var. Kocamla çekerik öteye oradan da yağmur akar, evin içinde nereye gidicik. Gidecek yerimiz yok” (G7, Yaş: 64).

² Evlerin iç ve dış planları, bahçe planları için eklerde yer alan krokilere bakılabilir.

“Burada çamurdan kurtulduk, evlerimiz kerpiçti. Bir ufak evimiz vardı, damlarımızdan yağmur akardı üzerimize. Şimdi evlerimiz beton, havuşlarımız beton, caddelerimiz geniş. Bize gelmeden 2 katlı güzel bir ev yapacağız dediler” (G6, Yaş: 73).

“Buraya gelirken bir daha köye dönmeyi istemedik. Orada kerpiç evlerde oturuyorduk. Buradaki evlerimiz çok güzel. Köyde evin içinde ayrı odalar yoktu, özel banyon yoktu, tuvalet bahçede uzaktı. Buraya geldik keyif ettik. Evimizde banyolar, ayrı odalar var. Şimdi 2 oğlum da bu evde yaşıyor. Kızlarım Kilis’in içinde oturuyor. İlk geldiğimizde su yoktu çok sıkıntı çektik. Ama bunda devletin suçu yok. Bize 1 yıl daha bekleyin eviniz hazır olsun öyle gelin dediler. Köy halkı devlet eviniz hazır demeden heveslenip geldi. Köylülerin suçu yani. Ama şimdi evlerimiz çok güzel oldu. Ama kimseye iş imkânı sağlanmadı. İş de olsa iyi olurdu. Şu an iki bakkal dışında hiçbir şey yok. Kasap yok, pazar kurulmuyor, marketimiz yok. Bir şey almak için çarşıya gitmek zorundayız” (G10, Yaş: 61).

İskân öncesi yaşamlarında yoksul olan kesim köyde çok zor şartlarda yaşadıkları için iskân evlerinin eksik kalan yönlerinden, kusurlarından ziyade yeni yapılmış bir eve yerleşmenin mutluluğunu yaşamaktadırlar. Köyde daha iyi şartlarda yaşayan kesim ise iskân evlerinin dayanıksız yapılmasından, kaliteli malzeme kullanılmamasından, inşaat şirketinin yaptığı evlerin sonradan denetlenmemesinden şikâyet etmektedirler.

“Yaptıkları çok ucuz bir evdi. Müteahhit bize evi yaptıktan sonra, zaten 3 ufak odası bir büyük odası var evin, büyük odadaki duvar aşağı sarktı. Çok ince bir demir kullanmış. Sağlam bir yapı inşa etmemiş. O zaman müteahhidi şikâyet ettiler. Müteahhit geri gelip 15-20 evi tespit etti. Odanın üzerini kırdı tekrar demir ilave etti, beton döktü. Yani yapacağını yapıyor, kapılar hâlâ öyle. Her ev aynı şekilde, beton tırnağınla kazınır. Evlerin altını ahır diye yaptılar. O zaman şehrsel diye yapmışlar altına ahır koymuşlar. Ahır diye kredi de vermiyorlar. Bahçe 450-600 m arasında değişiyor. Bir sıra ya 6 ev sığdırmışken karşısına 6 ev sığdırmış. Bahçenin ortasına evi konurmuş. Buradaki evlerde yaşanacak bir durum yok ki. Buradaki evler ufak ne kadar para harcasan da paran yanar. Evlerin yapılmasında problem var. Ufak bir deprem olsa buradaki evler yerle bir olur. Kentsel dönüşüm olsa buradaki halk verir evlerini” (G1, Yaş: 66).

“Burayı mütahite verdiler. Burada öyle bir ev yaptı ki kontrol şefi gelirdi hiç bakmadan evler sağlam diye imza attı gitti. Geldiğimiz sene 15-20 tane evin tavanları çöktü. 8’lik demir var bunlarda. 8’lik demir ne yapar. Burada en aşağı 12’lik demir olması lazım. Şikâyetimiz evler sağlam yapılmadı. Duvarları yapmadılar. Herkes öyle girdi oturdu. Esas hakkımız taşınma parası bile alabilirdik. Benim evim vardı, 207 metre yapılı yerim vardı. Bunların hepsine 320 lira para kestiler. Merdiveni niye yazmıyorsun diyorum niye orada sana merdiven verecekler dediler. Sesimizi çıkaramadık” (G13, Yaş: 64).

Aynı tip tasarlanmış iskân evlerine 25 yıl boyunca bir müdahalede bulunulması yasaklandığından binaya yeni ekleme yapılamamıştır. Yine de çocuklarını evlendiren aileler mahallede birlikte oturmaya devam etmek için ahır katını eve dönüştürüp iki aile aynı binada yaşamaya başlamışlar. Yasak süresi bittikten sonra ise kimileri evlerine yeni kat çıkmış, kimisi de gelir düzeylerine göre evlerin dış cephesinde değişiklikler yapmış. Maddi durumlarını düzeltmemiş olanlar ise evlerde bir değişiklik yapamamışlardır. Böylece, Tibil Mahallesinde artık görünüm olarak birbirinden farklı evler ortaya çıkmasına neden olmuştur.

“Buradaki bütün evler aynı tip yapıldı. Hiçbiri birbirinden farklı değildi. Sonradan 25 yıllık dönem bittikten sonra kat çıkan oldu, evini genişleten oldu. Bizim burası gibi farklı evler oldu. Köylü olduğumuz için alt katların tamamı ahır olarak verildi. Üst katlar oturulacak yer

olarak verildi. Fakat köylü buraya geldikten sonra alt katlarda da bir dizayn yaptı. Burayı da ev haline dönüştürdü. Bütün evlerde çatı vardı. Bu çatıyı kaldırıp bir kat daha yaptırılmak istendi fakat 25 yıllık süre doluncaya kadar bu engellendi. Buradaki evler, devletin teslim ettiği evler 2 katlı. Alt kat ahır, üst kat oturulacak ev şeklinde” (G2, Yaş: 65).

İnsanların eleştirdikleri bir diğer nokta ise ahır yapılması olmuştur. Kentsel iskân adı altından yapılan evlerin alt katına ahır yapılmasına bir anlam verememişlerdir. Evlerin alt katının köy yaşamını çağrıştıracak biçimde ahır olacak şekilde yapılması insanların “Bize kent ortamında köy tasarlamışlar” şeklinde düşünmelerine yol açmıştır. Aynı zamanda sadece ilk taşındıkları yıllarda elektrik ve su sıkıntısı çekmeleri, bitirilen evlerin bahçe duvarlarının yapılmaması, cami, okul, sağlık ocağı, park, market, spor tesisi gibi alanların planda yer almasına rağmen bir türlü yapılmamış olması köyün özelliklerinin muhafaza edilmeye devam ettiğinin göstergesidir.

“Ahırda ne olur? At olur, inek olur. Kimsede hayvan kalmayınca ahır ev yaptık. Geride hiçbir eşyamız kalmadı. Briketlere kadar söktük getirdik. Onlarla bahçeye duvar yaptık. Aslında şirket duvarları çekip verecekti bize biz acele ettik kaçtık geldik” (G8, Yaş: 79).

“Buranın imari yapısı alt kat ahır üst kat ev yapılmış. Yani tamamen köy gibi düşünülmüş. Sosyal yapı için bir alan yapılmamış. Boşluklar bırakılmış parklar için ama bunlar için hiçbir şey yapılmadı. Camimiz de dahil olmak üzere biz yaptık. Devlet sadece ev yaptı bize ev verdi diğer şeyler için alan bıraktı. Alanlarla ilgili her zaman bir çalışma yapılacak dediler örneğin sağlık merkezi yapılacak, çocuk oyun alanı yapılacak ama yapılan bir şey yok” (G5, Yaş: 37).

“İlk geldik, okul ve cami yok. Evlerde su, elektrik yoktu. Yollar kötüydü. Evlere yerleştik ama eksikler çoktu. Yani bizim bu evlerden başka evlerde oturma şansımız yoktu. Evlerin hepsi aynı statüde yapılmıştı. Evler iki kattı, altı ahır idi. Ahırları da eve çevirdik. Bahçeli, 3 odalı müstakil evlerdi. Tuvaleti ve banyosu evin içindeydi. Devlet sadece ev verdi ama iş imkânı yoktu” (G15, Yaş: 67).

“Köyden gelmeden 2 ay önce elektriği kestiler. 2 ay elektriksiz kaldık. Bakkallar taşındı. Ekmekçiler taşındı. Ne yiyecek ekmek bulabildik ne şeker ne çay. Köyü mecburi koydular. Buraya geldik daha çok perişan olduk. Bir abone parası çıkardılar. Cereyansız oturduk. Burada 7 ay elektriksiz kaldık. Orada borcu olanlara burada elektrik açmadılar. Korkudan sokağa çıkamazdık. Buraya geldikten bir buçuk yıl sonra okul açıldı. 422 hane taşındı okul var ama öğretmen yoktu” (G14, Yaş: 55).

“İki sene susuz kaldık şehirden su taşıdık. Bir sene su gelmedi. Sonra makbuz geldi bana su borcun var diye. Hiç su bırakılmadı. O zamanlar biraz paramız var diye kuyu kazdırdık. 96 gün sonra su geldi. Kanalizasyon sürekli patlardı, rezil olurduk. Tamamen su olarak mahrumiyet bölgesiydi” (G13, Yaş: 64).

Günümüzde, mahallenin çehresi açılan küçük bir bakkal, futbol sahası, kahvehane, cami ve parkla biraz değişmiştir. İskânla birlikte gelen köy sakinlerinin çoğunun hâlâ ikamet ettiği Tibil Mahallesinde ayrıca 80 civarında Suriyeli aile de 400-500 TL kira bedeliyle kirada oturmaktadır.

3.4. TİBİL MAHALLESİNDE YOKSULLAŞMA RİSKLERİ VE GELİR KAYNAKLARINDAKİ DEĞİŞİM

Kentsel yoksulluğun mutlak yoksulluktan farklılaşan yanı, toplumsal ve ekonomik alanda meydana gelen değişim ve dönüşümler sonucu, daha önce yoksul olmayan kesimlerin yoksul hale gelmesi ve toplumsal hayattan dışlanmalarına neden olan bir olgu olmasıdır. Kente taşınmalarıyla birlikte insanların düşük bir yaşam standardına sahip olmaları, göç ile birlikte kent nüfusundaki artış ve yeni gelen insanların kent ekonomisine üretici olarak değil de tüketici olarak katılmaları ekonomiyi sarsmakta ve kentsel yoksulluğa neden olmaktadır. (Ekinci, 2008: 116). Bundan dolayı yeni gelen insanların istihdam edilmesi, kent ekonomisine katkıda bulunması, kente uyum süreci birbirleriyle doğrudan ilişkilidir.

Şenyapılı, kırdan kente göç edildiğinde insanların ilk başta kendilerini görece zengin hissettiklerini ve toplumsal konumlarının iyileştiği inancına sahip olduklarını vurgulamıştır. Daha sonraki dönemlerde ise kent hakkında bilgisi artan ve gözlemleyen göçmenler, kendisine göre yüksek gelirli toplulukların yaşantısını öğrenince referans noktalarının köy olmaktan çıkarak, toplumsal konumlarının başlangıçta sandıkları kadar “yüksek” olmadığı kanısına varırlar (Şenyapılı, 1981: 48). Ayrıca, kente göçenler ilk başta tutumlu davranıp sadece temel ihtiyaçları için para harcarken, daha sonraki yıllarda tüketim alışkanlıkları da değişmektedir. Şenyapılı’nın kırsaldan kente gelenlerin ilk eski yaşamlarına göre görece zenginlik çektikleri yargısı tartışmalıdır. Bunu bütün göçmenler için genellememiz mümkün değildir.

Kent; ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal yönden şüphesiz fırsatlarla doludur. Özellikle daha güzel ve planlı konutlara sahip olmak, temiz bir çevre, ulaşım olanakları, altyapı hizmetleri, kültürel etkinlikler, sosyal imkânlar, eğitim ve sağlık hizmetleri kentin avantajlarından bazılarıdır. Bu yüzden kırsalda yaşayan çoğu insan için kentte yaşamak oldukça caziptir. Fakat insanların kent hayatına yerleşince bu hizmetlerden faydalanması için en önemli unsurlardan biri ekonomik yeterlilik ve istihdam edilebilme olanağıdır. Tibil’de iskân faaliyeti sonucu gelen halk eski yaşamlarıyla kıyasladıklarında yoksulluk çektiklerini ve daha sonraki yıllarda durumlarını bir nebze de olsa toparlayabildiklerini vurgulamışlardır.

Cernea’nın “*Yoksullaşma Riskleri ve Yeniden İnşa*” adını verdiği modelde, yerinden edilme ve iskânla ilgili belirlediği sekiz temel riskten olan “topraksızlık,

işsizlik, marjinalizasyon” (Şatıroğlu, 2012: 25) Tibil sakinlerinin yaşadıkları sıkıntılar arasındadır.

İskân öncesi köydeki ekonomik hayata bakıldığında, insanlar geçimlerini tarım ve hayvancılıkla sağlamaktadırlar. Aileler sebze, meyve, ekmek, şarküteri ürünleri gibi ihtiyaçları olan gıda ürünlerinin neredeyse tamamını kendileri üretmeye çalışmaktadırlar. Bu şekilde tarım ve hayvancılıkla ilk önce kendi ihtiyaçlarını karşılamakta sonrada pazar için geniş çaplı üretim yapmaktadırlar (Ekinci, 2008: 84).

“Köyde davarcılık vardı, ekin vardı, ziraatçilikle uğraşırdık. Biz daha çok hayvancılıkla uğraşırdık. Fıstığımız, zeytinimiz yoktu. Büyükbaş, küçükbaş hayvanlarla uğraşırdık” (G6, Yaş: 73).

Tibil’in sınır köyü olması nedeniyle köy sakinlerinin bir kesimi de kaçakçılık yaparak geçinmektedir. Bu yolla Suriye’den çay, şeker, zeytinyağı, kol saati, ceket gibi ürünler getirmektedirler. Bu işle uğraşanlar mayınlı arazilerden geçerek büyük riskler almaktadırlar. İnsanlar bir taraftan mayınlı arazinin risklerinden korkarken bir taraftan da bu işi yapmaktan vazgeçmemişlerdir. Şenoğuz, “kaçakçılık; bu faaliyeti yürütenler açısından kanunsuz, ama toplumsal olarak kabul gören veya yasaklı olmayan bir ekonomi işleyişini anlatır”. Kanunsuzluğun rasyonalitesi servet, çalışma ve birikim gibi deneyimleri dönüştürerek bu insanların ekonominin idaresine katılmalarını sağlar (Şenoğuz, 2015: 9). Kaçakçılık, gündelik hayat ilişkileri, aile ve akrabalık yapıları, toplumsal tabakalaşmayla iç içedir. Bazen de hırsızlıkla (hırsızlık kötülenerek) kıyaslanıp bir meslek olarak görülebilmekteydi (Şenoğuz, 2015: 11).

“Biz hudutta olduğumuz için bizim insanımızın çoğu ekmeğini kaçakçılıktan kazanıyordu. Başka gelir imkânı yok çünkü. Kaçakçılık eskiden Suriye’ye Çin den gelen elektronik, saat, teyp bunların kaçakçılığı yapıldı. Yani Tibilliler bunu yaparlar. Mal üzerine. Arazisi olmayanlar bu yola başvururlar” (G2, Yaş: 65).

“Kaçak denilince genelde insanların aklına çok farklı şeyler geliyor ama bizim orada yapılan şey birçok sınır köyünde yapılan şeyle aynı değil. Mesela et getirebiliyorlardı. Biber, muz gibi gıda şeyleri. Bunu gümrükte beyan ederek değil de tellerden kaçırarak getiriyorlardı. Yani çok yasadışı şeyler değil. Bu da sınırda olmamız konumuyla ilgili. Bizimle ilgili bir durum değil. Tüm sınır köyleri de böyledir. Doğu Beyazıt’ın köyüne de gitseniz Edirne’ye de gitseniz sınır köyleri böyledir” (G5, Yaş: 37).

“Sınırda geçim neyle sağlanır dürüst olursam huduttan ya 3 kilo çay ya 10 kilo şeker, yağ, un, kıyafet o zamanlar ceket getirirdik. Doğru çalışanlar para kazanamadılar. Gereksiz işlerle uğraşanlar kazandı. İlk buraya geldiğimde sınır ticaretiyle geçimimi sağladım ama iş daha zorlaştı. Taşıma zorluğu yaşadık. Benim halim vaktim iyiydi getirdim. Fukaranın hayvanı yoktu neyle getirsin. Ben at arabasıyla, motorla getirirdim. Yemeğe oturduğum an az ye diye bir söz vardır biz de haddinden fazla getirirdik o zaman gümrükle kavga çıkardı. Buraya gelince kavga da bitti. 28-29 seneden beri biz gördüğümüz rüyayı köyde gördük. Kilis’te hiç rüya görmeyiz” (G8, Yaş: 79).

“Köyde doğru söyleyem kaçakçılık yapardım. Hemen hemen hepimiz Suriye’den bir şeyler getirirdik. Pasaportlu ya da pasaportsuz. Burada Kilis’te satardık. Köyümüz vardı ama arazi yoktu. Köyün üç tarafı mayındı. Yarım bir açık vardı sadece Kilis tarafı boştu. İki keçi beslerdik sütü için sonra bakarsın ki mayına kaçmış. Bir kızın ayağında mayın patladı. Sel suları, yağmur suları mayın getirirdi. Zeytine gidenlerin ayağında mayın patlardı. Asker

gidince biz sınırdan atlayınca Suriye de olurduk. O kadar yakındı yani. 400 haneli köyün 400 tane keçi ve koyunu vardı. Aç kalıyorduk mecbur kaçakçılık yapıyorduk. Buraya gelince bıraktık” (G14, Yaş: 55).

Köylülerin diğer bir geçim kaynağı da, sınırdan geçen yolcuların ulaşımı ya da gümrükteki hamaliyedir.

“Burada en büyük sorunumuz maddi kayıptır. Eskiden Suriye açıktı her gün bir genç gidip gelirdi. Sigara, 1kg çay, simit ticareti gibi şeyler yapıp evinin geçimini sağlardı. Ondan önce hamallık vardı. Haftada 10 kişi gümrükte çalışırdı. Yabancı turistler gelirdi bizim kapıyla Suriye’nin kapısı 1-1,5 km var. Eşyasını nasıl götürsün. O zamanın durumuna göre eşyasını götürüp getirip 5 kâğıt 10 kâğıt alıp onu paylaşırlardı. Biz de orada kimse sebze para vermezdi. 100 tane arkadaşının bahçesi varsa hepsi onlardan faydalanırdı. Biz parayı burada öğrendik. İş imkânı verilse biz bu sefaletten kurtuluruz. Sadece işimiz yok, 400’e yakın gencimiz var ve hiçbirinin işi yok. Yeni yetişen nesiller okuyor artık. O zaman köyde okusak da zanaata gitsek de imkânımız yoktu. Her gün 10 km gel geri dön. Uzak olduğu için, imkân olmadığı için, ulaşım aracı yoktu” (G1, Yaş: 66).

Tibil sakinlerinin kavgacı diye nitelendirilmelerinin sebebinin sınırda yaşamalarına, sınırda kuyrukta beklerken çıkan kavgalara, müşteri kapmak için aralarında olan rekabete, gümrükle aralarında olan husumetlere bağlamaktadırlar.

“Burada kavga haksızlığa dayanılmadığı için çıkar. Örneğin bizi yerimizden göç ettirdiler gümrük yapıldı. Gümrüğü o zaman ki hükümet buranın hamallığını size verdim dedi. Hamallık elimize geçmedi. İş bulamadık. Örneğin buraya geldikten sonra İl Özel İdaresi buraya sonradan yapıldı. İş vermediler. Betonda çalışan adamı işten çıkardılar. Bu tip haksızlıklara gelemediğimiz için kavga çok çıkar” (G1, Yaş: 66).

“Bizim oradaki sınırda sınır köyü olduğumuz için tarım dışında yasal veya gayri yasal ticaret de vardı. Buraya gelince o da sonlandı. Devlet eski arabaları gümrükte sırayla almaya başladı ve bizim köylüler de “gümrük bizim olduğu için öncelik bizim hakkımız, sıra bizim, biz istemeyince burada olamaz, düzeni biz koymalıyız” düşüncesiyle kavgalar çıkar” (G5, Yaş: 37).

Kaçakçılıktan ya da tarım ve hayvancılıktan başka bir geçinme stratejileri olmayan insanlar iskân sonrası ilk yıllarda maddi sıkıntı çekmişlerdir. İskân faaliyetinde sadece kişilere ev verilmesi dışında herhangi bir iş, destek kredisi, taşınma masraflarını karşılama gibi bir yardım sağlanmadığı için insanlar yoksulluk çekmişlerdir. Kilis sanayi bakımından gelişmemiş ve küçük bir şehir olduğu için istihdam bakımından yeterli kapasite sağlayamamıştır. İskâna tabi tutulan insanların hem eğitimsiz olması hem de başka mesleki hünerlerinin olmaması işsizliğe neden olmuştur. Özellikle yaşlı olan insanlar göçü en dramatik şekilde deneyimleyenler olmuşlardır. Yaşlı olan insanlar için yaşamları boyunca belki de tek uğraştıkları meslek olan tarım ve hayvancılık işlerini bırakmak kolay olmamıştır. Kent yaşamında çalışacak başka bir meslek bulamayan bu grup, kendilerini işlevsiz ve ailelerine bir yük olarak görmektedirler. Çoğu kişinin temel geçim kaynağı olan toprağını kaybetmesi ya da arazisi olanların ulaşım maliyetlerinden dolayı köylerine gidiş geliş yapamaması zirai yaşamın da çözülmesine zemin hazırlamıştır.

“Sıkıntımız arazilerimiz orada kaldı. Gidip gelme sorunu oldu. Maddi olarak her ev de fakirlik yaşadı. Kiminin traktörü orada kaldı kiminin arsası. Buraya taşınınca her gün hayvanla 10 km gidip geliyorlar hâlâ eziyet çekiyorlar. Bu iskân bize maddi kayba yol açtı. Her gün git gel” (G1, Yaş: 66).

Belli bir birikime ve gelir seviyesine sahip olan insanlar ise yeni bir iş kurmanın zorluğundan dolayı köylerindeki topraklarına kentten gidiş geliş yapmayı tercih etmişlerdir. Günümüzde hâlâ köylerinde bulunan arazileri ekip biçmeye uygundur. Öncüpınar Mahallesi tarımla uğraşarak geçimini sağlayan kişi sayısı 87’dir. Bu sayı kırsal alandan kente göçün mekânsal etkisini göstermektedir (Karademir,2020: 294).

“Hâlâ tarım arazilerimiz eski köyümüzde. Yani bir de köyü buraya aldıkları zaman arazilere ulaşım zorlaştı. Her sabah kalkıp arazisine giden köylü gidemez hale geldi, tarlasını ekemez hale geldi. Köyün ekonomik beklentisi farklılaşmaya başladı. İlk zamanlarda çok zorluk yaşadı köy. Köylü olmaktan çıkıp şehre geliyorsunuz ama şehir yaşamına henüz uyum sağlayamamışsınız köyden de kopmuş durumdasınız. O sebepten dolayı ekonomik sıkıntılar oldu” (G5, Yaş: 37).

“Kilis’e gelince çok yoksulluk çektik ve hâlâ çekiyoruz. Çocuklarımız buraya gelince hem kendi evlerini, yiyeceklerini, giyeceklerini, kiralarını geçindirmek zorunda kaldılar hem de bizleri. Çok çok 150-200 kâğıttan fazla veremiyorlar. Geçmişte sorun var. Kişi başına 20 dönüm toprak istedik. Ama vermediler bize. Bizi yerimizden yurdumuzdan ettiler. Çok mağdur olduk. Oğlum 8 aydır işsizdi. Torunlarım var, yeni gelinim doğurdu. Kilis’in sadece iş sorunu var. Onu da biz çok güzel çekiyoruz. Buraya geldikten sonra maddi durumunu düzeltenlerde oldu” (G14, Yaş: 55).

Köyde herhangi bir toprak parçası kalmayan hane reisleri ise yoksulluk çekip iş bulamayınca okul çağındaki erkek çocuklarını okula göndermek yerine zanaat öğrenmeleri için teşvik etmişlerdir. Ailenin geçinebilmesi için buna mecbur kalmışlardır. Köyde kalmaları durumunda erkek çocuklarının da kaçağa gidip can güvenliklerini tehlikeye atmalarındansa kentte zanaat öğrenmeleri yararlarına olmuştur. İskân sonrası arazilerini işletebilen ya da birikimleri olan aileler ise çocuklarının eğitim hizmetlerinden faydalanmasını istemişlerdir. Eğitim hizmetlerinden faydalanabilmek ya da mesleki bir beceri kazanmak gençler için iskânın olumlu yansımalarındandır. İskân öncesi köydeki eğitim durumu Tablo 3.3’te ve iskân sonrası kentteki yıllara göre eğitim durumundaki değişim Tablo 3.4’te verilmiştir. Gençlerin eğitim hizmetlerinden yararlanma sonrasında yaşadıkları dönüşümle birlikte, memurluk statüsü kazanabilmekte, yüksek ücretli işlerde çalışabilmekte, daha büyük illerde ya da kentin daha iyi bölgelerinde yaşama fırsatı bulabilmekte ve en önemlisi ön yargılarda bulunulan ve dışlanılan köylü kimliğinden de kurtulmaktadırlar.

Tablo 3. Tibil (Öncüpınar) köyü eğitim durumu (6 ve daha yukarı yaştaki nüfus) (TÜİK,1990 Genel nüfus sayımı)

Eğitim Durumu	Kadın	Erkek	Toplam
Bir Okul Bitirmeyen	118	115	233
İlkokul	141	207	448
Ortaokul	30	2	32
Lise	-	15	15
Lise Dengi Meslek Okulu	2	4	6
Yüksek Okul ve Fakülte	-	1	1
Mezun Olup Olmadığı Bilinmeyen	-	1	1

Tablo 4. Öncüpınar Mahallesi (2010 ve 2018 yılları) eğitim durumu (İncili, 2020: 22)

Eğitim Durumu	2010	2018
Okur-Yazar Olmayan	48	25
Okul Bitirmeyen Okur Yazar	321	141
İlkokul Mezunu	428	391
İlköğretim Mezunu	285	245
Ortaokul Mezunu	34	171
Lise Mezunu	88	117
Önlisans\Lisans Mezunu	-	26
Lisansüstü	-	-
Bilinmeyen	58	20

“Tabii ki iskân iyi oldu. Çocuklarımız hep zanaat sahibi oldu, meslek öğrendi, okudu. Ondan önce hiç bizim köyden bir memur çıkmadı. Çok eskiden sadece 2 tane öğretmen çıktı. Biz iskân edilirken sadece bize ev verildi. Buraya gelince hepimiz çok yoksulluk çektik. 3 oğlum var benim. En büyüğü pastacı oldu İstanbul’da, diğeri fırıncı oldu küçüğü de burada baklavacı oldu. Onlar ayda 100-200 kâğıt gönderirlerdi. Onunla idare ederdik” (G13, Yaş: 64).

“Biz gelince çok sıkıntı çektik. Benim 8 tane çocuğum vardı yetişmemişti. Evimden gelen servetim 2 yıl sürdü. Sonra perişan olduk. İş bulamadık. Bizde eğitim sonra, ticaret önce gelir” (G3, Yaş: 73).

“Kentin bize bir artısı çocukların okuma yönünden oldu. Diğer artısı da meslek sahibi olma, önceden bizim köyde meslek sahibi olan çok az insan vardı. Çoğu gümrükten geçinmekteydiler. Gümrüğün olduğu alanda köyde bir taksi durağı vardı. Köyün üçte biri o taksi durağında Suriye’den gelen yolcuyu Kilis’e getirir, geçimini öyle sağlardı. Buraya gelince baktılar ki o imkânlar yok öyle meslek sahibi oldular. Bir kesimin buraya gelince maddi durumu daha iyi oldu. Bir kesim de ekmek alamayacak duruma geldi. Elinde biraz

parası olan da geldi burada dükkân açtı. Ama gümrükte çalışan insanın parası yok, mesleği yok. Onlar çok sıkıntı çektiler” (G12, Yaş: 45).

Hayvancılık açısından bakıldığında evlerin alt katı ahır yapılmıştır ama hayvanları otlatacak alan bulunmamaktadır. Kent hayatında hayvana bakmak zor olacağından hayvanlarını da satmak durumunda kalmışlardır. İlk yıllarda çoğu insan yoksulluk çekse de bazı insanlar için bu yoksulluk hali kalıcı olmuş, bazıları geçmiş yaşamlarını referans alarak yoksul olduklarını düşünmüş ve bazı kesimler ise iskândan sonraki yıllarda durumlarını düzeltmişlerdir. Önceki yaşamlarını referans alan gruba örnek olarak; köyde geçimini kaçakçılıkla sağlayan ve bu işten iyi para kazanan, büyük tarım arazilerine sahip aileler iskân sonrası yaşamlarında kazandıkları gelirden memnun olmamaktadırlar. İskân öncesinde yoksul olup iskân sonrası yıllarda durumunu düzelteren aileler, çocuklarının zanaat öğrenmesini sağlayarak iyi işlerde çalışmalarına yardımcı olmuş aynı zamanda kendileri de köydeki hayvanlarını satıp yerine sadece inek olarak süt, peynir ve yoğurt gibi şarküteri ürünlerini satarak geçimlerini sağlamışlardır.

“Devlet size iş sağlayacağım gibi bir şey demedi, sadece ev verdiler. Başka bir şey yapmadılar. Sonradan maddi durumumuz burada daha iyi oldu. Şimdi bakkalımız var. Süt alırım, yoğurt yaparım, mahalleye bütün Kilis’e satırım. Şehrin her tarafından yoğurdumuzun iyi olduğu bilinir. Şimdi hiçbir şikâyetimiz yok her şey muazzam” (G7, Yaş: 64).

“Ben buraya ilk geldiğimde ticaret yaptım. Pasajdan dükkân aldım. Orada sınır ticareti vardı. Suriye’den bize eşya gelirdi. Biz de pasaportla Suriye’ye giderdik. Buradan oraya, oradan buraya eşya taşırdık. Oraya istenilen malları götürürdük yiyecek, giyecek gibi. Oradan da ucuz malları alır gelir dükkânda satardık. Sonradan emekli oldum. Evin yanını dükkân ettim. Çocuklar da zanaata gittiler. Burada yani köydeki hayatımızdan iyi olduk. Köydeyken perişandık. Burada iyi olduk. Orada sınır ticareti yoktu, kaçakçılık vardı. Mayından geçerlerdi, çoğu mayında ölürdü. Kaç tane tanıdığımın ayakları sakat kaldı. Başka kazançta yoktu. Millet perişandı yani. Bir yevmiye parasına hududa giderlerdi. Zaten o zaman da ceket getirilerdi sonra çoğu ölürdü. Bizim çok Tibilli öldü ya yaralandı ya da sakat kaldı. Buraya gelince çoğumuz memnun olduk. Birkaç kişi de memnun olmadılar. Onlar da orada ağa denilecek vaziyette diyelim ki 50 dönüm tarlaları vardı, biz de fakiriz bir boğaz tokluğuna çalışırdık. Evvelce bağcılık vardı, üzüm ekerdik, bu sene de sondaj vurdurduk, zeytin ektik. 10 tane kadar koyunumuz vardı, burada elverişli değil diye tarla yok, çoban yok sattık koyunları. İlk geldiğimizde susuz kaldık yoksul kaldık. Bu yönden mağdur olduk ama şimdi burada daha iyiyiz. Burada evimiz oldu, dükkânımız oldu. Oradan buraya zanaata gelmek zordu. Burada çocuklarımız okumaya başladı. Çok iyi olduk” (G6, Yaş: 73).

“Biz buraya geldik ama topraklarımız hâlâ yerinde duruyor, ailem kullanıyor. Tibil köyünün etrafı gümrük olduğu için bazılarının toprakları alınmış da olabilir. Bizim koyun ve keçimiz vardı. Bu evlerin ilk başlarda alt katları hayvanlar için yapılmıştı. Biz de hayvanlarımızı buraya getirdik. Sonradan hayvanlarımızı satıp yerine inek aldık. Çünkü bakmak zor oldu. İnek hem gelir kaynağı oldu hem de işi kolaylaştırdı” (G11, Yaş: 35).

“Burada yaşadığıma çok mutluyum. Bugünümüze şükür. Köyde arazimiz kaldı. Zeytinimiz var, bağımız var. Şimdi yine gidip geliyoruz. Çiftçilikle uğraşıyorum. Buradaki hayatımız daha iyi ama orada da hayvanımız vardı onlarla da uğraşıyorduk. Ben hiç sınır ticareti yapmadım, devletin yasak ettiği şeyleri yapmam. Pasaportla Suriye’ye gittiler ama ben hiç gitmedim. Ben kavgaya da hiç karışmadım. Mesela şurası yasak bölge, benim akrabalarım duvarı delip atarlardı. Buna da asker izin verir mi? Geldiğimizde evler yapılydı ama bize

boş bir ev verdiler. Kilisililer duvarı delip geçen adamdan tabi korkarlar. Ama Tibil'liler vahşi değiller" (G9, Yaş: 69).

İskân sonrasında yoksullaşmayla başa çıkamayan aileler de olmuştur. Köyde tüketim harcamaları azken kentte giderlerin çok olması ve buna karşılık gelirin olmaması, hane reisinin yaşlı olduğu için çiftçilik dışında uğraşabileceği bir mesleğinin olmaması ve evin erkek çocuğunun da işsiz kalması, sahip olunan evler için borç yükünün altına girilmesi, iskân sonrası yoksullaşma deneyimlerinin günümüze kadar devam etmesine neden olmuştur.

"Bu iskân sürecinde en net çektiğimiz sıkıntı yoksulluktu. Eski köyde yoksulluk vardı ama insanlar kendi yağlarında kavruluyorlardı. Biz ekonomi nedir bilmezdik. Lüks giderler yoktu. Eve unu, bulguru, mercimeği koyan, kısı rahat geçirirdi. Ama şimdi buraya gelince şehir hayatına uyum sağlamak için çok sıkıntı çektik" (G12, Yaş: 45).

"Devlet bizi buraya taşıdı daha da hiç ilgilenilmedi. Hiç yoksa bize ahır verdiler birer inek verselerdi. Burada kooperatif kurmayı bile yasakladılar. Yoksa bizim aklımız yok mu? 50-100 kişi birleşir inek alırdık. Ama bize bunu yasakladılar, imzalattılar. Şimdilik buradan memnunk ama başka çaremiz yok. Bir köy olsa otlak alanı güzel olsa, hayvanlar otlatılabilse. Keçiden süt sağardık. Geçim kaynağı olurdu. Burada biz çocukların ellerine bakıyoruz. Artık bayramdan bayrama et alabiliyorum. Durumum hâlâ kötü. Çocuklar 300 kâğıt para gönderiyor. O kadarla ne yapabilirsin. Kentte masraf çok. Köyde 3-4 tavuk beslersin yumurtan bedavaya çıkar. Sütün yoğurdun, peynirin bedavaya çıkar. Komşunun bağından 2 kasa üzüm alırsın, pekmez yaparsın. Kentte her şey para, su bile para" (G13, Yaş: 64).

"İsterdik ki iskândan sonra devlet buraya bir fabrika yapsın. İşsizler işe alınsın. Yoksa millet aç kalıyor" (G4, Yaş: 66).

"Geçim burada hiç yok. Önceden gümrükte hamallıkla geçim yapıldı şimdi o da elimizden gitti. Ticaret olarak dükkân falan da yok. Tibil'in içinde ufak 2 tane bakkal bir de fırın var. Emin ol sana şunu söyleyeyim Somali'ye yardım ediyorlar, Suriye'ye yardım ediyorlar ama dünya genelinde buradan fakiri yok. Adam yaşıyor ama nasıl yaşıyor ne arazi var o zaman gümrükte hamallıktan dolayı o zamanın gençleri ne okudular ne zanaatkâr oldular hepsi de sadece kahveye giderler. İş yok güç yok para yok" (G1, Yaş: 66).

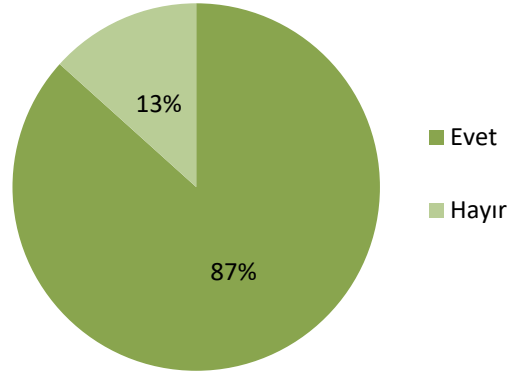
"Kilis'e gelince çok yoksulluk çektik ve hâlâ da çekiyoruz. Çocuklarımız buraya gelince hem evlerini geçindirdiler hem de bizleri. Yiyecek, giyecek aldılar ve kirayı ödemek zorunda kaldılar" (G7, Yaş: 64).

Görüşmecilerimizin çoğunluğu yaşadıkları mahalleden memnun olduklarını, komşularından ve akrabalarından uzaklaşmak istemediklerini bunun için göç etme gibi bir düşüncelerinin de olmadığını belirtmişlerdir. Gençler iş bulmak amacıyla ya da evlenerek başka şehirlere ya da kentin başka bölgelerine yerleşebilmektedir. Fakat yaşlı ve orta yaşlı kesim mahallelerinden ayrılmak istememekte sadece kendilerine gelir getirecek bir iş sahibi olmak istemektedirler.

"Gelirimiz olsa da buradan nereye taşınacağız ki. Yerimizden memnunuz ama karnımız aç. İmkânı olan çarşıdan daire aldı. (G1, Yaş: 66)"

İskân sonrası kişilerin yoksullaşma deneyimi bağlamında sorduğumuz, "Tibil'de iskân sonrası yoksulluk çektiniz mi?" sorusuna, 15 kişiden 13'ü evet, 2 kişi ise hayır cevabını vermiştir.

Şekil 1. İskân sonrası yoksulluk durumu

3.5. İSKÂN SONRASI DIŞLANMA DENEYİMİ

“Bireylerin biyografileri, günlük hareket kalıbından (evden fabrikaya, alışverişe, okula gidiş ve yeniden eve dönüş) başlayarak bir hayat süresinin çeşitli evreleri boyunca göç hareketlerine (örneğin kırsal bölgede geçen bir gençlik, büyük kentte mesleki eğitim, evlilik ve alt kente taşınma, emeklilikte kırsal bölgeye çekilme) kadar uzanan bir yelpazede “zaman-mekân içinde hayat patikaları” olarak izlenebilir” (Harvey, 2014: 238).

Harvey’in değindiği gibi insanların gündelik yaşam pratikleri doğumlarından ölümlerine kadar geçen zaman diliminde zaman ve mekâna bağlı olarak çeşitli evrelerden geçmektedir. Tibil sakinleri için bakıldığında köyde doğup büyüyen, değer ve alışkanlıklarını, geçinme stratejilerini köy yaşantısına uygun şekilde sürdüren insanlar, kente iskânla birlikte hayatlarında yeni bir döneme başlamışlardır. İskân sonrası yıllarda öncelikle yaşadıkları yoksullaşma deneyimi ve yoksulluk hissine daha önce değinilmişti. İskân sonrası yaşanan bir diğer problem ise dışlanma deneyimidir. Bu başlıkta dışlanmayı halkın nasıl deneyimlediği, dışlanmanın neler doğurduğu ve insanların bunun üzerine gösterdikleri tepkiler incelenecektir. Bu konuya başlamadan önce yerli halktan bir grup insana Tibil hakkında çalışma yapılacağı söylendiğinde, Tibil’e girilemeyeceği ya da tek gidilmemesi gerektiği hakkında ön yargıya sahip oldukları tespit edilmiştir. Bunun dışında Tibil sakinlerinin kavgacı olduğu da alınan görüşler arasındaydı. Kentte birisine kızıldığında hakaret olarak “Tibil köylüsü” denilmektedir.

“Kent’in eski ve yeni sakinleri arasında meydana gelen gerilim, kente göç yoluyla gelenlerin intibakını güçleştirmekte, hatta imkânsız hale getirmektedir. Bir yanda hayat kalitelerinin bozulmasından rahatsız olan eski kent sakinleri, diğer yanda kendilerini dışlanmış hisseden yeni kent sakinleri, kent içinde bir kutuplaşmanın tarafları haline gelmektedirler. Kentin heterojen yapısı bile bu kutuplaşmayı önlemekte yetersiz kalmakta, her iki grupta birbirlerine “öteki” gözüyle bakmakta ve uzlaşmadan kaçınmaktadır” (Ekinci, 2008: 108).

Kilis kentinde insanlar arasında köylü-kentli ayrımı yapılmaktadır. Tibil sakinlerinin de köyden iskân ediliyor olması insanların bir önyargıya, kalıp düşüncelere sahip olmalarına neden olmaktadır. Dışlamada önyargının etkin bir rolü vardır. Önyargının iki temel unsuru bulunmaktadır.

“Birincisi; bir insan grubuna karşı temelsiz bir inanç ya da fikir olarak tanımlanabilecek bir kalıp yargı, diğeri ise; bu düşünceye eşlik eden güçlü bir duygulanımdır. Ön yargı kısacası, davranış yeti ya da özellikleri nedeniyle bir grubu aşağılamaktır. Bu görüşlerin sabit ve olumsuz olmasıyla birlikte bu yönde eğilimi olanlar en ufak ipuçlarını bile o yönde değerlendirmektedirler” (Yaşar, 2017: 39).

Köyde yaşayan insanlar için yerliler birtakım ön yargılarda bulunmaktadır. Yaşam biçimlerindeki değişiklikler, kültür ve alışkanlıklar, sahip oldukları meslekler, giyim-kuşam, konuşma, eğitim seviyesi gibi faktörler kentli olan bazı gruplar için kırsaldakine karşı ön yargı besleme ve bu şekilde davranış göstermelerine neden olmaktadır. Tibil’de yaşayan insanlar “Biz köylüyüz diye Kilis halkı bizi kabullenemedi” düşüncesine sahiptirler. “Köylü oldukları için aşağı görme, kolay yoldan ev sahibi olmalarını kabullenememe, verimli bağ bahçelerinin olduğu alana iskân evlerinin inşa edilmiş olması ve köylünün hor görülmesinden dolayı bu imkânları hak ettiklerini düşünmeme” Tibillilerin dışlanmasına neden olmuştur. Bu dışlanmaya karşı Tibilliler kenetlenmiş ve savunma mekânizması geliştirerek dışarı kapalı yaşam biçimini sürdürmüşlerdir. Bu deneyim sonucunda mahalle sakinleri köyün kapalı yapısını muhafaza etmeye devam etmişlerdir.

“Biz buraya geldik, Kilislielerin kafası gitti. Bu nasıl evler diye kıskandılar. Şehirliler bize “Allah’ın köylüsü” derler, bizim adımız gitmez. Yoğurdun, yumurtanın, etin iyisini köylüden yer, bir şeye kızdığında “Allah’ın köylüsü” der. Çekemezliklerinden böyle derler” (G8, Yaş: 79).

“1991 yılında biz buraya geldik. Taşıyabildiğimiz her şeyimizi getirdik. Hatta bazı meyve ağaçlarımızı bile söktük getirdik. Kilis’te hep köylü şehirli ayrımı vardı. Bunun sıkıntısını da biz çok çektik. Ama en azından düzgün bir evimiz oldu, çocukların eğitim imkânı, rahata kavuştular. Bazıları zanaat sahibi oldu. Köyümüze istesek de geri dönemezdik, çünkü yerimiz gümrük sahası oldu” (G15, Yaş: 67).

“Eski zamanlarda adamlar köyden şehre peynir, yoğurt satmaya gelince Kilislieler arkalarından teneke çalarlarmış. Deli derlermiş. Öyle küçümserlermiş. Cahil köylü diye adlandırıyorlardı” (G12, Yaş: 45).

“Eskiden hangi köylü Kilis’e gelse horlanırdı. “Postallı geldi, ıslık çalmalar” bundan dolayı Tibillilerin adı çıkmış” (G6, Yaş: 73).

İnsanlar köyde yaşarken sık sık şehre gelip gittikleri için kente taşınırsalar bile yerli halkın zihnindeki kalıp yargılar devam etmektedir. Kentte yaşayan çoğu insan tarafından ötekileştirici söylemlere maruz kalmaları sonucunda Tibil Mahallesi içine kapanmıştır. İnsanlar gündelik yaşam pratiklerini mahallelerinde sürdürmekte, erkekler kahveye gitmekte, mahalledeki marketten alışveriş yapılmakta, kadınlar günlerini mahalledeki komşu ve akrabalarıyla yapmakta ve böylece gerek

duymadıkça kentteki insanlarla görüşmemektedirler. Bu içe kapanma durumu Tibil sakinlerinin dışlanmaya tepki olarak kendi aralarında savunma mekanizması geliştirmelerine neden olmuştur. Mahalleden birine yapılan sözlü ya da fiziksel saldırı karşısında mahalle sakinleri birlikte hareket etmektedir. Örneğin; mahalleye yabancı birisinin girmesini ya da motorla evlerin çevresinde gezmesini hoş karşılamamaktadırlar. Fakat Kilisliler tarafından söylenen “Tibil insanı kavgacıdır” savını kesinlikle kabul etmemekte, haksızlığa gelemedikleri için tepki verdiklerini öne sürmektedirler.

“Köyümüz Kilis’e yakın olduğu için Kilislilerle iç içeydik. Tibil’in eski Tibil’den beri gelen kendisine has bir yaşantısı var. Tibil’in halkı daha çok sınırla iç içe olduğu için, kaçakçılık ve ticaret gibi ondan böyle. Hep hudutta büyümüş, mayında, askerle yüz göz olmuş. Ondan Tibil hakkında, korkmama her meselenin üzerine atlama gibi bir halleri var. Onun için Tibil’i şehirde farklı söylerler. hâlâ değişik davrananlara “Tibil köylüsü” der Kilisliler. Tibilliler kavgadan kaçmaz. Daha önce gümrükte de aynıydı. Her gün kavga olurdu. Sıra için, Suriye’ye giden gelen için kavga olurdu” (G2, Yaş: 65).

“Biz 15 sene hemen hemen her gün Kilislilerle kavga ettik, dövüştük. Biz tutucu insanlarız. Bizim gençlerimiz öyle tutup da köyün içinde gezmezlerdi. Akşam olunca evlerine girerlerdi. Kilis’in insanı da bizim burayı şehir zannetti. Burada gezmeye kalktılar, motorla falan. Biz de kiskanç insanlarız, tutucu insanlarız” (G12, Yaş: 45).

“Köyü buraya aldıklarında köylüler bir azınlık psikolojisi yaşadılar. Toplu hareket ederek şehre kendini kabul ettirme, kanıtlama. Bu da sürekli bir davranış haline döndü. Benim açımdan biz buraya gelmeden önce ben okuyordum. Köyde sadece ilkokul vardı. Ortaokul ve lise için mecburen buraya geliyorduk. Okullarda bir dışlanma yaşamadık. Köy buraya gelince köy halkının birlikte hareket etme psikolojisi o dönemlerde dışlanmaktan ziyade gençler arasında bir kaynaştırma oluşturdu” (G5, Yaş: 37).

“Biz gelince Kilisliler 3 gencimizi bıcakladılar. Korkularından Tibilliler birlik oldu. Bizim villa gibi evlerimizi kışkandılar. Gençlerimiz çok cesaretliler onun için adları çıkmış. Burası “Çukur”. Dışardan korkarlar bizden ama korkacak ne var. Biz insanlara ne yapıyoruz. Bak kızım sen de geldin sen zararsız birisin diye seninle oturup konuşuyoruz. Burada zararsız insanlara karışmazlar. Bizimkiler haksızlığa uğramak istemezler” (G10, Yaş: 61).

“Tibilliler çok kavgacı değil. Bu insanların ön yargısı. Bizim köy halkı birbirini tutar. Atıyorum şurada birisine bir Kilisli bir şey dediği an bizim halk onu tutar. Bizim köy haksızlığa tahammül etmez. Haksızlık karşısında durduğu için bizim köyü kabullenmezler” (G12, Yaş: 45).

Tibil sakinleri kendilerine karşı kalıp yargılara sahip olunmasının sebebini “Kilisliler köylüyü sevmez” şeklinde açıklamakta ve “Kilisliler her ne kadar böyle düşünselerde biz sınırda yaşadığımız için hep yabancılarla iç içeydik biz de kültürlüyüz ve medeniyiz” şeklinde kendilerini ifade etmektedirler.

“Kilis halkının bizi dışlamasına güçleri yetmez. Eğer güçleri yetseydi bizi bir kaşık suda boğarlardı. Kilisliler köylüleri sevmez. Burada en çok olan şey hasetlik. Araban varsa “bunu nasıl aldılar bunlar” derler. Biz buraya gelince köydeki aynı hayat devam etti. Geleli 28 sene oldu. Hâlâ biri telefon ettiğinde “neredesin” diye “köydeyim” derim. Çarşıdaysak “haydi köye dönelim” deriz. Mahallede problem yok ama Kilislilerle var. Bir adam gördüm yayan gidiyordu. Aldım motora tabi beni Kilisli zannetti. Evleri göstererek diyor ki “Bu şerefsizler buraya değer mi?” Hemen durdum, “in bakım” dedim. Neye uğradığını bilemedi. Bize bakma sen. Biz Tibil denildi mi memleketten medeniydik biz. Çünkü orada gümrük var bütün yabancılarla iç içeydik. Bizim köy memleketin insanından daha medeniydi. Biz kente bir şey

satmaya gittiğimizde arkadan teneke çalışıyorlardı. Kilis'te yerlilik var ve köylüyü sevmeyiz. Biz köylü olarak şehrin ortasına geldik" (G13, Yaş: 64).

"Başka köylere git tam köylü hayatı yaşar. Bizde yırtık ayakkabı giyilmez, yırtık pantolon giymeyiz. Kültürümüz şehirlerdekilerle aynıdır. Dedelerimizin zamanında köylü-şehirli ayrımı olmuş. Benim şehirli arkadaşım da vardı köylü arkadaşım da" (G1, Yaş: 66).

"Kilis zaten ufak yer. Ne kadar da olsa aramızda bir yol var. Ayrı bir köyden kalktık yine köye geldik. Sonradan mahalle oldu. Dedemizin zamanından beri biz Kilis'i sevmeyiz Kilisli bizi sevmeyiz. Ama başlangıcı onlar yaptı biz yapmadık. Bizi kabul etmediler. Ben bir yerde otururken iki tane genç mesela "Köylü! Şunun tumanına bak!" diye hor görürler. Bizim şehrin insanları menfaati olmazsa Allah'ın selamını vermezler" (G1, Yaş: 66).

Dışlanma kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Sadece ön yargı ve aşağılayıcı ya da ötekileştirici davranışlara maruz kalmak değil, ekonomik, siyasi, kültürel, mekânsal ya da eğitim ve sağlık hizmetleri gibi konularda da dışlanma meydana gelmektedir. Başka bir ifadeyle, dışlanmışlık olgusu sadece insanın ruhen hissettiği soyut bir durum olmamakta aynı zamanda yaşadıkları mekânın fiziksel ve toplumsal hizmet eksikliğinden de kaynaklanmaktadır. Hizmet kaynaklarının kısıtlılığı ise, insanların elverişsiz fiziksel koşullar içinde çağdaş yaşam gereklerini karşılamaktan yoksun kaldıklarını göstermektedir. Fiziksel yetersizliklere bakıldığında; "başta konut olmak üzere, su, aydınlatma, kanalizasyon, temizlik, ulaşım ve trafik vb. gibi temel altyapı hizmet alanlarındaki yetersizliklerdir" (Sencer, 1979: 120). Tibil sakinleri kente ilk geldiklerinde su ve elektrik sıkıntısı çekmişlerdir. Yaşanılan altyapı sorunlarını dayanışma yoluyla halletmişlerdir. Kendilerine sadece ev sağlandığı ve bunun dışındaki hizmetlerin sınırlı olması iskânın ilk yıllarında kırsal bölgedeki hayatlarına özlem duymalarına neden olmuştur.

"Köydeyken bir kere geldik evi gördük. Hoşumuza da gitti. Buraya taşındığımız da su da yoktu elektrik de yoktu. Sıkıntı çekince pişmanlık da yaşadık" (G11, Yaş: 35).

"Bir ara şöyle de bir dedikodu çıktı. Tibil, Kilis'in en güzel yeri, en havalı yeri, çift katlı, altı ahır evleri var. Ama bizim kaybettiğimiz maneviyatı hiç düşünmediler. Mezarların kaldırılıp buraya getirilmesini hiç düşünmediler. Biz buraya geldiğimizde çok mağdur olduk. Bahçe duvarları yok, elektirik-su yok. İnsanlar yüzünü yıkayacak su bulamadı" (G12, Yaş: 45).

İskân edildikleri mahalleye yakın okul olmaması ve çocukların çamur içindeki arazilerden geçerek okula gitmek zorunda olmaları, mahalleye yakın bir sağlık ocağı, cami, market gibi imkânların da olmaması sıkıntı çekmelerine neden olmuştur. Görüşmecilerden birkaçı insanlar tarafından değil de mekân olarak ulaşamadıkları hizmetlerden dolayı dışlandıklarını düşünmektedirler.

"Burada hayvanlara çoban yok bakacak yerimiz yok satmak zorunda kaldık. İlk geldiğimizde çok mağdur olduk ama şimdi elhamdülillah çok iyiyiz. Suyumuz yoktu. Perişan olduk. Ev yapılmış, musluklar takılmış, şehir suyu yok. İlk başlarda cereyan yoktu sonradan geldi. Biz geldiğimizde ben çok mutlu oldum. Bütün Kilisliler bize hoş geldiniz dediler. Kilisliler bizi dışlamadılar, herkes bizi iyi karşıladı" (G7, Yaş: 64).

"Biz iskânla buraya geldiğimizde hiçbir şeyimiz yoktu. Suyumuz, elektriğimiz bile yoktu. Çocuklarımızın bezini, çamaşırını bile götürüp su olan yerlerde yıkardık. Tankere su

koyarlardı. Kova kova satarlardı. Parası olan alırdı olmayan da öyle bakakalırdı. Kocanın eski bir bisikleti vardı. Bidonları koyardı. Taa Kuru Kastel'den buraya su getirirdi. Köyde okulumuz vardı. Çocukların gelince eğitimi yarıda kaldı. Buraya gelince okula giderken çok perişanlık çektiler. Tarlalardan, çamurlardan geç. Burası 10 sene çamur içindeydi. Bizden tatmin olup da okula almadılar. Göç ediyorsun ama alt yapısı, cami hiçbir şey yoktu. Devlet bizi hep unutor. Bari bir pazarımız olsa iyi olurdu. Sağlık ocağımız olsaydı. Bizim burada sağlık ocağımız olması hak" (G14, Yaş: 55).

Sosyal dışlanmanın bir sebebi de toplumsal ve kültürel hayattan çeşitli gerekçelerle uzakta kalmak olmuştur. Toplumun genelinden farklı olan, giyim-kuşam konusunda ayırt edilebilen, onlar gibi konuşamayan, Adam Smith'in ifadesiyle toplumda utanç duymadan dolaşamayan bireyler kültürel dışlanmadan zarar görmektedirler (Şahin, 2009: 76). Kent hayatı, geriliğiyle anılan taşradan hayatın hızlılığı ve çeşitliği bakımından ayrılır. Kırsal hayatta hâkim olan tanışıklıklar arası ilişkiler kentte sürdürülemez. Zengin'in ifadesiyle; "Kent ortamında çok sayıda insanla kurulan dışsal temasın içsel bir karşılığının olmaması, bireysel parçalanmaya neden olmaktadır. Bu parçalanma ise insanda kent hayatına karşı bir güvensizlik duygusu beslemeye neden olmaktadır" (Zengin, 2014: 91)

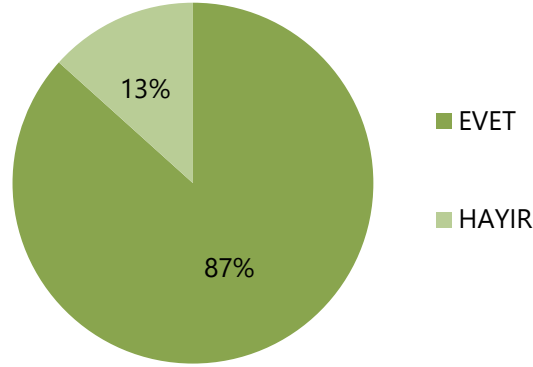
"İlk 1-2 sene insanlar uyum sürecinde çok sıkıntı çektiler. Muhakkak bunun en büyük sebebi de Kilis'teki insanlar. Kilis'in insanı bizim köyün insanını kabullenmedi. Ki hiçbir köylüyü kabullenmediler. Köylüyü hor, cahil gördükleri için kabullenmediler. Kendilerini hep köylüden üstün tuttular. Şimdi şimdi artık kabullenmeye başladılar. Onlara göre, köylü cahil, bilgisiz. Kendileri şehirde oturuyorlar diye bilgili gördüler. Sonra sonra baktılar ki köylüler de bir şey yapıyor, milletvekillerinin köylü olması, belediye başkanının köylü olması, baktılar köylüler de aktif, öyle kabullendiler. Bizi hemen hemen 10 sene kabullenmediler. 10 sene sonra da kabullendiler" (G12, Yaş: 45).

"Kilisli bize köylü diyorlar ama hepimiz köylüyüz, bir farkımız yoktur. Burada hiç alt yapı sorunu olmadı. Şehir ya hiç eksikimiz olmadı. Akrabalarım burada başka yerde imkânım olsa da gitmem" (G9, Yaş: 69).

"Biz kendimizi hâlâ Tibilli olarak ifade ediyoruz. 1991 de geldik. Ben İstanbul'da yaşıyorum. Bana İstanbul'da sorduklarında Kilisliyim demiyorum. Ben Kilis'in Tibil köyündenim diyorum. Şehirde oluşan Tibil algısı köylüyü, dışlayıcı ifadeler olabilir. Ama biz kendimizi öyle hissetmiyoruz. Bu memlekette çok önde gelen esnaflar ve hepsi Tibilliler. Ben şehre indiğimde selam verdiğimde kimse selamımı almamazlık yapmıyor sonuçta. Biz Kilisliyiz sonuçta ama onlar Tibilli değil. Biz Tibil olarak Kilis'e bağlıyız. Buradan yabancı biri geçince sonuçta herkes aile, sorarlar. Köy halkı dışardan algılandığı gibi değil" (G5, Yaş: 37).

Tibil sakinlerine yöneltilen; "İşkân sonrası kent hayatında kendinizi dışlanmış hissettiniz mi?" sorusuna 15 kişiden 13'ü evet, 2'si ise hayır cevabını vermiştir.

Şekil 2. İskân sonrası Tibil Mahallesinde sosyal dışlanma olgusu

3.6. İSKÂN SONRASI KENT YAŞAMINA ADAPTASYON

Çoğu aile için iskân kavramı memleketlerine geri dönülemez bir sürecinde başlangıcı olarak görülmektedir. “Kentte var olmanın yeni koşulları, bir daha köye dönmek üzere yeniden kurgulanmakta ve kente uygun davranış kalıpları insanları yaşadıkları yerde var olmaya hazırlamaktadır” (Yılmaz, 2010: 162). Tibil köyünden Tibil mahallesine iskân edilen çoğu aile bir daha köye dönmek istememektedir. Özellikle köyün sınırda olması ve güvenlik kaygısı, kaçakçılıkla uğraşmak istememeleri gibi nedenler etkili olmaktadır.

“Sınır ticaretini mecbur yaptım. İyiyken göçtük geldik. Eğer biz o köyde kalsaydık şimdiye düşman olurduk. “Sen hudutta çalışmayacan, ben çalışacam” derken kıskançlıkla birbirimize düşerdik. Şimdi elhamdülillah 2 oğlum İstanbul’da çalışıyor. 2 oğlumla ben de buradayım. Hepsi iş sahibi oldular. Geldiğimde köye bir daha giderim diye düşüncem yoktu. Eğer orada kalsaydık köyün %60 ı düşman olurdu. Ama şimdi herkes derdine düştü. Okuyanlar okudu, bizim buradan hâkim çıkan savcı çıkan oldu” (G8, Yaş: 79).

Kentleşme kente göç edenlerin yeniden sosyalizasyon sürecini anlatmaktadır. Sosyalizasyonla ifade edilmek istenen şey; “bireyin içinde bulunduğu aile yapısını, meslek grubunu, arkadaşlık ilişkilerini, sosyal grupların ve toplumun değer-norm sistemini, davranış kalıplarını içselleştirmesidir”. Bir nevi kişinin gündelik yaşam pratiklerindeki ve alışkanlıklarındaki değişiklikleri ifade etmektedir. Bu süreçte geçmiş yaşam tecrübesi, kentte bulunma süresi, yaşanan mekân, meslek, etkileşim halinde bulunulan sosyal çevreler, alınan eğitim, yaş ve cinsiyet gibi birçok değişken faktör etkili olmaktadır (Bal, 2015: 119-120). Fakat bu kente adaptasyon süreci göç etmekle bir anda olacak bir değişim değildir. Tibil sakinleri kente iskân edildikleri ilk yıllarda kendi etkileşim kalıplarını ve değerlerini değiştirmediler.

Örneğin; kentlerdeki anonim rol ilişkilerinin tersine kişisel, yüz yüze birincil ilişkilerini devam ettirdiler (Kıray, 2003: 185).

Aslında burada kimlik önemli bir rol oynamaktadır. İnsanlar kente yabancı kalmaktadır çünkü kentli kimliğini ve kültürünü benimsemek kısa sürede olacak bir iş değildir. Yaşar'ın ifade ettiği üzere kimlik, “öteki” ile ve “ötekiye karşı” etkileşim yoluyla şekillenen sosyal bir olgu ve dinamik bir süreçtir. Her insan bir yandan herkes gibi olmak, diğer yandan da herkesten biraz farklı olmak ister. Hem dışlanmaktan korkar hem de sıradanlaşmaktan. “Kimlik bir yandan bireyin grupla bütünleşmesini sağlarken diğer yandan başkalarından farklı olduğunu, başka olduğunu anlaması sürecinde oluşur. Kimlik bedenlere oyulduğu kadar mekâna da oyulmuş değerlerdir” (Yaşar, 2017: 37).

“Biz de oldu bitti yaşıntımız şehirlerden daha üsttedir. Mesela çarşıdayız bir yerlerde oturuyoruz hale evimize gelirken nereye diye sorsalar ben köyüme gidiyorum deriz. Öyle bir alışkanlığımız var” (G1, Yaş: 66).

Toplumsal konumun başkalarının yargıları ile oluşmasından dolayı, kırdan kente göçenlerin edindikleri yeni konumları, kırdaki yaşamlarına göre hem “iyi” hem de “kötü” olarak değerlendirilebilmektedir. Köyde kalan için kente göçen, kentte daha iyi bir statü elde etmiştir. Her şeyden önce artık “şeharlı”dır, kentte yaşamaktadır; özellikle de iyi gelir getiren bir işte çalışma olanağı da bulmuşsa, halk deyimiyle “kefeni yırtmıştır” (Şenyapılı, 1981: 47). Kente adaptasyon sürecinde kişi önce kentin değer ve alışkanlıklarını kazanmalı ve daha sonra kendini kente ait hissederek kentli kimliğini benimsemelidir.

Tibil Mahallesiinde yaşayan görüşmeciler her ne kadar kendilerini hâlâ köylü olarak görmekte ve yaşadıkları yeri köy olarak değerlendirmekte olsalar da toplumsal ilişkilerde, mahallede gündelik yaşamda, kadınların sorumluluklarında ve evlilik anlayışlarında değişimler meydana gelmiştir.

“Burası bizim büyüdüğümüz, ailemizin, eşimizin dostumuzun olduğu yer. Başka yere uyum sağlayamayız. Bizim ayaklarımız yere basmalı, toprağa değmeliyiz. Ben hâlâ köy diyorum. Kilisli kiskançlıktan bize “işte Tibil köylüsü” diyorlar” (G12, Yaş: 45).

“Köyde market yoktu herkes alışverişini dükkândan alırdı, burada her şey sağlam, market sağlam, köyle burası bir olur mu hiç. Köydeyken liseye, ortaokula giden buraya gidiş geliş yaparlardı. Sağlık ocağı falan köyde yoktu. Yeri gelirdi hasta olurduk bölük komutanı akşam ezanından sonra güvenlik için şehre gelmemize izin vermezdi. Köye bir daha niye gideyim mayının içine mi girelim?” (G8, Yaş: 79).

“İlk önce evler, insanın doğduğu yer, kaldığı yer çok şirin olur. Burada perişan oluruk zannettik. Köyümüzden çok hocalar, öğretmenler, doktorlar çıktı. Ben tekrar köye dönmek istemem, ne işim var orada. Biz buraya köy olarak geldik ama sosyeteleştik. Artık köy kalmadı. Mezar yerlerini yoklamaya gidoruk. Kilis'in içerisi iyi değil imkânım olsa yine de burada yaşadım” (G6, Yaş: 73).

3.6.1. Mahalle ve Gündelik Hayat

“Mahalle, kentin ana unsuru, özü ve çekirdeğidir. Kentin zorunlu mekânlarından biri olan mahalle aynı zamanda mekân ile hayatın iç içe geçmişliğini de sembolize eder” (Alver, 2010: 1). Mahalle; “kendine özgü kuralları, nüfusu olan, içinde ikamet etmekte olan insanların birbirlerini tanıdığı kolladığı, kontrol ettiği muhit ve şehrinde en küçük idari birimidir.” Evler, sokaklar, çarşı, mabet, dükkânlar, okullar, parklar, belirli mahalle sınırları içindedir ve o mahalleyi bir yapı olarak kurup, var ederler. Mahallenin kendine has bir yapısı, hissiyatı, ortamı, yaşam tarzı bulunmaktadır (Duman, 2014: 27). Mahalle hayatı Tibil sakinleri için güvenli bir hayat çağrıştırmaktadır. Özellikle çocukların okuması ya da meslek sahibi olması, kaçağa gidip mayına basma korkusunun kalmaması daha huzurlu ortam sağlıyordu.

“Tam köşe hayatı burası, kapı önünde oturuyoruz, kahveye gidiyorum, herkesi tanıyorum. Buraya gelince çocuklarım daha medeni oldu. Köy de oyuna gidiyorlardı, gümrüğe gidiyorlardı. Şimdi sabah kalkıp işlerine gidiyorlar. Burada hayatımız daha güvende oldu. Orada asker geliyordu mayından kim geçmiş diye sorguluyordu” (G9, Yaş: 69).

“Kilis’e gelince hayatımızda çok değişiklik yaşanmadı. Köyümüzle tek bağlantı mezarlarımızı ziyaret ediyoruz. Burada yaşamaya alıştığımız için hayatımızı idame ettirmeye çalışıyoruz. 29 yıldır bu evde yaşıyorum. Çocuklarım zanaat sahibi oldu. Fırıncı, kasap, memur çocuklarımla yaşamaya devam ediyorum. Bütün köy buraya beraber taşındığı için de yabancı yok, herkes hısım-akraba. Kilis’in en düzgün mahallesi Tibil” (G15, Yaş: 67).

“Mahalle fiziksel ve sosyokültürel ve kimi zaman da politik bir mekândır. Mekân olmanın da ötesinde, muhtarı ve ihtiyar heyeti ile devletin varlığının sürdürüldüğü, halkın devletle olan ilişkisinin nüvesini oluşturan idari birimdir” (Erman, 2010: 172).

“Mahalle kurmak, mekânın insan eliyle biçimlenmesine işaret eder ilkin. Belli bir inanç, değer ve kültür varlığı olan insanın eli bir yere değer ve o yer bir mekâna dönüşür. O yer, yer olmaktan çıkar ve adını bulur. Adı mahalle olur, sokak olur; ev, çarşı, hapishane, park, meydan olur. Mahallenin kurulması da aynı sürece denk gelir. İnsanın eli ve niyetidir mahalleyi kuran, insan iradesidir” (Alver, 2010: 78).

Mahallede mekân ile hayat iç içedir. Mahallenin fiziki ve kültürel sınırları olmalıdır. Mahalle sadece fiziksel bir birimi tanımlamamakta aynı zamanda birlikteliği de temsil etmektedir. Bu birliktelik ise, belli bir düzen ve kurala ait olma, belli bir kültür ve kimlikle donanma üzerine kuruludur. Kentli olmanın ilk temeli mahallede atılır. Mahalle, kentle bütünleşme ve var olma biçimidir. Mahalledeki hayat mahremiyet, güvenlik ve mesafe gibi sözcükler belirler. Mahallede yaşamak ise aynı mekânı paylaştıkları insanları, tanımayı, gözlemlemeyi ve önemsemeyi gerektirir (Duman, 2014: 25). Mahalleli ise, bir aidiyeti, yeri-yurdu, zemini, konumu olan demektir. Mahalle bilincine sahip olmakla öne çıkan mahalleli, mahallesinin

türlü sorunlarına karşı duyarlıdır (Alver, 2010: 8). Aralarında samimiyet, içtenlik üzerine yakın bağlar kurulmuştur.

“Burada kirada otursan benim bahçemde ne olsa getirir sana da veririm. Burada paylaşım çok var. Zengin fukarayı durmadan gözler. Ama birisine “biz Tibil’de oturuyoruz” desek, “aboo! biz korktuk” derler. Duyulan lafların altı boş. Tibil haksızlığı kabul etmez. Biri gelse sana burada laf atsa bizden kim görse onu parçalar. Ama şehirde bu yok. İki tane genç şehirde dövüşse kimse aralarına girmez. Ama biz gerekirse aralayın para verelim deriz” (G1, Yaş: 66).

Mahallede komşuluk ilişkileri ön plandadır. Aynı mahallede uzun süredir oturan insanlar olduğu için, çoğu insan birbirini tanır ve mahalleye gelen yabancı biri hemen fark edilir. Mahalleyi ve mahalleliyi taciz edecek, sıkıntıya sokacak her eylem mahallelinin ortak tepkisine neden olur. “Mahalle sosyolojik bakımdan kapalı bir toplumdur ve bu toplumda birine yapılan bir tecavüz bütün mahalleye yapılmış sayılır ve ortak savunma mekanizması geliştirirler” (Mutlu, 2016: 84). Atılğan’ın da bir örnekte değindiği gibi, “Kızılay’da Çin’in’li bir gencin gece geç saatte dolaşıyor olması ile Çankaya’da ikamet eden aynı yaşta bir gencin dolaşması polis tarafından aynı şekilde yorumlanmamakta ve tepki farklılaşmaktadır”. Bu durum insanların tepkileri üzerine mekânsal damgalamanın sosyo-psikolojik yansımasıdır (Atılğan, 2017: 68). Tibil sakinleri de mahallede yabancıнын gezmesini tehdit olarak algılayıp bu durumu sorgulamakta ve gerekirse sözlü ya da fiziksel şiddete başvurmaktadırlar. Mahalle sakinlerinin bu tepkisi geleneksel namus algıları üzerinden açıklanabilir.

“Tibilliler misafir severler. Cana yakınlar. Tibilliler durduk yere kimseyle kavga yapmazlar. Bir genç kapının önünden 3-4 kere geçerse o evde de genç kız varsa bizim Tibil’de sorarlar. Bizim çocuğumuzu dövseler, bütün Tibil arkasına toplanır” (G4, Yaş: 66).

“Buradan biri çarşıdan kavga yapsa var ya gören Tibilli onun başına çöker. İsterse burada kiracı oturuyor olsun. Üniversitedeki yabancı zenci bile ben Tibilliyim diyor. Tibilliler birbirine bağlı tutkun olmasalar bir arada yaşayamazlar. Biz buraya göçtük göçeli gençlerimiz gece mahallede dolaşırdı. Yabancı mahalleye girmesin diye” (G13, Yaş: 64).

Geleneksel kentlerde insanlar mahallenin kültürünü içselleştirerek bireysel kimlik kazanmakta ve bu kimlik de kentsel yaşamda ayırt edici bir özellik taşımaktaydı. Sanayileşmeyle ve modern kentlerin oluşmasıyla birlikte mahalleler geleneksel kimliklerini kaybetmiş, heterojen mekânlara dönüşmüşlerdir. Herkese ve her şeye açık kontrolsüz mekânlara dönüşen mahalleler koruyucu ve güven verici özelliklerini de kaybetmişlerdir (Işık ve Şahin, 2011: 3). Görüşmeciler, köyde herkes birbirini tanıdığı için kendi aralarında bir sıkıntı yaşamadıklarını fakat kente göç etmekle birlikte yabancı insanlarla da iletişime geçmeleri sonucu daha fazla münakaşa yaşadıklarını belirtmişlerdir. Mahalle içten yaşadığı sosyal kopuşun yanı sıra, ikinci olumsuz etkilenmeyi dışarıdan, önü alınmayan göç hareketleriyle yaşamıştır. Böylece, mahalle daha alt kültürün etkileriyle ister istemez karşı karşıya

kalmıştır (Alada, 2008: 194). Tibil Mahallesi Kilis’e göç eden Suriyelilerin de mahalleye taşındığını ve farklı bir kültürle bir arada yaşamının zaman zaman sıkıntılar doğurduğunu belirtmişlerdir.

“Eski Tibil’de bu kadar iç içe değildik köy halkıyla. Bir gümrük vardı ve o gümrük ile ilgili halkla sadece muhatap olurduk. Şehrin içine gelince buradaki insanlarla daha fazla iletişime geçiyorsunuz daha çok çatışmaya dönüşüyor” (G5, Yaş: 37).

İnsanların yaşadıkları mahalleyi sevip benimsemesinde güven duygusu önemlidir. Yaşam koşulları zor ve tehlikeli de olsa, gündelik hayatın devam ettiği, eğitim ve iş imkânlarından tam anlamıyla olmasa da yararlanabildiği muhitlerde gündelik hayat devam ediyorsa, burada yaşayanlar da yaşamlarını ve yaşadıkları yerleri sevebilmektedir (Duman, 2014: 83). Gündelik yaşam denildiğinde, toplumdaki bireylerin günlük zaman bütçesi içerisinde yer tutan beslenme, giyinme, barınma, uyuma vb. faaliyetlerini anlamaktayız. Bu faaliyetler ise yiyecekler, giyecekler, eşyalar vb. özel nesnelerle gerçekleşmektedir. Bu nesne ve faaliyetlerin bütünü ise “maddi kültürü” oluşturmaktadır (Tekeli, 2010: 17). İnsanlar canlı oldukları için bir bedene sahiptir ve her beden coğrafi mekânda bir yer kaplamaktadır. Beden bir yer içinde var olur. İnsanlar yaşadığı yere uyum sağlar ve eğer sağlayamazsa, yeni bir çevre bulmaya çalışır. Bundan dolayı beden ve içinde yaşadığı çevre ve yer karşılıklı etkileşimle birbirini dönüştürür. İnsan yaşadığı çevreyi anlamı hale getirebilmek için dönüştürür (Tekeli, 2010: 32). Bundan dolayı bedenın günlük yaşamını bir yerde geçirmesi kendini o yere ait hissetmesiyle bağlantılıdır. Mahallede gündelik yaşam açısından değerlendirdiğimizde kahvehane, mescit gibi mekânlar ön plandadır. Kahvehane, mahalleli için vakit geçirmek, sohbet etmek, stres atmak gibi bir öneme sahiptir. Toplumsal mekân olarak tüm imkân ve zaaflarıyla mahalle hayatının bir yüzünü temsil etmektedir (Alver, 2010: 5). Sokak ise mahallenin en önemli fiziki birimlerindendir. İnsanlar sokağa çıktığında tanıdık bir yüzle selamlaşmak, muhabbet etmek ister. Bir nevi mahalleli açısından sokak sosyalleşme alanıdır. Özellikle bazı mahallelerde kapı önünde oturma, kadınların çaylarını yiyeceklerini alarak el işi yaptıkları geleneklerde sürdürülmektedir.

Tibil Mahallesi değerlendirildiğinde, göç sonucunda mahalleye taşınan insanların yaşadıkları süreçlere bağlı olarak farklı deneyimleri olmuştur. Gönüllü göç sonucu mahalleye taşınan aileler, maddi durumlarına göre bir mekân ve konut seçmektedirler. Yeni komşuluk ilişkileri, yeni insanlarla tanışma ve yabancı oldukları bir çevre vardır. Kente kendi istekleriyle geldikleri için de değişime ve dönüşüme daha açıktırlar. Fakat Tibil sakinleri iskânla birlikte kente göç ettikleri için aynı köy

sakinleri aynı mahalleye taşınmıştır. Kilis yabancı oldukları bir çevre değildir. Aynı mahallede akraba ve komşularıyla birlikte yaşadıkları için gündelik hayatlarında büyük değişimlerin olduğu söylenemez. Fakat köydeki bayram ziyaretleri, düğün alışkanlıkları gibi bazı adetleri ve alışkanlıkları kente gelince bırakmışlardır.

“Buraya gelince gelenek- görenek %80 azaldı. Eskiden büyüğümüzün elini öpmeye giderdik şimdi o yok. Kahveye giderim bir. Bana İstanbul’da 1000 tane daire verseler yine burada yaşamak isterim. Bizim evlerimiz Kilis-Beşevlerden daha iyi, benim evimin etrafı çevrili, bahçem var, sağ tarafım İl Müdürlüğü, sol tarafım 112” (G8, Yaş: 79).

“Köyümüz Kilis’e yakın olduğu için gümrükten dolayı, şehre gelince yabancılık çekmedik. Kilis’e gelince ulaşım daha kolay, çocuklar eğitim aldılar, meslek sahibi oldular, bu bizi mutlu etti. Köyümüz gümrük sahasında kaldı. Burası daha güzel oldu. Burada adetlerimiz halen devam ediyor. Zaten köyümüz hep birlikte taşındı. Herkes tanıdık. Devletimizden Allah razı olsun, Allah zeval vermesin. İmkânım olsa yine burada yaşamaya devam ederdim. Burası daha güzel, teknolojik ve modern. Mahalledeki insanlarla da aramız çok iyi. Burada herkes uyumlu herkes birbiriyle geçinir. Sosyal tesisimiz yok, kültür evi ve taziye evimiz yok. Bu gibi sıkıntılar var. Kilis’in en rahat ve en temiz mahallesi burası” (Erkek, Yaş: 58).

“İnsanlar yerlerini değiştirdiğinde hayatlarını da değiştirmiyor ki. Bu insanların seçimiyle ilgili bir şey. Mesela ben hayvanlarla uğraşmaktan hoşlanıyorum. İstanbul’da yaşadığımda da aynı köyümde de aynı. Bu insanların seçimiyle alakalı. Mesela babam hâlâ kalktığına sabahları arazisine gider. Köy taşınmadan önce de benim babamın burada dükkânı vardı. Köyden merkeze arabalar vardı yarım saatte bir insanları taşırdı. Köy zaten hep buradaydı. Bizim sadece yaşadığımız evler değişti. Köyün tamamı buraya gelince de şehirle iletişimimiz fazlaştı. Yaşanan problemlerin hepsi de bu zaten. Şehir de sürekli olmamız” (Erkek, Yaş: 37).

3.6.2. Aile ve Toplumsal Dayanışma İlişkileri

Göç edenlerin toplumsal dayanışma açısından en güvindikleri kurum “aile ve akrabalık” ilişkileri olmaktadır. Aile kavramı Türkiye’de bütün toplumsal kesimler için önemlidir. Ayrıca devlet-birey-toplum ilişkilerinde toplumsal örgütlenme bakımından aile kurumu özel bir öneme sahiptir. Erder’in ifadesiyle; devlet, “aileyi” yasal, siyasal ve ideolojik olarak sürekli desteklemekte ve toplumsal dayanışmayla ilgili her konuyu da “aileye bırakmaktadır. Kent ve kırsal arasında sadece toplumsal ilişkiler bakımından bir ayrım görülmemektedir. Aynı zamanda aile kurumunda da farklılıklar gözlenmektedir. Genel olarak, küçük kent, kasaba ve köylerde “geleneksel aile” kavramı ön plana çıkmaktadır. Aynı evin içinde geniş aile şeklinde; aile büyükleri hatta maddi durumları elvermiyorsa evin bütün evli ve bekâr çocukları bir arada yaşayabilmektedir. Bu tür aile modeline baktığımızda, “*yetişkin erkek egemen, kapsayıcı ve hiyerarşik ilişkiler*” niteliği taşıdığı gözlenmektedir (Erder, 1999: 27).

Tibil köyünde de bir konutta birkaç aile birlikte yaşamaktadır. İskân kapsamında 18 yaşından büyük ve evli gençlere ev verilmesi, bir taraftan evi

olmayanlara ev sahibi olma imkânı sunarken diğer taraftan geniş aile yapısının çözülmesine neden olmuştur. Çocuklarını kente taşıdıktan sonra evlendiren aileler ise alt katı olan ahır ev şeklinde yaptırmış ve bu şekilde iki katlı bir yaşam alanı oluşturmuşlardır.

“Ben köyde evliydim. Kayınbabamla birlikte yaşıyordum. O zaman resmi nikâhı olanlara, evlilik cüzdanı olanlara ev verildi. Kayınbabamın evinde ben bir odada oturuyordum. Bir kayınım bir odada oturuyordu. Çok perişanlık çektik çok. Bizim sadece adımız var. Adımız bile bize yeter” (G14, Yaş: 55).

“Resmi nikâhlı olan herkese bir ev verdiler. Eski köyde bir odada eltiler hep bir arada yaşarlardı. Ev verilmeyenler de maddi gücü olanlar yeni ev aldılar, diğerleri de ailelerinin yanında kaldılar” (G4, Yaş: 66).

Özellikle kırsal hayat ve kent hayatındaki üretim uğraşlarındaki farklılıklar aile yapısında değişikliklere neden olmuştur. Kırdaki tarımla uğraşılması evin çocuklarının üretime ve aile ekonomisine katkıda bulunması, gelenek-görenekler gibi sebeplerden dolayı çok çocukluluk görülmektedir. Fakat kent ortamında çocuk yetiştirmenin belli bir sorumluluğunun olması, harcama giderlerinin fazla olması, çalışan anne ve babalardan dolayı aile planlamasına dikkat edilmektedir. Bundan dolayı ailelerde birey sayısında bir düşüş yaşanmaktadır. Sencer’in ifadesiyle aile kurumundaki bu dönüşüm; “ekonomik işlevin nitelik değiştiresi, yeni kuşakları aileye bağlayan doğrudan bağımlılık ilişkilerinin giderek geçerliliğinin yitirmesi, toplumsal farklılaşma, yetenek kazanma ve uzmanlaşma alanlarının belirmesi” gibi nedenlerden kaynaklanmıştır. Bu koşullar sonucunda aile kurumu hem yatay hem de dikey olarak boyutları küçülmüş ve kentte egemen olan bu aile yapısına da *çekirdek aile* denilmiştir (Sencer, 1979: 347).

Köylük yerlerde yardımlaşma ve dayanışma egemen bir ilişki türüdür. Benzer sorun ve güçlükler karşısında birlikte hareket etmektedirler. Bu da topluluğa koruyucu ve gözetici bir varlık kazandırmıştır (Sencer, 1979: 264).

“Babam rahmetli sağardı hayvanları anneme derdi ki kimseden para almadan bu yoksullara vereceksin. Hayır yapardı” (G8, Yaş: 79).

Göç ederek ya da iskân edilerek gelmiş halk için güvene dayanan dayanışma ilişkileri ve cemaat tipi örgütlenmeler hem gündelik yaşamın hem de formel kurumlarla ilişkinin sürdürülmesinde yaşamsal bir öneme sahiptir. Kentin çevresinde sınıfsal ve tabakaya dayanan bir bölünme mevcuttur. Benzer kültürel kökenlere sahip olan grupların zenginleri, kentlileri, meslek sahibi olanları, siyasal eliti, kentin merkezindeki mekânlara yerleşirken, aynı kültür grubunun yoksulları, köylüleri ise çevreye yerleşmektedir. Bunun sonucuna kent ortamında sınıfsal eksenli bir ayrım görülmektedir (Erder, 1999: p.42).

“Kentliler birbirleriyle oldukça parçalanmış rollerle karşı karşıya gelir. Kentliler, yaşamsal gereksinimlerinin karşılanması için kırsal yörelerde yaşayanlara göre daha çok sayıda insana gereksinim duyarlar ve böylece daha çok sayıda örgütlenmiş grupla iş birliği içine girerler; ama belli kişilere daha az bağımlıdırlar ve birbirlerine bağımlılıkları, diğerlerinin oldukça farklı olan eylem alanları ile sınırlandırılmıştır. Bu, kentin niteliklerinin, temel olarak, birincil ilişkilerden daha çok ikincil ilişkiler sonucunda belirlendiğini söylemek anlamına gelir” (Wirth, 2002: 91).

Kentle uyum süreci dışında iskân edilen kişileri başka etkileyen hususlardan biri de toplumsal ilişki ağlarındaki değişimdir. Wirth’ün düşünce ekolüne göre, “kentleşme komşuluğun ortadan kalkmasına, akrabalık bağlarının çözülmesine; ailenin, geleneksel bağlılıkların ve dayanışmanın toplumsal öneminin son bulmasına neden olan dönüştürücü bir süreçtir”. (Karpat, 2016: 54). Kentin çevresine yerleşen ve akrabalık, hemşerilik ilişkilerini devam ettiren diğer merkezdeki kesimle bir iletişimi olmayan göçmenlerin kentle uyum sürecinin sıkıntılı olduğunu tahmin etmek zor değildir. Özellikle yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi olgulara maruz kalan göçmenler kentin kimliğini, değer ve algılarını benimsemekte direnç göstereceklerdir.

“Biz burada Tibil evlerinde herkesi tanırız, herkesle görüşürüz. Tibil insanı birbirlerine çok bağlıdır. Tibil’de herkes birlik diye Tibil adını duyan korkuyor. Kilisliler her meseleden kaçarlardı. Kapılarının önünde kavga olsun kapılarını kapatırlardı. Ama biz öyle değiliz” (G10, Yaş: 61).

3.6.3. Komşuluk İlişkileri

İnsanın temel gereksinimlerinden biri de aktif sosyal ilişkilerdir. İnsan benliğinin sadece aile içinde değil çevresindekiler tarafından da onaylanmasını ister. Komşularla selamlaşmak, bu selama eşlik eden iyi niyet dolu bir bakış; merak, güvensizlik ve alışkanlığa yer vermeyen karşılıklı sempati dolu bir bakış; karşıdakinin varlığının onaylandığını söyler (Altun, 2010: 218). “Yakınlık ve komşuluk ilişkisi, kent hayatında örgütlenmemiz için gerekli olan en basit ve en sade ilişki biçiminin temelidir” (Park, 2016: 43).

Mahallenin sosyal sınırları komşuluk ilişkileri tarafından belirlenmektedir. Mahallede aileden sonra gelen en önemli bağlılık komşuluk ilişkileridir. Komşuluk hem mekânsal hem de toplumsal yakınlıktan doğan yüz yüze ilişkileri içermektedir. Aynı zamanda aynı konut çevresini paylaşmanın getirdiği mekânsal yakınlık da vardır (Altun, 2010: 219). Fakat günümüz kentlerinde insanların gündelik hayatının hareketli olması, uğraş alanlarının yoğunluk içermesi insanların komşularla görüşecek vakit bulamamalarına neden olmuştur. Özellikle eski samimiyet ve güven

duygusu komşular arasında kalmamıştır. Apartmanlarda insanlar komşularının çoğunu tanımıyorlardır. Tabi ki bunda etken günümüzün şartları ve güvenememe problemidir. Tibil’de insanlar uzun yıllardır tanıdıkları aynı insanlarla yan yana evlerde oturmaktadırlar. Fakat onlarda eskisi kadar sık görüşmediklerini belirtmişlerdir.

“Köyün komşulukları çok güzeldi. Evler büyüdü, işler büyüdü. Ev, iş telaşından komşuluk kalmadı” (G10, Yaş: 61).

“Eskiden köylerde evler birbirine daha yakındı, komşularla ilişkimiz daha sıcaktı. Bir bahçede otururduk, aramızda sadece bir duvar olurdu. Mesela tarlaya giderken yürüyerek gidip geldik. Şimdi alan büyüdü, aileler büyüdü. Eski sıcaklık kalmadı. Ama burada yine de bağlular birbirlerine” (G11, Yaş: 35).

“Orada (köyde) insanların birbiriyle kaynaşması vardı. Burada da var ama oradaki gibi değil. Orada rastgele bir kapıyı çalıp karnım aç desen sana sofralar kurarlardı. Şimdi öyle gidemiyorsun. Komşuluk var ama eskisi gibi değil” (G12, Yaş: 45).

3.6.4. Kadın

İskân sürecinde ekonomik olarak etkilenen ve istihdam edilemediği için tepkili olan, kırsal hayata özlem duyan kesim olarak genellikle sahada erkeklerin düşüncelerine yer verildi. Kadınlar açısından göç, daha arzu edilir bir olgudur. Kadınların kırsal hayatta yük ve sorumlulukları çok fazladır. Ev işleri, bahçe işleri, hayvanların beslenmesi ve bakımı gibi işler kadınların görevidir. Aynı zamanda köyde insanlar yiyecek, içecek, giyecek gibi ihtiyaçlarını da kendileri ürettikleri için kadınların gündelik yaşamı oldukça yoğun ve yorucudur.

“Kızım eski köy hayatını özlemez. Köy işleriyle uğraşamam der. Köy hayatı kolay mı, oranın işleri bitmez. Ocakta ekmek yapmak, davarın sütünü sağ, bahçeyi temizle. Köy hayatında yorulanlar kadınlar oluyordu. Sobalı evlerde oturuyorduk. Burada onların hiç birisi yok” (G4, Yaş: 66).

Kent hayatına yerleşmeyle birlikte kadınların iş yükü azalmakta ve rahata kavuşmaktadırlar. Özellikle çevreye uyum sağlamak için eve bulaşık makinesi, elektrikli süpürge gibi hayatı kolaylaştıran teknolojik aletler alınmakta, bahçe işleri ve hayvanlarla uğraşları son bulmaktadır. Bundan dolayı iskân sonucundan memnuniyet üzerinden cinsiyetler arası bir karşılaştırma yapılacak olursa kadınlar kente geldikleri için daha mutlulardır ve bir daha kırsal hayata geri dönmek istememektedirler. Kırsal hayata özlemleri sadece doğup büyüdüğü yer olduğu içindir. “Tekrar köye dönmek ister misiniz?” sorusuna hepsinin cevabı hayır olmaktadır.

“Eskiden çamaşır makinesi, bulaşık makinesi yoktu. Sadece buzdolabımız vardı. Buraya gelince çamaşır makinesi, bulaşık makinesi aldık. 6 çocuğum var. 4 kız 2 oğlan. Köy yerinde oğlan isterler ben de onun için sürekli doğurdum. İlk 4 kızım oldu sonra 2 oğlum. Biz

duyunca, Kilis'e geliyoruz diye sevindik. Çocuklarımız okurlar dedik, iş imkanları, şehirde iş imkânı çok. Köyde sadece ilkokul vardı" (Kadın, Yaş: 61).

"Bizim geçimimiz burada daha kolay oldu. Çarşı yakın. Alışverişimizi kolayca yaptık. Çocuklar okula rahat gittiler. Mesela biz köydeyken çok da geride bir hayat yaşadık. Kilis'e gelince baktık herkes çamaşır makinesi alıyor biz de aldık" (Kadın, Yaş: 35).

Köyde eğitim imkânlarının kısıtlı olması ve kız çocuklarının okumak için kente tek başına gönderilmesi çoğu aile tarafından uygun görülmediği için; kendi isteklerini hayata geçirmek açısından kentte yaşama, kız çocuklarının hayatı üzerinde önemli bir etki yaratmıştır. Yeni koşullarla birlikte kızlar hem kendi istediği ile evlenmekte hem de beyaz yakalı işlere girebilmektedir. Tabii ki kadınların istihdam oranı göç ettikleri kentlere göre de değişmektedir.

Ailede baba ve erkek çocuk çalışıyorsa ya da maddi anlamda ihtiyaç olmadığı sürece kent hayatında kadının görev paylaşımı ev işleriyle ilgilenmek ve çocuklara bakmak olmaktadır. Kadınlar mahalleleri içinde sosyalleşmekte ve komşuları da en önemli sosyalleşme aracı olmaktadır. Günlük yaşamın büyük bir kısmı komşularla birlikte geçirilmekte, dertler ve sevinçler paylaşılmaktadır (Erman, 2017: 90). Özellikle yoksul nüfusun yaşadığı semtlerde, çocuk, yaşlı ve hasta bakımı; kışlık ve yazlık erzakın hazırlanması, ev ve ev çeperindeki alanların temizliği kadınlar tarafından imece usulü yapılmaktadır.

"Köyde dikiş-nakış kursu, kuran kursu vardı. Ben o kurslara da gittim. Köyün komşulukları çok güzeldi. İlk kura çekildiğinde kaygılandım. Kardeşlerim nereye giderse ben oraya giderim dedim. Kardeşlerime de yakın çıktım. Kadınlara Kilis'de hiç iş yok boş boş oturuyoruz. Köyde kadınlar ekmek yapardı, koyun bakardı. Burada hazır ekmek almaya başladık. Köyde de fırın vardı ama ekmeği biz yapardık. Koyun bakardık. Şimdi burada avratlar hep rahat. Gezmeyi severler, giyinip kuşanırlar. Eskiden soba kurardık. Şimdi kalorifer var. Yakında da doğalgaz gelecek. Köydeyken sobada pir yakarken, buraya gelince kütük, odun aldık. Burada kömürlü sobaya döndük. Eski köydeyken traktör vardı. Buraya gelince herkes araba aldı" (G10, Yaş: 61).

"Kente gelince elektronik aletleri aldık, kadınların dili uzadı. Eskiden bütün gün çamaşırda uğraşırlardı, şimdi bizimle uğraşıyorlar" (G13, Yaş: 64).

"Köydeyken yükümüz yoktu şimdi de yükümüz yok. Malın mülkün olursa yükün olur. Zeytinin, bağın olur uğraşır, durursun. Kente gelince çamaşır makinesi aldım. İşler kolaylaştı. Eskiden Kurban Bayramından sonra etleri n hepsi kavrulup koyuluyordu. Çünkü buzdolabı bile yoktu. Bırak süpürgeyi, robot, makineyi falan buzdolabı bile yoktu. Şimdi bırak buzdolabını ikinci buzdolabını bile kullanıyoruz. Buranın kızlarından Kilis'e gelin giden oluyor ancak onlarla bağlantının devam ediyor. Direk gidip biriyle arkadaşlık yapamıyorsun. Burada öyle fazla dışarı çıkma yok. Kadınlara göre iyi ki kente gelmişiz. Her şey daha kolay. İmkanların daha iyi. Çarşı var. Geçim sıkıntısı yaşasak da evim yurdum burası" (G14, Yaş: 55).

3.6.5. Evlilik

Yaşar, "evlilik sosyal dokunun temel noktalarından biridir. Karşı cinsin birbirlerine olan ihtiyacı, sosyal bağlılığı düzenlerken evlilik şekillerine göre diğer

sosyal ilişki düzeyleri de doğmaktadır” (Yaşar, 2017: 77). Evlenme biçimi özellikle, ailenin kuruluşuna yol açan evlenme kararının alınmasında kendini göstermektedir. Bireyin hayatında önemli bir dönüm noktası olan evlilik, eş seçimi birey kadar onun bir temsilcisi olduğu aileyi de ilgilendirmektedir. Aile için çocuklarının evliliği; “bir topluluğa katılma süreci, başka bir aileyle sözleşme ve kendine yeni bir ögenin katılma yolu” olarak düşünülür. Evlenecek bireyler arasındaki uygunluk, fiziksel görünümlerine, eğitim durumlarına ya da karakter yapılarına göre değil topluluğun ve ailenin beklentilerine göre karar verilmektedir. Özellikle evlilik kurumunda ailenin etkin rol alması örneklerine kırsal alanda daha çok rastlamaktayız. Bunun en önemli sebebi geniş aile yapısı olması ve aileye yeni gelecek kişiyle bir arada yaşanacak olmasından kaynaklanmaktadır. Bundan dolayı hem gelin hem de damat tarafı için karşılıklı kişisel eğilimlerin ailenin beklentisini karşılaması gerekmektedir (Sencer, 1979: 372).

Kırsal alanda evlenme içe dönük şekilde gerçekleşmektedir. Genellikle aralarında akrabalık bağı bulunan, kişisel eğilimleri ve aile yapıları benzer kişiler birbirleriyle evlenmektedir. Hatta bu evlilik kararını evlenecek bireyler adına aileleri almaktadır. Özellikle kırsal çevrede bundan dolayı “dışarıya kız verilmez” gibi bir düşünce hâkimdir. Bunu koruma içgüdüsüyle, yabancıya karşı duyulan şüpheyile gerçekleştirdiklerini söylerler. Bundan dolayı köy yerinde çoğu kişi ya kuzeniyle ya da komşuyla evlendirilmiştir.

“Hepimiz namus için yaşıyoruz, bildiğimiz insanlar var bilmediğimiz insanlar var. Bildiğimiz insanlara kız vermeyi tercih ederiz” (G1, Yaş: 66).

“Buraya taşınınca hayatımızda değişen tek şey düğünlerimiz oldu. hâlâ biz burada köydeyiz deriz. Bir bayramda olsun özel günde olsun, düğünlerde olsun hâlâ kendi ekmeğimizi kendimiz yaparız. Hepimiz akraba evliliği yaptık. Benim kocam amcamın oğlu. Gelinim de akraba. Güvendiğimiz, bildiğimiz kişi olsun, kısmet meselesi” (G14, Yaş: 55).

“Biz büyük bir aileyiz ya biz de hiç dışarıya kız verilmezdi. Babalarımızın zamanında aile dağılmasın diye amca çocukları evlendiler” (G3, Yaş: 73).

Kırsal çevrede hâkim olan eş seçiminde akrabalık ilişkisi, kentte işlevini yitirmektedir. Bireylerin kendi tercihleri ön plandadır ve ailelerde bu tercihlere saygı duymaktadır. Özellikle meslek gruplarındaki çeşitlilik, sosyal çevre, akrabalık bağlarının çözülmesi gibi nedenlerden dolayı evliliğin toplumsal kararın ürünü olmaktan çıkmıştır. Gerek kızlar gerekse de erkekler eğitim durumlarına, mesleklerine, kendi istek ve arzularına göre evlilik kararı almaktadırlar. Ayrıca kentte değişen alışkanlıklardan biri de düğünlerdir. Kırsal alanda düğünler 3-4 gün

sürüp, çok zahmetliyken, kente taşınmalarıyla birlikte Tibil sakinleri düğünlerini kentteki usulle yapmaya başlamışlardır.

“Benim düğünümde 5 gün davul çalındı. Köydeyken düğünlerde 3-4 gün misafir ağırlardık. Şimdi düğünlerde kolaylaştı. Gelinim aynı zamanda komşumun kızı. Eskiden sadece kendi aramızda kız alıp kız verirdik. Kızlarımın başta çok isteyen oldu ama dışarıya vermeyiz diye vermedik. Daha sonra şehir hayatına uyup istedikleri kişilerle evlendirdik. Kızlarım bundan dolayı şehir içindeki evlerde oturuyor. Bütün çocuklarım cumartesi bizde toplanır.” (G10, Yaş: 61)

SONUÇ

Sınır bölgelerinin kendine has bir sosyolojisi vardır. Bu anlamda Suriye sınırına yakın bir kent olan Kilis'in kentleşme deneyimi sınır hattında olan bitenden bağımsız düşünülmesi imkânsızdır. Bu ilişkinin en önemli örneklerinden birisi de 1983 yılında kentin 10 kilometre güneyinde bulunan Öncüpınar gümrük bölgesinin genişletilmesi kararının yarattığı etkidir. Zira kapının genişleme sahası içinde bulunan Tibil köyünün sakinlerinin Kilis'te iskân edilmesinin kararlaştırılması kent için farklı türden bir kentleşme deneyimi ortaya çıkarmıştır. Bu sürecin daha net bir şekilde ortaya konması söz konusu iskân faaliyeti sonucunda yeniden yerleştirilen halkın deneyimlerine müracaat etmek elzem olmaktadır. Böylelikle bu insanların yaşadıkları mekânsal ve toplumsal değişimin, göç öncesi ve sonrasını hesaba katmak suretiyle, daha kapsamlı bir şekilde ortaya konabilmesi mümkün olmaktadır.

Kırdan kente bir göç mahiyeti taşıyan olay, iskâna tabi tutulan insanların bireysel ve kolektif yaşamlarının dramatik bir şekilde değişmesine vesile olmuştur. Göç sırasında kişinin kaç yaşında olduğu, ne işle uğraştığı, maddi durumu, cinsiyeti onun göçü deneyimleme biçimini önemli şekilde etkilemiştir.

Kuşkusuz göçü en dramatik şekilde tecrübe edenler, göç sırasında yaşlı olan insanlardı. Bütün yaşamları boyunca belki de tek bildikleri faaliyet olan çiftçilik ya da hayvancılık kent yaşamıyla işlevsiz hale gelen bu insanlar, kendilerini birden bire filli olarak işsiz ya da diğer bir tabirle aile üzerine yük olmak gibi bir konumda buldular. Her ne kadar Tibil evleri olarak bilinen iskân konutları köy yaşamının sürdürülebilmesi için altı ahır olacak şekilde tasarlanmışsa da kent merkezinde hayvancılıkla uğraşmak pratikte pek mümkün olmadığından pastoral yaşam tarzının çözülmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu insanların arazilerini kaybetmesi, arazisi kalanların da ulaşımında sıkıntılar çekmesi zirai yaşamın da çözülmesine yol açmıştır. Elbette, kişi yaşlıysa bu dönüşümü daha da kaçınılmaz bir şekilde tecrübe

etmektedir. Bu yüzden Tibil Evleri yerleşim bölgesinde ilk açılan ortak mekânlardan birisi kahvehane olmuştur.

Öbür taraftan, özellikle okul çağındaki çocuk ve gençler için dönüşüm önemli bir fırsat olmuştur. İlkokul sonrası eğitime devam etmek için uzun bir mesafe kat etmek zorunda kalan çocuklar bu yükten kurtulmuş oldular. Daha da önemlisi özellikle sırf bu yüzden okuyamayan, başta kızlar olmak üzere, çocuklar bu göç vesilesiyle eğitime devam etme imkânı bulmuşlardır. Eğitim, sadece iyi bir gelir kapsı aralamak için değil, aynı zamanda hor görülen köylü kimliğinden kurtulmanın, bu kimliğe karşıt konumlanan “memurluk” statüsüne ulaşmanın yegâne yoludur. Ancak maddi imkânsızlıklar, herkesin bu fırsattan eşit oranda yararlanması önünde ciddi bir engel taşımaktadır. Yine de gençler için bu göç süreci fırsat anlamına gelmektedir. Çünkü okumayan gençlerin de kent ortamında bir zanaat becerisi kazanması mümkün olmaktadır. Bu fırsatlar, gençlerin yaşlılara göre göçü daha olumlu deneyimlemelerine vesile olmuştur.

Deneyim farklılıklarının önemli bir nedeni de toplumsal cinsiyet rolleri ve bu rollerin şekillendirdiği işbölümüyle alakalıdır. Köy yaşamında zirai üretimi ve hayvancılığı ekonomik bir değere dönüştüren ya da dönüştürmesi beklenen kişi erkektir. Diğer bir ifadeyle geleneksel toplum evin geçimini esas olarak erkeğe yüklemiştir. Bu yüzden köy yaşamının temelini oluşturan bu iktisadi alan sekteye uğrayınca erkeğin evin geçimini başka bir yolla sağlaması gerekmektedir. Sınır köyü olmanın bir “avantajı” bu faaliyetin kaçakçılıkla kompanse edilebilmesidir. Ancak kentte bunun da imkânı olmadığından erkek için geçim sorunu önemli bir stres kaynağı olmaktadır.

Kadın için göç süreci daha olumludur. Kadın her ne kadar ekonomik değer yaratmayan bir konumda gibi görünse de bu ekonomik değerın üretilmesinde sarf ettiği emek erkeğinkinden daha fazladır. O, evin işleri, çocuk ve yaşlı bakımı yanında havyaların sağımını, bakımını da üstlenir. Bunun yanında tarla işlerinin yürütülmesinin birçok safhasında da yer alır. Kent yaşamıyla birlikte bu işlerin çoğundan kurtulan kadın, daha konforlu bir yaşamla tanışmaktadır. Onu bu aşamada erkekten ayıran en önemli farkı geleneksel ataerkil yapının aile içindeki işbölümünden dolayı kadının çalışma kaygısı taşımamasıdır.

Diğer bir deneyim farkı maddi imkânlarla alakalıdır. Göçün dayatmacı yönü maddi imkânları iyi olan aileler tarafından daha hissedilmiştir. Bu aileler devletin inşa ettiği, altyapı konusunda kusurlu olan evler taşınmak zorunda kalmamışlardır. Hatta ekonomik refahın getirdiği özgürlük onları şehir konusunda da bir seçenek sunmuştur. Ancak maddi durumu kötü olanlar, bu süreci daha sancılı bir şekilde

deneyimlemişlerdir. Nihayetinde bu iskân evleri bir borç karşılığında köylülere verildiğinden bu borcun altına giremeyenler bu fırsattan da yararlanamayıp kiracı konumuna düşmüşlerdir. Bu sürecin en avantajlı grubu bu anlamda ortalama köylüler olmuştur. Onlar ilk yıllarda biraz zorlansalar da ülkenin ekonomik performansının getirdiği paranın değer kaybı onların sabitlenmiş borçlarını daha katlanabilir bir yüke dönüştürmüştür.

Göçün dönüştürücü etkisinin en net fark edildiği alanlardan birisi aile kurumudur. İskânın şartnamesinde konut almak için kişinin köyün yerlisi, 18 yaşından büyük, evli ve göç kararı alındığı dönemde köyde ikamet etmesi gerekmektedir. Bu koşulda bütün evli çiftler birer ev sahibi olabileceklerdir. Bur süreçten en çok fayda sağlayan gruplardan birisi evlendiği halde anne babasıyla birlikte yaşamak zorunda kalan evli gençlerdir. Bu evli gençlere de ev hakkı tanındığı için Tibil iskânının geniş aileyi parçalayıcı bir rolü olmuştur.

Evlilik kurumu üzerinden bakıldığında bu sürecin en dezavantajlı gruplarından birisi de dul kadınlar olmuştur. Geleneksel olarak ailenin aile reisi sayılan erkek üzerinden algılanışı devletin iskân kararını da etkilemiştir. İskânda muhatap alınan esas olarak erkektir. Bu yüzden de kocası olmayan dul kadınlar ev hakkından mahrum bırakılmıştır. Bunun çözümü de yine geleneksel ailenin dayanışma kültürü içinde üretilmiştir. Bu kadınlar eşlerinin akrabalarıyla formalite evlilikler yaparak bu haktan yararlanabilmişler. Diğer bir kısmı da rüşvet karşılığında bu hakkı elde edebilmiştir.

Tüm bu bireysel farklılıkların getirdiği deneyimlerin yanında sürecin kolektif deneyimlenmesi de önemlidir. Her şeyden önce iskân evleri bir mahalle teşkil edecek şekilde inşa edildiğinden bir kısım geleneksel kırsal ilişkiler muhafaza edilmiştir. İnsanlara, kurayla aldıkları evlerini diğerleriyle takas etme hakkı verilince yakın akrabaların bir araya gelmesi, dolayısıyla yakın akraba ilişkilerinin sürdürülmesi mümkün olmuştur. Öbür taftan tüm köylülerin bir arada bulunması köyün dışarıya kapalı yaşam biçimi muhafaza edilmiştir. Kentin geri kalanıyla izole olma hali ister istemez mahalle sakinlerini geleneksel namus algısı üzerinden kentlilerle karşı karşıya getirmiştir.

Köyün bu özelliğinin muhafaza edilmesi, evlerin köy yaşamını çağrıştıracak bir biçimde altı ahır olacak şekilde inşa edilmesi mahalle sakinlerinin bulundukları yeri köy olarak kodlamalarına neden olmuştur. Köylülerin ortak sorunları bu algılayışı daha da pekiştirmiştir. Köylüler ilk geldiklerinde evlerin altyapı sorunları

devam ettiğinden bu sorunları ancak dayanışmak suretiyle çözebilmişlerdir. Örneğin mahallenin su sorununu ortak bir kuyu vurarak çözmüşler. Diğer bir ortak sorun da dışlanmadır. Gerek köylülerin kısa yoldan ev sahibi olduklarına dair kentlilerin algısı, gerekse de kentli gözünde köylülüğün daha aşağı bir konumda olduğu algısı Tibillileri bu dışlanmaya karşı kenetlenmeye itmiştir. Zaten köyün kapalı yapısını muhafaza eden bu topluluk, dışlanmayı da deneyimleyince bu kapalılığın parçalanması tam anlamıyla gerçekleşmemiştir.

Bu iskân sürecinin en önemli kolektif deneyimlerinden birisi de yoksulluktur. İskân kararı alındığında çiftçilikle geçimini sağlayan halk tarımsal iskân talep etmesine rağmen bu isteklerinde ısrarcı davranamamışlardır. İskân kararının sıkıyönetim dönemine denk gelmesi, bunda çok etkili olmuştur. Dolayısıyla iskân süreci yukarıdan aşağı bir planlama şeklinde yapılmış, yerel halkın bilgisi ve düşünceleri pek dikkate alınmamış; istihdam alanı yönünden kısıtlı imkânlarla sahip Kilis kentinde göçle gelen insanların iş bulamayacağı bu yüzden de halkın çekeceği yoksulluk göz ardı edilmiştir. Bu planlamada köylülere iş veyahut ekonomik destek yer almaması, hatta mülklerinin değerinden daha az bir değerle istimlak edilmesi; göçle birlikte ziraat, hayvancılık ve kaçakçılık gibi gelir kaynaklarından mahrum kalan, üstüne üstlük borçlandırılan, köylüler, özellikle de iskânın ilk yıllarında yoksulluğu çok ciddi bir şekilde deneyimlemişleridir.

Sonuç olarak göç kararını birey ister kendi iradesiyle almış olsun isterse de belli bir otoritenin dayatmasıyla alınan bir karar olmuş olsun kırsal alandan kente göç süreci sonucunda insanlar kent hayatına uyum sağlamakta zorluk çekmektedir. Kente taşınması bireyin kendini kentli hissetmesi için yeterli değildir. Öncelikle kente aidiyet duygusunun gelişmesi için kentin kimliğini ve kültürünü, kente özgü davranış kalıplarını benimsemek ön koşuldur. Bu noktada yeni gelen kesim için kentin sunduğu ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel fırsatlardan faydalanabilmek kente uyum sürecinde önemlidir. Kentin sunduğu fırsatlardan yararlanabilmek için ise belli bir ekonomik ya da kültürel sermayeye sahip olmak gerekir. Fakat saha çalışmasında ortaya çıktığı üzere bu sermayelerde yoksun köylüler yoksulluk çekmekte ve kentli nüfusun yaşam biçimiyle kendi yaşam biçimlerini kıyasladıklarında mekânsal, ekonomik, siyasi ve sosyal bağlamda dışlanmış hissetmektedirler. Nitekim kentin diğer sakinleri tarafından “Tibil Köylüsü” onları damgalamaya devam etmektedir.

KAYNAKÇA

(1934). *2510 Sayılı İskân Kanunu*.

(2006). *5543 Sayılı İskân Kanunu*.

Abela, A. (1998). “A Comparative Analysis of Poverty and Social Exclusion in Malta and Spain”, *Poverty and Social Exclusion in the Mediterranean Area*, Ed. Karima Korayem and Maria Petmesidou, CROP Publications

Açıkgöz, R. ve Yusufoglu, Ö.Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117

Adaman, F. ve Keyder, Ç. (2006). *Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma*, Erişim adresi: http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/study_turkey_tr.pdf, Erişim tarihi: 13.06.19

Adıgüzel, Y. (2018). *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Nobel Yayıncılık

Akünel, E., Alkan, L., Ercoşkun, Ö. ve Yenigül, B. (2016). “Kentlilik Bilincini Oluşturan Göstergeler ve Kentlilik Bilincini Geliştirme Yolları”, *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu*, Bursa

Alaçam, M., (2016). “Kitlesele Göçün Kent Kimliği Üzerindeki Etkileri: Türkiye ve Avrupa Birliği Üzerinden Kısa Bir Değerlendirme”, *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu*, Bursa

Alada, A. (2008). *Osmanlı Şehrinde Mahalle*, İstanbul: Sümer

Altun, D. (2010). Kapalı Konut Siteleri ve ‘Mahalle’ Kavramı, *İdealkent*, Sayı: 2, 216-244

Alver, K. (2010). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği, *İdealkent*, Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/460443>, Erişim tarihi: 6.11.2018 Saat: 21.29

Alver, K. (2017). Ünlükaya Köyü, *Taşra Halleri*, s. 307-332, Ed. Köksal Alver, Konya: Çizgi

- Appleby, G. (2011). Involuntary resettlement policy and transport projects, *Resettling Displaced People Policy and Practice in India*, Ed. Hari Mohan Mathur, India: Routledge.
- Aslanoğlu, R.A. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*, Bursa: Ezgi
- Ateş, A. (2008). *Türk -Yunan Mübadelesi Sonucu Kocaeli'ne İskân Edilen Göçmenler*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Bolu
- Atılğan, E. Ü. (2017). “Çinçin'den subay, polis çıkmış mı ki ben olayım?” Damgalı Mekânlar, *Kenarın Kitabı “Ara” da Kalmak, Çeperde Yaşamak*, s. 61-86, Ed. Funda Şenol Cantek, İstanbul: İletişim Yayınları
- Aydın, M. K., Bilen, M. ve Şan., M.K., (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine, *Bilgi*, 1(10), s.1-26
- Aytaç, Ö. (2013). “Yoksulluk, Kentsel Sınıfsal ve Sosyal Dışlanma: Modern Kentlerde Sınıfsal Mekânsal Yarıma ve Suçlaştırılma Mekanizmaları”, *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, s.65-125, Ed: Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara: Birleşik
- Babuş, F. (2006). *Osmanlı'dan Günümüze Etnik- Sosyal Politikalar Çerçevesinde Göç ve İskan Siyaseti ve Uygulamaları*, İstanbul: Ozan
- Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*, İstanbul: Sentez
- Balcı, Ş. (2007). *Tutunamayanlar ve Hukuk*, Ankara: Dost Kitabevi
- Baltacı, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örneklem Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme, *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, sayı: 1, 231-274
- Bartram, D., Monforte, P. ve Poros, M. (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, Çev: İtir Ağabeyoğlu Tuncay, Ankara: Hece Yayınları
- Batal, S., (2016a). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Görev Tanımında Yeni Bir Misyon: Kent Kültürü Kazandırma ve Kentlileştirme”, *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu*, Bursa
- Batal, S., (2016b). Yoksulluk Kavramının Yerelleşmesi: Kentsel Yoksulluk ve Yerel Yönetimlerin Konuya Yaklaşımı, *International Journal of Social Science*, sayı: 52, 301-316,
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme Yurttaşlığın Yükselişi ve Çöküşü*, İstanbul: Ayrıntı
- Brusberg, E. (2002). *Handbook for Preparing a Resettlement Action Plan*, USA: IFC
- Buğra, A. (2007). Yoksulluk ve Sosyal Haklar, *TES-İŞ Dergisi*, Ed. Burcu Yakut Çakar ve Gökhan Atılğan

- Cernea, M. (2011). Broadening the definition of ‘population displacement’: Geography and economics in conservation policy, *Resettling Displaced People Policy and Practice in India*, Ed. Hari Mohan Mathur, India: Routledge
- Cernea, M. (2003). Impoverishment Risks, Risk Management, and Reconstruction: A Model of Population Displacement and Resettlement, *UN Symposium on Hydropower and Sustainable Development*, Beijing: United Nations
- Cernea, M. ve McDowell, C. (2000). From Joblessness To Re-Employment, *Risks and Reconstruction Experiences of Resettlers and Refugees*, Washington: World Bank
- Coşkun, İ. ve Duman, B. (2015). Kentsel Dönüşüm: Temel Meseleler Üzerine, *Neden Nasıl ve Kim İçin Kentsel Dönüşüm*, ss. 21-53, İstanbul: Litera Yayıncılık
- Çatal, A.C. (2009). 19. Yüzyılın İkinci Yarisında Amasya Şehri’nin Demografik Yapısı ve İskân Siyaseti, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde
- Çelik, C. (2017). Taşrayı Anlamak: Dönüşen Taşra Tasavvuru, *Taşra Halleri*, s. 27-41, Ed. Köksal Alver, Konya: Çizgi Kitabevi
- Çetin, İ. (2012). Kentsel Ayrışma ve Mekânsal Kümelenme Biçimleri, *İdealkent*, Sayı: 7, 160-166
- Çiğdem, A. (2002). Yoksulluk ve Dinsellik, *Yoksulluk Hâlleri Türkiye’de Kent Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri*, ss. 134-164, Ed. Necmi Erdoğan, İstanbul: De: ki Demokrasi Kitaplığı Yayınevi
- Duman, T. (2014). *Kenar Mahallede Gündelik Hayat*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya
- Ekinci, A.Ç. (2008). *Kente Göç Yoluyla Gelenlerin Kente İntibakında Yerel Siyasetin Rolü*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- Engincan, P. (2015). Kentsel Dönüşümün Sonuçları: Kent Yoksulluğu/Yoksunluğu ve Toplumsal Dışlanma, *İdealkent*, Sayı: 16, 107-122
- Erder, S. (1999). Göç, Yerleşme ve “Çok” Kültürel Tanışma, *Birikim*, Sayı: 123, Erişim adresi: https://www.birikimdergisi.com/birikim-yazi/6451/goc-yerlesme-ve-cok-kulturel-tanisma#.XQTge_ZuLIU, Erişim tarihi: 15.06.19, 19: 44
- Erder, S. (2018). *Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye Türkiye’de Değişen İskân Politikaları*, İstanbul: İletişim
- Erdoğan, N. (2002). Garibanların Dünyası: Türkiye’de Yoksulların Kültürel Temsilleri Üzerine İlk Notlar, *Yoksulluk Hâlleri Türkiye’de Kent*

Yoksulluğunun Toplumsal Görünümleri, s. 21-33, Ed.Necmi Erdoğan, İstanbul: Demokrasi Kitaplığı Yayınevi

Erdoğan, M.(2016). “Engellilerin Kentlileşmesi: Çanakkale Örneği”, *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu*, Bursa

Erman, T. (1998). Kentteki Kırsal Kökenli Göçmenlerin Yaşamında Gecekondu ve Apartman, *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Erman, T. (2010). Kent Çeperindeki bir ‘Devrimci’ Mahalle: 1970’lerden 2000’lere Mahallenin Değişen Anlamı ve Mahalle Üzerinde Yaşanan Çatışmalar, Çekişmeler, *İdealkent*, Sayı: 2, s.170-195

Erman, T. (2017). Kentin kıyısında kadın olmak Gecekondu’dan TOKİ kentsel dönüşüm sitesine geçişte kadın deneyimleri, *Kenarın Kitabı “Ara” da Kalmak, Çeperde Yaşamak*, s.89-119, Der. Funda Şenol Cantek, İstanbul: İletişim

Es, M. ve Güloğlu, T. (2011). *Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği*, Erişim adresi: https://tasam.org/Files/Icerik/File/bilgi_toplumuna_geciste_kentlilesme_ve_kentsel_yoksulluk_kocaeli_ornegi_e3bc44f7-bad9-4c34-addd-e275cfd893ea.pdf

Gökçe, D. ve Gökçe, V. (2015). Dışlanmayla Mücadelede Kent Yönetiminin Yol Haritası: Sosyal İçerme Eylem Planı, *1. Uluslararası Kent Araştırmaları Kongresi -Günümüz Kentinde Sorunlar-*, Ed. Mustafa Altunoğlu ve Şerife Geniş, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi

Gönüllü, A.R. (2009). Antalya’da İskân Edilen Muhacirler (1878-1923), *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 26, 293-325,

Gündoğan, N.(2007). *Yoksulluğun Değişen Yüzü Çalışan Yoksullar*, Eskişehir: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları

Güneş, F. (2009). Kentsel Yoksulluk\Dışlanma (Mı), Göç ve İstihdam: Eskişehir’de Belediyeden Yardım Alan Haneler, *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 450-470,

Gürbilek, N. (2016). *Vitrinde Yaşamak*, İstanbul: Metis

Gürbüz, D. (2009). Çöküntü Bölgesi ve Suç: Ankara’da Hacıbayram Mahallesi Örneği, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Harris, C.D. ve Ullman, E.D. (2002). Kentin Doğası, *20. Yüzyıl Kenti*, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru ve Ayten Alkan, Ankara: İmge.

Harvey, D. (2006). *Sosyal Adalet ve Şehir*, İstanbul: Metis

Harvey, D. (2014). *Postmodernliğin Durumu*, İstanbul: Metis

- Harvey, D. (2016). *Kent Deneyimi*, İstanbul: Sel
- Hay, M., Norton, A. ve Skinner, J., (2019). *Dam-Induced Displacement and Resettlement: A Literature Review*, Manchester: FutureDAMS Working Paper 004
- Hüküm, M. ve Tüzer, İ. (2019). *Edebiyat Sosyolojisi Edebiyata Sosyolojiden Bakmak*, Ankara: Akçağ
- Işık, E. ve Şahin, M. (2011). Osmanlıdan Cumhuriyete Mahalle Yönetimi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 30, 221-230, Erişim adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/55712>, Erişim tarihi: 6.11.2018, 17.46
- İnan, C. E. (2016). Türkiye’de Göç politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10-33, Erişim adresi: <http://www.gam.gov.tr/files/Ocak-Haziran-2016.pdf>, Erişim tarihi: 11.05.19, 16: 23
- İncili, Ö. F. (2020). Kilis Kent Nüfusunun Coğrafi Analizi, *Turkish Studies- Social*, 15(4), 1957-1983
- Kalaycı, İ. ve Kızılkaya, O. (2012). Osmanlı Devleti’nin İskân Siyaseti ve Yerleşim Birimleri Üzerine Bir Değerlendirme, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(9), 361-378
- Karademir, D. (2020). *Kilis İlinin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*, (Yayınlanmamış doktora tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Karpat, K. (2016). *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, İstanbul: Timaş
- Kayan, A. (2017). Planlı Dönemden Önce Kentleşme Politikalarındaki Sorunların Günümüze Yansımaları, *International Journal of Social Science Research*, 6(2), 158-183, Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/396644>, Erişim tarihi: 19.02.2019, 16: 24
- Keleş, R.(2017), *Kentleşme Politikası*, Ankara: İmge
- Kılıç, S.(2015). Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım, *İdealkent*, Sayı: 16, 123-154
- Kıray, M. (2003). *Kentleşme Yazıları*, İstanbul: Bağlam
- Kızmaz, Z ve Yusifoğlu, Ö. (2016). Parçalanmış Ailelerde Yoksulluğun Görünümü: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26 (1)
- Kongar, E. (1982). “Kentleşen Gecekondular ya da Gecekondulaşan Kentler Sorunu”, *Kentsel Bütünleşme*, Yay. Haz. Türköz Erder, Ankara: TGAV
- Koray, M. (2010). Büyüyen Yoksulluk-Yoksunluk Sorunu ve Sosyal Hakların Sınırları, *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, No: 42

- Kurşuncu, H. (2006). Kentsel Yoksulluk: Diyarbakır Aziziye Mahallesi Örneği, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniv. SBE Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara
- Mathur, H. (2011). Making Resettlement Work: Policy, Planning and Management, *Resettling Displaced People Policy and Practice in India*, Ed. Hari Mohan Mathur, India: Routledge
- Mutlu, A. (2016). Hangi Kent Kültürü? Ya da “Yeni Köye Eski Adet”, *Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci Sempozyumu*, Bursa
- Nacak, İ. (2017). Taşra ve Ötekileştirme, *Taşra Halleri*, s. 43-80, Ed. Köksal Alver, Konya: Çizgi
- Nakiboğlu, M.A. (2019). 5543 Sayılı İskân Kanunu Uygulamaları, *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı*, Erişim adresi: Webdosya.csb.gov.tr, Erişim tarihi: 27.11.19, 21: 12
- Oktik, N. (2008). Yoksulluk Olgusuna Kavramsal ve Kuramsal Yaklaşımlar, *Türkiye’de Yoksulluk Çalışmaları*, s.21-56, Der. Nurgün Oktik, İzmir: Yakın Kitabevi
- Öncü, A. (2007). “İdealinizdeki Ev” Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbul’a Ulaştı”, *Mekân, Kültür, İktidar Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler*, Der. Ayşe Öncü ve Petra Weyland, İstanbul: İletişim
- Özbek, A. (2011). Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Bağlamında Çocuk İşçilerin Sosyolojik Analizi-Çocuk Yoksulluğu ile Mücadele, *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu: Deneyimler ve Yeni Fikirler*, Cilt 1, ss. 435-447, Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
- Özbey, K. (2018). Karşılaştırmalı Tarihsel Sosyoloji Perspektifinden Sınır, Mekân ve Bellek: Sarp Köyü Örneği. *GAUN JSS*, 1398-1414
- Özensel, E. (2017). Taşranın Yetim Çocuğu: Kır, *Taşra Halleri*, s.81-102, Ed. Köksal Alver, Konya: Çizgi
- Özügurlu, A. (2002). Yoksulluk Kavramına “Çöplük”ten Bakmak, *Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları*, s.175-192, Ed.Yasemin Özdek, Ankara: TODAİE
- Park, R.E. (2016). ŞEHİR Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler, Ernest W. Burgess&Robert E. Park, Çev. Pınar Karababa Kayalığıl, Ankara: Heretik
- Perera, J. (2011). The limitations of current approaches to resettlement, *Resettling Displaced People Policy and Practice in India*, Hari Mohan Mathur, India: Routledge
- Picciotto, R., Rice, E. ve Wicklin, W. (2002). Involuntary Resettlement: Comparative Perspectives, *Natural Resources Journal*, Cilt: 42

- Sarı, M. (2011). *Atatürk Dönemi İç Anadolu Bölgesi'nde İmar İskân Faaliyetleri (1923-1938)*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Konya
- Schmid, C. (2014). Henri Lefebvre, Kent Hakkı ve Yeni Metropol Anaakımı, *Kâr İçin Değil Halk İçin Eleştirel Kent Teorisi ve Kent Hakkı*, İstanbul: Sel Yayıncılık
- Sencer, Y. (1979). *Türkiye'de Kentleşme*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Şahin, T., (2009)., *Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi*, T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi, Ankara
- Şatıroğlu, K.İ. (2012). *Zorunlu Göç ve Yeniden Yerleşimin Toplumsal Çevre Üzerindeki Etkisi: Tahtalı Barajı Örneği*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Sosyal Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Ankara
- Şengün, H. ve Yıldız, S. (2019). Çoruh Vadisi'ndeki Baraj Projelerinin Yol Açtığı Yeniden Yerleşim (İskân) ve Kamulaştırma Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(1), 48-60,
- Şenoğuz, H. P. (2015). Sahanın Gölgeleleriyle Baş Etmek: Türkiye-Suriye Sınırındaki Kilis'te Kaçakçılık Anlatıları, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 14(1), 1-17
- Şenses, F. (2002). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk*, İstanbul: İletişim
- Şentürk, Ü. (2016). Modern Kent: Mekânın Yapay Metamorfozu, *Toplumsal Analizler Ekseninde Kent Fragmanları*, s. 77-108, Ed. Ali Esgin ve Özgür Sarı, Ankara: Phoenix
- Şenyapılı, Ö. (1981). *Kentleşemeyen Ülke Kentlileşen Köylüler*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Ara-Yayınları
- Şenyapılı, T. (1982). Ankara Gecekondualarının Ekonomik Profili, *Kentsel Bütünleşme*, Yay. Haz. Türköz Erder, Ankara: TGAV
- Tekeli, İ. (2010). *Gündelik Yaşam, Yaşam Kalitesi ve Yerellik Yazıları*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tekeli, İ. (2011). *Göç ve Ötesi*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları
- Tekin, F. (2014). *Sınırın Sosyolojisi Ulus, Devlet ve Sınır İnsanları*, İstanbul: Açılım kitap
- Telli, R. (2014). *1970 Sonrası Türkiye'de İskân Politikaları ve Uygulamalarının Kültürel Sonuçları: Kayseri, Hoca Ahmet Yesevi Mahallesi (İskân Evleri) Örneği*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ens., İstanbul

- Tercan, B. (2008). *Afet Bölgelerinde Yeniden Yerleştirme ve İskân Politikaları: Doğubayazıt Afetzede Yerleşim Alanları Uygulama Örneği*, (Yayınlanmamış doktora tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Ankara
- Tuna, K. (2017). *Toplum Açıklama Girişimi Olarak Şehir Teorileri*, İstanbul: İz Yayıncılık
- Ünal, Ç. (1996). *Yeniden Yerleştirme Sorunları, Çözüm Önerileri ve Bir Örnek*, Erişim adresi: <http://dspace.marmara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11424/2387/403-775-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Vanclay, F. (2017). Project-induced displacement and resettlement: from impoverishment risks to an opportunity for development, *International Association For Impact Assessment*, 35(1), 3-21
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme, *20. Yüzyıl Kenti*, Derleme ve Çeviri: Bülent Duru ve Ayten Alkan, Ankara: İmge
- World Bank, (1994). *Resettlement and Development The Bankwide Review of Projects Involving Involuntary Resettlement 1986-1993*, The World Bank Environment Department
- World Bank, (2012). *Social Development Department Involuntary Resettlement Portfolio Review Phase I. Inventory of Bank-financed Projects Triggering the Involuntary Resettlement Policy (1990–2010)*, Washington
- Yaşar, R. (2013). Yoksulların Konutla İmtihani: Konut Yoksulluğu, *Kentsel Yoksulluğu Yeniden Düşünmek*, ss. 277-339, Ed: Ömer Aytaç ve Süleyman İlhan, Ankara: Birleşik Yayınevi
- Yaşar, R. (2017). *Kilis'te Sığınmacı Algısı*, Kilis: Kitam
- Yıldırım, Ali, (2004). *Cumhuriyet Dönemi İskân Politikaları (1923-1952)*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Eskişehir
- Yıldırım, Aziz, (2004). *Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens., Ankara
- Yılmaz, C. (2010). *Risk Kapıyı Kırınca Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik*, İstanbul: Libra
- Zengin, H.S. (2014). Kentsel Siyasetin Öteki Yüzü: Kentsel Yoksulluk, *İdealkent*, 5(12), 88-102
- Zouiten, M. (1998). City Life for the Poor Immigrants in Morocco: Strategies for Urban Integration, *Poverty and Social Exclusion in the Mediterranean Area*, s. 261-277, Ed. Karima Korayem and Maria Petmesidou, CROP Publications

İnternet Kaynakları

[http: //www.kilis.gov.tr/nufus](http://www.kilis.gov.tr/nufus)

TÜİK. (2019). Nüfus İstatistikleri. <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

EKLER

EK A. Kilis-Tibil Evleri Araştırması Derinlemesine Görüşme Formu

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim Durumu:

İkamet:(Tibil Mahallesi, Kilis ama Tibil dışında, Kilis dışında?)

1. Nerede doğdunuz? (Tibil’de doğmamışsa, ya da göçü yaşamamışsa, göç ile ilgili soruları geç)

Göç

2. Köyde nasıl geçinirdiniz?
- Topakalarınız var mıydı? (Kaç dönüm? Ne ekerdiniz? Göçten sonra topraklarınıza ne oldu?)
 - Hayvanlarınız var mıydı? (Aşağı yukarı ne kadar? Göç ederken onlara ne oldu?)
 - Para kazandığınız herhangi bir mesleğiniz var mıydı? (tamircilik, nalbantlık, terzilik, halı kilim dokuma vs. gibi)
 - Sınır ticareti/kaçakçılık yapar mıydınız? (Çiftçilik ya da hayvancılıkla karşılaştığınızda bu faaliyetinizin kazancını nasıl değerlendiriyorsunuz? Daha mı kazançlıydı yoksa, başka kazanç kapısı olmadığı için mi yapardınız?)
3. Göçten ne zaman haberdar oldunuz? Bunu nasıl kaşıladınız? (bir fırsat olarak mı düşündünüz yoksa şakınlık mı yaşadınız?)
4. Göç etmeye karşı çıkan oldu mu?
5. Kim nerelere göç etti?
6. Kilis’e ne zaman geldiniz?
7. Taşınmanız hakkında neler hatırlıyorsunuz? (Götürmek istediğiniz ama geriye bırakmak zorunda olduğunuz eşyalarınız oldu mu?)
8. Giderken köyümüze yine döneriz mi dediniz yoksa bir daha dönemeyeceğiz mi diye düşündünüz?
9. Gitmeden önce yerleşeceğiniz yer konusunda herhangi bir bilginiz var mıydı? Bu bilgiyi nereden edindiniz?
10. Kilis’e taşındığınızda sıkıntı yaşadınız mı, yaşadıysanız hangi konuda?

11. Gittiğinizde evlerinizi nasıl buldunuz? (kullanıma hazır mıydı? Evler beklentinizi karşılıyor muydu? Eksiklikleri nelerdi? Bu evlerin mülkiyetini almak için ya da eksikliklerini tamamlamak için herhangi bir bedel ödediniz mi?)
12. Bu evlerde ikamet ettiniz mi? Yoksa başka evlere mi taşındınız? (Taşındıysanız neden?)
13. Kimin hangi evde yaşayacağına kim karar verdi? (Ev ve yerleşme konusunda kim sizinle muhatap oldu? Ya da kim size yardımcı oldu?)
14. Evler standart mı yoksa farklı mı yapılmış?
15. Size teslim edilen evinizi biraz anlatır mısınız? (kaç kat? Kaç metre kare? Bahçesi var mıydı? Kaç odalı? Mutfak, banyo var mıydı? Mutfak ve banyonun tezgâhı dolapları vs. var mıydı? Isınma nasıldı? Zamanla bu evlerde ne gibi değişiklikler yaptınız?)
16. Kilis'te geçiminiz nasıl oldu? (Zorluk yaşadınız mı? Ne gibi? Devlet size iş imkânı sağladı mı? Sağladıysa ne gibi işler?)
17. Kilis'e gidince oradaki diğer insanlar sizi nasıl karşıladı? (Köy yaşamıyla şehir yaşamı ister istemez farklılaşır, bu konuda sizi dışladılar mı, sizin onlarda beğenemediğiniz yönler var mıydı?)
18. Kilis'e gidince yeni yaşantınızda sizi en çok mutlu eden ne oldu?
19. Kilis'e gittiğinizde köyünüze tekrar dönmek istediğiniz oldu mu? Neden?
20. Şehre gelmekle yaşamınızda neler değişti? (Gelenekler, bayramlar, düğünler, kapı önünde oturma, kahveye gitme, ev ziyaretleri...)
21. Devletin sizi buraya taşıyıp unuttuğunu hissediyor musunuz?
22. Kilise gittiğinizde köyünüzle bağlantınız devam etti mi? (Hangi münasebetle devam etti ve ne kadar sürdü? Örneğin hala gidip geliyorlar musunuz?)
23. Şimdi elinizde olsa nerede yaşamak isterdiniz?

Günümüzde Tibil Mahallesi'nde Yaşam

24. Kaç yıldır bu evde yaşıyorsunuz? (Sonradan satın alınmışsa, neden burası tercih edildi?)
25. Şu anda geçiminizi nasıl sağlıyorsunuz? (Çalışıyor mu? Hangi sektörde? Mahalle'de mi çalışıyor mahalle dışında mı?)
26. Günümüzde Tibil mahallesinde ilişkiler nasıldır? (Herhangi bir problemle karşılaşıyorlar mı? Ne gibi? en fazla hangi konudan şikayetçiler? Sonradan gelenlerle eski sakinlerin arasında sorunlar var mı?)
27. Diğer mahalledeki insanlarla ilişkileriniz nasıldır?

28. Őu anda, Tibil evlerinin kira\satılık bedeli ne kadardır?
29. Mahallenizde köylüleriniz dışında kimler var? (Kiracı olarak ya da bu mahalleden ev satın alıp gelen oldu mu? Neden burayı tercih ettiler?)
30. Mahallenizdeki en büyük problem nedir?
31. Mahallenin alt yapı sorunları var mı? Varsa neler? (Bu konuda mahallenin diğer mahallelere göre dışlanmış olduğunu ya da ihmal edildiğini hissediyorlar mı?)

EK B. Kaynak Kişi Listesi

G1: Erkek, 66 yaşında. Tibil köyünde doğmuş. 1983’de iskân kararının çıkmasıyla birlikte köyden kente iskân edilenler arasında yer almaktadır. Tibil Mahallesinin muhtarlığını yapmaktadır. İskânla birlikte hem kendi ailesinin hem de Tibil halkının işsiz kaldıklarından dolayı çok yoksulluk çektiklerini belirtmiştir. Köyden kalkıp köye geldiklerini düşünmekte ve hala yaşadığı yeri köy olarak nitelendirmektedir. Yaşadığı iskân evinin kalitesiz ve dayanıksız malzemelerden yapıldığını düşündüğü için Tibil Mahallesinden taşınıp, mahallenin karşı caddesinde bulunan bir eve yerleştiğini aktarmıştır.

G2: Erkek, 65 yaşında. Tibil köyünde ihtiyar heyeti üyeliği yapmıştır. İskân kararı çıktığı zaman ayın belirli dönemlerinde kaymakamlıkta toplantılara katılarak alınan bilgileri köy halkına aktarmaktaydı. Köydeki mal varlığının nakdi değerini aldığını ve bu yüzden iskân evinden faydalanamadığını belirtmiştir. Mal varlığının değerinin karşılığını alamadığını belirtmiştir.

G3: Erkek, 73 yaşında. Geçimini çiftçilikle sağlamaktadır. 8 çocuğu vardır. İskân kararıyla birlikte göç ettiklerinde çocuklarının hepsinin küçük olması dolayısıyla evin bütün geçim sorumluluğu kendi üzerindedir. İskân sonrası çok sıkıntı çektiğini belirtmiştir. Birikimi sadece iki yıl geçinmeye yetmiş ve daha sonraki yıllarda işsiz kaldığı için perişan olduklarını aktarmıştır. İskânla birlikte köydeki kahvesi, bahçeleri ve evi için çok cüzi bir miktar para aldığını belirtmiştir. Kilis’e gelince giyim-kuşam ve konuşma tarzından dolayı dışlanma deneyimi yaşamıştır.

G4: Kadın, 66 yaşında. Tibil köyünde doğmuş ve Tibil iskân evinde yaşamını sürdürmektedir. Ev hanımıdır. Evlerin alt katının ahır olarak yapılmasının kendilerini küçük düşürdüğünü düşünmektedir. Mallarının değerinin çok altında bir para aldıklarını ve kente taşınmakla birlikte yoksulluk çektiklerini belirtmektedir. Devletin kendilerine iş imkânı sunmasını istemektedir. İskân sonrası yaşam biçimlerindeki değişiklik olarak kadınların iş yükünün azaldığını, kente gelince bu bakımdan rahata erdiklerini düşünmektedir.

G5: Erkek, 37 yaşında. Tibil köyünde doğmuştur. Günümüzde İstanbul’da yaşamakta ve inşaat işiyle uğraşmaktadır. Ailesi hala Tibil Mahallesinde ikamet etmektedir. Tarım arazilerinin hala eski köylerinde bulunduğunu ve babasının her gün köye giderek arazilerini ekip-biçtiğini belirtmiştir. Fakat arazilerin köyde

kalması dolayısıyla birçok ailenin ulaşım maliyeti sebebiyle tarlasına gidemez hale geldiklerini belirtmiştir. Köyün kente iskân edilmesiyle birlikte bir azınlık psikolojisi yaşadıklarını ve kente kendilerini kabul ettirmek için toplu halde hareket ettiklerini söylemiştir. Mahallede sosyal yapı için bir alan bırakılmamasından şikayetçi olmaktadır. Kendisine memleketi sorulduğunda Kilis'in Tibil köyündenim şeklinde cevap verdiğini ifade etmektedir.

G6: Erkek, 73 yaşında. Suriye'de doğmuştur ve ailesiyle birlikte 6 yaşındayken Tibil köyüne yerleşmişlerdir. Köyde tarım ve hayvancılık işleriyle uğraşmışlardır. Kilis'e iskân edilince pasajdan dükkan alıp, Suriye'den gelen eşyaları sattığını belirtmiştir. Daha sonraki yıllarda ise evinin yanını dükkan olarak inşa ettirdiğini belirtmiştir. Çocuklarının ise zanaat öğrendiklerini ve bu sayede köyde kaçakçılık yaparken mayına basmaktan kurtulduklarını aktarmıştır. Köyde maddi durumunun çok kötü olduğunu ve kente taşındıktan sonra maddi durumunu düzelttiğini ve iskân sayesinde ev sahibi olduğunu aktarmıştır.

G7: Kadın, 64 yaşında. Tibil köyünde doğmuştur ve Tibil Mahallesinde yaşamaktadır. İskân kararının çıkmasıyla birlikte kente iskân edilecekleri için çok mutlu olduklarını belirtmiştir. Kente göç etmekle birlikte çocuklarının rahat işe gittiğini, çarşıya rahat gittiklerini ve imkânların daha fazla olduğunu söylemiştir. Eski günlere asla geri dönmek istemediğini belirtmiştir. İskân sonrası yıllarda ilk çok yoksulluk çektiklerini sonraki yıllarda ise yoğurt satarak geçimini sağladığını aktarmıştır. Köyde derme-çatma bir evde yaşadığı için iskânla birlikte bir ev sahibi olmak kendisini çok mutlu etmiştir.

G8: Erkek, 79 yaşında. Tibil köyünde doğmuştur ve Tibil Mahallesinde yaşamaktadır. İskân edildiği için çok mutlu olduğunu ve köyde yaşasaydı mayına basma ihtimalinin olduğunu belirtmiştir. Köyde geçimini kaçakçılıkla sağladığını ve geniş arazilerinin olduğunu ifade etmiştir. Fakat köyde yaşamaya devam ettikleri takdirde kaçakçılıktan dolayı köyün birbiriyle kavgalı olacağını düşünmektedir. Kente yerleşmekle birlikte çocuklarından hem okuyanların olduğunu hem de iş sahibi olanların olduğunu belirtmiştir. Kendisinin birikiminin fazla olduğu için göç sırasında bir zorluk çekmediğini ama yoksul kesimin perişan olduğunu belirtmiştir.

G9: Erkek, 69 yaşında. Çiftçilik yaparak geçimini sağlamaktadır. Hala eski arazilerine gidiş geliş yaptığını ifade etmektedir. İlk iskân haberini aldıklarında

ailesiyle birlikte üzüldüklerini fakat iskân sonrası yıllarda rahata kavuştuklarını ifade etmektedir. Köylü oldukları için Kilisliler tarafından dışlandıklarını düşünmektedir.

G10: Kadın, 61 yaşında. Tibil köyünde doğmuştur. Köyü çok sevdiklerini, bahçe ve bağlarının olduğunu, köydeki doğal ortamın bir başka olduğunu ifade etmektedir. İskân sonrası yaşanan en büyük problemin işsizlik olduğunu belirtmiştir. İskânın olumlu yönü olarak ise köyde kerpiç evlerde oturduklarını, oradaki evlerin özel odalarının olmaması, tuvaletin bahçede olması, bir evde yaşayan nüfusun fazla olması bakımından sorunlar yaşadıklarını ifade etmiştir. Kentteki evlerinin çok güzel olduğunu ama ilk taşındıkları yıllarda su ve elektrik sıkıntısı çektiklerini belirtmiştir. Kilislilerin kendi evlerini kıskandıkları için kavga çıkardıklarını düşünmektedir. İskânın özellikle kadınlar için olumlu yönlerinin olduğunu aktarmıştır.

G11: Kadın, 35 yaşında. Tibil köyünde doğmuştur ve evlendikten sonra Kilis-Beşevlere taşındığını aktarmıştır. Köyde yaşadıkları dönem babasının iş için Kıbrıs'a gittiğini ve tarımla uğraştıklarını belirtmiştir. İskânla birlikte hayvanlarını da yanlarında getirmişler fakat kentteki koşullar hayvanlara bakmak için elverişli olmamıştır. Bundan dolayı hayvanlarını satıp ahır olan katıda ev olarak yaptırmışlardır. İlk geldikleri yıllarda su ve elektrik sıkıntısı yaşadıkları için pişman olmuşlardır. Köydeyken komşularıyla ilişkilerinin daha samimi olduğunu kente gelince evlerin büyümesiyle birlikte eski samimiyetin kalmadığını aktarmıştır.

G12: Erkek, 45 yaşında. Kilis'e iskân edildiklerinde 17 yaşında olduğunu söylemiştir. Yoksul bir aile oldukları için köyde babasının hamallık yaparak geçimlerini sağladığını belirtmiştir. İskân sonrası ilk yıllarda net olarak çektikleri sıkıntının yoksulluk olduğunu aktarmıştır. Ayrıca iskân sonrası ilk 1-2 yıllık süreç içinde elektrik ve su sıkıntısı çektiklerini de belirtmiştir. Kilislilerin köylüyü kabullenemedikleri için dışlandıklarını ve kente uyum sağlayamadıklarını ifade etmiştir.

G13: Erkek, 64 yaşında. Köyde geçimini kaçakçılık yaparak sağlamıştır. İskânla birlikte çocuklarının zanaat sahibi olduklarını, bir meslek öğrendiklerini ya da okuduklarını belirtmiştir. Fakat iskân sonrası yıllarda yoksulluk çektiklerini, su ve elektrik sıkıntısı yaşadıklarını, evlerin sağlam yapılmamasından dolayı mağdur olduklarını aktarmıştır. İskân kararı alındığı dönem kardeşleriyle birlikte tarımsal iskân talep ettiklerini fakat bu isteğin geri çevrildiğini ifade etmiştir. Devletin

yaşadıkları evlere taşıyıp sonrasında hiç ilgilenmediği için zorlandıklarını, kendisinin hala iş bulamadığından dolayı çocukları sayesinde geçinebildiğini aktarmıştır.

G14: Kadın, 55 yaşında. Tibil köyünde doğmuş ve Tibil Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Yerlerinden yurtlarından edildiklerini ve çok mağdur olduklarını aktarmıştır. Köyden kente taşınmadan 2 ay önce elektriğin kesilmiş olması, kente taşınınca da elektrik ve su sıkıntısı çekmeleri perişan olmalarına neden olmuştur. Mahalleye yerleştikleri ilk yıllarda yakın bir okulun yapılmış olmaması nedeniyle çocuklar çamurlu yollardan uzak mesafelerdeki okullara yürümek zorunda kalmışlardır. İskânla birlikte çok yoksulluk çektiklerini ve hala da çekmeye devam ettiklerini aktarmıştır.

G15: Kadın, 67 yaşında. Köyde çiftçilik ve hayvancılıkla geçimlerini sağlamaktadırlar. İskân sürecinin başlamasıyla birlikte köyde meyve ağaçlarına kadar sökerek taşıyabilecekleri her şeyi getirdiklerini aktarmıştır. İlk geldiklerinde okul ve caminin olmadığını, evlerde de eksikliklerin çok olduğunu belirtmiştir. İş imkânı sağlanmamasından dolayı sıkıntı çektiklerini ifade etmiştir. Kilis'te köylü-kentli ayrımının çok olduğunu ve dolayısıyla kente uyum konusunda da sıkıntı çektiklerini aktarmıştır.

G16: Erkek, 58 yaşında. Tibil köyünde din görevlisidir. İskânla birlikte Tibil Mahallesi'nde görevine devam etmiştir. İskânla birlikte evlerin kapı-penceresini dahi söküp getirdiklerini aktarmıştır. Evlerden çok memnun olduklarını sadece iskân edilenlere iş imkânının sağlanmaması yönünden zorluk çekenler olduğunu ifade etmiştir. Kilis'in en rahat ve en temiz mahallesi olarak Tibil'i gördüklerini aktarmıştır.

EK C. Belgeler

EK C.1. Tibil Evleri İskân Kararı

TİBİL EVLERİ

Kilis Gümrük kapısının genişletilmesi ve transit taşımacılığın hızlanması nedeniyle gümrük kapısında bulunan Öncüpınar köyünün yeni yerleşim alanı içerisine taşınması için karar alınmış olup, Öncüpınar (Tibil) köyü Bakanlar Kurulunun 14.9.1983 tarih ve 83-7125 sayılı kararı ile kamulaştırılmış, kamulaştırma işlemleri ise 06.01.1984 ve 21.05.1985 tarihlerinde tamamlanmıştır.

Yeni yerleşim sahası Kilis Belediye hudutları içerisinde Bölük Mahallesi Kaymakam mevkiî pafta 60-62 ve ada 601-926 no'lu parsellerin üzerinde 244.5 dönümlük arazinin 2942 sayılı kamulaştırma yasasının 6. Maddesi gereği kamulaştırılması maliye hazinesi adına tescil yapılmıştır.

Adı geçen köy 2510 ve eki 1306 sayılı iskan kanunun Ek-1 maddesi kapsamında iskan edilmiştir. 222 Adet şahısal iskan konut yapılmış olup bunun 220 adedi Gaziantep Köy Hizmetleri İl Müdürlüğüne 20 Haziran 1991 tarihinde noter huzurunda kur'a ile teslim edilmiş olup geri kalan 2 adet konutun 21 Mart 1997 1 adeti Batman barajından etkilenen Ahmet Özlük'e verilmiş diğeri ise mahkeme kararı ile Emine Aşıroğlu'na verilmiştir.

Ziraat Bankası ile sözleşme yapıp borçlandırılmışlardır. Takyit süresi 10 yıldır. 7 adet boş arsa ise Kilis Belediyesine devredilmiştir.

Bilgilerinize arz olunur.

NOT

İşin Keşfi : 3.900.000.000 TL

İhale Tarihi : 20.08.1987

İşin Başlama : 25.09.1987

İş Bitimi : 30.12.1989

İşin Bitim Keşfi : 15.482.665.652 TL (KDV Dahil)

İşin Bitim Tarihi : 25.05.1991 (222 Konut)

Mahmut ŞAHİN

İnş. İskan Şb. Md.

EK C.2. Bakanlar Kurulu Kararı

Sayfa : 18

RESMİ GAZETE

28 Ekim 1983 — Sayı : 18204

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı : 83/7125

Gaziantep ilinin Kilis ilçesine bağlı Öncüpınar Gümrük sahasının bitişğinde bulunan ekli listede parsel numaraları yazılı gayrimenkullerin, sınır kapısındaki tesislerin transit taşımacılık ve ihracat hacmini cevap verebilecek şekilde genişletilmesi ve yeni tesislerin kurulması zorunluluğu nedeniyle istimlakinde acelelik bulunduğu; Gümrük ve Tekel Bakanlığının 8/9/1983 tarihli ve 425-710-C-13/3887 sayılı yazısı üzerine, 6830 sayılı İstimlak Kanununun 27 nci maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 14/9/1983 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Kenan EVREN
Cumhurbaşkanı

B. ULUSU
Başbakan

Z. BAYKARA Devlet Bak. - Başbakan Yrd	Prof. Dr. I. ÖZTRAK Devlet Bakanı	M. ÖZGÜNEŞ Devlet Bakanı	Prof. Dr. M. N. ÖZDAŞ Devlet Bakanı
S. R. PAŞİN Devlet Bakanı	K. AKDOĞAN Adalet Bakanı	O. H. BAYÖLKEN Millî Savunma Bakanı	S. ÇETİNER İçişleri Bakanı
İ. TÜRKMEN Dışişleri Bakanı	Maliye Bakanı A. B. KAFAOĞLU	H. SAĞLAM Millî Eğitim Bakanı	Dr. T. ÖNALP Bayındırlık Bakanı
K. CANTÖRK Ticaret Bakanı	Prof. Dr. K. KILIÇTURGAY Seğ. ve Sos. Yardım Bakanı	Prof. Dr. C. T. SADIKLAR Gümrük ve Tekel Bakanı	Prof. Dr. M. AYŞAN Ulaştırma Bakanı
Prof. Dr. S. ÖZBEK Tarım ve Orman Bakanı	Prof. Dr. T. ESENER Çalışma Bakanı	M. TURGUT Sanayi ve Teknoloji Bakanı	F. İLKEK Enerji ve Tabii Kay. Bakan
İ. EVLİYAĞLU Kültür ve Turizm Bakanı	Prof. Dr. A. SAMSUNLU İmar ve İskân Bakanı	M. R. GÜNEY Köy İşleri ve Koop. Bakanı	V. ÖZGÜL Gençlik ve Spor Bakanı

S. ŞİDE
Sosyal Güvenlik Bakanı

KILIS - ÖNCÜPINAR GÜMRÜK SAHASININ BİTİŞİNDE KALAN VE
İSTİMLAKİNDE ACELELİK BULUNAN GAYRİMENKULLERİN
PARSEL NUMARALARINI GÖSTERİR LISTEDİR

PARSEL NO :

6, 8, 9, 10, 11, 12, 58, 59, 61, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 331, 332, 339, 356, 357, 358, 359, 360, 423, 428, 429, 430, 467, 468, 473, 474, 548, 547, 556, 557, 558, 559, 560, 562, 563, 564, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 441, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 468, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 671, 673, 674, 675, 676, 677, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 792, 793, 797, 798, 861, 862, 863, 864, 876, 877, 878, 879, 885.

EK C.3. Taahhütname

KILIS NOTERİ

TAAHHÜTNAME

72151

Gümrük kapısındaki tesislerin transit taşımacılık ve ihracaat hacmine cevap verecek şekilde genişletilmesi ve yeni tesislerin kurulması zorunluluğu nedeni ile Maliye Gümrük ve Tekel Bakanlığının isteği üzerine, Bakanlar Kurulunun 14.9.1983 gün ve 83/7125 sayılı kararı ile kamulaştırılması kararlaştırılmıştır.

Bu nedenle kamulaştırma alanında taşınmaz mallarım kaldığından 2510/1306 sayılı yasaya göre Devlet eliyle iskânının yapılmasını kabul ediyorum.

Gaziantep İli Toprak ve İskan Müdürlüğünce yapılacak iskânıma esas olmak üzere, adıma ve aile efratlarım adına tahakkuk etmiş ve edecek olan bütün kamulaştırma bedelini, adı geçen Toprak ve İskan Müdürlüğünün talimatı üzerine kamulaştırmayı yapan Maliye, Gümrük ve Tekel Bakanlığı kuruluşunca, Kilis İlçesi T.C. Ziraat Bankası Şubesindeki 617 nolu Özel İskan Fonuna yatırılmasına muvafakat ettiğimi kabul ve taahhüt ederim. / / 1984

AİRES :

KILIS ÖNCÜPINARI
KÖYÜ.

Abdurrahman.Oğlu/KYKXX

Yıldız'ın ölümü 5.2.1963'de...
Kilis Öncüpinarı köyü H:35'de
kayıtlı.

Haricen yazılarak tastik için dairemize getirilen taahhütname altındaki bulunan insanın kendisini ibraz ettiği Kilis Nüfus idaresinden verilmiş olan 4.4.1985 tarihli 823961 sayılı resinli nüfus cüzdanından tanıdığım FARUK HAPPAĞI'ye ait olduğunu dairedede huzurunda imza ettiklerini tastik olunur. Biadokuzyüz seksenbeş senesi Hisan ayının Otuzuncu günü. 30.4.1985

FİB

KILIS NOTERİ

GÜCELİ BERUKERT

EK C.4. İskân şartlarının kabul edildiğine dair taahhütname

KİLİS NOTERİ
Sayı 1

72141

TAAHHÜTHAME

Gümrük kapısının yapımı nedeni ile tüm geçim olanaklarını kaybetmiş bulunuyorum. 2510/1306 sayılı yasaya göre iskanımı kabul ediyorum. Bu kanunun ve uygulama şeklini gösterir Yönetmeliğin ön gördüğü iskan şartlarına kabul ettiğimi, Devletin göstereceği yerde sivil iskanın Kilis Belediye hudutlarına dahilinde (Bülük mahallesi Pafta 60-62, Ada 601 ve 926 parcellerde) iskanımı kabul ettiğimi ve uygulamaya geçildikten sonra vazgeçmeyeceğimi vazgeçtiğim takdirde başka iskan talebinde bulunmayacağımı kabul ve taahhüt ederim. .../.../1985

ADRES

ÖNCÜPINARI KÖYÜ

KİLİS/G. ANTEP.

İz bu taahhütname altındaki bulunan imza

ibraz ettiği kilis nüfus idaresinden verilmiş olan 4.4.1985 ta: ve 823961 sayılı resimli nüfus cüzdanından tanıdığım FARUK HAPPAZİ'ye ait olduğunu dairede huzurunda imza ettiğini tasdik olunur. Bindokuzyüz seksenbeş senesi Nisan ayının otuzuncu günü 30.4.1985

P.E.

KİLİS NOTERİ
GÜNSAL BEKİRT

EK C.5. İskân hakkı için başvuru dilekçesi

GAZİANTEP VALİLİĞİNE

Öncüpınar köyünde oturmaktayım. Yerleşim yerimiz ve bir kısım arazilerimiz Gümrük kapısının günün şart ve ihtiyaçlarına cevap verecek; ithalat ve ihracatı canlandırmak amacı için köyümüz Bakanlar Kurulunun 14.9.1983 gün ve 83/7125 sayılı kararı ile kamulaştırılması kararlaştırılmıştır.

Bu nedenle geçim olanaklarımı kaybettimden ~~taselsel~~ şehirsiz iskanımı talep ediyorum. Gerekli işlemler yapılmazsa arz ederim. 39./4../1985

ADRES :
ÖNCÜPINAR KÖYÜ
KİLİS

TAAHHÜTNAME

Gümrük kapısının yapımı nedeni ile tüm geçim olanaklarımı kaybetmiş bulunuyorum. 2514/1300 Sayılı yasaya göre iskanımı talep etmekteyim. Bu kanunun ve uygulama şeklini gösterir yönetmeliğin öngördüğü iskan şartlarını kabul ettiğimi, Devletin göstereceği yerde (şehirsiz iskanımın Kilis Belediye hudutları dahilinde, ~~Tarım~~ iskanımın Konya ili Merkez İlçe Yağlıbayat köyünde) iskanımı kabul edeceğimi ve uygulamaya geçildikten sonra vazgeçmeyeceğimi, vazgeçtiğim takdirde başka iskan talebinde bulunmayacağımı kabul ve taahhüt ederim.

Öncüpınar köyünden,

oğlu/...

39./4../1985

EK C.6. İskân evlerinden faydalanılmak üzere yazılmış bir dilekçe örneği

İskân Köy Hizmetleri Müdürlüğüne

Gaziantep

Gaziantep vilayetinin Kilis kazasının Tibil(Öncüpınar) köyünde ikamet etmekte iken ve evi olduğum halde 1983 yılında askere gittim ve 1985 yılında askerden döndüm.

Köyümüz kalkacağından köy halkına iskan verecekler ben askerde olman münasebetiyle yazılmıştır ve durumunun göz önüne alınarak benada iskan verilmesini arz ederim.

Doğumu: 1963

8/4/85

adren

Kilis Öncüpınar köyü

Gaziantep

EK C.7. İskân talebine karşı geri dönüş yapılmış bir dilekçe

T/C.
TARIM ORMAN VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
KÖY HİZMETLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
KÖY HİZMETLERİ 3. BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
KÖY HİZMETLERİ GAZİANTEP İL MÜDÜRLÜĞÜ

Etü.Prj.Şb.Md.

SAYI : Y.27.İl 826 . 308 4

KONU : Dileğiniz.

GAZİANTEP

30 / 4 / 1985

ÖNCÜFİNAH KÖYÜ

KİLİS

Müdürlüğümüze vermiş olduğunuz 8.4.1985 tarihli dilekçeniz incelendi.

2510 ve 1306 sayılı iskan kanunu ile ilgili yönetmelik ve Bakanlıkça yayınlanan 494-500 nolu tamim esaslarına göre iskan hakkına sahip olmanız için gerekli evrakları tamamlayarak en kısa zamanda Müdürlüğümüze vermeniz gerekmektedir.

Bilgilerinize rica olunur.

ŞUKRU ÖNER
MÜDÜR

30 Nis.1985:Etü.Prj.Şb.Md.V. :H.GÜNEŞ
30.NİS.1985:Müdür Yrd. :H.İBRAHİM

Yanının Aslını elden aldım.
1.5.1985

D/K

EK C.8. Borçlandırma Sözleşmesi

- 60 - 08

2510 SAYILI İSKAN KANUNUNA GÖRE İSKAN EDİLEN AİLELERE AIT BORÇLANDIRMA SÖZLEŞMESİ

2510 sayılı İskan Kanunu hükümlerine göre Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğünde yaptırılan konut ve işletme binası ile aileye tahsis edilen arazi ve arsadan mütevellit borçlandırma ve borcun ödeme şekil ve şartları aşağıdaki esaslar dahilinde ifa edilecektir.

Bu sözleşmede "Banka" T.C.Ziraat Bankasını, "İdare" Köy Hizmetleri İl Müdürlüğünü, "Borçlu" haksahibi

MADDE 1- 2510 sayılı İskan Kanunu hükümleri dahilinde iskan edilen aileye tahsis edilen taşınmazlar için haksahibi aşağıda belirtilen bedeller üzerinden borçlanmayı kabul eder.

a) Konut ve İşletme Binası :

2510 sayılı Kanunun ek 22.maddesi hükümlerine göre tespit edilen ve borcunu teşkil eden ..76.619.300..... (.....) İ.Üzerinden;

b) Arsa :

İdarece aileye verilen ..484.. m2 arsa (veya arsa payı) için 2510 sayılı Kanunun ek 22.maddesine göre tespit edilen ve borcunu teşkil eden ..1.292.200..... (.....) İ.Üzerinden;

c) Arazi :

Aileye verilen dekar m2 arazi için aynı kanunun ek 22.maddesine göre tespit edilen ve borcunu teşkil eden (.....) İ.Üzerinden ;

Ölmek üzere toplam borcunu teşkil eden ..78.410.100..... (.....) İ.nin % 100.. fazlası olan ..156.820.200..... (.....) İ.Üzerinden borçlanmayı ve borcundan dolayı teminat olarak ..81.. cilt 7292 sayfa 1212/2 parsel nolu arsa ve üzerindeki yapı ve tesisleri ile

.....cilt.....sayfa	parselde.....dekar.....	m2
.....cilt.....sayfa	parselde.....dekar.....	m1
.....cilt.....sayfa	parselde.....dekar.....	m2
.....cilt.....sayfa	parselde.....dekar.....	m2

kayıtlı arazilerin banka lehine 1.derecede ve 1.strada ipotek edilmesini ve her türlü ipotek, nakliye, sigorta icra vb.işlemlerden doğacak masrafların hesabına borç yazılmasını ve ödemeyi kabul ve taahhüt eder.

MADDE 2- Borçlu, borcunu sözleşmede belirtilen vadelerde ödemeyi kabul ve taahhüt eder.

Borcun ödemesi ..1991.. yılını takip eden 5.yılın Ocak ayından başlamak üzere faizsiz ve 20 yılda, 20 eşit taksitle yapılır.

MADDE 3- Borçlu, borcunun üst üste iki taksidini vadesinde ödemediği takdirde senelik %30.. temerrüt faizi uygulanır. 2.yılı takip eden 3.yıl taksidinin de vadesinde ödememesi halinde borcun tamamı 2510 sayılı Kanunun ek 23.maddesine istinaden muacceliyet kesbedeceğinden alacağın tamamı ayrıca % 30.. temerrüt faizi ile birlikte tahsil edilir.

Mütemerrit duruma düşen borçlu, tahakkuk eden borçların tamamını temerrüt tarihinden itibaren 90 gün içinde ödediği takdirde bakiye borçlarını da vadelerinde ödemek şartıyla borcun tamamı üzerindeki takip ve tahsil işlemleri bir defaya mahsus olmak üzere durdurulur.

EK C.9. Kararname

KARAR TARİHİ : 24-7-1985
KARAR NO : 1

K A R A R

İlimiz Kilis İlçesine bağlı Öncüpınar (Tibil) Köyü Bekanlar Kurulunun 14.9.1983 Gün ve 83/7125 Sayılı kararı ile Kamulaştırılması kararlaştırılmış . Kamulaştırma işlemleri ise 6.1.1984 ve 21.5.1985 Tarihlerinde tamamlandığı bildirilmiştir.

Adı geçen köy 2510 ve eki 1306 sayılı İskan Kanunu'nun ek 1 maddesi kapsamında iskan edilecektir.

İskana tabi tytulacak 1963 doğumlu oğlu veya kızı nin 8.14.1985 Tarihinde vermiş olduğu şehirsel (Kilis Belediye Mucavir sahasında) iskan talebi ile ilgili dilekçesine istinaden tanzim edilen dosyasındaki evrakları 24/7/1985 tarihinde toplanan Mahalli İskan Komisyonumuzca adı geçen Kanun ve Kanunun uygulama şeklini gösterir Yönetmelik ile yürürlükteki 494 ve 500 nolu Genelgeler çerçevesinde incelemesi yapılmıştır. 1963 Doğumlu /Kızı nin Şehirsel İskan hakkına, HAK SAHİBİ OLDUĞUNA/~~OLMADIGINA~~, Komisyonumuzca oybirliğiyle karar verildi.

BASKAN
Unal ERDOĞAN
Kilis Kaymakamı

Üye
Şükrü ÖNER
Köy Hiz. İl. Md.

Üye
Hikmet ZEYİÇİOĞLU
Etüd. Proj. Şb. Md.

Üye
Ahmet DELİBAŞ
Etüd. Proj. Şb. Md. de
Zir. Yök. Müh.

Üye
H. Reşit KALIT
Etüd. Proj. Şb. Md. de
Memur

Üye
Halil MYSIR
Kilis Malmüdürü

Üye
Ali SAFİN
Kilis Tap. Şb. Md.

Üye
Musa ÖZKAYA
Tar. Or. K. İşl. Bak.
İlçe Md. de
Zir. Yök. Müh.

Üye
Mahmut KORKMAZ
Kilis Güm. Md. Y.

MAHALLİNDEN BİLİRKİŞİLER

Mahmut AGARGÜN
Kilis Belediye Reis V.

M. Ali ÖZDEMİR
Kilis Kadastro Md. de
Harita Mühendisi

Abidin USLU
Kilis Belediye Fen İş. Md.

EK C.10. Tebliğname

T.C.
MALİYE VE GÜMRÜK BAKANLIĞI
KİLİS GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜ

Sayı : 9384/424-3/

11./11./1984

TEBLİĞNAME

TEBLİĞ ETTİREN : GÜMRÜK MÜDÜRLÜĞÜ

TEBLİĞ OLUNAN :

İlçemiz Üncüpanar Gümrük Kapısındaki tesislerin transit taşımacılık ve ihracaat hacmine cevap verebilecek şekilde genişletilmesi ve yeni tesislerin kurulması zorunlu olması nedeniyle istinlakinde acelelilik bulunduğundan Bakanlar Kurulunun 14.9.1983 gün ve 83/7125 sayılı kararına istinaden 2942 sayılı Kanun uyarınca Hazine adına kamulaştırılan aşağıda niteliği yazılı taşınmaz malın takdir edilen bedeli 20.6.1984 tarihinde T.C.Ziraat Bankası Kilis Şubesinde adınıza yatırılmıştır.

2942 Sayılı Kamulaştırma Kanunun 16 ncı Maddesi uyarınca taşınmaz mala hükmen el konularak hazine adına tesçil edilecektir.

Takdiri Kaymet raporu, Bakanlar Kurulu Kararı ve Paranın Bankaya bloke edildiğine dair makbuz ilişikte gönderilmiştir.

Kamulaştırılan taşınmaz malın bedeli rızay-ı ferag takdirini takiben Dairemizce ödenecektir. Dava açıldığı anda husumet Maliye Hazinesine tevci edilecektir.

Keyfiyet 2942 sayılı Kanunun 13 ncü maddesi uyarınca tebliğ olunur.

TAŞINMAZ MALIN

İlçesi	Köyü	Cinsi	Parsel No	Kamulaştırılan Miktar M2	Kamulaştırma Bedeli TL
Kilis	Üncüpanar	Taşıma	761	138 m2	127600

KİLİS NOTERLİĞİNE

Üç nüsha olarak tanzim olunan bu tebliğnamenin birinci nüshası H.U.M.K.nu gereğince muhatabına tebliği ikinci nüshasının Dairemizde saklanması ve üçüncü nüshasının tebliğ şerhi yazılıp Dairemize iadesini rica ederim.

Ziya KESİNCİ
Gümrük Müdür V.Y.

ASLI GİBİDİR

..../11./1984

EK C.11. Tebligat

KİLİS NOTERLİĞİ

TEBLİGAT.

№4558

Sayı : _____

TEBLİĞ EDEN

: GAZİANTEP Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü adına;
Halil MENEKŞE

MUHATAP

.1963. Döğümü

KİLİS/Öncüpınar Köyü

Sayın NOTER,

KİLİS/Öncüpınar Köyü Yeni Yerleşim Yerinde MÜDÜRLÜĞÜMÜZCE yapı-
rılan 222 Konut-İçletme ve Altyapı İnşaatlarında haksahibi olan, yuka-
rıda Adı Soyadı ve Adresi yazılı muhataba, 2510 Sayılı yasanın hükümleri
doğrultusunda KİLİS/Öncüpınar Köyü yeni yerleşim yeri inşaat alanında
20 Haziran 1991 Perşembe günü Saat 9.30'da Noter huzurunda Hak sahibi
ailelere yapılmış bulunan 222 adet Konut ve İçletme binalarından hangi-
sinin kime verilebileceğine dair kur'a çekimi işleminin yapılacağı hu-
susunun tebliği ile muhatabın yukarıda belirtilen yer ve saatte kanuni
kimliği ile birlikte hazır bulunması hususunun ilgiliye duyurulmasını tri-
ca ederim.

Halil MENEKŞE

GAZİANTEP Köy Hizmetleri
İL MÜDÜRÜ

3 nüsha olarak daireye getirilen bu tebligatın bir nüshası da-
yamızda saklandı, diğeri muhatabına tebliğ için P.T.T.'ye verildi, di-
ğeri de alden ilgisine inde edildi.

11 HAZİRAN 1991

KİLİS NOTERİ

EK C.12. Kura sonucu sahip olunan konutun yazılı olduğu dosya**D O S Y A**

Kilis ilçesi, Öncüpınar köyü Yeni Yerleşim Yerinde yaptırılan
Konut, İşletme ve Altyapı inşaatlarında Haksahibi olan
Oğlu/~~Kızı~~ .../763...Doğumlu20 HAZİRAN 1991
tarihinde Kilis Noteri tarafından çekmiş olduğu Kur'a sonucu adına
...9./8..Nolu konut çıkmıştır.

EK C.13. Tapu Senedi

İli	Gaziantep	Türkiye Cumhuriyeti TAPU SENEDİ				FOTOĞRAF		
İlçesi	Kilis							
Bucağı								
Mahallesi	Bölük							
Köyü								
Sokağı								
Mevkii	Kaymakam							
Eml. Vergi. Hes. No.	Satış Bedeli	Pafta No.	Ada No.	Parsel No.	Yüzölçümü			
	Tahsis	62/1	1212	2	He.	M ²	Dm ²	
					-	0484	00	
GAYRİMENKUL	Vasfı	Arsa						
	Sınırı	Paftasındadır.						
	İktisabı	2510 Sayılı Yasa gereğince senet sahibi adlarına tahsisen tesçil edilmiştir.						
	Sahibi	1/4 1/4 1/4 1/4						
GELDİSİ		Yevmi. No.	Cilt No.	Sayfa No.	Sıra No.	Tarihi	GİTTİSİ	
Cilt No.		171	81	7892	16.1.1992		Cilt No.	
Sayfa No.		Siciline Uygundur. GÜNCEL 16.1.1992 TAPU NOT : Mülkiyetin devri, amil tasitler ile peşler için tapu hükmüne müracaat edilmelidir.				Sayfa No.		
Sıra No.						Sıra No.		
Tarihi	11.9.989 Yev: 3416					Tarihi		

EK C.14. Teslim Tutanağı

60-0-8

TESLİM TUTANAĞI

2510 Sayılı İskân Kanunu Ek-1 maddesi gereği, Onçupınar sınır köyünden nakledilerek, kesin iskânları yapılacak olan, vatandaşlarımız için Kilis İlçesi, BÖLÜK Mahallesi . KAYNAKAMA mevkiinde 62/1 pafta, 1.2.12. Ada, 2 parselde kayıtlı arsa üzerine yaptırılan ve Noter huzurunda çekilen kur'a neticesi tarafına çıkan 0 Ada, 8 Nolu parseldeki konut ve işletme Binasını teslim aldım. 1.2.1991/9.9.91

NOT: Yukarıda numarası yazılı olan ve tarafına teslim edilen daire de her türlü inşaat, sıhhi tesisat ve Elektrik tesisatı kullanıma hazır vaziyette su ve elektrik sayaçları ile birlikte teslim aldım.

TESLİM ALAN

Eksahibi Aile Reisi.

TESLİM EDENLER

Bilimci
Ahmet DELİBAŞ
Zir.Yük.Müh.

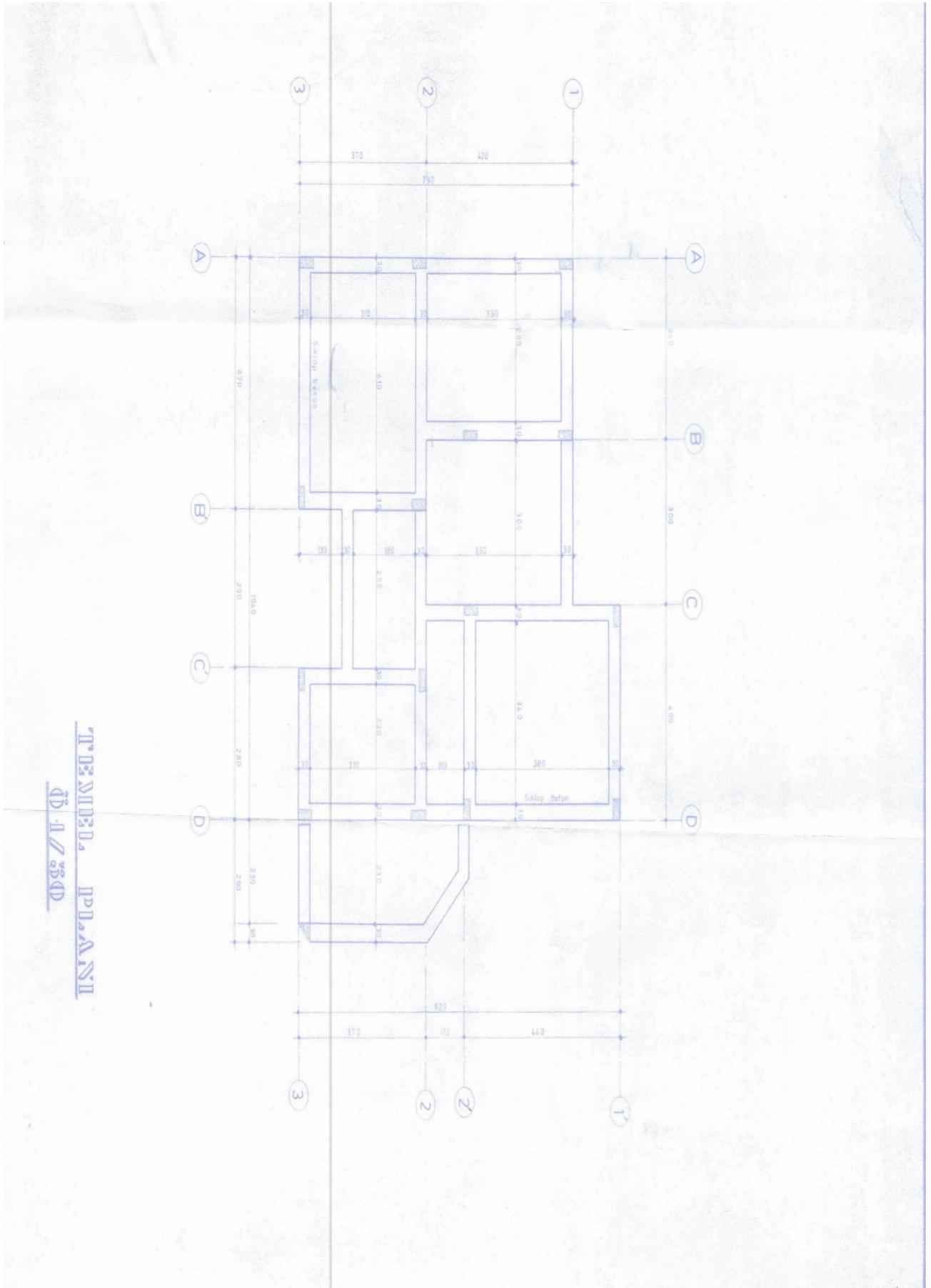
Fen Elemanı
Fatma TEKİRER
İng.Müh.

Fen Elemanı
M.Münir BİLİM
Topoğraf

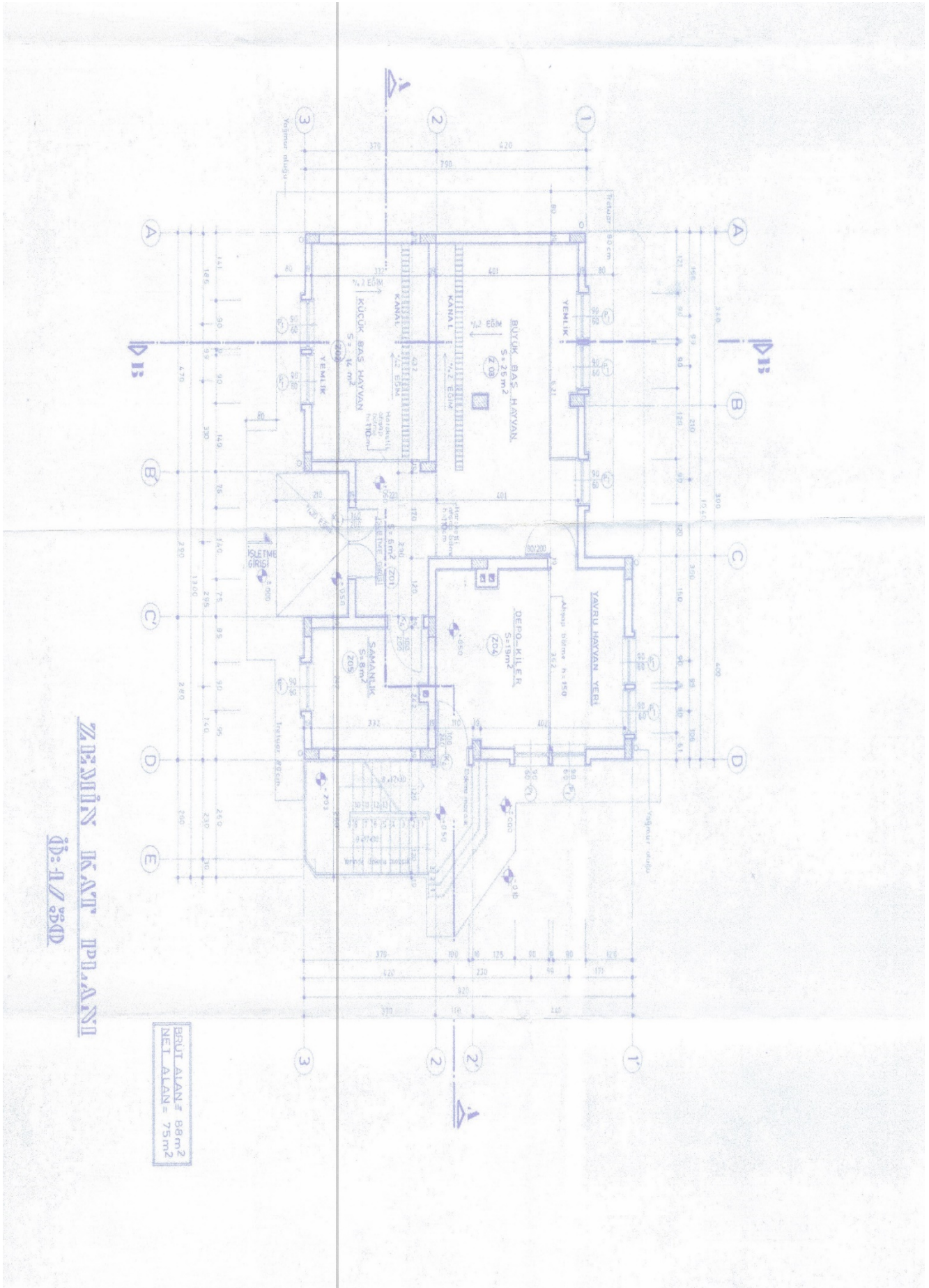
Mehmet VURAL
İnşaat İskan/Şube Müdürü

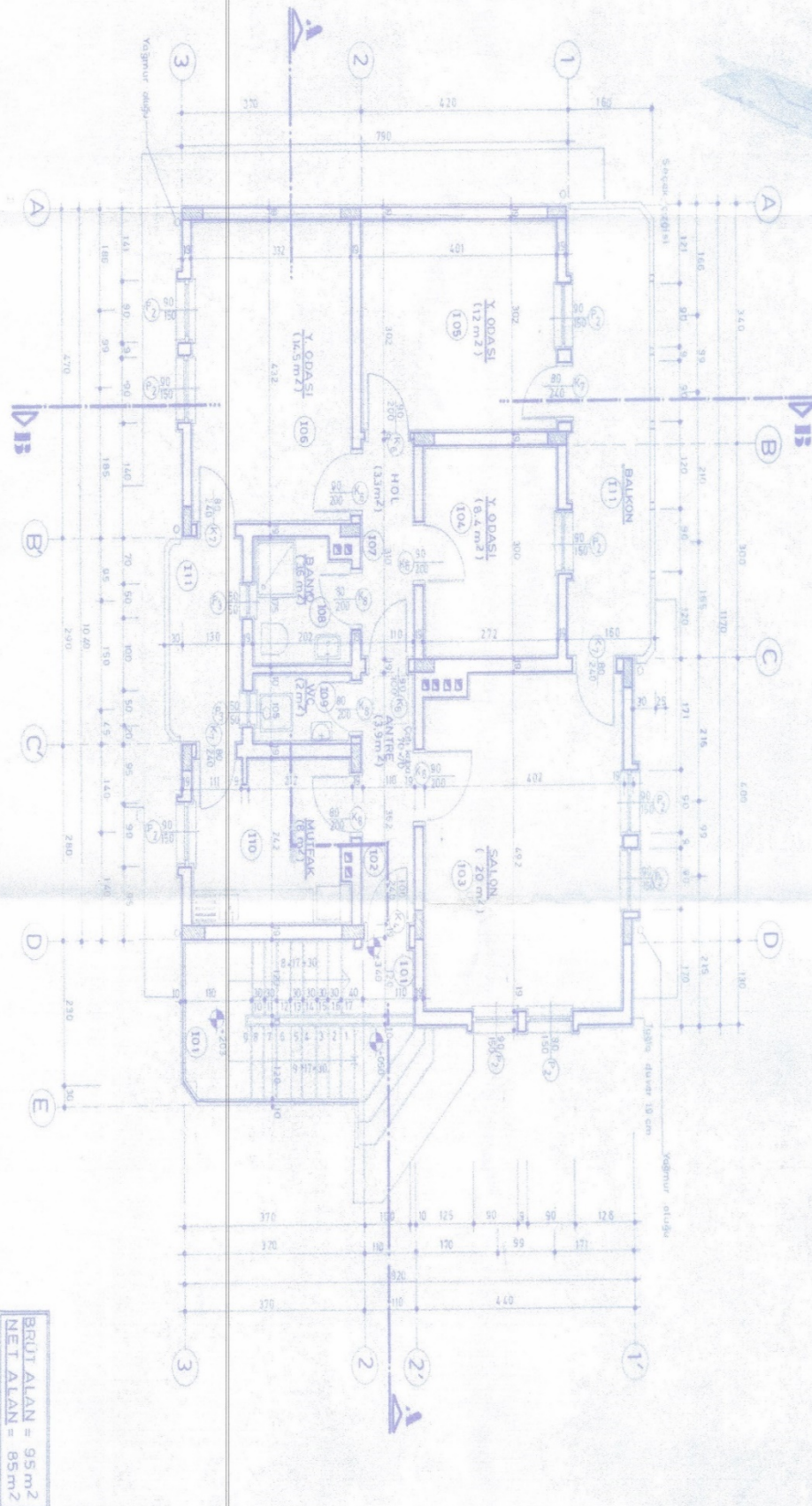
EK D. KROKİLER

EK D.1.

EK D.2.

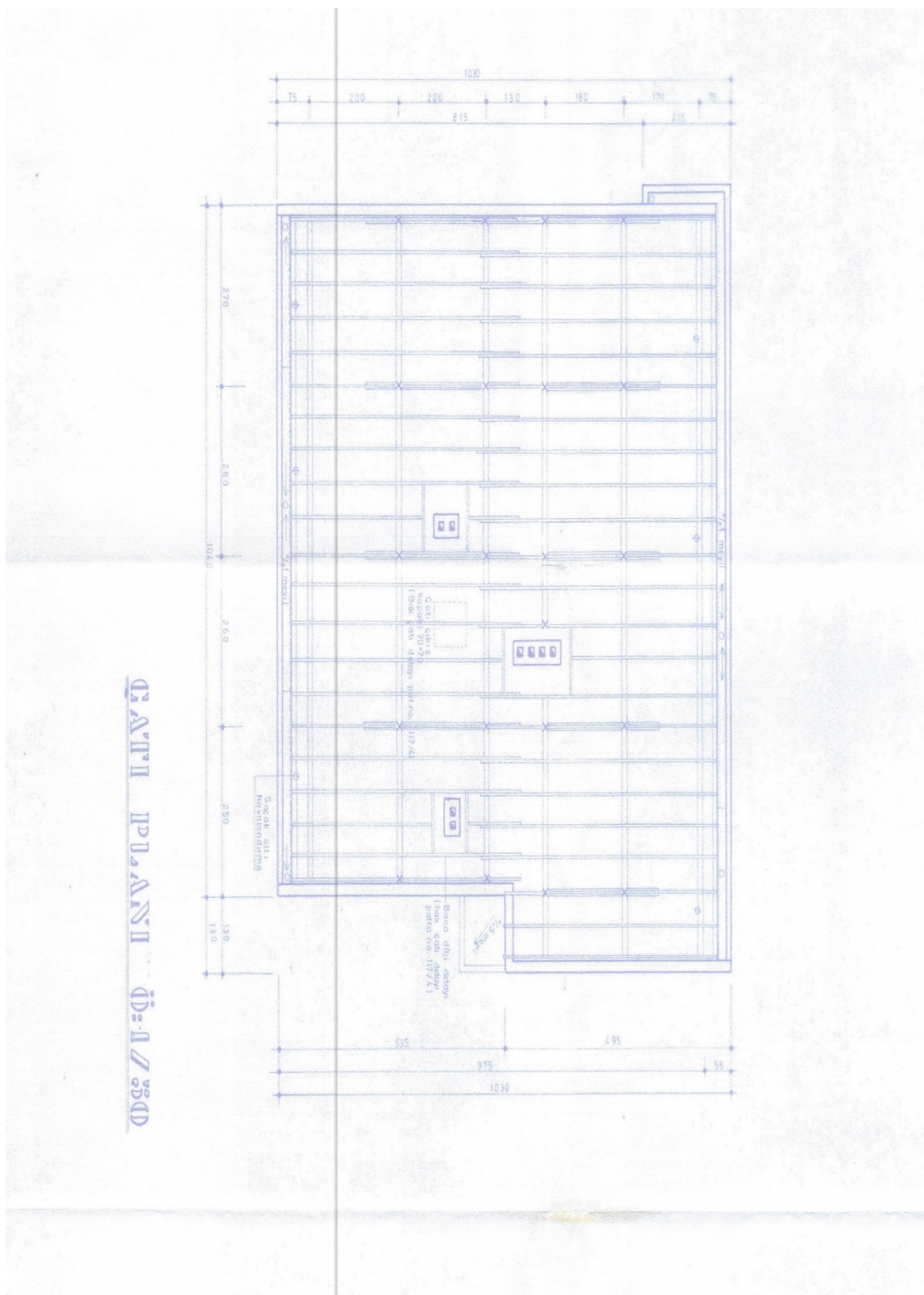

EK D.1.

ЗНАЮЩАЯ ДАТА ПОДАНИ

ÜD: A / 2500

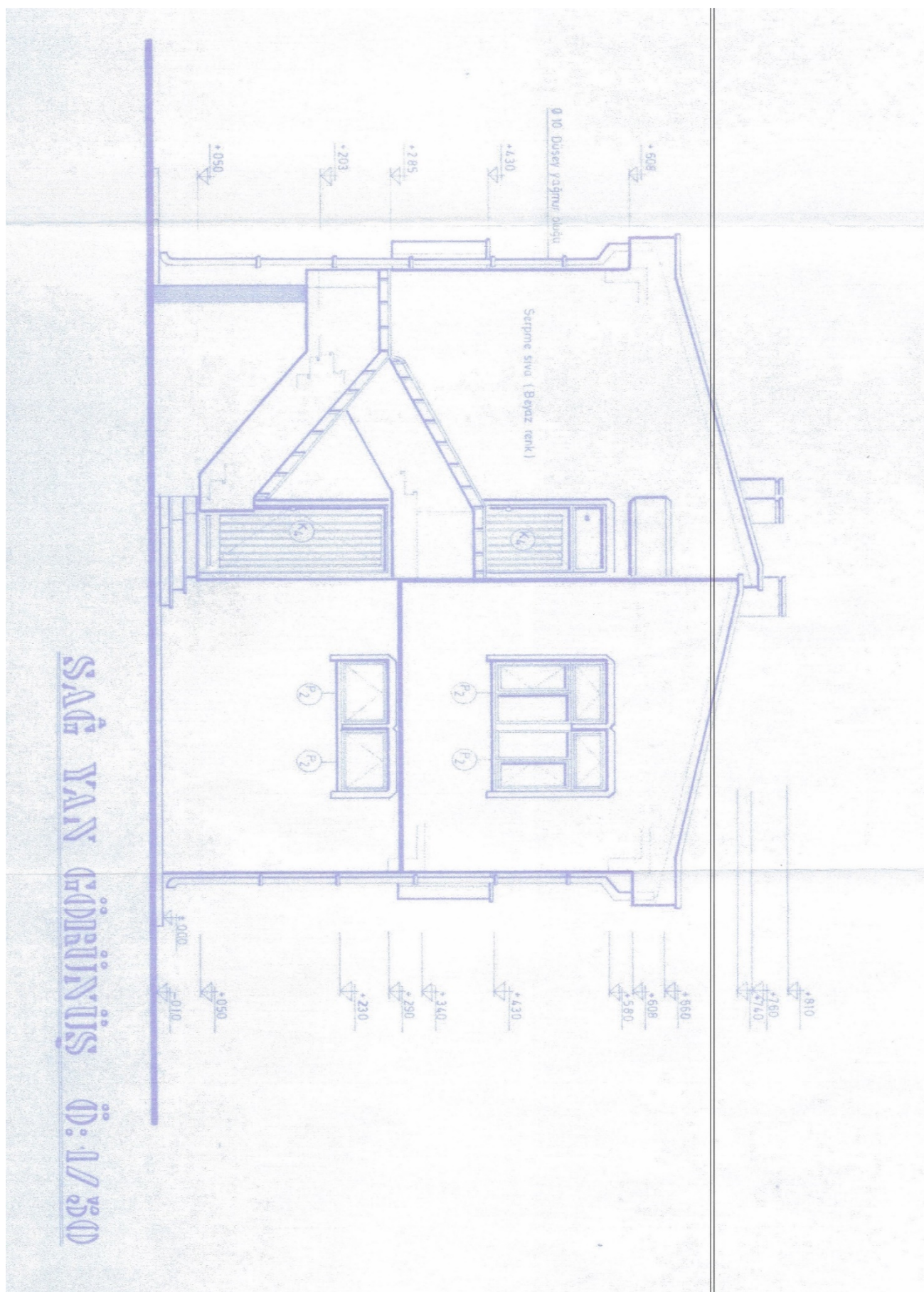
EK D.4.

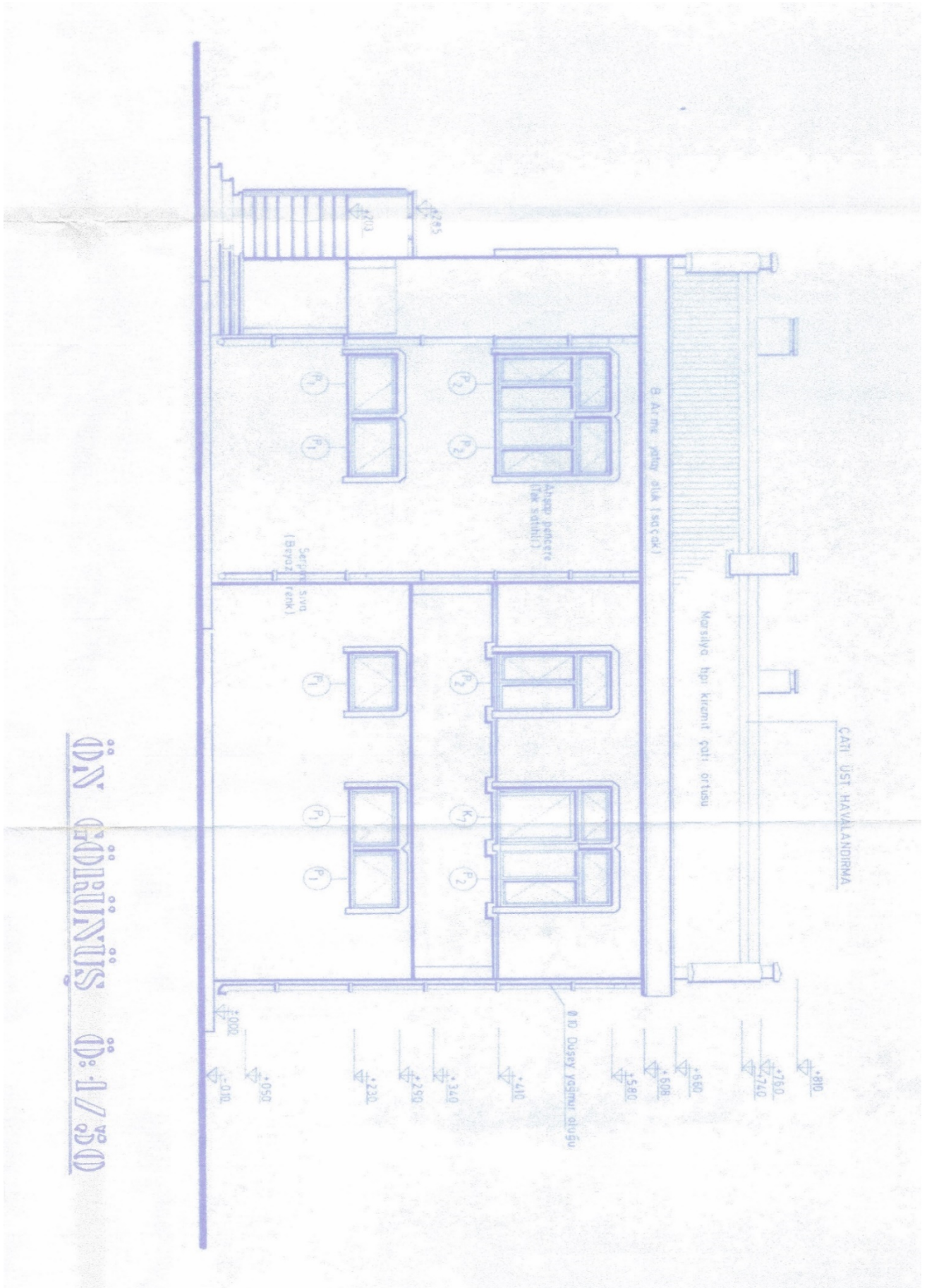
EK D.5.

EK D.6.

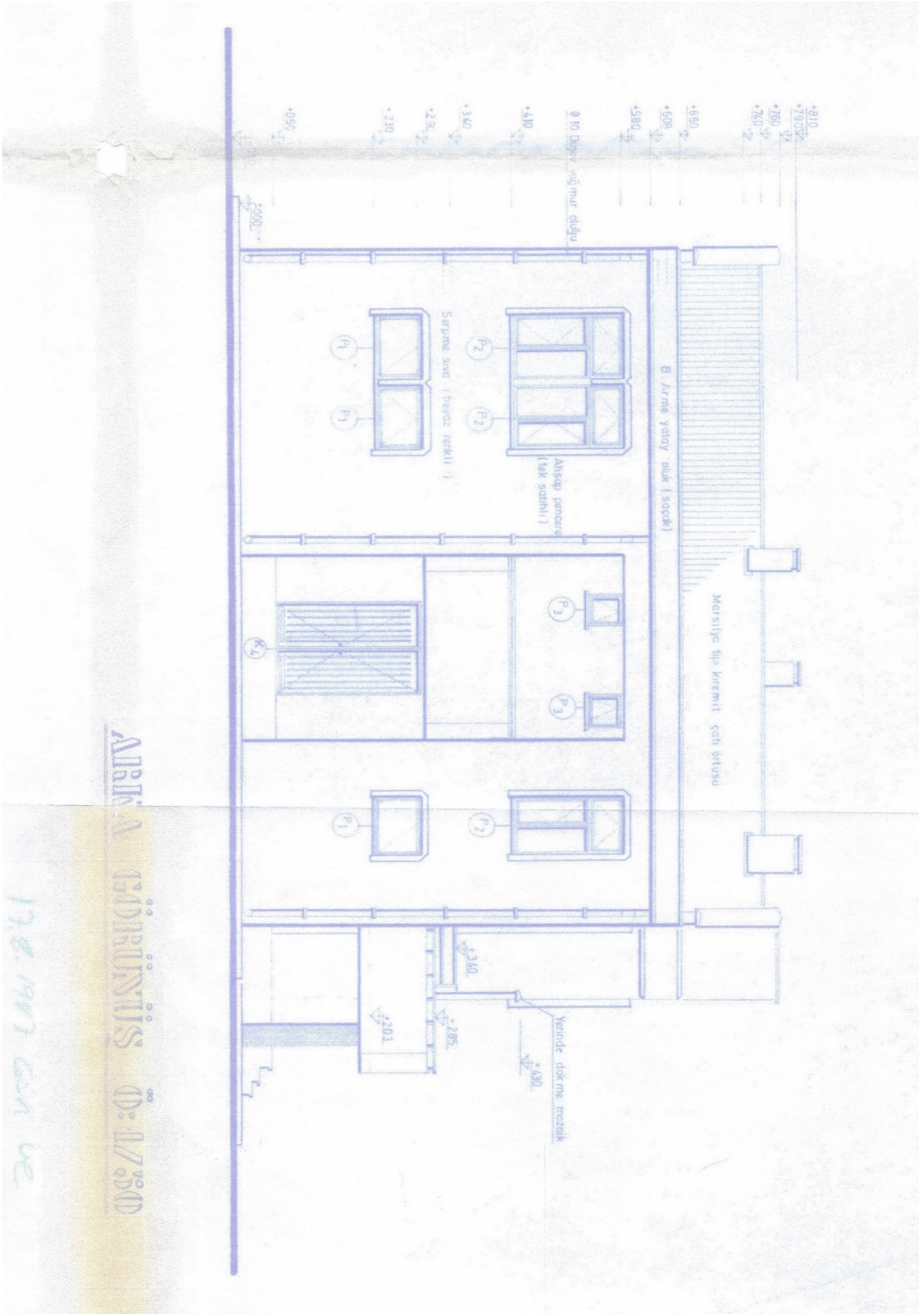
EK D.7.

EK D.8.

EK D.9.

EK D.10.

MAHAL LİSTESİ

MAHAL NO	MAHAL ADI	DÖŞEME	DUVAR	TAVAN	DOĞRAMA
Z01	İŞLETME (İnisiyasyon)	Her renk karo mozaik	Sıva beyaz kırık badana	Sıva beyaz kırık badana	Bak. doğrama detay patla No: 117/1
Z02	KUÇUK BAŞ HAYVAN	//	//	//	Bak. doğrama detay patla No: 117/2
Z03	BUYUK BAŞ HAYVAN	//	//	//	//
Z04	DEPO KILER	400 dozlu şap	//	//	Bak. doğrama detay patla No: 117/1,2
Z05	SAMANLIK	//	//	//	//
101	MERDİVEN SAHANLIĞI	Her renk karo mozaik	//	//	Korkuluk tuğla duvar küpeşte C.K. profil + plastik kılıf
102	ANİRE	//	Sıva + krem reng kırık badana	//	Bak. doğrama detay patla No: 117/1
103	SALON	//	//	//	Bak. doğrama detay patla No: 117/1,2
104	Ç. YATAK ODASI	//	//	//	//
105	YATAK ODASI	//	Sıva açık mavimsi kırık badana	//	//
106	EBEVEYN YATAK ODASI	//	Sıva + açık pembe kırık badana	//	//
107	HOL	//	Sıva + krem rengi kırık badana	//	Bak. doğrama detay patla No: 117/1
108	BANYO	//	10 sıra toprak üstü sıva + beyaz badana	//	Bak. doğrama detay patla No: 117/1,2,3
109	WC - LAVABO	//	//	//	//
110	MUTFAK	//	Sıva + beyaz kırık badana	//	//
111	BALKON	//	Sıva + beyaz kırık badana	//	Korkuluk tuğla duvar + Yarımda dokma harpuşta

NOT: Subasman kotu: Mafizemli yol kotuna göre alınacaktır.

GAZİANTEP KÜLTÜR BAKANLIĞI TIP
İŞLETME + KONUT PROJESİTMMOB MİMARLAR VE MİMARİ MÜHÜR
KAYIT NO: 11711-2-3
KURUM: MİMARLAR ODASI

M

KAYIT NO: 11711-2-3

MİMARİ	Ferah KAYNAK	ÖLÇEK	1/50
BETONARME	Zeki ODABAS	TARİH	20/12/1987
TESİSAT	Atilla UYGUN	REVİZYON TAR.	
ELEKTRİK	Durmuş BÖLÜK	İPTİDİ TAR.	
PROJE ÇİNSİ	KONUT	YÜK. YER	
SAFHA Sİ		İLİ	
KONUSU		İLÇESİ	
PROJE NO.	188	KODU	

HAZIRLANAN: MİM. FERAH KAYNAK

ÇİZEN: Tek. Res. İlhami TURKAN

KONTROL: MİM. İrfan BAYIKLI

ŞİŞE MÜDÜRÜ: Bekir AKPINAR

DİĞER BAŞKAN: Zeki ERPEZ

EK E. FOTOĞRAFLAR**EK E.1. Sonradan herhangi bir müdahalede bulunulmamış iskân evi****EK E.2. Alt kat ahır, üst kat ev olarak inşa edilmiştir**

EK E.3. Yıkılıp yeniden inşa edilmiş iskân evine bir örnek

EK E.4. Bahçe duvarlarını halk kendi imkânlarıyla yapmıştır.

EK E.5. Bize evlerini açan, içtenlikle konuşan Tibil mahallesi sakinleri.

EK E.6. Mahalleden bir market

EK E.7. Tibil mahallesinden bir görünüm

EK E.8. Mahalledeki bütün evler tek tip olarak planlanmıştır.

EK E.9. Tibil Mahallesiindeki park

EK E.10. 25 yıl sonra değişikliğe uğramış evlerden biri.

EK E.11. Aynı cadde üzerinde yan yana ve karşılıklı altı ev bulunmaktadır.

EK E.12. Evin bahçesinden bir görünüm.

EK E.13. Sokaklar A-B-C-D Şeklinde ayrılmıştır.

EK E.14. İnsanlar maddi durumlarına göre evlerde değişiklik yapabildiği için mahallede birbirinden farklı ev görünümleri mevcuttur.

EK E.15. İskân evleri konumu itibariyle oldukça havadar bir yere inşa edilmiştir.

EK E.16. Tibil Mahallesi'ne sonrada yapılan Cami

EK E.17. İlk yıllarda insanlar evlerin çatılarını yıktırıp bir kat daha çıkmak isteseler de buna izin verilmemiştir.

EK E.18. Evlerini istedikleri ölçüde yeniden değiştirme imkânına sahip olanlar, kentin başka bir muhitinde yaşamayı arzu etmemektedirler.

ÖZ GEÇMİŞ

Nevra İrem GÜLCÜ 1994 yılında Elazığ’da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kilis’te tamamladı. Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2017 yılında mezun oldu. Yüksek lisans derecesini 2020 yılında “İskân ve Kentlileşme: Kilis Tibil Evleri” konulu tezi ile Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü, Kent Çalışmaları Anabilim Dalından aldı.

VITAE

Nevra İrem GÜLCÜ was born in Elazığ in 1994. She completed her primary, secondary and high school education in Kilis. She graduated from the department of International Relations, Faculty of Economics and Administrative Sciences at Çukurova University in 2017. She holds her Masters of Art degree on “Resettlement and Urbanization: Tibil Housing in Kilis” in the department of Urban Studies at Gaziantep University Institute for Migration in 2020.